

registr.

L. E.

Lapusan

BIBLIOTEKA

Zakł. Nar. im. Ossolińskich

XVII

5231

Ed. Litne

C. D. [unclear]

REPORT OF THE
COMMISSIONERS

OF THE
LAND OFFICE

FOR THE YEAR
1880

IN THE
STATE OF NEW YORK

ALBANY:
PUBLISHED BY
J. B. LIPPINCOTT & CO.

1881

BY
J. B. LIPPINCOTT & CO.

NEW YORK

1881

ALBANY

1881

ALBANY

1881

LUCÆ OPALENII
REGNI POLONIÆ MARESCALLI
DE

OFFICIIS
Hominis Christiani

LIBRI TRES.

Collegij In quibus *Sand. Spiritus*
Sapientiæ Christianæ, id est,
Moralis Philosophiæ, Jurisprudentiæ, im-
mò & Theologiæ pleraq; , & præcipua ; nova
hactenus ratione, atq; Methodo accuratè
explicantur,

Editio Tertia correctior, oblata

PRO XENIO ANNI M.DC. LXXIV
RECTORI SUO

Ab Illustrissima Sodalitate Do-
minorum, sub titulo Assumptæ in Cœlos
Deiparæ, in Domo Professa Societatis JESV
Viennæ erecta.

VIENNÆ AUSTRIÆ,

Typis Matthæi Cosmerovij, S. C. M, Aula: Typographi.

11.590

Coll. Sand. Sa. S. S.

*V*erba Sapientium sicut stimuli ;
Et quasi clavi in altum defixi ,
qua per Magistrorum consilium data
sunt à Pastore uno. His amplius , Fili
mi, ne requiras. Faciendi plures libros
nullus est finis : frequensq; meditatio,
carnis afflictio est. Finem loquendi pa
riter omnes audiamus : Deum time,
Et mandata eius observa ; hoc est
enim Omnis homo. Eccles. 12.

XVII - 5231 - II

ILLVSTRISSIMO DOMINO,
DOMINO
PAVLO SIXTO
TRAVTSHON,
Comiti in Falkenstein,
Libero Baroni in Sprechen- & Scrat-
tenstein, Domino in Matray, Kheia, Lää,
Neuschloß, & ad S. Hippolytum, &c.
Hæreditario Supremo Præfecto Austriae,
& Tyroleos Marefcallo, S. C. M. Came-
rario, Confiliario, & Regenti Austriae
Inferioris, &c.

*Domino, Patrono, ac Illustrissime
Sodalitatis MARIANÆ dignissimo
RECTORI, &c.*

Liber, quem Tibi, IL-
LUSTRISSIME DO-
MINE COMES,
Rectorque Mariane, &c.

)(2

Con-

Confodales Tui de annuo
more dedicant, alia com-
mendatione non indiget,
præterquam Læctione :
Sed tamen, ut legenti pa-
tebit, accurata, prudente ;
facta q̄; *intellectu bono*, qui
non est, nisi *facientibus eum*.
Bis ille aliàs typo Belgico
prodiit ; sed subitò sic di-
stractus, ut ægrè amplius
reperiretur. Dignitas, &
Utilitas Operis mereba-
tur, ut Tertia hac, eaq̄ue
prioribus correctiore edi-
tione legeretur ; Tibi q̄; à
Tuis

Tuis, etiam illo titulo de-
dicaretur, quod de com-
muni Patrona nostra, Dei-
que Matre, sanè eximia,
eloquatur. Quæ aliàs,
quantaq; contineat, Præ-
fatio Authoris, & Index
Capitū abundè docebunt.
Seipsum, dicet quispiam,
plus æquo comēdat Au-
thor? Sic est; Opus suum
dignum legi, & repeti asserit.
Quisquis legendo repetie-
rit, agnoscet; quod non
plus æquo, nec sine causa
commendatio facta sit.

Thema est grave; nec alijs,
quam bene doctis scriptū.
Satis est dicere: *Officiū exhibet
Hominis Christiani. Oeconomiam
Animæ ordinat. Pudeat
nosse æris sui, pecorūq; ra-
tiones; Animam verò suam
accepisse in vanum.* Quisquis
Libri hujus finem rectè in-
tellexerit, perfectèq; affe-
cutus fuerit; is enim verò
*Officio suo, quod Deo, Proxi-
mo, Sibiq; debet, plenè satis-
fecerit.* Ita Spondemus

Tibi addictissimi

Sodales B:V:MARIE Assumptæ Dominorum Vi-
enna Austriae in Domo Professa Soc: JESV.

INDEX CAPITUM.

Prologomena pauca, quæ veluti
fundamentum Operi sub-
sternuntur; *potissimum con-*
tra ATHEOS. fol. 9.

LIBER OFFICIORUM I.
DE PROBITATE.

A fol. 21.

CAPUT I.

DE NON PECCANDO, PRI-
MA PARTE PROBITATIS.

A fol. 22.

Pars Capitis prima. *Explicatur primus ri-*
vus peccati, Concupiscentia Carnis. 24.

) (4

Pars

Pars Capitis altera. *In qua explicatur, quid sit Concupiscentia Oculorum.* 27.

Pars Capitis tertia. *Declaratur tertius rivus peccati, qui est Superbia Vitæ.* 32.

C A P U T II.

DE REGIMINE COMMOTIONUM,
ALTERA PARTE PROBITATIS.

A fol. 41.

Pars Capitis Ia. *An, Quid, & Quot Sint Commotiones.* 42.

Pars Capitis IIa. *in qua Amoris tres proprietates ostense; tum singularum Commotionum qualitas, & efficacia.* 47.

Pars Capitis IIIa. *Ostenditur, qualis esse debeat Amor; & ex illo communes primum regulæ, tum verò singularum Commotionum Ordinatio.* 53.

CAPUT

CAPUT III.

DE EXERCITIO VIRTUTUM, TERTIA PARTE PROBITATIS.

A fol. 70.

Pars Capitis I ^a . <i>Quid sit Virtus, ostensum;</i> <i>ejusq; Unitas, & Partitio.</i>	71.
Pars Capitis II ^a . <i>Monstratur, qualis esse debe-</i> <i>at Virtus: & premissa Prudentiæ va-</i> <i>ria notione, monitisq; ejus; Singula;</i> <i>prout tributa sunt, explicantur.</i>	74.
<i>Vbi de certo vita Statu eligendo.</i>	78.
[Temperantia,	85.
De { Justitia.	91.
[Fortitudine.	96.
Pars Capitis III ^a . <i>Declaratur, unde, & quo</i> <i>principio paretur, & insit homini Vir-</i> <i>tus.</i>	105.
<i>Vbi de pradeterminatione physica.</i>	115.

APPENDIX.

Monita ad PROBITATEM re-	
tinendam pertinentia.	122.

LIBER OFFICIORUM II.
DE CHARITATE.

A fol. 129.

CAPUT I.

Qualis Charitas in Statu Innocentiæ fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de Origine Juris. 132.

Pars Capitis I^a. *De Statu Primitivæ Charitatis.* 133.

Pars Capitis II^a. *De impossibilitate Primitivæ Charitatis in hoc statu.* 135.

Pars Capitis III^a. *De necessitate Juris Scripti, ad Societatem Civilem (cujus Origo ostenditur) retinendam.* 138.

CAPUT

C A P U T II.

Ostenditur, quid sit Jus; & quotuplex: & quales esse inter homines debeant recensitæ ejus partes, & species. 143.

Pars Capitis I^a. *De Potestate, prima Juris specie.* 146.

De Po- { *Naturali,* *Ibid:*
estate { *Acquisita,* 150.
 { *Concessa.* 153.

Pars Capitis II^a. *De Dominio, altera Juris specie.* 167.

Pars Capitis III^a. *De Obligatione, tertia Juris specie.* 176.

C A P U T III.

In quo ostenditur temperamentum summi Juris, per Charitatem: idquè Admonitione,

tionem, Consilio, & Exem-
plo CHRISTI JESU. 184.

Pars Capitis I^a. *De Temperamento Potesta-
tis.* 187.

Pars Capitis II^a. *De Temperamento Domi-
nij.* 191.

Pars Capitis III^a. *De Temperamento Obli-
gationis.* 193.

APPENDIX.

De Amicitia. 199.

LIBER OFFICIORUM III.
DE PIETATE.

A fol. 209.

CAPUT I.

De Notitia Dei. 210.

Pars Capitis I^a. *De Natura Dei; & quid in
se sit: ubi novo modo, & ratione, dogma
SS. Trinitatis explicatur.* 212.

Pars

Pars Capitis II ^a . <i>Ut erga nos est Deus. Ubi</i>		
<i>Creationis primùm, & post Missio-</i>		
<i>nis ad nos Divinarum Personarum in-</i>		
<i>effabile beneficium expenditur: ex quo</i>		
<i>manarunt triplicia</i>		246.
	{ Naturæ.	247.
Dona	{ Gratiæ.	252.
	{ Gloriæ.	277.
<i>Specialiter de Missione Spiritûs Sancti.</i>		267.
Pars Capitis III ^a . <i>Ut à nobis nosci voluit</i>		
<i>Deus. Ubi Religionis veræ triplex, per</i>		
<i>tria tempora Status: ejusq; ultima, idest</i>		
<i>Christianæ Fundamenta; ac Signa,</i>		
<i>per que Hereses ab illa facile dignosci,</i>		
<i>vitariq; possunt.</i>		288.
	{ Naturæ.	289.
Status	{ Scriptæ.	292.
Legis	{ Gratiæ.	295.
<i>Ubi novendecim Solide Præscriptiones con-</i>		
<i>tra Christianos Acatholicos.</i>		305.
<i>Eadem undecim argumentis ad hominem (ut</i>		
<i>Philosophi loquuntur) probata.</i>		313.
<i>Gravis, & Solida exhortatio ad errantes in</i>		
<i>fide.</i>		317.

CAPUT

C A P U T II.

De Cultu Dei. 320.

Pars Capitis I^a. *De Cultu Dei Privato, seu Devotionis.* 323.

Pars Capitis II^a. *De Cultu Mystico, quem Religio precipit, exigitq̄.* 337.

Pars Capitis III^a. *De Cultu Relativo, qui Creaturis tribuitur; sed propter Deum, ad quem dirigitur.* 356.

Ubi de Cultu Dei paræ Virginis. 364.

C A P U T III.

De Amore Dei. 373.

Pars Capitis I^a. *De Mortificatione; cujus natura, & modus explicatur.* 375.

Pars Capitis II^a. *De Abrenunciatione; cujus vis, atq̄, modus declaratur.* 380.

Pars Capitis III^a. *De Abnegatione; quæ describitur; ostenditurq̄: quomodo tandem Deificatio proveniat.* 384.

APPENDIX.

Documenta digna Viro Chri-
stiano, PROBITATEM, CHA-
RITATEM, & PIETATEM, non
hypocriticè specularante, sed
practicante secundùm De-
um.

393.

ERRATA

ERRATA SIC CORRIGE.

Primus numerus folium, alter lineam denotat.

4. 14. anxie. 8. 5. honorem. 13. 1. posteritati. 21. 14. mihi. 27. 11. ἀσθησι. 34. 26. prorsus. 38. 19. inani. 40. 22. vano. 42. 10. natura. 43. 24. oppositum. 46. 23. nugabantur. 48. 22. transit. 52. 2. Dele vocem *In*. 96. sed malè ibi positum est 69. 99. 27. verò. 100. 27. inanem. 113. 23. sublimem. 115. 22. Authoritate Scripturæ. 135. 18. & 19. minus. 140. 9. quo ad. 146. 7. fieri, 159. 11. partim. 251. 24. cogitatione, 255. 6. unam. 260. 12. imbecillitatis. 279. 18. imagine. 284. 14. In margine, lege *Notiones*. 295. 6. & 7. deterruissent. 313. 16. interpretationem. 327. sed malè ibi positum est. 372. 334. 8. illicitum, 345. 10. Eucharistia. 349. 16. dele vocem *Ob*. 368. 18. dele vocem *Non*. 371. 7. At honor. 390. 9. ut simus. 391. 15. & 16. homine. 393. 6. referenti. 400. 21. volet.

PRÆFATIO OPERIS,

Ejusdemq; Dedicatio

LECTORI.

Vi enim potius, quam Tibi
Lector Opus meum dedicem?

Tibi illud scripsi: laborisq; &
opera non aliud mihi preti-

Causa
cur lecto-
ri opus
inscriba-
tur.

um, quam tuum commodum assignavi:

ut legas, inquam, ista: capias: probes:

Et ut are. Merito itaq; ea Tibi inscribo:

utinam tali cura noscenda, qualem ego

impendi: Et quam vel magnitudo, vel

utilitas meretur argumenti. Sipientia

etenim Christiana, specimen quoddam

adfero: cujus cum multa sint; que fru-

ctum uberem habeant adferantq;, tum

nullus in illa utilior prestantiorq; locus,

quam hic, quem tractaturus sum de

Officijs: ab eo namque bene sancteque

vivendi precepta ducuntur. Hæc verò

Ejus ar-
gumentū.

Unde
haustum.

Nova e-
jus me-
thodus.

An tra-
ctata di-
stinctè.

ut exactè explicarem, non modo putavi
necessarium, conjungere præcipua, quæ
Moralis Philosophia continet ac præci-
pit; sed etiam nonnulla è media Theo-
logia petenda censiui. Juris quin immò
principia eodem pertinere, ideoquè ex
professo tractanda existimavi. Quæ
omnia deduxisse mihi visus sum, ut no-
va ratione ac ignotâ hæctenus metho-
do, ita & raro profectò pro magnitudi-
ne rei compendio: Dum nempe tribus
exiguæ molis libris, totidemque libri cu-
jusquè capitibus, tantam rerum copiam
includo. Præterea, quod alibi in tracta-
tione Philosophica requirere Cicero vi-
detur; ut fiat distinctè, graviter, & or-
natè, id ut probè implem, animus co-
natusque fuit, nescio an successus. Di-
stinctè imprimis studui rem aperire: ac-
curatè & apè (prout quidem captus
meus erat) partiendo argumentum: &
factâ definitione, ac divisione cujusque
rei, etsi ut plurimum novâ, puto ta-
men non incommodâ. Talis autem me-
thodus, artis specimen habet: & enucle-
atiùs

atius rē explicat. Et melius memoria im-
 primitur. Deniq; præclara Et rara est:
 quia difficilis, Et ardua: cū non possit
 fieri, nisi prius probè cognitâ rei natu-
 râ, Et ut ita dicam, subactâ materiâ.
 Graviter deinde volui in serio hoc scri- Et gravi-
ter
 pto versari. Itaq; nec amœnitatis stu-
 dio, in longas dissertationes me effudi:
 nec declamatoriâ illâ, Et tautologa u-
 bertate, quâ Seneca præcipuè audit, la-
 scivire volui: nec superfluâ ostentatio-
 ne eruditionis ineptire. In ejusmodi e-
 nim scriptione, paucis, sobriè, Et graphi-
 cè decet γνομολογεῖν nihil bis dicere: san- Sententi-
tiam di-
cere.
 cire quodammodo Et decernere: sine
 vano lenocinio eloquentiæ; verum,
 quod sat per se pulchrum est, aperire:
 denique inserere quadam animis, quæ
 cogitatione propagata, latiùs sua spon-
 te pullulent, Et fructum per se ferant.
 Attamen nec Ornatum penitus omitte- Et non si-
ne orna-
tu
 re volui: Necessarium existimans ver-
 barebus paria reddere: ne vitio ser-
 monis, ac vili tractatione, non modo na-

tivam sui cognitionem, sed dignitatem etiam amitterent. Itaq; huic fini, commodè ac decorè ab alijs dicta, Operi meo intexui; et si non editis plerumque Authoribus: ratus; nec eruditus id esse necessarium; agnoscent enim: nec minus peritis proficuum; cum à ratione potius pondus peterem, quàm auctoritate: præsertim verò profanâ, à qua, velut à non idoneo teste, nihil veritatis Christianæ accedere posse existimo. Sacram verò ac Divinam, prorsus, ac primo loco, censui advocandam. Quamquam nec hujus anxè (ut plerique solent) loca indicavi, eò quòd, cense-rem pudorem esse Christiano, ea ignorare. Jam verò, an tria hæc, quæ ex Cicerone adduxi, impleverim præstiterimque; censebis Lector. Censebis inquam: sed haud rectè, nisi legas totum, probèq; cognoscas. Quod, à te, & brevitatis libri facile impetraverit: & structura ejusdem omnino requirit. Nisi enim à capite ad calcem decurras; par-

Id iudicio
lectoris
subijci-
tur.

Sed si to-
tum, & cū
cura le-
gerit.

tium ejus non invenustam Symmetriam, & quomodo prima medijs, & hæc postremis, respondeant; videre non poteris. Perieritq; primùm labor meus; quem scio me non levem, nec tenuem subijisse: deinde fructus tuus, qui haberi non poterit, properâ, & desultoriâ lectione. Ultimum, quod adhuc præfari ad te opportunum existimo; est: ne, dum de Officijs promisso sermone, in abdita pietatis, immò & Sanctitatis Christianæ te deduci videbis; ne inquam, putes, Titulo libri, Tractationem haud respondere: aliudq; promitti, aliud præfari. Consultò, sine jactantia; & modica inscriptione Opus insignivi: tali tamen, quæ tractata complecteretur, ideoquè requireret. Ut enim Plato Republicam, Cicero Oratorem, Stoici Sapientem, ideo in summo exemplari ostendère, ut excitarent conatum quàm proximè accedendi, & citra quamvis consistentibus, laudem assignarent; ita & mihi de Officijs Hominis Christiani

Cur in summo exemplari Officia posita.

Causa adfertur.

A Pietate Sapi-
entiam non pos-
se separa-
ri.

Dei cul-
tum.

Christia-
nè itaque
philoso-
phandū.

ni dicturo, proponendum omninò fuit, quod summum consummatissimumque censerem. Præsertim cum certissimum sit, veram Sapientiam, à pietate, & sanctitate, non posse secerni: & culmen Christianæ Philosophiæ, religionem ac Deorum esse. Veteres illi, lumine fidei orbi, atque destituti, alios habuere, qui Sapientiam profiterentur; nec Deos quærerent: alios; qui in Deorum vano cultu occupati, Sapientiam non curarent: ideoq; dum hæc ab invicem sejungunt ac separant, nec veram (ait Lactantius) sapientiam, nec Religionem habuere. Nobis Christianis, par, & juncta cura utriusque: aut unius potiùs, nempe Sanctitatis, sed in qua totum istud sapere continetur: atque adeò tota Scientia, Deus est. Ille Principium & Finis: ab hoc ducuntur; ad hunc omnia referuntur. Faceat ergo ista ex solo Aristotele desumpta, & seorsim à doctrina pietatis tractata Ethicè, & nescio qua partitio virtutum, à Chri-

*à Christiana professione, ac perfectione
 setuntarum. Prodeat verò illa, illa,
 ignorata profana Philosophia, parum
 nota plerisque Christianorum, intra
 penetralia ac cellas ascetarum clausa,
 simplici & humili, ideoquè saepe illud à
 pietate occultata, sed alta profectò, &
 sola vera; quia Divina Sapiencia: quàm
 homo hic, officium perfectè implere, &
 olim præmium consequi, ac beatus esse
 possit. Feci ego, quantum potui; ut
 illam proprio vultu ostenderem: facile
 mihi promittens fore; ut multos subli-
 mitas ejus in admirationem rapiat, &
 pulchritudo in amorem. Moveat verò
 etiam eos; quos vel nimia rerum hujus
 vitæ cura in tantum obruit, vel va-
 na seculi eruditio, ac ratio humana,
 adeò occupavit, ut fastidire quodam-
 modo, & nauseare videantur Christia-
 nam omnem pietatem. Faciet Deus,
 ut novo hoc velut condimento, pala-
 tum eis excitet, novo igne teporem
 aufferat, ac fidei fervorem succendat*

Quod
 ego conat
 tus.

Utinam
 legenti-
 um bono

*veritas à multis ignorata, ideoq; spre-
ta. Et quidquid, ipso Authore, à me
scriptum est, eo incrementum faci-
ente, cedat in bonum tuum Le-
ctor; ipsius laudem, hono-
rem, & gloriam.*

*Prologomena quaedam pauca,
quæ velut fundamentum Operi
substernuntur.*

An tequam Tractationem promissam ordiar; consultum, immò necessarium omnino videtur, præmittere solida quaedam immotaque, de Deo, & quæ ejus notionem consequuntur, principia: quibus Opus tutò inniti, & firmiter superstrui possit. Frustra etenim Officia ducere conarer, causâ eorum & origine, quæ Deus est, non deductâ. Etsi itaque in libro tertio, ubi de Pietate agetur, de illo tractatus erit; attamen hîc etiam præmittenda sunt saltem illa, quæ de eo, recta dictat docetque ratio: sepositis in prædictum locum ijs, quæ à revelatione habentur.

*Fundamē-
tum poni-
tur ope-
ris.*

Sit itaque lapis fundamenti, & initium sapientiæ, ut certò scias, semperque & impressè memineris Deum esse. Istud autem, etsi certius est omni de-

*Deum ef-
se propter
arches
probabi-
tur.*

mon-

monstratione, & tam necessarium, ut probari non indigeat; Attamen, cum pravis quibusdam ingenijs, vel inesse, vel facile adhærescere soleant nonnullæ

Atheismi ὁ ἀθεότης causa; omnino, ijs recensitis, argumenta ponenda sunt, ad-

Causa atheismi recensentur. struendæ Divinitatis. Quod igitur negant quidam, vel non, ut oportet, adfatentur Deum; Fit primùm, ingenij protervâ & petulanti acrimoniâ, quæ

1. *Ingenij acrimonia petulans.*

ratiocinando, antecedere principium frustra conatur; cum illud, nulla antecedentia habeat: Si enim haberet, principium non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit; cur, & quomodo Deus sit, ne esse quidem putat: & fidem aspernatur; qua potissimum

2. *Malitia.*

Divinitas agnoscenda est. Deinde, fit idem, ex perversitate & malitia, quæ Arbitrum sui defugit: nolletque inesse Deo occultorum scientiam: quia sua occulta nollet prodi; & ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertio, à rudi quadam ferociâ, quæ detrectat à suprema aliqua vi domari, ac contineri.

3. *Ferocia.*

4. *Disputandi licentia.*

Ideoque omnipotentis Dominij osor, ac contemptrix est. Quarto, ex vagâ disputandi de religione licentiâ. Tales enim

enim, cum nusquam conquiescunt; desperatione veri, Deum aut non curant, aut diffitentur. Quintò, dum bonis mala, & malis bona vident evenire; de providentia primùm queruntur: mox dubitant: & demum, illam, atque Deum unâ, tollunt. Postremò, illecebris præsentis vitæ occupata mens, inani- bus curis negotijsq; mersa, se primùm fugit: tum verò Deum, qui nequit esse pabulum turbatæ, multiplicis, & inquietæ mentis. His fere de causis, cum multi, à debita agnitione Divinitatis, arceantur; operæ pretium est, in limine hoc scripti ostendere; Deum esse. Id verò non illis argumentis, quæ ducuntur à priori: (hoc enim probationis genus, ut dixi, locum non habet, in prima & principe causa:) sed quæ colliguntur à posteriori, id est à convenientia rei; & si negetur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, quæ causam aper- tissimè monstrant, ac testantur.

Existere itaque summam aliquam Divinamque naturam; & ratio, & generis humani consensus, & denique ordo mundi, seu creaturæ testimonium evincit. Ratio inquam imprimis facil-
limè

5. Ob e-
gentus
varios,
providen-
tia nega-
tio.

6. Postre-
mò cura
mortales
ac illece-
bra.

Asseren-
da ergò
divinitas.

Argu-
mentis &
vocant à
posteriori.

*Ratio e-
vincit De-
um esse.*

limè colligit, mundum hunc non esse
ab æterno. Causa: quia constat par-
tibus, & ex illis compositus est. Quis
autem eum composuit? Non seipse:
nam conjunctionem partium antequã
haberet, non habuit: ideoque dare,
sibi, quod non habuit, non potuit: ne-
cessariò itaque ab alio eam sortitus est.
Si autem ab alio; deveniendum erit ad
principium, quod non habeat aliud
principium: quod est per se Deus, ne-
cessariò ab æterno existens: qui nisi es-
set, nihil esset. Quæ enim ab alio sunt;
aliquando non erant: dum non erant,
efficere ut essent non poterant. Nun-
quam itaque extitissent, nisi quidpiam
per se esset, quod illa efficere potuisset.
Nisi itaq; Deus esset, nihil eorum, quæ
sunt, esset. Atqui se esse quisque sentit
agnoscitque; necessariò itaque fatebitur,
& Deum esse. Quod ipsum non ra-
tiocinando, sed sponte naturâ, & quã-
dam anticipatione (quam *προληψις* vo-
cant) agnovit semper, omne genus hu-
manum. Tam firma autem, tam con-
stans, tam communis omnibus, notio
Divinitatis, vel indita à Deo mentibus
nostris sit, oportet: vel à primo Paren-
te

*Et consen-
sus gene-
ris huma-
ni.*

te posterioritati per manus tradita. Utrocunq̄ue autem modo, ingens perfectò est veri argumentum. Nihilominus autem minus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim Deus testimonium (inquit Tertullianus) totum hoc quod sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto, tamq̄ue consummatae artis opere, quale Mundus est, utique Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensurâ, Architecti mens immensa; ex Elementorum mira temperie, & in pugna quamvis, conservatione, vis suprema, omnia continens; ex motuum caelestium certâ, ac statâ vicissitudine, motor ipse immotus; ex elegantia, pulchritudine, convenientia, ac demum bonitate rerum, unum simplex ac solum Bonum, in quo fons omnis communicatae bonitatis; ex humani denique tam corporis quàm animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome universi, Author omnium Deus, spectatur manifestè.

Atqui dicunt quidam, hæc non à Deo esse, sed à naturâ provenisse. Peto verò quâ naturâ? si sensu & rationis exper-

*Et demum
testimoni-
um crea-
tura.*

*Objectio
de natura
soluitur.*

exper-

experte; quâ fieri poterit, ut quod non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione præditorum? Utique, necesse est, ut causa effectui, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat. Quomodo autem res nō sentiens continebit vim sentientis naturæ? quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se tanto intervallo potiolem? Quod si naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem; hoc quod naturam vocant, Deus est.

*Deum cre-
avit res
ex nihilo.*

Est ergo, est Deus: &, ut ex dictis patet, conditor est universi: idque ex nihilo. Nam si ei coæternam, increatamque statuamus materiam, illa quoque Deus alter esset, quia à se esset. Quomodo autem à se, quod non possit agere, sed pati tantum & recipere: & quomodo Deus sine sensu? & Deus corpus, & corpus sine forma? Verbo itaque ac jussu fecisse omnia dicendus est.

*Idemque
earum
conserva-
tor.*

Consequitur verò etiam: ut Rector sit ac Conservator ejus, quod produxit. Siye enim voluntatem ejus spectes; amavit, dum benefecit: & vidit, quod essent cuncta, quæ creavit, valde bona:

bona. Necessè est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit condere: oportet ut noverit conservare. Sive denique potentiam; si ex nihilo potuit producere; quantò magis, ne in nihilum recidat, retinere? Et ut paucis totum dicam: cùm ostensum sit evidenter, ab eo fluxisse omne esse, necessariò ab eodem dependebit totum hoc existere.

Existere verò, ac conservari id, quod ex tot diversis, ac inter se pugnantis partibus est constitutum, non potest: nisi certo modo, ac ordine, à suprema aliqua vi, ac potestate, præscripto, præfinitoque. Talis autem potestas, non est, nisi plastræ, & Factoris, in opus suum: id est Dei. Hinc prodibit Divina providentia: quæ sine ulla anxia cura, curat res, & omnes, & singulas: earumque naturam, & noscit; & disponit ad finem à se præstitutum.

Neq; obstat, quòd Epicurus apud Ciceronem dicit, hoc modo fore inquietum, plenumque negotio Deum. Non enim potest esse ulla inquieta cura illi, apud quem par voluntati potestas est: & qui ut aliquid præstet, non

*Et providentia
cuncta re-
gens.*

*Sine sol-
licitudine
& labore.*

indi-

indiget, nisi seiplo: id est voluntate sua. Sollicitudo, & labor eorum est; qui volunt perducere in potestatem suam, rem sibi non obsequentem. In cujus verò potestate, cuncta sunt posita, is sollicitudinis expertus erit: dum ea, quæ sine labore produxit, sine labore gubernabit. Si enim, cum non erant, vocata parvère, ut essent; quanto magis, postquam ejus jussu esse cæperunt?

*Ab eo duratione re-
rum.*

Eam homini infinitam dantam.

Quod probatur ex animi potentia.

In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cujusque naturæ terminus: quem ille, quibusdam parcius, abundantius alijs indulgit: prout ejus omniscia disposuit voluntas. Homini certè, jus vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum ejus tam vastum produxerit, ut expleri nequeat, nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam sedasse, ejus sitim, sed irritasse: aut certè fastidium sui potiùs, quam saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc ultrò sunt, compotes omnis mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis, tres animi facultates, seu potentias, Memoriam nempe, Intel-

intellectum, Voluntatem, expenderit: videritque quomodo nonnisi proprietatibus $\tau\tilde{\sigma}\ \acute{\omicron}\nu\lambda\textcircled{c}$ id est uno, vero, bono Entis. expleri, & in illis tantum conquirere possint. Videamus hoc paulo attentius: & nulli, quod sciam, plenè notatum, penitiùs pensitemus.

Dico itaque imprimis: quòd Memoria non possit sibi planè constare, nisi omni multiplicitate rejectâ, cuncta videat redacta ad unum. Nullum autem est unum præter Deum, quod in se cuncta contineat. Hoc ergo solum visum, eam quietam reddere potest. Nempè sine phantasmatum infinitâ copiâ, quæ eam turbant, distrahuntque; dum videbit Deum, videbit totum, quod semper erat, est, eritque. Itaque nullâ reminiscentiâ præteriti, nullâ futuri cogitatione fatigata, unico intuitu, in idea totius quod est, defixa, ac quieta manebit. Intellectus non potest consistere, donec agnoscat Verum. Verum autem non cognoscitur exactè, nisi in Causâ primâ: quæ causas omnes continet, & ultra quam non datur progressus. Talis autem Causa Deus tantum est, ergo in illo tantum subsistit Intellectus con-

Memoria enim sistit in Vno.

Intellectus consistit Verò.

tellectus. Tum enim cognoscet, cui, & quomodo ab eo, quod solum verè est, fluat omnis essentia; & quis ille sit nexus causarum sese consequentium, qui initium accipit ab eo, quod non habet initium. Hac verò agnitione, omnem perplexitatem, hallucinationem, falsum, effugit: planèque conquiescet. Voluntas denique non potest expleri, nisi apprehendat bonum. Bonum autem nullum est consummatum, nisi quod à se est. Tale enim cum à se possit habere; non potest non velle sibi inesse omne bonum. Ut verò ipsum solum bonum, ita omne, quod communicatum ab eo. Itaque hoc totum, unicumque est bonum ejus, cui se communicavit. Communicavit autem se Animæ, cum illam esse; & talem, ut est, esse; gratuita bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum ejus etit: ergo in hoc Bono, id est in DEO Voluntatis plena saturitas, & quieta possessio. Concludo itaque locum hunc, & dico: Anima Rationalis quieta, id est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam Uno, agnito per Intellectum Vero, prehensio per Voluntatem Bono Deo.

Quod

*Voluntas
conquiescit
in Bono.*

Quod si ita est; necessario consequetur; ut, quod non possit, nisi participatione & consortio Divinitatis; quietem, seu finem suum consequi; id Divino auxilio elevetur, ad statum tantæ fortis & conditioni parem. Atque adeò, ut verè potiatur immortalis Deo; immortale sit, oportet: Alioqui nec appetere, nec frui posset, bono sibi non convenienti.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vitam nobis alteram superesse: quæ nos Dei compotes reddat. Nam status huius præsentis & mortalis, incapax est plenæ fruitionis boni immortalis.

Verè itaque pervulgatum illud Augustini, dici ad Deum potest: Creasti me ad te; inquietum est Cor meum, donec perveniat ad te. Perveniat, inquam, sed tuo auxilio, Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam facit beatè vivere. Et ut vita Carnis Anima est, ita vita beata Animæ Deus est.

Idemque summum appetendorum; Summum Bonum, finisque hominis: ad quem bene, recteque vivendi consilia

*Vnde immo
mortalis
status de-
ducitur.*

*Et post
hanc vitam
vita altera.*

*Quæ in
Deo.*

*Vitæ sum-
mo homi-
nis bene.*

referri ; & quem omne cogitatum , dictum , factum, respicere debet.

*Quod qui
non appetit,
amittit, & perit.*

Porro Bonum hoc, malis ac perversis, qui illud nec appetierunt, nec quaesiverunt, imò spreverunt etiam, salvâ justitiâ, non potest pariter, & ex æquo cum bonis obtingere. Necessariò itaque consequetur ; ut vita futura, dispar sit meritis, ac immeritis : Beata nempe illis, his verò misera & calamitosa.

Sed hæc uberiùs suo loco. Præmittenda verò hîc erant, seu præparandis, seu excitandis animis ; ut visis solidis hisce principijs, surgentem libri fabricam rectè contueri, ac scandere tutò queant.

LIBER
OFFICIORUM
PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapientiæ Christianæ *Definitur*
velut fundamento, ad Offi- *Officium.*
cium ejus dum venio; illud
ita definio. Officium, est vi-
tæ institutum, & actio, conveniens
Naturæ rationabili. Dividitur trifari- *Dividitur*
am. Primum enim est, Probitas: quâ *tripliciter*
homo se bonum reddit. Charitas alte-
rum: quâ erga alios bonus est. Pietas
denique: quâ coram DEO bonus est;
cuncta ad eum referens, uti finem.
Tripartita hæc totius Operis & Mate- *Vii &*
riæ divisio, totidem libros requiret: in *tractatio*
quibus explicandæ mihi erunt partes *Operis.*
istæ, compendio quidem & breviter,
sed tamen, ut existimo, accuratè.

*Probitatis
definitio,
& triplex
divisio.*

Probitatem definitio: Tenacem boni
animum sententiâ, dicto, facto. Tres
ei partes assigno: ἀναμαρτυρίαν, μετριο-
πάθειαν, & εὐπραξίαν seu fugam vitio-
rum, affectuum regimen, & exerciti-
um virtutis. (Ita enim Græca hæc
verto: interpretatione, quæ rem expri-
mat; & quæ, ut Seneca dicit, appella-
tionis vim potius habeat, quàm faciē)
Quæ tria singulis capitibus explicare,
ac complecti conabor.

C A P U T I.

De ἀναμαρτυρία, Prima Par- te Probitatis.

*Impecca-
bilis ex-
plicatur.*

Primam Probitatis partem, im-
peccabilitatem seu impeccantiâ
feci. Homo etenim à Deo factus
naturâ bonus, voluntate autem pro-
priâ pravus, & corruptus est, culpâ ori-
ginis. Id est, per prævaricationem pri-
mi Parentis, quæ eum infecit: & loco
debiti ad Unum, Verum, Bonum amo-
ris; indidit concupiscentiam multipli-
cis, falsi, ideoque non boni. Hoc fon-
te derivata labes fluxit ad posteros: id-
que triplici, prout partitur Discipulus

*Quæ est in
expugnandâ
triplici
concupi-
scentiâ.*

Domi-

Domini, rivo. Nempe Concupiscen-
 tiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum,
 & Superbiâ vitæ, quibus omnem pec-
 candi materiam ostendam contineri.
 Per subsidia igitur, quæ Deus homo fa-
 ctus, sufficientia reparandæ naturæ
 præstitit, opus est eradicare ex animo
 mala, firmumque facere propositum
 non peccandi. Nempe post solennia
 illa Sacramentorum, (de quibus suo
 loco,) Conscientia formanda est; tan-
 quam Dux, & custos vitæ innocentis.
 Est enim illa: Internum & integrum
 iudicium, respuens malum; id est pec-
 catum: veniens, cum abhorrentia;
 admissum, cum angore; in bono autem,
 cum gaudio conquiescens: idque to-
 tum cum Deo, & propter Deum. Meritò
 hæc postrema addidi; nam si rationis
 tantum, non verò religionis dictamine
 oriatur, nihil est. Fit tantum ina-
 nis, vel ostentata Probitas, id est, fu-
 cus. Firmamentum igitur illius unicum
 erit, timor Domini. Porrò ut evellan-
 tur vitia, dignoscenda sunt. De
 singulis itaque partitione
 propositâ di-

*Per non
 peccandi
 propositum.*

*Per Sa-
 cramen-
 ta, & con-
 scientiam.
 Cuius de-
 finitio.*

cam.

B 4

Pars

(alleg) Sermon Ser. 2^a

Pars Capitis Prima.

Explicatur primus peccati rivus, Concupiscentia Carnis.

*Definitur
Concupiscentia*

*Pars ejus
prima
Mollities.*

Concupiscentia Carnis est, Abusus eorum, quæ corpori propria. Fitq; tripliciter. Nempe molli ac delicatâ desidiâ, Gulâ deinde, ac demû Libidine. Qui his dediti, illis corpus voluptati, anima oneri est. Mollitiem voco, nimis delicatam curam corporis, quæ desidem & enervem vitam reddit. Sunt enim quidam in cute curanda nimis operosi, nimis compti, nimis culti, odorati, uncti, sensuum oblectamentis inhiantes: idque cum quodam delicato fastidio, quod scitè quidam præferunt, ostentantque. Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc non modo laboris, sed omnis actionis fuga; segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. Gula est in esu, & potu excessus. Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè faciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant; fructu, nausæ & cruditatis: quâ

Gula pars altera.

quâ evanidi pallent, & in vivis caro *Tertia,*
morticina est. Libidinem vel nomina- *Libido.*
ri vetuit Apostolus: igitur definitione
illam non dignabor.

Hæc sunt vitia, quibus homines in *Hiscæ de-*
bruta animalia degenerant: quan- *genera-*
quam vincant ea potiùs, quàm imiten- *mus in*
tur. Illa enim, etsi hoc unum agant, *bruta;*
& appetant; tamen non ultra naturæ *immò et*
modum, quem homo excedit. Nem- *supera-*
pe Caro concupiscens adversus Spiri- *mus.*

tum, postquam pellexit animum suis
illecebris, frui illis jubet. Dum autem
animus fruitur, & expleri nequit; exi- *Et quare.*
gere illas vult ad mensuram sui appeti-
tûs: & corpus, citò satiabile, onerat ac
torquet: studetque ingenio irritare, ac
provocare languentem ejus, falsamque
voluptatem. Sed frustra: nam præter
inevitabile fastidium, dolor & morbi,
intemperantiæ comites, tandem absti-
nere vel invitum cogunt. Habes de-
fecta mala, quæ Concupiscentia carnis
facit.

Remedia contra eam ut adferam; *Remedia*
Primum erit: ut voluptatem ejus abe- *contra cor-*
untem cogitemus. Morsum nempe, *poris Co-*
illum, quem aspernatione, & abhor- *luptatem.*
rentia

*Annexi
ei pœnite-
re.*

rentiâ sui, linqvit. Annexum namq̄;
semper illi, pœnitere. Et si rectè ex-
penderis; facilè agnosces: istas, quas
vocamus voluptates, ubi modum tran-
scenderint, profectò pœnas esse. Dein-
de, agnoscamus; quàm id, quod in il-
lis oblectat, & vile, & breve sit; tanto-
que studio appeti non mereatur. Ter-
tiò, ut turpitudinem earum aversemur.

*Vilis &
brevis.*

Turpis.

Mollitiæ enim, obliviscimur animi; &
velut abdicamus meliorem nostri par-
tem: totâ curâ ad corpus translata.
Vitam otio, somno, ignaviâ conterimus;
& occupatio, dotibus animi,
prorsus contraria est. Gulâ, ad natu-
ram eorum delabimur, quorum tota
vita est, ali tantum, & nutriri. Mac-
torum animalium, & intra nos putre-
scentium, sepulchrum sumus. Et mul-
tâ ingluvie, & crapula, sordescimus;
fætemusque. Libido denique, quàm
fit, usu, & obscœnitatis ministerio fæ-
da, fatentur etiam impudentissimi:
dum turpitudine adacti, lucem fugi-
unt, & latebras quærunt.

Fæda.

Obscœna

*Vitanda
hæc igitur
& quia
per se ma-
la.*

Vitanda hæc igitur essent Sipienti,
seu viro bono; etiamsi non fuissent à
Deo vetita: prout etiam docuit vetus
illa

Ita Philosophia. Quantò verò magis, cum non ratio tantum, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto firmatus animus, non modo illecebris corporis se capi & captivari non permittet; sed quò longius ab hoc absit periculo, contraria eliget, ac usurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus; & ad servitutem, ac obsequium animi, per necessariam ἀγκιστρῶν, rediget. Viva-
 Et quia à Deo Gestita,
 Exercitationem,
 mus hanc vitam igitur; non tanquam propter corpus, sed tanquam non possimus sine corpore.

Pars Capitis Altera.

In qua ostenditur, quid sit Concupiscentia Oculorum.

Alter peccati rivus est, Concupiscentia oculorum, seu Avaritia: quam voco; Rerum, quæ extra nos pravum usum. Rectè vocatur Concupiscentia oculorum. Cuncta enim externa, quæ Avaritia appetit; quid habent, præter spectari tantum, & videri? Tripliciter hic peccatur: nempe, dum illis Fruimur; Non utimur; Abutimur,

*Definitio
 Concupiscentia o-
 culorum.*

Fru-

*Fruitio
prima e-
jus pars.*

*Eaq̄, ex-
plicatur
ac mon-
stratur..*

Fruitio rerum externarum, est: ni-
mia ex illis oblectatio; vel animus ea-
rum specie nimis captus, ac irretitus.
Splendor enim ille opulentia, & com-
moditas, & arbitrium quoddam in re-
bus humanis pecunia omnipotentis, &
illi annexa mundana felicitas, per-
stringit primum oculos; & tum mirum
in modum animum fascinat. Præser-
tim, si quis sit; qui gloriari & gaudere
possit, datas sibi divitias, artemque
fruendi: qui non, ut ganeo, aut pro-
fligator; ut plerique, suo haurientium;
sed erudito luxu, qui in omni cultu di-
ligens, elegantia ac magnificentia pe-
ritus sit ostentator. Hi inquam tales,
immergunt animum in externa; & eo-
rum pulchro, ac prudenti (prout pu-
tant) usu inescantur. Et quia in veste,
domo, suppellectili, familia, procu-
rant varia, ac comparant; Multa au-
tem requirentibus, multa petentibus,
neesse est desint multa: ideò neesse
quoque est, ut anxie & avarè appetant:
& ut consequantur, sæpè jus & fas, in-
super habeant.

*Pars alte-
ra, Par-
citas.*

Altera pars Avaritiæ est, non uten-
tium rebus externis: idque nimiâ, insa-
nâ,

nâ, & fordidâ parcitate. Etenim mul-
 ti, falso obtentu posterorum; vel ina-
 ni in senectâ egestatis metu; vel nec *Ejus inge-*
 causâ, nec sine habendi; semper egent: *nium de-*
 semper appetunt: semper congerunt; *scribitur.*
 & congesto pauperes in auro sunt:
 Dum, quod per tot labores, & curas,
 sæpè turpi questu paravêre; recon-
 dunt: maluntque omnem penuriam
 sustinere, immò etiam emori, quàm
 sacrum tangere depositum. Itaque
 pendunt pœnas vitij infelicis: alijs o-
 dio, sibi oneri sunt. Nec quidquam
 boni faciunt; nisi dum citò moriun-
 tur: cùm sint omnium Officiorum de-
 sertores, & nullâ erga quenquam cha-
 ritate.

Tertium genus avaritiæ est, apud *Pars ser-*
 eos; qui rebus externis abutuntur: *ria, Prodi-*
 nempe, apud prodigos. Isti enim, dum *galitas.*
 non alium fructum opulentia, quàm
 profusionem putant; nullam curam, &
 cautionem erogandi habent. Sum-
 ptuosa convivia, ingentia in veste &
 familia impendia, immensa largitio, *Ejusque*
 quâ perdere sciunt, donare nesciunt, *mala.*
 Ita, inquam, effusi in cuncta, queis
 pecunia prodigitur; dum sua deco-
 quunt,

quunt, aliena expetunt: & egestas infue-
 ta, ideoque intoleranda, acris causa
 Avaritiæ est. Cui semper tantum deest;
 quantum cupit. Cupit autem quan-
 tum prodigit; & prodigit immensum.
 Ideoque ejusmodi radix omnium ma-
 lorum fit: fraudis nempe, injuriæ, per-
 juri; rapinæ. Quin immò, si animi sint
 acres ac violenti; sæpè seditionis; ci-
 viliumque bellorum. Tales, inquam,
 solent ad facinora converti: cuncta
 mittere: & privata damna, Patriæ ma-
 lis reparare.

*Remediū
 erit non
 amare
 externa.*

*Quippe a
 diaphora.*

*Minuta,
 & cadu-
 ea.*

Noxia.

Hæ sunt causæ: hæc mala avari ani-
 mi; & Concupiscentiâ Oculorum pec-
 cantis. Remedio erit, admonitio Sa-
 cri Vatis: quâ vetat divitijs, si afflu-
 ant, cor apponere; id est amare, velut
 verè bona; cum non sint: sed ex se,
 neque bonis, neque malis accensenda.
 Unde meritò exilis eorum æstimatio
 animo inferi debet. Caduca nempe
 sunt: mutationi, & alienæ potestati ob-
 noxia: &, ut non eripiantur; morte
 tamen mox linquenda. Deinde, non
 vilia tantum sunt, sed etiam noxia: A-
 nimum enim perturbant; & anxie ex-
 petita, inquietant: dum acquiruntur,
 fati-

fatigant: non adepta, torquent: possessa, non satiant: denique custodita metum; erepta, vel amissa, dolorem adferunt. Quod si verò ad votum succedant, & possideantur; tamen nihil ex illis accedet ad interna illa, veraque solatia: quæ pura tantùm, & vero Bono, id est, Deo nixa, mens conferre potest: &, quæ tantò majora sentiuntur; quantò quisque sibi plura negaverit. Intra nos, nempe, esse oportet quod nos beatos faciat: externa, heterogenea animo sunt: ideoque non ei miscentur, seu uniuntur. Et quid stultius, quàm bonum rationalis naturæ, in irrationabilibus quærere? Hæc ad tollendam Avaritiam, quæ ex frui-tione. Adde: contra insanam Parcitem, utendum esse opibus. Nisi enim utare; insaniâ (ut apud Poetam est) par eris illi, qui citharæ ignarus, cytharas undique cõemat, comparet, asservetque. Porro usui, si necessitatem tantùm spectes: facilè parabilis, sufficiens, & suppetens erit. Prodigalitatem, seu Abusum dissuadet, quæ luxum humili gressu comitatur egestas: jubens quidvis agere & pati: agere, inquam,

*Et quæ
nihil ad a-
nimum.*

*Non decet
itaq; illis
frui.*

Sed uti.

*Non Verò
abusi.*

quam, iniqua; & pati indigna. Ita hinc orta Avaritia, aut scelerata, aut misera, semper verò perdita erit. Quam ut evites, regulam tibi constitues erogandi; eam verò dictabit parsimonia; virtus huic vitio opposita: de qua suo loco.

Pars Capitis Tertia.

Declaratur tertius rivus peccati, nempe Superbia vita.

*Definitur
Superbia
vita.*

*Sui amā-
tem cupi-
ditatem.*

*Ejus ori-
go.*

*Et mate-
ria tri-
plex.*

Post detectam corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi *φιλανθην* *φιθυμιαν* executiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est superbia: quæ defini puto commodè potest: Ejus, quod est supra id, quod sumus, usurpatio. Oritur: dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur; aut certè, non ut oportuit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognoscimus; tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quàm datum habeamus. Quamvis verò hanc Concupiscentiam, dixi, animi esse; tamen materies ejus, non ab illo tantùm est, sed à dotibus etiam

etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie, prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam Ferociam *A Corpore* voco; nempe viribus corporis nimis *re Ferocia.* fidentem elatumque animum. Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur ejus respexere; facile induunt animum arrogansem: acres ac violentos Spiritus fumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, *Quæ de- scribitur.* feri, contemnunt infirmos, & deprimunt: cunctis terrori esse volunt: simulque & in altum efferuntur, & rabie efferantur. Gigantæa nempe proles: quos à staturæ magnitudine, id est corporis viribus famosos, potentes, nihil nisi bellum scientes, disciplinæ, seu mansuetioris vitæ ignaros, Scriptura DEUM oppugnantem. vocat: & quos Poëtæ θεομάχης faciunt. Ita nempe Superbia exinde orta, quantum revera fragili nitatur fundamento; tamen plurimum extolli solet: dum audax, nihil ratione, sed vi tantum, ac impetu agit: & quantumvis ardua, atque, appetere, & adipisci, eousque conatur; donec seipsam perdat: & præcipitet.

*Brebus
externis
Fastus.*

Alterum Superbiæ genus, à rebus externis ortum, vocabo Fastum. Nempe ex affluentia earum, vanæ gloriæ vento inflatam mentem. Porro inter externa numero non solum opes, nobilitatem, potentiam, cæteraque infra animum; sed etiam naturales ejus facultates. Pertinet namque ad fortunam, quidquid sorte nascendi contingit: & totum id, velut externum est, quo hominibus apparemus, & videmur. Unde duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: Affluentia nempe mundanæ felicitatis; & excellentia naturalium animi facultatum. Primum, cum insanum vulgus adeo æstimet; ut propterea Sectatores, & turbam famulantium, venerantium, blandientium, promptè exhibeat; facit: ut animus, inani plausu illius, sui obliviscatur: extra se totus exeat: se totum vanitati aptet, & accommodet: & ab interna ista, & inani elatione; sensu, verbis, actione, ad ostentationem, pompam, typhum se componat: quod mimicè ptorsus, & Histrionum instar, fastuosi isti exercere solent. Alterum, dum nempe Memoria, & Intellectus solito

*Qui du-
plex.*

*A fortuna
factus ad
ostentatio-
nem.*

*A dosibus
ingenij, ju-
dicio arro-
gans.*

solito

solito obtigit felicior; & deinde studio
 acquisita doctrina, & scientia, animum
 occupavit: & quæ potissimum eum vanè
 ostentat, longè provehit, opinione
 inficit, (quippe quidvis struendi & de-
 struendi artifex) Eloquentia: si istarum,
 inquam, dotum præstantiam, quispi-
 am sortitus est, facile arrogantiam ju-
 dicij sumit; ac usurpat. Arrogans verò
 hocce judicium, si ad actionem se ac-
 cingat; è contemptu aliorum, quibus
 præcellere se censer; alta concupiscit;
 & sæpè ambit: fiuntq; tales in Repub.
 imperij impatientes, & seditiosi. Si in
 cognitione veri ponit operam; aut in
 Philosophiam labitur, aut in hæresim.
 Philosophiam intelligo, quæ rationis
 propriæ tantùm viribus constat; & ni-
 titur: prout fuit vetus illa, ἀθεοῦ διδα-
 σκαλία, religionis contemptrix, & Dei
 aut penitus oblita, aut tanquam per
 insomnium memor: ipsa verò, adeò
 plena inanis & insanæ fiducia; ut dice-
 ret Sapientem Deo parem. Hæresis
 verò est, quæ scientiâ inflata, autori-
 tatem receptæ & constitutæ doctrinæ
 spernit: judicio proprio eligens do-
 gmata; eorumque censuram arrogan-

*Vnde aut
 Philarchis*

*Aut Phi-
 losophia.*

*Dei ne-
 scia di-
 sciplina.*

*Aut Phi-
 lodoxia.*

A voluntatis facultate, amor sui.

ter exercens. Ita utraque hæc, aut contemnit fidẽ; & irridet: aut dum ad suum captum aptat, tollit. Jam verò à voluntatis etiam facultate factus oritur. Quibusdã enim, ab indole meliori, est moderatio affectuũ; & placida animi tranquillitas: exinde verò ad officia virtutum velut congenita quædã propensio. Naturã videntur boni, si ad vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis, quàm sunt: unde provenit suavis, & blanda φιλαυσία: & dum in se confidunt, tanquam justi, profectus incuria; & ex omnibus istis, interitus veræ Probitatis.

Amor sui.

Ab animo proprio superbia.

Sed tertium, & perniciosissimum e-lationis genus est: quod ab interiori animo, &, ut loquimur, Spiritu produ-citur. Deus enim Spiritus est; ideoq; vult adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quispiam, subactò corpore & fortuna, animum depuravit; id est, in Spiritum vertit; illum verò ad se mirandum, sibiq; complacendum con-vertit; & à Deo hoc ipso avertit; is Deum Spiritu oppugnat: fit ei injuri-us: quippe donis & auxilijs ejus fultus, eum aspernatur, & à se removet. Ideo-que

que quod acceperat, amittit; & turpi lapsu perit. Hæc est vera, proprieque dicta Superbia: ab hac initium accepit peccatum. Nam & rebellis ille Spiritus, aliter quã Spiritu ornato gratiã, & gloriã, superbire; & velle æquari Deo non potuit: & homo, re Spirituali, nempe cognitione illectus est; per quam fieret sicut Deus. Itaque Ferocia, & Fastus, velut coram hominibus fiunt; Superbia propriè in conspectu Dei: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illâ avertere dicitur, & humilia respicere, in terrâ, & in cælo. Hæ sunt partes Superbiæ, à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ.

Primogenita peccati

Deo maxime adversa.

Cæterum materies eorum, aut plenè, & ad votum, non habetur; aut habetur. Si primum; oriuntur vitia pauperis superbi. Nempe studemus Jactantiã alijs imponere: deinde fatagimus augere ambitione: contendimus per æmulationem: in victoriã, contumeliã utimur: si vincamur; invidiã. Si alterum: mirum prorsus est, quantum felicitate corrumpamur. Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur; cuncta vi ac violentiã a-

Vitia ejus dum pauper est.

Vitia ejus dum abundat.

git : hinc cædes, bella, id est, populorum latrocinia; & illud occisarum gentium grande scelus. Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis impos fit; gloriæ vento abripitur: & eò vesaniæ devenit; ut per illum, (portenta hominum!) se Deos non dici tantum juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei: famulus, & cooperatores Dæmonis. E quo Apostatæ, Seductores, & Hæresiarchæ; quorum proprius character est, ut sint filij perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone, mutato in Angelum lucis. Primùm dulcedine iuani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde suboritur complacentia, amissio gratiæ, & damnationis præcipitium.

*Remediū
ejus, notū
est sui.*

Sat puto aperui causas: partes: malaque Superbiæ Remedium adversus immane hoc, & maximè inimicum Deo vitium, unicum esse existimo: nempe
sui

sui ipsius notitiam. Quod etsi vetus
 quoque Philosophia vidit; & velut o-
 raculum agnovit: attamen nec plenè
 intellexit, nec implevit. Notitiam e-
 nim sui, seu à corpore fragili, seu ab
 externis adeo viribus, ad deprimen-
 dam superbiam, idoneam; facile a- **Tempe-**
 gnovit: & meritò exinde σωφροσύνην præ- **ranter a-**
 cepit: sed cùm ad animum venit; ad- **gere.**
 miratione ejus abreptâ, tota in fastum
 evanuit. Atqui undique, ad omnem
 nos modestiam, non duci tantùm, sed
 etiam compelli, manifestum est. Fe- **A corpore**
 rocia enim, ut altos ponat Spiritus; **fragili cõ-**
 vel invita à corporis fragilitate adigi- **tra Fero-**
 tur: cujus non vigor tantùm, sed vita **ciam.**
 etiam facillimè interit. Vita, inquam
 halitus tenuis; brevi tempore suapte
 extinguendus: quem supprimit sæpè,
 levi causâ, morbus: quem eripere po-
 test, quidquid tandem est: Nam ortus
 illi unus, exitus innumeris. Porrò si il-
 la tam instabilis: cur homo firmitate
 corporis superbiat, ejusque virium o-
 perâ, tam alta moliri conetur? Itaque
 ab hac tui parte, nosce te; & non ad
 vim corporis animum apta; (quod est
 proprium Ferociæ:) sed ad vim animi

corpus redige: exerce; doma; & quandoque libens impende: quæ est, ut ostendam alibi, Fortitudo. Ista sunt, quæ ferociam tollunt. Ad exvendum verò Fastum ducit: Primò; rerum, quæ extra nos, vilis conditio; & par illis æstimatio. Quam superiùs cùm fatis demonstraverim; superfluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insanum est; quàm commodatâ ad tempus alienâ veste, vel comico ornatu, aut personâ superbire. Ducit eòdem; naturalium animi facultatum imbecillitas: quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quando non experimur? In memoria; ecce confusa phantasmatum multiplicitas est: in intellectu; erronea opinio: in voluntate, inordinatus amor: quæ nisi in nobis videmus continuò; valde ignari nostri sumus. Itaque ut id agnoscamus: & ne vanu fastu inflemur; sibi attendere, & se nosse decet. Postremò, eadem sui notitia, etiam ab interiori animo, vetat extolli, ac superbire. Quamvis enim eximius ille est; tamen quantus quantus est, ab alio; & ipse per se nihil. Quamvis superemineat; tamen

Deo

*A Vilitate
rerum ex-
ternarû,
contra Fa-
stum.*

*Ab animi
instabili-
tate, con-
tra super-
biam.*

Deo comparatus, pusillus. Quamvis denique virtute, & gratiâ pulcher; tamen à se sædari facilis, & ni Divino sustineretur auxilio, continuò culpâ turpis. Hæc tria probè expendentem, humiliari coram Deo necesse est. Quis enim de alieno, minuto, & corrupto superbiat? Itaque verâ animi notitiâ, ad omnem modestiam flectamur. Quod non abjectionis est; sed roboris, ac firmitatis. Id enim verè est sibi dominari; seque majorem effici: quod summum fortitudinis opus esse, cum de illa agam, demonstrabo.

Qua cuncta humiliari congrunt.

CAPUT II.

De Regimine Commotionum:

seu de περιωάδεια, Altera Parte

PROBITATIS.

ABsolvi primum officium Probitatis. Ordior alterum: nempe Regimen Commotionum, id est, Affectuum; Perturbationum, ac Passionum. De quibus dicam quædam paulò aliter, quàm vulgus Philosophantium solet. Et primùm ostendam istas Commotiones esse; & quid, & quot sint: deinde

deinde quales sint : postremò quales
esse debeant. Erit ergo ;

Pars Capitis Prima.

*An sint , quid sint , & quot sint
Commotiones?*

*Vetus cõ-
sentio de
aff. & sibus.*

*In quo si-
sa descri-
bitur.*

*Verbotũ
velitatio-
ne.*

*Et vana
ostendi-
tur.*

INter Sectas veteris Philosophiæ, a-
cris, ut notum est, fuit illa de Affe-
ctibus controversia, & contentio.
In eo fere sita: quòd Peripatetici eos
temperarent; Stoici tollerent. Illi, à nae-
tura esse, ideoque inevitabiles, & mo-
derandos tantum; hi, ab electione, &
voluntate; ideoque tolli posse, ac nul-
los esse debere; non parvos. Denique
illi censebant, impetum ac vigorem a-
nimi ab illis esse; ideoque, si modus
adsit; laudabiles: hi, quasi morbos
ejusdem dicebant; ideoque vitandos
prorsus Sipienti. Et multa ultro ci-
troque argutabantur, suetâ illis *νομό-
μαχία*. In quo utrique frustra fuerunt.
Nam & hi, qui affectus prorsus sustu-
lerunt; & illi, qui modum tantum,
non verò finem etiam eorum specta-
runt; aberravêre. Sed tota hæc pu-
gnax

gnax disceptatio, uti & alia, quæ de Affectibus prodita hætenus sunt, nunc primùm, putò, patebunt evidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, omnibus rebus inditam esse appetitionem eorum, quæ suæ naturæ conveniunt. Ea appetitio, in rebus inanimatis est ad locum proprium; In viventibus *vegetatio*; In sensitivis *Instinctus* ad se, speciemque suam conservandam; In ratione præditis *voluntas*; seu effectus ejus, Amor: qui unum, proprium, naturalemque terminum, habeat necesse est; alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus ejus est, Bonum. Bonum autem est; quod propriè, & unicè ei naturæ, cujus bonum est, convenit. Amor verò, dum hîc vivimus, nihil est in nobis aliud, quam incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum Odium; seu ejusdem voluntatis aversio à malo.

Porro ut illa prima τῶν ὄντων, si ob-
tineant id, quod naturæ eorum con-
venit,

*Origo
commo-
tionum
generica.*

Entium.

*Origo eadem
specifica.*

venit, conquiescunt. Si verò impedian-
tur, arceanturque; commoventur: &
vim sibi inferri, apertâ resistantia osten-
dunt. Ita & homo, si potiretur, frue-
returque bono suo, in quiete seu gau-
dio esset: omnis commotionis, nempe
affectûs, Perturbationis, ac passio-
nis expertus. Sed quia, vel nondum
boni planè capax est; ideo affectu mo-
vetur: vel circa bonum impeditur;
ideo necessariò perturbatur: Vel de-
nique partim imperfectè fruitur; par-
tim frustratur; ideo Passioni subest. Et
hinc patet, triplicem hanc esse Com-
motionem: & dum hîc vivimus, neces-
sariò nobis adhærentem.

*Nempe
Affectu.*

Primum enim, non est homo plenè
capax boni, quamdiu hîc vivit. Quip-
pe (ut in ipso limine scripti docui,) Bo-
num ejus Deus est: Deo verò frui hîc
plenè non potest: ideoque nec affectu
carere: cujus causa & origo vera est,
Amor non compos Boni: Et definire
illum possis: Motum amoris; bono
suo non fruientis. Hic motus, cum
duplex sit, nempe, quo nos amor ad
bonum fert; & quo odium à malo re-
moveret; Duplex erit & affectus: De-
sire-

fiderium scilicet; & abhorrentia, seu Fuga.

Deinde, cùm infirmitas naturæ, ex *Perturbationum.* Spiritu ac corpore constitutæ, impediri in consequendo facilè possit; ideo perturbari eam necesse est. Perturbationem verò definitio: Amoris ex præpedito, aut dubio bono cōmotionem. Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum, ut vinci tamen possit impedimentum; tunc provenit ira. Si bonum adfuturum videatur; oritur Spes. Iterum verò si impediti boni, periculum appareat, à malo Metus nascitur. Si certò malum putetur futurum; prodit Desperatio. Unde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemque de malo. Sed perturbationes istæ, valde moderatæ sunt; unum, verum, bonum continuò appetenti. Est enim illud natura ἀκωλυτον, ἢ δυσαφαιρετον, id est: quod nec impediri, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent; quamdiu homo unum, verum, bonum quærit. Spes tantùm manet:

manet; sed blanda, & interdum gaudio brevi mixta: ut Apostolus jubet esse bonos, spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres istas turbellas in bonos: seu in pœnam alicujus culpæ; seu in exercitium virtutis; seu denique in stimulum, ac incitamentum: ad appetendam tantò magis veram, ac immotam quietem, quæ nos olim manet.

Passionū.

Sed tertium Commotionum genus, posueram Passiones: non minùs, quam duo prima, inevitabiles. Idque ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio: amoris ex bono, aut aliquantum possessio, aut amisso, sensus exultans suavitate; vel concidens amaritudine. Ille est lætitia, hic tristitia.

*Vnde patet sapien-
tiam nō esse apathē,
seu impassibilem.*

Impassibilis.

Non erit itaque Sapiens, id est, vir bonus, in statu hoc mortali ἀπαθής, ut Stoici nugabuntur. Quia securitas, perpetuitasque pacis, & quieti gaudij, adhuc illi deest. Malus verò, & qui stultè falsa bona consecatur, evidens & necesse est, ut Affectibus, Perturbationibus, Passionibusque multò magis

*Multò minus malū,
seu stultū.*

magis commoveatur. Quippe, & ægrè consequi ac retinere potest, quæ extra ejus sunt potestatem; Et ut consequatur, habeatque; tamen minimè quiescet: nempe, non in bono. Itaq; & avida cupiditate inhiat bono, quo expleri nequit: & averfatur frustra id, quod non est malum. Deinde & irâ exæstuat, inque audaciam impetu ruit; dum illi facilè, bonum opinabile impeditur: & alternante spei, metusque fluctu agitur, quatiturque; dum adeo dubia, & incerta petit. Denique, aut effertur vanâ, brevi que lætitiâ, si contingat consequi opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si eo frustretur. Et hæc illi continua, gravis, & infelix pugna est, in animo decepto, & frustra quietem in falso bono quærente.

Pars Capitis Secunda.

*In qua Amoris tres proprietates
ostensa: tum singularum Commotionum qualitas, & efficacia.*

HAbes reclusum Commotionum fontem: Ex quo, etsi facilè qualitas earum peti, ac hauriri potest;

*Præmissi-
tur amo-
ris ener-
gia.*

*Se perfe-
ctius ap-
petit.*

*Uniat cum
re amata.*

*In ea quâ
potest
transmuta-
tar.*

test; tamè singulas separatim producãt;
Sed præmissa prius, explicatâq; breviter
amoris energia: hæc enim probe intelle-
cta, lucem Cōmotionibus istis confert.

Amoris itaq; prima proprietas est;
ut majus se quidpiam, perfectiusque,
appetat. Bonum enim semper potius
perfectiusque est re, cujus bonum
est: atqui amor, non appetit nisi bo-

num: perfectius ergo appetit. Altera
Proprietas; ut amor amatae rei uniat.
Etenim uniuntur ea facile; quorum
unum, & potest, & studet apprehen-
dere; alterum item, & potest, & avert
communicari. Tale autem est Amor
& Bonum: unde coalescant in unum,

est necesse. Tertia, eaque summa Pro-
prietas; ut amor non uniat solùm, sed
etiam, quâ potest, transmutet. Essen-
tiæ enim annexa operatio est: Amoris
verò Operatio; dum se penitus lin-
quit, & tota in amatum transijt; ideo
in illum, & esse suum quodammodo
transfert. Hinc verò consequitur hæc,
quam dixi, transmutatio. Magna ve-
rò prorsus ac mira, in hisce tribus, A-
moris vis, ac energia est, per quam (ut
benè quidam nuper dixit;) plus nobis
datum

datum est in eo, quod esse possumus, quàm quod sumus. Datur enim libera optio, ut quodammodo id sis; quod esse volueris: id fias; quod amaveris. Hæc non re, sed verbis, pauca de Amore.

Ad Commotiones transeo; primum-
 que ad affectus: quorum primus est *Definitur*
 Desiderium. Definitur: boni absentis *primus*
 Naturalis appetitio. Propriè vocatur *affectus,*
 Affectus: quia afficit intimè Volunta- *Desideriū,*
 tem. Inest Amori; ejus inseparabile
 accidens: & dum hîc vivitur, ob ab-
 sentiam, nunquam se plenè impertien-
 tis boni perpetuum. Est nempe mo-
 tus animi, quo ille fertur, quocunque
 fertur. Si in verum bonum; etsi magno,
 placido id tamen facit conatu: pleno
 spei, dulci, ac jucundo. Appetit enim,
 quod Naturæ ejus convenit: quod e-
 am explet, perficitque. Si verò fertur
 in bonum opinabile; quidquid agat,
 inutili anxietate, & curâ; irritum co-
 natum sentiet: & agnoscat se appetere,
 quod prava cupido suadet, reluctanti
 Naturæ, & invitæ. Alter Affectus, op- *Alter Fuga*
 positus Desiderio, est Fuga: id est mali *immi-*
 .D *ga.*

imminentis abhorrentia. Si verè mali ; facilis esse potest , parato semper auxilio Dei , si invocetur. Sin illius, quod non est malum ; stulta , inanis , & frustra est.

Perturbatio prima, Ira.

Sequuntur Perturbationes. Et primum Ira : quæ est ; Commotio animi aut resistentis , aut pugnantis in ea , quæ bonum impediunt. Meritò, & propriè Perturbatio vocatur : quippe ut plurimum inquieta , & turbata. Initium sumit ab Indignatione : quâ velut decernit ; comparans boni præstantiam , cum indignitate adversantis justam pugnæ causam. Et hinc sumpto impetu , resistit malo, forti tolerantia : oppugnat verò idem , animosâ audaciâ. Difficillimè modum patitur : quippe sæpe incitata, fervida, ardens. Et dū omni conatu renititur, nititurvè ; moderationem, pusillanimitatē existimat. Si falsum bonum tuetur ; aut in obstinatum pervicaciâ vertitur ; aut ad temeritatem prorumpit : Et victa angitur ; & in victoria sævit, ac vindictam exercet.

Alter Metus.

Metus , est Perturbatio opposita , contrariaque Iræ ; ideoque definitur : Contra illa , quæ bono adversantur , resi-

resistendi detrectatio, & certaminis fuga. Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat; recteque causam metûs æstimet; & vereri sciet, & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, Spes; nempe repræsentatio, & exinde velut odor quidam in animo, successuri desiderij, qui illum extra se promovet; ideoque perturbat. Ortum habet à possibilitate. Quæ si certis, firmisque niti videatur signis, producit fiduciam: A qua curæ, & laboris condimentum, conatusque calcatur. Modum si excedit; vana & præceps est: & ludibrium sibi debet. Pro-

*Tertia
Spes.*

na in illam magnanimitas: Desperatio illi opposita; id est, mali eventûs, præsumpta opinio. Prodit ab animo pusillo; cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quàm sit, quod putat eventurum.

*Quarta
Desperatio.*

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est Gaudium. Hoc dum plenum, & immutabile est; quies est. Ergo non motus, sed potius Pax, & Frui-

Passio prima, Gaudium.

tio. Sed quoniam, (ut dixi ;) tale in hac vita non contingit ; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet ; dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quàm recipit. Definitio illud: Usuram brevis fruitionis, velut possessi boni. Eget temperamento, etiamsi oriatur ex vero bono: prout ostendam, cùm ad Præcepta Commotionum veniam.

Altera, veraque Passio est Dolor. Definitur: Ex bono obtento, vel amisso, sensus mali. Frequens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec reiiciendus omninò, vitandusque; quin immò proficiuus, salutarisque sæpè: dum Patientiæ, Pœnitentiæ, Resipiscentiæ causa est: prout ostendam tertiâ, quæ sequi-

*Altera
Dolor.*

*Moderationis
affectuum.*

tur, parte τῆς μετριοπαθείας.

Pars Capitis Tertia.

Ostenditur, qualis esse debeat Amor: Et ex illo communes primum regula, tum verò singularum commotionum
Εὐταξία.

Ordina-
tio.

EX Natura ac proprietate Amoris, quã superius deduxi, ac comprobavi, consequitur necessariò: illũ soli Deo deberi. Etenim, præter Deum, nullum aliud bonum, natura rationalis se majus perfectiusq; habet; in quo conquiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui solus, & potest, & vult, infinitã quadam ratione. Nec denique transmutari, quam in causam finemque. Alia præter Deum, infra illam sunt: Ergo non ejus bona. Si autem non bona; ergo non amanda. Neque uniri possunt; quia redamare nequeunt: multoque minus in se transmutare; quia esse, quod Amor quodammodo transfert; nec recipiunt, nec refundunt. His de causis DEUM tantum naturæ rationali convenit, & expedit, amare. Quod si petas; quo modo? Dicam suo loco luculenter. Nunc hoc

Amor soli Deo debetur.

Quia bono.

Cui uniri.

Immo Et in illud possumus mutari.

solùm: Sine modo. Nec enim definiri potest ratio Amoris erga illud, quod est infinitum.

*Commoti-
onum pri-
ma regu-
la: ut cau-
sã potius,
quã mo-
dum spe-
ctent.*

Atque hinc patet: Commotionum, omnium causam magis considerandam, quã modum: & prius quales sint; quã quantã, expendendum. Nam si circa unum, verum, bonum occupentur: plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatã, malã sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas frãno reges, atque temperabis.

*Altera, ut
principio
cohibean-
tur.*

Altera Regula: ut ipsa initia earum moderãre; & morã aliquã interpositã, retineas, cohibeasque; antequam impetum sumant. Habent enim, (uti observatum rectè est:) gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum, seu phantasia obijcitur: tum sequitur *διανόησις*, id est cognitio: eaque recta, vel erronea; boni, malivè. Mox *ὄρεξις, ἢ ἐκκλισις*, id est appetitus; vel averfatio. Postremò *ορμη*; vehemens jam, incitata, & cum impetu affectio.

Ergo

Ergo circa ipsum initium hæreas paulisper; & propositum ordina, atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Ex his verò communibus, particularia præcepta facile peti possunt. Atque imprimis, inter affectus, Desiderij: Cujus unica, totaque Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenserunt: idque ignorantia Naturæ humanæ. Nam, qui illam interire, eoque post obitum loco, quo non nata jacent, putavere; quid miri est, si in rebus, aut actionibus hujusvita, assignarunt felicitatem? Atqui ea non est in hac vita. Non inquam, in rebus, quæ ad corpus, fortunamque pertinent. Nam cuncta hæc mutabilia, incerta, aliena: denique, malis etiam, id est infelicibus, communia. Non item in actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui paulò altiùs philosophabantur, docuere;) virtute: nam nihil agit ad hoc tantum, ut agat: & ipsa ex virtute actio, finem scopumque habet se potioem: qui merces ejus vera. Illa verò, post hanc mortalem,

Particularia præcepta Desiderij.

In agnitione finis nostri.

Qui non est in hac vita.

Non est in rebus externis.

Non in virtute propria.

*Sed in
Deo.*

in æternâ & immutabili vitâ nos de-
mum manet: tunc eâ fruemur; Deo,
id est omni bono, se ultrò impertien-
te, & desiderium mirâ, ignotâque,
prorsus ratione, adimplente. Itaque,
ad hanc finis ultimi regulam, atque
normam, aptari debet desiderium om-
ne. Et, cum tota vis ejus & opera-
tio sit, velle bonum; & appetere id,
quod summum appetendorum voca-
tur; id est Deus: appeti verè, & pro-
priè, & propter se debet; reliqua pro-
pter ipsum, & quatenus fini consequen-
do serviunt. Alter verò Affectus, qui
est Fuga, præceptis alijs non eget;
quàm, quæ contraria omnia desiderio
sunt. Id est, ut toto animo fugiat ma-
lum, quod Deo adversatur: Non de-
fugiat verò nimium, nec abhorreat,
quæ non sunt verè mala.

*Inter pas-
siones ira
præcepta.*

Ad Perturbationes venienti, se of-
fert primùm, Ira. Hæc si debite oria-
tur; id est, si pugnat, aut resistit con-
tra ea, quæ impediunt unum, verum,
bonum, quamvis in Causa justa; ta-
men initio cohibenda est, ne efferve-
scat; & in flammam, quæ brevis est,
abeat: sed in robore potius, constan-
tiaque

*Ut in cau-
sa etiam
unius, &c.*

tiaq̄, immutabilis propositi, consistat. *ri, boni, nō*
 Secura victoriæ; si nec cedat loco, nec *exastuet.*
 cesset oppugnare. Bonum enim verum, *Et certa*
 quid impedit? Tribulatio? angustia? *sic victo-*
 persecutio? gladius? an mors denique? *ria.*
 Certus sis, omnibus istis te superiorem
 fore: & aut fugabis cuncta, aut vin-
 ces; sustinendo. Si autem oriatur Ira *In adia-*
 propulsando, quæ non sunt propriè *phoris, et-*
 bona, sed commoda tantum vitæ hu- *si tenea-*
 jus; Tum & si jus habet, teneturvè of- *tur officio.*
 ficio, tueri quidpiam, aut repetere;
 tamen probè expendat: sitnè tanti
 quòd impeditur, aut eripitur; ut pu-
 gnam certamenque mereatur: taxa- *Tamen si-*
 bitque exinde sui modum. Deinde mo- *bi tempe-*
 derationem adhibebit, ne nimis com- *ret.*
 moveatur: ne in furorem, ac temerita-
 tem dicto, aut facto prorumpat. Sed
 potiùs firmiter statuet; in causa bona,
 magno animo conari, aut resistere: &
 si non succedat; æquanimiter tolerare.
 Victoria enim in adiaphoris istis in-
 certa, & dubia est. Unde in utramque
 partem paratum esse debet iræ tem-
 peramentum. Si vinceris; ne ringaris:
 ne iram frustratam, in te contorque-
 as: non te, non Deum incuses. Quin
 immò,

Victa non immò, vel Conscientiâ quamvis infe-
ringatur. licis, impleti tamen officij; te solère:

Victrix nō
sævitat.

vel mederi studeas: vel denique docu-
 mentum in futurum cape. Si vicisti;
 ne vindictam sumas: id est, ne dolore
 adversantis fruaris. Falsò enim Aristo-
 teles definivit iram, *ξέλι αντίλυπήσεως*,
 id est, cupiditatem refundendi doloris:
 cùm id, non Natura, sed vitium iræ
 sit. Dolore enim alieno pasci quod
 bonum? quæ utilitas? Atqui nihil est à
 Natura; (ira autem est:) cujus non

Nam Cin-
dicta ejus
virium,
& sæviti-
95.

constet ratio boni. Merito itaque vin-
 dictam ab ira legitima amoveo: uti &
 sævitiem & crudelitatem, quæ ultionis
 filia est. Atrox malum; & quo rabiem
 ferarum vincimus. Nam illæ, brevi
 impetu sæviant: hominis crudelitas
 lenta sæpè, meditata, & se pascens, ac
 oblectans; dum, (ut ille dixit,) ho-
 minem homini perdere libet. Hoc ve-
 rò demum est, quo potissimum ira ma-
 lè audit: Cùm tamen non nisi dum-
 vitiosa, & in noxam abit; ejus causa
 sit. Alioqui innoxia. Bellatrix tantùm
 contra malum strenua: officij animosa
 custos: excitatæ mentis vigor: deniq;
 Spiritus, ad magna incitans: & ardua
 aude-

Illæ inno-
xia alio-
quis.

audere, aggredi, & perficere juvans.
Et hæc ad regendam Iram sufficient.

Succedit ei opposita Perturbatio; *Metum*
Metus: qui si oritur ob ea, quæ vulgò *ut mode-*
mala putantur; hæc ne nimium nos *rere.*
exterreant, verâ facie noscenda sunt.

Paupertas nempe, Dolor, seu exitus
ejus Mors; & denique Ignominia. Fa- *Facit Ge-*
cile enim patebit, cuncta hæc stultè *ra eorum*
omnino timeri. Paupertas enim Nobis *agnitio,*
congenita & propria, per quam ne- *qua vul-*
mo tam egens vivit, prout nascitur, *gò & fal-*
moriturque. Non est ergo mala, sed *sò malâ.*

quæ in ortu nostro, exituque, docet;
hominem sibi quoad externa posse suf-
ficere. Dolor, si tolerari potest; par-
vus: si non; brevis. Eumque mors
consequitur: id est, quies: id est, ve-
ræ vitæ initium. Igitur mala non est,
nisi malis. Infamia, si ob flagitium
venit; justa: Et culpa tantum, quæ il-
lam promerit, mala. Sin immeritò;
contemnenda: uti enim honor, ita &
illa, est extra nos: alieni arbitrij: &
verè, *ὅτι ἐφ' ἡμῶν.* Non est verò malum *Non in*
meum, quod non est mecum. Si ve- *nostra*
rò hæc, quæ maximè timentur, ma- *potesta-*
la non sunt; quorsum timebuntur? De- *te.*
tra-

trahenda omnino illis persona, & larva, quâ terrent: Et fatebimur; majus malum esse, timere; quàm sit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore ejusmodi, implebis officij finem: & circumspectio erit multa; nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, evitatio ejus esse debet: nec tam pavere decet illud, quàm abhorrere. At restat ille, timor Domini sanctus; & qui facit sanctos. Non ille tantùm, qui à terrore, Judicis malos punituri, oritur; (quanquam & iste proficius: quo configi petit Psaltes; ut à judicijs Dei timeat: horrendum enim est, incidere in manus Dei viventis:) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, Summæ illius majestatis, potestatisque; & qui Nos humiliet sub potenti manu ejus. Adsit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, pavidam, anxie turbatam, & ad superstitionem factam conscientiam reddit.

*Timor
peccati.*

*Timor
Dei.*

*Spem ut
contineas,
causâ ejus
expende.*

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ad idem uti Ira examen, revocanda est. Nempe causam primùm, deinde modum ejus, oportet expendere. Si
fer-

fertur in verè bonum, id est Deum; non confundit. Freta quippe auxilio ejus; qui cum se unum appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma, & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum Dei ope operetur, agaturè gnauiter; & in agendo imploret auxilium. Et hæc est Spes veri boni, quam Theologicam vocant Virtutem Scholæ: Cum nobis, qui non ex Lycæo, aut Porticu, sed ex Christi disciplina sapiamus, non modo hîc, sed & omnis animi motus, omnisque virtus debeat Θεολογίζεσθαι: id est ad Deum referri, ac velut consecrari. In summo enim semper repræsentare, ac proponere decet rationem affectuum, virtutumque: ut exinde tantò faciliùs fluant, ac deriventur minorum officiorum præcepta. Hæc spes, inquam, veri boni. Rerum humanarum autem fallax omninò est, ideoque cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu; & naufragij causa est. Necessaria ergo, quæ illum temperet,

*In bono
vero non
confundit.*

*Hanc The-
ologicam
vocant.*

*Spes circa
externa
fallax.*

mo-

*Itaq; nota
si indul-
gendum.*

*Parodo-
xè loque-
bantur.*

*Voluntati
divine ac
quiescen-
dum.*

*Magis ve-
lis quæ
eveniunt.*

*Despera-
tio in ve-
ro bono
nulla fit.
In adia-
phoris ra-
ra.*

modestia voti. Quam suadet primùm,
exigua pars ævi, quam hic vivimus:
Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat
inchoare longas. Deinde suadet Tran-
quillitas, quæ haberi non potest, si in
rebus his multum spei indulgeas. Nam
eorum successu, necesse est, ut sæpe fru-
streris: Unde perturbatio, & inquiet-
tudo. Itaque si vis consequi (quod o-
lim Stoici παραδοξέλεγον,) ut tibi nihil
unquam insperatum, nec præter vo-
tum eveniat; Moderare Spem; Et fre-
no rationis contine. Et μακρον θέλης το
γινόμενον, seu potiùs, quod ex præcepto
æternæ Sapientiæ dicis quotidie; re-
ipsa præsta: ut nempe velis voluntatem
Dei. Cum hoc tamen monito, ne ista
(ut proprio artis verbo utar) resigna-
tio, ullatenus impediatur diligentiam,
debitæ, & quam officium postulat,
actionis.

Ultima Perturbationum Desperatio.
Vitanda in vero bono semper: in adia-
phoris, quam diu potest: Potest verò
facile, ab animo Deo fidente. Et cur
non fidat ei, qui summè potest, scit,
vult, & denique promisit homini bo-
num? Hac basi firmata providentiæ,

& cura nostri, securos nos esse jubet,
 & vetat desperare. Quod si verò aper-
 tè pateat, nihil spei reliquum; tum se
 fato permittat; & nec irritè repugnet:
 nec velit malus pati; pati, quod liceat
 bono. Deposita nempe Spes, quietum
 ultra, sed post expletum officium, red-
 dat. Et postquam quæ debuit, fecit;
 exspectet, excipiatque, quæ jubeat. Ut
 verò non decet ejulare; detestari; se
 aliosque imprecationibus devovere:
 ita Spè abjecta, consciscere sibi mor-
 tem, nefas. Haftenus de Perturbatio-
 nibus.

*Nec sit
 causa exi-
 tij.*

Passionum verò regendarum præ-
 cepta, Gaudium imprimis requirit;
 Et requirit, etiamsi ex impertito vero
 bono proveniat. Suavitate enim sua
 allicit, & avidos sui facit. Haustum
 verò largiùs obest; officitque. Degu-
 stata enim dulcedine fruitionis, dum
 se compotem boni homo putat; ex na-
 tura gaudij quiescit: id est, in quæren-
 do amplius bono subsistit. In hoc stu-
 dio autem, dum hîc vivitur, non pro-
 gredi semper; nec proficere; retroce-
 dere, ac deficere est. Ex defectu au-
 tem, delictum & corruptio. Oritur e-
 nim

*Gaudium
 etiam in
 vero bono
 modum
 teneat.
 Ne exinde
 studium
 boni re-
 pescat.*

*Hoc enim
 saepe fit.*

*Fruitio,
Vita debe-
tur, qua
nos ma-
net.*

*Gaudium
Stoicum
futile.*

*Rebus
externis
falsum.*

*Quia non
ex bono.*

nim in animo ante tempus gaudente, diffusio sui, complacentia, inconsulta securitas, incuria, & denique lapsus. Itaque plena illa fruitionis dulcedo, differri debet in illud tempus, cum (quod Deus faxit) unicuique nostrum dicetur: intra in gaudium Domini tui: & gaudium tuum nemo tollet à te. Nec imponat illud Sapientis gaudium: quod hic intra nos nasci, ex nobis oriri, nostræ spontis, ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et quod non bene definit Seneca: Elationem animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis, viribusque, (hæc profectò nullæ) fidentis: quantò sapientius dixisset diffidentis? Quod si verò hic, ne internum istud quidem, & ab animo gaudium, continuum esse potest; quantò minus erit adventitium illud, & ab externis rebus ortum? Certè esse nequit. Primum quia nixum incertis, & mutabilibus bonis: deinde quia nec bonis. Quid enim ista ad animum? immò si probè examines, contra animum sunt: ejus vincula & compedes, & ad malum illicia. Itaque ex illis non prodit, nisi
ina-

inanis lætitiæ exultatio ; effusa, & brevis : Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est, voluptas immoderata animi, sine ratione gestiens, opinione præsentis boni. Jure ergo risum reputes errorem ; & gaudio fallaci, cum hîc vivis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis ? Præterit figura hujus mundi. Ibi fixa sint corda nostra, ubi vera sunt gaudia.

*Vitandis
isaque.*

Dolor, & vix admittit temperamentum ; & non adeo requirit : prout docere, qui in hac vita, apatheiam nefcio quam, somniarunt. Primò enim, si in verè malum, id est in peccatum incidisti ; dolere, ac tristari, bonum. Hæc enim, (inquit Apostolus,) secundum Deum tristitia, pænitentiam, in salutem stabilem operatur. Deinde, si dolor sit in pænam culpæ ; bonus itidem : & hic potiùs, dum minor, & non ex merito dependitur ; expetendus. Sed præter has causas pænitentiæ, & pænæ ; proprium vitæ hujus est, dolere. Quippe extra Patriam sumus : quippe in labore, impetimur à carne & mundo : quippe exercemur variè, ut mereamur. Statuit autem Deus, te-

*Dolor non
omnis fugiendus.
Bonus est
pænitentia.*

Et pæna.

*Vita mortali pro
prius*

E

standæ,

standæ bonitatis suæ, gloriam; quam olim paravit: non donum tantum esse, sed etiam mercedem. Et mirâ benignitate, velut debere Nobis quidpiam, voluit. Hæc verò, quantulacunque (fas sit dicere) obligatio, doloris tollerantiâ, quam gratia confert, ut plurimum comparatur. Meritò igitur, sancta ἀσκήτρια illa alterutrum; aut mori, aut pati peroptabat. Atq; ideo dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusque. At ille, qui ob mala externa provenit, coerceri debet. Dolemus autem ejusmodi malis; aut proprijs, aut alienis: (quanquam profectò & hisquoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere Stoici, velut vitium (inquit Lipsius) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit Christi Schola, quæ rigorem omnem aspernatur; mansuetamque, ac tenebram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet, & compatitur: cum modo tamen; & ad testimonium tantum

Contem-
platrix.

Ob exter-
na coerc-
endus.

In malis
alienis cō-
miseratio
est.

Ejus mo-
dus, Gra-
tio.

tum pronæ in auxilium, & beneficentiam mentis. In malis autem proprijs cum molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abijciatque dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt.

Doloris proprij.

Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas in dies experimur, suapte corrumpi, & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo desinant, quò alia oriantur.

Remedium primum: mutationis necessitas.

Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porro, si producerentur semper nova, seu naturâ, seu Arte; & nihil periret: non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio: necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt.

Velut, si homines decedere, & mori opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis, peste, bello, fame, tyrannide. Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: idque libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quàm velle, quod ipsa cogit.

Ideo non agere ferenda.

Alterum doloris remedium; cogitare: hæc quæ, vocantur vulgò mala, revera non esse: idque à ratione, quam stric-

Alterum: falsò quædam vocari.

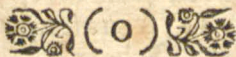
Tertium: Etim, dum metum coërcui, dixi. Tertium : non modò non esse mala ; sed etiam sapè bona : & utilia. Et bona, primum origine; nempe à Deo: Bona etiam fine ; nempe exercendi, castigandi, puniendi. Omnis enim ista malorum externorum, seu calamitatum immis-
bona esse sio, aut Bonos exercet, aut lapsos ca-
Autor stigmat, aut improbos punit. Exerciti-
Deo. um bonorum, necessarium : primò ; ut
Et fine per illud, firmetur eorum animus.
Exercēdi. Nam quemadmodum, si Nautam te-
 esse velis, per tempestates doceâre ; si
 Militem, per pericula : ita si verè vi-
 rum ; per afflictiones. Non enim alia
 ad robur via. Necessarium deinde ad
 experimentum : Ut nempe, quantum
 profeceris ; periculum facias. Postre-
 mò, necessarium ad exemplum : ut tuâ
Castigādi. tolerantiam alijs præcas. Castigatio
 etiam bona. Et juvat ; seu sit flagelli
 loco, cum peccavimus : seu fræni, ne
 peccemus. Pæna denique bona : quæ
 tollit, quod castigatio non correxit.
 Decet verò justum Deum : expedit ge-
 neri humano : cujus Societas stare ne-
 quit, malitiâ impunitâ. His fere ratio-
Puniendi. nibus pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς
Philoso- phicè. satis,

fatis Lipsius, dolorem non tam cohibuit, quàm sustulit. Cohibendus autem, temperandusque tantum est. Impatibiles enim nos esse; nec est Conditionis Mortalium, nec Divinæ voluntatis. Et, qui sensum malorum non fatentur; mente obduratâ, & perveraci, velut in certamen provocant Deum: qui solâ, sed mansuetâ, ac domitâ patientiâ vincitur: id est placatur. Et provocant tamen frustra: Nam scit ille telum hoc mærorum ita torquere; ut quidquid facias; tangi illo, indeque pati, ac dolere, sit necesse. Animum enim ipsum, & petit, & ferit: cujus exultatio, cum sit, prout dixi, insalubris; mæror sæpè proficius est. Beati ergo, qui lugent, & patiuntur patienter. Non uti malefici; sed propter Deum. Hic character bonorum est. In tentationem, & dolorem ergo, si incideritis; beati; quia merces copiosa: & non sunt dignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ nos manet.

*Non provocat
suis dolori
contrari-
tendum.*

*Frustra
enim, cum
sit à Deo.*

*Ideoq; sæ-
pè proficius
us.*

C A P U T III.

*De εὐπραξία, seu exercitio
Virtutum, tertiaparte Probitatis.*

Fugam
vitiorum
Affectuū
modera-
tionem.

*Triparti-
ta hujus
divisio.*

Q Uemadmodum illa, quæ colore,
& succo medicata esse velis, pri-
mum munda reddere; deinde,
quò facilius humorem imbibant, variè
præparare; postremò madefacere eti-
am, aut intingere oportet: Ita animus
humanus, per *ἀναμαρτυρίαν* purus; per
μετριοπάθειαν aptus; tandem, ut habi-
tum acquirat, & velut succum imbibat
virtutum; tingendus: aut potius im-
buendus est salutaribus præceptis:
è quibus prodibit hæc, quam tertiam
partem Probitatis feci, *εὐπραξία*, seu
exactum Virtutum exercitium. Inspi-
ciemus ergo hoc capite officia ejus: &
primùm dicam; quid sit virtus. deinde,
Qualis esse debeat. Tertiò, Quo-
modo, & unde insit homini. Hæc verò sin-
gula compendio; Et magis, opinor,
ex naturâ rei, quam receptâ metho-
do, & præscripto
Scholæ.

Pars Capitis Prima.

*Quid sit Virtus, ostensum; ejus-
que & Unitas, & Partitio.*

A Definitione ut incipiam; Virtus, *Definitur.*
est perfecta in homine ratio, in
habitum versa, actus ejus diri- *Et expli-*
gens. Ratio inquam perfecta, quæ à *catur.*
Deo illustrata, ac directa, principium
est ejus, quod homo, quâ est rationalis,
agit: id quod per ἡγεμόνικον illud, Stoicis
nominatum, quod Seneca Principale,
Cicero Principatum vertit: id est, Par-
tem animæ præcipuam, in quâ λογισμος *Rationa-*
residet: cujus est dominari, & imperare *le.*
omnibus Animæ facultatibus. Et in
memoriâ quidem ratio hæc, ut con-
summata sit; victrix esse debet muta-
bilitatis: quâ non constat sibi homo;
fines varios proponendo: Ignorantiæ
in Intellectu, quâ à vero aberrat, & o-
pinatur: Pravitatis in voluntate, quâ in
malum labitur appetitione: Effectrix *In quo*
verò τῆς ὁμολογίας; &, ut ita dicam, u- *constat.*
niformitatis; τῆς γνώσεως, seu veræ co-
gnitionis: denique τῆς ἀγαθωσύνης, id
est rectissimæ bonitatis. Quæ tria, eum *ut efficiat*
effi- *constant.*

Conveni-
enter vi-
vere : seu
uniformi
ratione.

Sapientē.

Cognitio
nem, per-
fectionē
esse.

Sanctum.

Unitas
seu unio.
Una div-
sus.

efficiunt Cogitatione, Verbo, Opere,
Constantem, Sapientem, Sanctum.
Et primū oportet *ομολογῶμεν ὅς τὴν*,
quod summum bonum homini, quidā
posuere. Id verò est, semper unum
velle. Nec opus est exceptione uti; ut
bonum nempe sit, quod velis: cum
non possit cuiquam semper idem pla-
cere, nisi bonum. Itaque unum est ne-
cessarium. Sed quoniam non potest
appeti unum, nisi ejus contingat noti-
tia; & ignoti nulla sit cupido: Ideo, si
vis eadem semper velle; vera etiam,
seu cognita, oportet velis. Necessaria
ergo erit & cognitio: unde quispiam
dixit, *γνώσιν τελειότητῃ εἶναι*. Postremo.
appetere, & nosse non sufficit; nisi eti-
am apprehendas: id verò fit sanctitate.

Ex triplici hac parte, mira prodit,
ἑνωσις virtutis. Una enim est ratio re-
cta: & quæ in illa enumeravi tria; quia
singula per se, id est in monade sepa-
rata, existere nequeunt, quin contine-
ant in se duo reliqua; ideo ex illis, mi-
ro modo unita existet virtus. Quam seu
Sapientiam, seu Prudentiam nomina-
re licet: normam nempe & regulam e-
jus habitus; qui naturæ humanæ, pro-
ut

ut rationis incorruptæ est, convenit.
Hæc est velut fons, & radix omnis bonæ actionis, & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit; distingui tamen trifariam, & potest, & solet: non in se tantum, prout ostendi; sed à Materiâ etiam, & à rebus, quarum rectum usum præcipit, ac exequitur; & quarum triplex velut classis est. Partim enim corpus spectant; vel ad usum vertendæ moderatum, vel abjiciendæ omninò: circa quas occupatur Temperantia, opposita nempe Concupiscentiæ carnis. Partim, velut extra nos sunt; possidendæ, vel alteri tribuendæ: quas disponit, distribuit, ardinatùe Justitia: quæ concupiscentiæ oculorum contraria. Partim denique ad Animum pertinent; vincendæ, regendæ, ac continentæ: quibus debetur Fortitudo; quæ vitæ superbiam, prout ostendam, vincit, frangat, ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus Quid, & Quot sint, dixisse hæc

*A triplici
tamen
Materia,
triplex.*

*Circa Corp
pus, Tem-
perantia.*

*Circa ex-
terna, In-
stitia.*

*Circa ani-
mū occu-
patur For-
titudō.*

pauca sufficiat. Pateſcet verò id meliùs
in hoc, qui ſequitur, Paragrapho.

Pars Capitis Altera.

*Monſtratur, Qualis eſſe debeat
Virtus: & præmiſſa Prudentiæ uberio-
ri notione, monitiſq; ejus; ſingula, prout
tributa ſunt, explicantur.*

*Prudentia
Virtutes
regit.*

PRudentiam ex diſiſione Virtu-
tum excerpti, ac ſeparavi; velut u-
niuerſalem omnium Directricem:
ideoq; non aliam illi aſſigno definitio-
nem; quam, quã Virtutem definivi. Eſt
nempe illa, velut ſpecimen quoddam,
ac imago, divinæ illius Sapientiæ; quæ
una, ſimplici, æternaque contempla-
tione, in omnibus verum vidit, no-
vit, & per quam bene omnia fecit.
Hanc ſi homo ſibi convenientem, & a-
nalogam haberet; haberet omnino ve-
ram regulam, ac normam omnis acti-
onis; meſuramque implendi officij.
Sed difficilis & ardua, plures ob cau-
ſas: nempe partim propter imbecilli-
tatem animi humani; cujus iudicium,
& primigenia labe infectum, & con-
ſuetudine corruptum: Partim propter
res

*Cur ſit
difficilis.*

res ipsas; quarum natura proprietatibus abdita, copia prope infinita, circumstantijs singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; ta- *Habenda*
 men habenda, & comparanda est. Un- *tamen*
 de autem? Facilis, & (ut loquimur) *primum*
 adæquata responsio erit: à Deo; qui *à Deo.*
 totus mens, & ratio, & intelligentia.
 Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapien-
 tia: & (ut Salomon;) Dominus pos-
 sedit illam, antequam quidquam fa-
 ceret. Unde non adventitiam, & à
 rerum cognitione haustam habet; sed
 omnium effectricem, atque causam:
 ipsam verò à se ortam, in se permanen-
 tem, & purum actum, non *δυναμιν* Potenti-
 sed *ἔσθιν*. Solus autem cùm habeat; am, essen-
 solus etiam & conferre potest: uti & tiam.
 naturæ Author, & gratiæ. In illâ in- *A quo don-*
 genium docile, & iudicium perspicax *tes natu-*
 largitur: in hac, auxilia illuminatio- *ra, & gra-*
 nis. Sed quia separatim agam, unde *tia.*
 insit homini virtus, eamque à prima
 causa derivabo; nunc è secundis &
 proximis; pono primùm, Doctrinam. *Habēda à*
 Etenim illa nihil aliud est; quàm bene *doctrina.*
 intellectarum rerum, in memoria con-
 ditorium quoddam; è quo cùm volu-
 mus,

mus, depromimus, quæ usui esse possunt, ad similia ex similibus dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, bene cognita recondidit; faciliùs potest, habebitque ad manum, quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantùm præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpiùs error subrepet: nasceturque superba, ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut usus quoque accedat, alter velut Prudentiæ parens: & qui Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potiùs singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur. Hæc verò tria: Nempe, Dei munere natura apta, doctrina seria, & usus denique, si adsint, & in unum conveniant; tum demum firmam certamque Prudentiam facient.

*Denique
ab usu.*

*Ejus e-
nergia.*

*In cõtens-
platione
Actione.*

Cujus vis, & energia cernitur, partim cùm contemplatur; partim cùm agit; partim cùm facit. Contemplatio, est visio quædam, seu intuitus veri; isque non illusio, deceptusque. Actio est, ex ista notione dictamen animi, quomodo se gerat, implendo quod na-

eturâ

turâ tenetur. Factum seu efficientia, e- *Facto.*
 jusdem animi velut externum opus,
 quod in quovis negotio benè peracto
 cernitur.

Duo prima ad Sapientiam spectant;
 Hoc postremum propriè Prudentiam
 esse volunt. Quod, quia ad officia, quæ
 ducimus, magis pertinere videtur; ideò
 paulò diligentius explicandum est. Pri- *Hujus po-*
 mum igitur quod prudentia facit, est *stremi*
 Consultatio: quæ quid agendum, omit- *prima*
 tendum è sit; quærit: & variè indagat. *pars, con-*
 Cui propria sollertia, seu sagacitas: ea- *sultatio.*
 enim modum, & media adinvenire stu-
 det, vel expediendi negotij, vel omit-
 tendi. Altera pars est, Sententia: quæ *Alter,*
 directo quodam judicij dictamine, *Sententia.*
 quod consultatio quæsierat, & solerter
 adinvenerat, decernit; & rationibus
 apparentibus rejectis, unum, cer-
 tumque quid statuit. Illi annexa
 providentiâ, & consideratio eventus
 secuturi. Etsi enim iste incertus; at-
 tamen exacta prudentia, ut plurimum il-
 lum conjicit, & assequitur. Unde non
 malè illam, Divinationem vocat quis-
 piam; Certiorem utique ex causis,
 quàm ex astris. Tertia pars est Execu- *Tertia,*
 tio: *executio.*

tio: quæ id, quod consultum, constitutumque est, effectum reddit. Huic propria circumspèctio: quæ circumstantias negotij videt, & aut cavet, & evitat impedimenta; aut subita casuum, quâ potest, emendat. Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

*Munus
præcipuū
pruden-
tis, & illa
genus eli-
gere.*

Cæterum præcipuum, potissimumque, quod ab illa ducitur officium est: certum vitæ statum eligere. Cujus etsi varia sit fors, atque conditio: tamen ad tria summa genera, non incommodè referri solet. Primum est: quietum, & à negotijs subductum; Actuosum alterum; Tertium, mixtum; & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subjungere.

*Quod tri-
plex.*

*Quietum
sine desi-
dia.*

In primo igitur vivendi genere, vitanda est improba Syren, desidia: quæ invisâ primùm; ut ille ait; postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè amore quietis, torpet. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cavendum, ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus

*Literas
tractat
serias.*

damus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptijs istis, animum, ad majora natum, detinere; indignum. Philologia igitur, & literæ, quas liberales vocant, cum modo habendæ sunt. *Cū modo.* Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes facit. Immo etiam habendæ certo *Et sine.* fine: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis & mira, abditaque naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere præstantissimum, longèq; pulcherrimum est studium, veræ Sapientiæ: quæ finem hominis quærit, videt: ad illum vera media eligit, adimpletque: latentem veritatem eruit, opinionem & opinationem omnem tollit; & deniq; animum purum, ac inson-tem Deo dedit, consecratque: Et præterea, ut alij idem faciant; sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò eximium in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium.

Hoc

*Magis vero
studium
Sapientia.*

Hoc est denique quod Dominus porrò unum dixit esse necessarium. Quod homo, primâ sui origine, purus nempe & innocens, solum unicumque curasset: quod nunc, dum gratia fruitur, solum implere studet: & quod olim in gloria plenè, & continuò exercebit; atque hoc unum perpetuò aget. Id verò dum hic vivimus, ut exactè fiat; & ne mens illusa vagetur; alliganda Deo est: & insistendum pressè illis, per quæ se Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro tertio, qui de Pietate, id est vera ac unica Sapientia, uberius dicetur.

A Deo illustrata.

Alterū vitæ genus Actuosum.

Sequitur genus vitæ alterum: nempe Actuosum, quod propriè negotio, operâ, labore constat: & quod adminiculo corporis, & rerum externarum impletur. Hoc eò præstantius est, quò magis ab animo ortum sumit; & ad illum refertur: eò verò vilius, quò corpus magis, & externa spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ, quæ Reipub. & Civitati, bono Communitatis, Societatisq; impenduntur, sive pace, sive bello. Tales splendidæ profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenij, judicijque velut ani-

Laudabiliter Reipubl. impenditur.

animantur: ostenduntque, non nobis nos tantum natos esse; ortusque nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur, participes esse debere. Proficuae verò etiam, maximè Societati humanæ, si præsertim exactè, ambitione & Avaritiâ procul, impleantur: Bonumque ijs, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, ijsque parandis, acquirendisque impenduntur; aut ad Agriculturam, aut ad Mercaturam, aut ad Opificia referri solent. Agricultura duarum, quæ sequuntur, optima: uberissima quippe, ingenua, innocens; & quâ non alia est magis libera, & vitio carens; ritusque meliùs vitæ priscorum colat. Mercatura, si copiosa, & ampla; non illaudata. Nam commercio gentes sociat; & subvenit communibus commodis: efficitque, ut quod uspiam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & propolarum; indigna honesto viro: nihil enim proficit, (ut inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiantur. Opificia denique, si multum habeant ingenij & utilitatis, in publicum;

Vita necessitatibus servit.

In Agricultura: qua ingenua.

Mercatura: non semper utilis.

Opificium haud indignum.

Si ingenuum.

non indigna. In vili autem & abjecta re, occupata: uti & operæ, quibus exigua merces est auctoramentum servitutis; alijque illiberales questus, nihil profectò possunt habere ingenui.

Tertium Vita genus ex utroque mixtum.

Tertium vitæ genus, è duobus primis compositum, perfectissimum existimo: naturæque nostræ maximè conveniens. Ad utrumque enim nati sumus: Cognitioni rerum, & Actioni. Unde, conjungendo utrumque; sequetur status, erga se, homines, Deumque, eximij prorsus meriti. Exercitium enim virtutum, Charitatis, Pietatisq; officia, tum demum optimè exequemur; cum Animum verâ Cognitione imbutum, ad Actionem, & negotia conferemus: & pulcherrimo temperamento, vitam ita partiemur; ut eam nobis, alijsque, & denique Deo impendamus.

Laudatissimum.

Monita quædam adduntur.

His verò ita positis, constitutisque, addenda adhuc sunt quædam monita: cuique (ex jam dictis) conditioni vitæ, admodum necessaria; & unicè servanda.

Noscendū suū cuiq; ingenium.

Atque imprimis, in quocunque genere Actionis, expendere diligenter oportet naturam, ingeniumq; proprium:

&

& videre ; quid quisque habeat sui: nec
 experiri temerè , sine erroris certè evi-
 denti periculo : quàm se deceant alie- *Aliena nō*
 na. Id enim profectò maximè quemq; *sectanda.*
 decet ; quod est cuique suum maximè.
 Ideoque non tam præstantiora , quàm
 viribus nostris potiùs convenientia ,
 sectanda sunt. Et cavendum , ne sceni-
 ci plus , quàm nos , habere videantur *Exemplo*
 prudentiæ : Illi enim , non illustriores , *persona*
 primasque , sed sibi accommodatissimas *in scena.*
 personas assumunt. Pudendum verò
 esset , ut ; quod Hystrio videat in scena,
 id prudens ignoret in vita. Peccatur
 autem neglectu hujus moniti sæpissime.
 Alij enim par negotijs ingenium , diffi-
 dentia sui , & experimenti detrectatio-
 ne , otio sepeliunt. Alij sese per ambi-
 tum immiscent negotio , cui undique
 impares sunt. Alij parum idoneam ve-
 recundiam rebus adferunt civilibus.
 Aliorum contumacia non facit ad au-
 lam. Ita , dum quisq; horum consecta-
 tur , quæ ei non conveniunt ; in multa
 sibi adversa incidat , necesse est.

Quod si aliquando necessitas ad ea *In negotiis*
 nos detruserit , quæ nostri non sunt in- *quod ne-*
 genij ; tum adhibenda erit exacta dili- *cessitas*
 gentia: *imposuit.*

gentia: ut talium peritos inquiramus, agnoscamus, eorum consilio utamur, & monitis cum iudicio obtemperemus: Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotio, qui nec sibi consulere, nec benè momenti parère scit; ille profectò extremi censendus est ingenij.

*Utendum
peritorũ
consilio.*

*Servanda
propositis
constantia.*

Addendum verò etiam, ut in constituto semel vitæ genere, constanter maneamus; & quam nobis sortem, seu ratio dederit, seu sors objecerit; illâ contenti vivamus. Nec imitemur eorum levitatem, qui assidua mutatione propositi, præsentia fastidiunt; inexperta appetunt, laudant jam relicta. Qui votis, & omni vita pendent semper: quorum animus naturâ inquietus, parum in se solatiorum habens, se sibi relictum ægrè fert; tædiumq; fortis suæ, & tristem vix sustinet patientiam. Huic vero contrarium: tranquillum nempe, placidum, semper æqualem, se contentum statum animi, quem Græci εὐθυμίας vocant, retinere, ac tueri pulcherrimum, optimumque.

*Et animi
tranquil-
litati.*

*Animi
tranquil-
litatem.*

*Et in A-
ctione om-
nis decorũ.*

Ultimum monitum est, in ordine, decoro, & Convenientia Actionis: quod

Græ-

Græcis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in Decorū.
 moribus, sermone, vultu, habitu, in-
 cessu, gestu omni corporis, decens ac
 venustum nescio quid: deinde lentum,
 grave, sedatum, & denique sine affecta-
 tione omni, & nimiâ curâ concinnum
 & compositum. Præceptis hoc vix in-
 cludi potest: Tempori etenim, perso-
 næ, loco ita servit; ut laudis & vitupe-
 rij exinde causam sumat. Et quod non
 opportunum, intempestivum, nec con-
 veniens; id etsi alioqui bonum, indeco-
 rum tamen, & ineptum. Usu ergo ista
 discantur, exemplo, observatione. Ha-
 ætenus Prudentia, prout in se, explica-
 ta; nunc eandem in tripartita Divisio-
 ne virtutis videamus.

*Quod non
præceptis,*

*Sed usu
discitur.*

De Temperantia.

Quia corpore & animo constat
 homo; hujusque imperio, illius
 servitio utimur: ideo oritur pri-
 ma virtutis pars, quæ σωφροσύνη Græcè
 vocata, & ὡς σώζουσα τὴν φρόνησιν ab A-
 ristotele explicata, Latinè Temperan-
 tia vocatur: definiturque prudens usus
 eorum, quæ debentur carni; Id est,
 naturæ ejus exigentiam temperans, &

*Etiam
Græcum
Temper-
antia.
Velut
servans
prudenti-
am.
Ejus defi-
nitio.*

Exigentia corporis triplex. id quod delectabile censetur, non quærens in corpore. Cujus exigentia partim est naturalis, & omnino necessaria; ut alimentum, & tegumentum: Partim

Ejusque ratio.

Naturalis, sed non omnino necessaria; ut conjugium: Partim nec omnino Naturalis, & penitus non necessaria; ut illecebræ ad sensus corporis oblectandos. Primam, ajo, Sapientem, id est, virum bonum, admittere necessariò; alteram voluntariè; tertiâ abstinere. In omnibus verò, quidquid corpori detrahet, animo conferet. Docebit hoc Frugalitas, Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco verbo ἐγκράτεια meliùs fortan voco.

Temperantiam.

Frugalitas in cibo & potu.

Modus ejus exprimitur.

Frugalitas est in esu & potu modus, sustentationi corporis sufficiens: qui Gulæ opponitur. Modus, inquam, in quantitate cibi potusque, qui alat vires, reparatque. In qualitate; qui salubri usu, & facilitate parabili, non verò sumptu tantum, damnoque commendetur. In lenta sumptione, quæ avidam voracitatem cohibeat: In regula denique, quam institutum præscripsit, dum stata tempora jejunij assignavit. Caterum, cum aliæ virtutes animo

mo tantum profint ; hæc etiam robur, *Qui & a-*
 sanitatemque corpori confert. Con- *nimo &*
 fert deinde menti ; quæ ingluvie ob- *corpori*
 tunditur, & hebescit. Sed præcipue *prodest.*
 amplectenda, quia grata & accepta.
 Deo : cujus regnum non est potus, & *Ideoq; u-*
 esca. Sobriè ergo vivito, & frugi ; & *nice ser-*
 stude in hac virtute proficere : quia *vandus.*
 quotidiani est exercitij ; quia est ve-
 lut tyrocinium vitæ melioris ; denique
 quia in re minimè ardua : quam nisi
 vincis ; qui majora superare speres ?

Castitas contraria Libidini sequitur. *Si nequit*
 Hæc si per continentiam nequit reti- *Castitas*
 neri ; Naturâ, & lege divina, velut re- *contingens*
 gulam habebit Matrimonium. Meliùs *esse, Ma-*
 enim est nubere, quam uri. Et vaga li- *trimoniâ*
 bido, non modò Dei præcepto veta- *inveniendâ.*
 tur ; sed etiam ratione, & jure naturæ,
 conjugio illigatur, & adstringitur. Cum
 enim facultatis gignendi & generandi,
 finis sit generis propagatio ; obtineri
 is aliter non potest, nisi, quod genitum
 est, educetur. Educatio verò prolis,
 præsertim humanæ, adeo alienæ opis
 egentis, commoda esse non potest, ni-
 si mutuâ operâ, parentis utriusque.
 Cùm & inter bruta etiam, præcipue *Quod est*
 quo- *à natura.*

*Idq; causa
educanda
prolis.*

*Strictius
lege Divi-
na consti-
entum.*

*Perfectior
illo caliba-
tus.*

*Vitanda
obscenitas
in verbis.*

quorum operosior educatio, ut volu-
crum, tam mas, quam femina, factum
curent. Si autem taliter educanda est
proles; ineunda est Conjugalis Socie-
tas: quam, uti dixi, naturalis ratio di-
ctat, exigitque. Eam verò lex Divina,
& præcipuè Evangelij, certo instituto
circumscripsit, & strictiori præcepto
devinxit. Dum, & unam tantum uxo-
rem uni Viro concessit; & ab ea sepa-
rari, nisi morte vetuit. Nam divortia,
justam ob causam facta, non tam dissol-
vunt Conjugale fædus, quam nullum
contractum fuisse ostendunt. Etsi verò
necessarium, & magnum est in Christo,
& Ecclesia hoc Sacramentum; atta-
men Virginitas illo major, altior, ma-
gisq; Deo chara; quippe quæ à Carne
remota, illam velut abdicat; & ideò
facile in Spiritualem Naturam assurgit:
Per quam homo purus undique Deum,
qui puritas est, facilius intra se habebit
hospitantem.

Utrobique autem, tam in conjugio,
quàm cœlibatu, castitas primùm in
verbis servanda: in quibus nullam in-
esse turpitudinem, falsò Stoici docue-
re. Dicebant enim: Si esset obscenitas

tas; eam aut in re fore, aut in verbo.

In re non esse; quia effertur alio, etsi *Rejetti*
 tecto nomine: Si autem turpis esset; *Stoici qui*
 ne alieno quidem, si non suo potius, *aliter do-*
 quod itidem turpe esse non potest, *cuerit.*

cum denotat rem, quæ est ostensa non
 turpis. Atqui non sic perijt pudor, ut
 hoc nobis imponant. Nam etsi in re-
 bus naturalibus non est ea turpitude,
 quæ sui usum prohibeat; est tamen
 quæ apertum fugiat, & occultari requi-
 rat. Unde faciem aperimus; sed vela-
 mus illa, quæ ipsa natura, quantum
 commodè potuit, abdidit. Si verò hæc
 tegere honestas jubet; cur verbis, dum
 necessariò nominanda sunt, non tegan-
 tur? Abeat igitur hæc obscænitatis pa-
 trona Sophistice: nobis verecundia sit,
 quam Christiana conversatio requirit;
 obscænitatis ne nominetur quidem: ho-
 nestè, velut in die, ambulemus; & lo-
 quamur, ut decet Sanctos.

Altera pars Castitatis, in cogitatio- *Vitanda*
 ne: quam item puram, & nullo phan- *itidem in*
 tasmate sædatam, casta & sancta lex *cogitatio-*
 Christi requirit: Ut nempe nec admit- *ne.*
 tas immunda, nec te illa meditando
 oblectes, & multò minus concupiscas.

Præstabis verò facilè, si visum moderâre: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iob: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem; & dictum utrumque imple.

*Et demis
in Opere.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non tantum ut Fornicationes, Stupra, Adulteria evites, & detestere; quæ, nemo est, qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum; nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos procacesque mores, quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugias: nam in alijs vitijs victoriæ causa, pugna est; in hoc, tantum fuga.

*In corpo-
ris cultu
modus.*

Abstinentiam, mollitiei adversam, voco modum severiorem in cultu, comptu, & situ corporis. Cultus est in veste; quæ sit necessaria, sine nimio sumptu; Commoda, sine inutili copia; Decora; sine futili, & vana vanitate.

*Item in
comptu.*

Comptus in munditie: quæ ut illuviem fordidam, squalloremque vitat; ita crebra nimis balnea, vnguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio, aut in quiete. Illud advoco,

*In situ de-
nique.*

& requiro ; ut vegetum, agile, patiens-
 que laboris corpus reddat : Hanc ad-
 mitto , & tolero, ut vires reficiat, Non
 verò somnolentiâ , cubatione , gesta-
 tioneque molli eneruet : duoque vitet
 contraria; nempe , ne quid effæminat ū
 aut molle, & ne quid durum, agreste,
 aut rusticum sit. Denique & universim,
 quidquid affluentia nimis est exquisi-
 tum , delicatum, & Sybariticum; quid-
 quid affectato fastidio nimis tenerum ;
 id totum ἐγκράτεια aut moderatur, aut
 abstinere jubet. Ut verè sit Temperan-
 tia , ex Stoica definitione, ἐξίς ἀττήτ
 ἡδονῶν. Et ipsa potiùs vincat omnem
 corporis voluptatem ; animumque e-
 jus fallacibus , & falsis oblectamentis
 liberum , & vacuum , solidorum, & o-
 lim immutabilium capacem reddat.
 Utrumque autem obtineri non potest;
 & qui hæc consecatur , illa amittet.

*vbiq̄, ni-
 bil nimis
 molle.*

Tempe-
 rantia.

Habitus
 invinci-
 bilis à vo-
 luptate.

De Justitia.

Peractis, transactisque ijs , quæ ad
 corporis, ut ita dicam, moralem
 οἰκονομίαν spectant, cùm in hac vita re-
 rum externarum egentes naturâ simus,
 præscribit, præcipitque Justitia: quo-

*Justitia
 definitio.*

*Qua par-
tim est po-
sentia.*

*Partim
actu.*

*Huc pri-
ma spectat*

*Alteram ad
Charita-
tem.*

modo in illarum usu versari nos oporteat. Est enim illa ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus; rebus, quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, iustè administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus plùs, aut minùs, quàm tenemur. Porrò bifariam considerari Iustitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantùm, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprij; ac alieni debitam cuique attributionem: vel ut sit actus ipse, hoc idè exercens. Prima notione pertinet ad hunc tractatum Probitatis; quâ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: implendumq; id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad Charitatè; ubi, quid sit jus, suum cuique tribuens, accuratè expendetur. Itaque hîc priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem Iustitiæ, totam Jurisprudenciam infarciunt.

Justitiæ autem istius, ut ita dicam,
inte-

interioris, fons & origo est, regimen
 severum, adstrictumque ejus affectus,
 quo in id, quod nobis prodesse vide-
 tur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à
 natura ad conservationem sui, inditus
 cuique animanti; tamen ubi ratio ho-
 mini accessit, docet illum & admonet:
 ne sua commoda plus æquo diligat,
 aut quærat: quin immò sæpè impendat
 societatis, & ex illa orti officij causâ.
 Occupetur ergo primùm animus in
 expugnando hoc affectu, qui hostis uni-
 cus Justitiæ; omnia sibi rapiens, & nul-
 li reddere, quod suum est, permittens:
 statuatque non modò nihil sibi ar-
 rogare; sed etiam proprijs, licitisque
 commodis, societatis & officij causâ,
 detrahere. Quin immò, ut id exactiùs
 impleat; meminerit: quàm altum, &
 eximium, quàm liberum, & liberale,
 quàm deniq; ratione dignum sit; cun-
 cta quæ infra animum, ex animo spre-
 visse. Affectu autem tali victo, con-
 cidet Avaritia, & orietur hoc fonte
 rectus usus rerum, animo illis non ir-
 retito: quin immò adeo firmo in verâ
 eorum, id est parvâ æstimatione; ut
 paratus sit jacturam potius omnium
 pati,

*Utilitas
 propria nō
 nimis se-
 ctanda.*

*Quippe
 hostis In-
 stitia.*

*Expugnā-
 da ergo.*

*Et Officio
 impen-
 denda.*

*Virtutis
hic habi-
tus oppo-
situs frui-
tioni avar-
æ. Rarus
& difficil-
is.*

*Habendus
tamen.*

*Liberali-
tas, altera
pars inte-
rioris ius-
titia.*

Sit libens.

Gratuita.

pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Iustitia exigit, declinare. Hic virtutis habitus, (qui uno nomine non effertur,) oppositus est vitio fruitionis. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentia; quam fulgor & commoditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. Attamen abijcienda est, idque ijs rationibus quas attuli, inter remedia vitij huic virtuti oppositi.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, Liberalitas; contraria parcitati: interiori verò Iustitiæ propria, & insita. Quid enim justius, quàm subvenire, largiri, prodesse; id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) Libentia; quæ quidquid dat, libenter dat, bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit; vellet tamen, cuperetque. Ita constabit beneficentia, & benevolentia vera. Deinde, si adsit Gratia: quæ nõ fæneretur beneficium, non captet, non requirat vicem: largiatur gratis: non mutuum, sed donum.

Postre-

Postremò si adsit Bonitas, quæ a deo sit *Benigna*,
 diffusiva sui, ut benefaciat etiam illis,
 qui odere: & quâ potest, æmuletur, *Etiã nò*
 Deum; qui beneficijs afficit ignaros, & *amicis.*
 ingratos; non petentes, abnuentes, *Modò mi-*
 immerentes: sed (quod sufficit ejus *seris.*
 bonitati) miseros, & egentes.

Sed Liberalitate, etsi nihil est natu-
 ræ humanæ accommodatius; attamen *Parsimonia*
 ut justa sit, recta, & laudabilis; oportet, *oia pars*
 ut cautiones quasdam habeat, *tertia in-*
 quas suggeret tertia interioris Justitiæ *terioris*
 pars, prodigalitati adversa: quam an- *Justitiæ*
 gusto forsan, sed cùm aliud proprium
 non suppetat, necessario vocabulo,
 nuncupato Parsimoniam. Definitur: *Definitio*
 prudens rerum dispensatio: seu men- *ejus.*
 sura, ac regula; nec plus, nec minus,
 quàm opus sit, in alios erogandi. Per
 hanc sufficit modicum justo: hæc tantas
 vires habet, ut multis impendijs, mul-
 tis erogationibus sola sufficiat. Alij *Et eximi-*
 nempe dividunt (inquit Sapiens) pro- *us usque*
 pria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non
 sua, & semper in egestate sunt. Justus
 autem dispensator, assignans tribuens-
 que quantum meretur quisque; dum
 sua non prodiget, non rapiet aliena:

*Docet mo-
dicos esse
in sumptu.*

*Et in tri-
buendo a-
quos.*

vitabitque ea, quæ luxus, & hinc fata
egetas, suadere solet: fraudem nem-
pe, & injuriam. Deinde benefaciet, non
ambitûs causâ profusè largiendo; sed
benignè, merita aut pensando, aut
provocando. Duo itaque præstat Par-
simonia: primùm docet nos modicos
esse in omni impendio: nempe in vi-
ctu, veste, supellectili, familiâ, largi-
tione: idque, ne oporteat inique
sarcire damna inconsultæ profusionis.
Deinde jubet, ut pro cujusque digni-
tate & meritis, tribuamus. Nam si hic
delectus non servaretur, nulla ratione
æquitas posset servari. Habes Justitiæ,
ut dixi, interioris, & ad probitatem
propriè pertinentis, lineamenta vera.
In quibus velut in semine, aut radice,
inclusa vis ejus: à quâ pullulabunt fa-
cilè præcepta, & officia charitatis; de
quibus libro agam subsequenti.

De Fortitudine.

*Definitio
Fortitudi-
nis.*

IAM verò, cùm & ea, quæ corpus
regit; & ea, quæ externa dispensat
Virtus; explicata, ostensaque sit: Su-
perest, quæ animum firmat, ac perfici-
cit: eaque est Fortitudo. Definitio il-
lam:

Iam: Prudentiæ habitum, quâ animus
primùm cuncta, quæ infra se habet;
deinde seipsum, postremò victoriam
ipsam vincit, domat, ac Deo subdit.

Nempe, ut illud olim in Philosophia
veteri decantatum *αυτάρετον καλόν*, Per se
forti & invicto studio superatis, victis-
que impedimentis omnibus, obtineat. eligibile,
Victoriæ porrò istius, seu *τῆ κρᾶτε* pulchrū,
materiam præbent ea; quæ nobis sunt seu hone-
terribilia, molesta, difficilia. Sed quia stum
in oculos maxime incurrunt ea, quæ *Occupatur circa*
& imperitè, tota fortitudinis ratio po-
nitur; cum hæc pars ejus tantum, ea-
que non potissima sit, prout patebit. *terribilia,*
molesta,
difficilia.

A quâ tamen ut ordiar, definitio il-
lam: & voco Firmitatem imperterri-
tam animi, contra ea, quæ corpori no-
cent. Inter ista autem *φοβερότατον ὁ* Mors ma-
θανάτ inquit Aristoteles. Mortem ximè ter-
ergo, cum officium requirit, & non ti-
mere, & subire; prima, sed non omnis ribilis.
fortitudo erit: Magna tamen, quoties *Contra*
non omninò impetu fit; sed causâ, & *Mortem.*
consilio. Tum enim plenam Victoriam
exercet animus in corpus; dum vitam
ejus, velut vestem, quando opus est
G exuit,

Sui occi-
sor, & sibi
manus in-
ferens.
*Non ut il-
lam con-
fiscias.*

*Sed cum
opus est,
subeas.*

*Nempe vi-
tandi fla-
gitij.*

*Officij im-
plendi.*

Honesti.

*Dei testā-
di causa.*

exuit, & ponit. Non ut *αυτοφόνος*, &
αυτόχειρ sit, (Apage Porticensium
insanam Sapientiam, quæ falsa specie
roboris, infirma & timida, mortem po-
tius sibi consciscit, quàm duri quidpi-
am, & molesti sustineat: quæ arbitrium
Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit; & si-
bi per arrogantiam pravam vindicat:
acta aut ferociâ, aut gloriâ inani.)
Non, inquam, ut se perimat: sed ne
morte deterreri ab officio patiatur; sit-
que paratus pro illo, ut Christus &
docuit, & fecit, ponere animam. Quæ
majorem dilectionem officij, nemo ha-
bet. Id autem præstat, partim cum eli-
git mori prius, quàm honestum dese-
rere; Pejusque letho flagitium timet:
& non timet, quæ occidunt corpus,
sed quæ occidunt animam; Ubi est
mens gnara sui finis; ideoque recti te-
nax propositi. Partim, dum usque ad
periculum mortis propugnat, quod
tenetur: putatque dulce & decorum,
pro officio mori; Ubi est, amore *τῆς*
καλῆς, strenuæ & excitatæ indolis pul-
cherrimus vigor. Partim denique, cum
Dei gloriæ, & testimonio vitam immo-
lat: Ubi est fortis supra mortem dile-
ctio;

Etio; Prout fuit in illis, qui torti, se-
 cti, ulsi, cæsi sunt, tormentis & morte
 strenuè obitâ; sed non sibimet illatâ.
 Hic est primus Fortitudinis gradus, in
 quo est Victoria terribilium: idque à
 mente tranquilla, & ex proposito, ju-
 stam ob causam agente. Ei opposita
 pars illa superbiæ, quam ferociam di-
 xi: quæ præceps, inconsulta, impetu
 agens, acta nempe, ut ita dicam, Gy-
 ganteâ quadam superbiâ, ex corpo-
 ris robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus; *Pars alte-
 ra Forti-
 tudinis in
 re molesta.*
 quem in re & materie molesta posui:
 & in lucta animi cum fastu, orto à re-
 bus externis: Ut nempe eas superet,
 id est, infra se deprimat; seu, (ut Cice-
 ro id ipsum adscribens Fortitudini in-
 quit;) ut ea, quæ eximia plerisque, &
 præclara videntur, ratione stabili fir-
 mâque contemnat. Vocari, & definiri *Quæ est
 Constantia.*
 hic gradus potest: Constantia animi,
 in eodem statu permanentis; externis
 nec depressi, nec elati. Sed quia mens *Detre-
 ctans de-
 primis.*
 humana, quasi naturâ extollitur, (i-
 gneum enim quidpiâ & æthereum est)
 contra naturam verò deprimitur; Ideo
 plus molestiæ sentit in elatione conti-
 nenda,

*Et (quod
operosius)
extolli.*

nenda, quàm in depressione detrectanda. Itaque potior Fortitudinis vis erit in primo: Tum enim verè animus secum pugnat, certatque. Unde verò hoc monstrum, animus nempe secum pugnans? (quærit, & respondet sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd imperat animus corpori, & paretur statim: imperat sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus; moveatur; & vix à servitio distat imperium: Imperat animus, ut velit animus, nec facit tamen.

*Tū enim
animus se-
cum pu-
gnat.*

Causa est, quòd non ex toto vult, ideoque non ex toto imperat. Vincendus itaque animo animus est; ut sibi parère possit: Majorque erit hic gradus, quàm in terribilium victoriâ. Nam vita, ut ita dicam, corporea, cum infra animum sit, facilius ab eo superatur; certamen verò animi secum, tantò molestius est; quantò operosius par, quàm inferior vincitur: Nemo autem magis par, quàm quisque sibi: Se ergo vincere, admodum arduum, operosumque erit. Porrò tum demum verè se oppugnat, seque vincere studet mens humana; cum fastum, & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit:

*Molesto
certamine*

eripit; seque illâ privat. Tum inquam
 primum, velut partes fiunt: & quod
 vnum idemque videbatur, dividitur:
 nempe purum illud ac simplex ratio-
 nis, quod Christiana Philosophia Spi-
 ritum vocat, ab illa parte, quæ parens
 cupidinum est. Inter cupidines autem,
 cum præcellat maximè fama & gloria;
 præsertim ea, quæ ut vera tribuitur, &
 ob meritum videtur obtigisse; Ideo ta-
 lis gloriæ abdicatio gravis, & maximè
 molesta fit, necesse est. Diuturnum e-
 nim certamen, & continuo rediens fit
 lucta; donec omnis dulcedo ejus, &
 gustus, penitus maectetur. Maectari au-
 tem debet: Nam impedit, repellit, &
 arcet verum hominis bonum. Non e-
 nim conveniunt, nec in vna sede mo-
 rantur, complacentia vanæ gloriæ, &
 ferius veri boni amor. Ergo contra fa-
 ctum felicitatis hujus vitæ, animus fir-
 mandus est; ne inanis famæ applausu,
 ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fu-
 giat; quippe semper falsam; id est im-
 meritam, levem, brevemque, & verum
 mentis deceptæ ludibrium. Deinde,
 arrogantiam judicij, ex facultatibus
 animi, devitet: idque sanctâ illâ, verâ,

*Vt cupidi-
 nes supe-
 ret.*

*Inter quas
 eminet
 Vana glo-
 ria.*

*Quæ vin-
 cenda.*

*Mirū hac
à nullo
tractata.*

& debitā simplicitate, cum quā quæri se jubet Deus. Hæc est fortitudo, in rebus molestis superandis; quam etsi fatentur passim, eximiam esse; dum magis expeditum putant, hostem, quàm cupiditatem vincere; & quæ premunt sustinere, quàm quæ attolunt deprimere: Nullam tamen, quod miror, ejus mentionem faciunt; cum de virtute hac agunt.

*Summus
fortitudi-
nis gradus
humilitas.*

Tertius, summusq; Fortitudinis gradus est: Spiritum, ita, ut dixi, corporis, & Cupidinis dominum, ac victorem, iterum vincere, domare, Deoq; subijcere. Hanc partem voco Humilitatem; Quatenus, inquam, respicit Deum: nam quâ se; robur ac firmitas summa est. Definiri potest. Statûs, & conditionis humanæ, fortiter agnita, retentaque veritas. quæ hominem in suo, quod ex se est, nihilo, firmiter collocat; & nulla re externâ ab illo permittit dimoveri. Sublimis reverâ, arduusque gradus. Quia etenim animus, ubi superavit partem sui, quæ cupidinum parens est; facilè adeò præclari operis fructu capitur; se miratur; se oblectat: ideo hoc ipso victoriam, quam

*Qua desi-
mitur.*

quam paraverat , incautus amittit.

Vincitur enim iterum Complacentiâ: *Est, ut vincat ipsâ Spiritus Victoriam.*

quæ bono principio orta, facilè imponit; & difficillimè deprehenditur: quippe mirâ celeritate sese insinuans. Difficilius verò superatur; quia velut spoliare se fructu veri boni oportet: & vim sibi inferre, ne illo fruamur. Immò velut se perimere, ac mactare: idque parte sui potiore; nempe, quodammodo animo mori. Sciunt experti quid dicam; & fatebuntur id fieri per humilitatem: quæ est virtus opposita parti illi superbix, quæ ab elatione animi, se bono suo oblectantis, oritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in cognitione sui nihili, sui minuti, sui corrupti, fortiter firmiterque hominem constituit: & adeò ab hac consideratione, seu agnitione sui divelli, aut attolli ulla re non permittit; ut etiam id, quodammodo prohibeat vero bono. Quando enim illud influit sua spontè; quoniam delectatio, quam secum adfert, externum jam quidpiam, & productum est; Ideo, ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui potius inhiet, quàm causæ innitatur; seque compotem boni exi-

Idque mira quadam ratione.

Quæ exâcè explicatur:

stimans, evanescat: ideo inquam, in tantum sibi non appropriat id, quod suave & dulce influit; ut satagat etiam totum & integrum, nullo delibatum proprio gustu, & fruitione, reddere & refundere datori. Et cum hoc fecerit; se non plenè fecisse, inutilemque ideo, & vilem esse, semper & verè agnoscit; fateturque; quippe cum talis sit reverà. Habes Fortitudinis plenam victoriam: Partam primùm, si opus est, morte naturali: Deinde, quod semper opus, morte cupiditatum: Postremò, quod summum opus, morte ipsiusmet animi: dum commorimur Deo; & supremam victoriam victoriæ obtinemus; nulla ejus dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo: cum *περι τῆς*

*In triplici
morte.*

De (ut ita
dicam)
deificatione.

θεώσεο agam; Nunc verò partem
tertiam capitis hujus
absolvam.

Pars Capitis Tertia.

*Declaratur unde, & quo principio
paretur, & insit homini
Virtus.*

QUæsitum id acriter olim, & nunc: *Contentio*
neque dum sopita ex integro *hac de re*
controversia. Ad eam namque pertinet, *Schola, &*
referturque, magnum illud dissidium, *Ecclesia*
non scholis tantum, sed Ecclesiæ *gravis.*
etiam diu grave, de Gratia Divinæ
necessarijs auxilijs, & arbitrij humani
libertate. Operæ pretium itaque erit,
paucis hæc explicare: paucis inquam;
nam haud aliam causam dederim hu-
jus contentionis magis propriam,
quàm multiloquium; dum diffusis di-
sceptationibus sibi mutuò præbent ca-
villandi ansam; quam pauca, & libra-
ta verba tollunt. Est verò omninò ne- *Necessariò*
cessarium, ad hanc quam suscepi dia- *hic tra-*
triben, locum hunc non præterire. *ctanda.*
Fundamentū enim virtutis, & *ἡ ἐνπρα-*
ξιας unicum est: scire, unde illi pe-
tendum sit principium; ne ignoran-
tiâ veræ ejus causæ, tribuamus nobis,
quod Dei est; & ut eum authorem

gratiæ ; gratiam verò potissimam causam meriti, & præmij, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si proprijs viribus niti tantum velimus ; & ijs putemus nos posse summum bonum consequi ; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaque huic loco insistentiam. Et primò, opiniones hac de re, erroneas adferam ; deinde veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idq̄ partitione qua proponitur.

Virtutē à temperie Corporis esse ;

Temperamentū.

Falsum.

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit : Virtutem à Natura esse : & cujusq̄ ; mores nasci : id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ à tam arctâ animæ cum corpore connexionē ; cujus humorum prout est *κράσις*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones : Ex illarum verò modò, virtutes, vitiaque. Sed si animus corpore, potior, præstantiorque ; quomodo ab illo perficitur ? utique, quod ignobilis & inferius est, perficere superius nobiliusque non potest.

A ratione tantum humana.

Altera ergo sententia sequitur : quæ virtutum petit principium, tantum à ratione

ratione humana. Quam rectam, puramque homini inditam, sed à corporis consortio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque proprijs insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνθρώποιον* Sui sufficientiam. tribuit homini; impiè Deum relegat. A quò cum sit nostrum esse, quanto magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à Deo, velut sorte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe animus passivè tantum habeat, sine ulla *συνεργεία*, & extincta omni libertate, suiq; arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitiùs, bonitati ejus contraria. Causa enim peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsum met bonum causa mali? & quomodo posset esse ultor, cujus esset Author?

Quartam, veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum, *Deus hominē liberū creavit*

Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis, sui que arbitrij creasse. Quod testimonio Scripturæ apertum; & dogmate Catholico sanctum, sancitumque. Decuit nempe ejus liberalem & munificam bonitatem, cujus est, se quàm maximè communicare; decuit inquam, impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus Omnipotentia: quæ ultrò concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) dominij adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & simus. Denique Sapienciam reddit maximè illustrem: dum mira ratione cuncta ad suam gloriam gubernat, dirigitq; ; sâlva parentium libertate. Est ergo liberi arbitrij homo.

*Decuit
hoc ejus
bonitatē.*

*Omnipo-
tentiâ nihil
detraxit.*

*Sapientia
illustrem
reddidit.*

*Voluntas
nostra aut
est per na-
turam ne-
cessaria;*

Porro ut hujusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quod voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, aut est per naturam necessaria, aut per electionem libera, aut per vim coacta. In primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur; nempe in bonum, seu finem,

hæm : quem etsi necessariò appetit, non tamen invita, & τὸ ἐκβῆσιον integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet : dum nempe aut rejicit, aut admittit aliquid ; prout suâ πρῶταιρῶσι moveretur : scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientiâ ad finem : ubi τὸ αὐτοῦ ἐκβῆσιον suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potius ipsamet quod erat, esse desineret ; Quippe non est voluntas, dum non vult : nec vult, si cogitur.

Hæc est voluntatis humanæ vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit ; Primum inclinatione naturali, quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium conveniensque appetebat. Deinde electione liberâ acceptare, aut rejicere poterat, quod vellet ; & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat : (quanquam tamen ob innocentia statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à Deo, quam πρῶταιρῶτικὴν ἀρετὴν, haberet ; ideoque facilius bonum, quàm malum

Spontanæum.

Aut per electionem libera.

Electione

Liberum arbitriū.

Aut per vim ceat.

Ejus status ante peccatum describitur.

Indifferentiam.

Ab electione virtutem.

accep-

acceptaret.) Denique non modò ulla non sensit coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Ostenditur quòmodo post peccatū, mutabitur.

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio; cùm nempè malum specie boni, per concupiscentiam appetere cepit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis variavit; lancem ejus deprimente peccati originalis pondere: ita ut bona media, quodammodo invitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta; quæ voluntatem afflixit, & servam quodammodo fecit.

Ita ut pervisset fere

A quo enim quis devictus est; hujus & servus est. Ita, omni parte, innata voluntatis energia, vulnerata, debilitata, vitiata, (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta, aut sublata est. Corrupti enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli, & eripi non potuit. Mansit ergo

vis & proprietas ejus : sed saucia , mutila ; & ad malum tantum prona.

Atque ita perierat homo , dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero benignitas Salvatoris nostri Dei : qui manifestus in carne , dum naturam , quam sibi propriam assumpsit , reparavit ; etiam nobis , ejusdem reparationis communionem , satisfactione præstita , & soluto redemptionis lytro obtinuit. Ita illi tributa justitia : nobis data per ipsum misericordia. Et ut Adamo peccante , ad totum genus humanum , labes pervenit ; ita Christo promerente , ad omnes gratia pertinuit. Gratia porrò hæc , sita in Auxilio , Institutione , & Exemplo. Auxilium : partim depulso malo originalis peccati , per *παλιγγενεσιαν* baptismi ; partim collato bono , per internam inspirationem gratiæ prævenientis ; quæ memoriam stabilit , illustrat intellectum , accendit voluntatem ad bonum ; idque sæpè supernaturali illapsu , qui creatas vires animæ excedit. Partim denique , datâ in bono perseverantiâ , per promissam , præstitamq̃ nobiscum mansionem , & Spiritus Sancti donum.

Nisi gratia Salvatoris subvenisset.

Quâ Christus salubre auxilium , Regeneratione.

Insti-

*Institutio-
nem ne-
cessariam,*

*De Deo
aberra-
tione.*

*Exemplū
deniq; no-
bis dedit.*

*Ita natu-
ram su-
peravit
gratia-*

Institutio : Partim doctrinā ; & ultimi finis , non in hac vita quærendi , notitia : (quod vetus Philosophia ignoravit , & Judaica religio non expressè asseruit :) Partim ad eum facilè obtinendum consilio ; quod brevissimarum sententiarum in affectatâ majestate , & arcanâ veritate aperuit : Partim denique præcepto , & jussu ; mysterijs nempe , & Sacramentis veræ fidei patet factis ; & sublatâ (ut vocat Athanasius) *Ἰσοπλανοσία* , religione autem constituta : quæ antehac aut nulla , apud nescientes Deum ; aut falsa , apud malè colentes ; aut imperfecta adhuc in Judaismo erat. Exemplum denique dedit nobis : dum , quæ docuit , implevit ; & quæ imperavit , facere monstravit : meritòque se sequi ; suisque insistere vestigijs jussit : ut quod ille fecit , & nos faciamus. Tot verò , tantisque subsidijs fulta natura humana , non modo ad pristinum statum redijt ; sed longè majori , & præsidio , & dote gratiæ , firmata , ornataque est. Primum , quia major libertas , (inquit Augustinus) necessaria fuit adversus tot tentationes , quæ in paradiso non fuerunt : de-
inde,

inde, quia dignitas, copiosa redemptio, & misericordia Salvatoris id meruit; voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, quadruplex status dignoscitur humanae potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est proprie, non posse,) Primò, in innocentia statu, potuit homo bene agere; & potuit non peccare. Deinde post peccatum, expers innocentia, non potuit bene agere; & non potuit non peccare. Tertiò, compos gratia, iterum, atq; facilius multò, potest bene agere; & potest non peccare. Postremò, cù donat' erit gloria, non poterit non bene agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est; ubi patitur magis, quàm agit:) & nunquam poterit peccare.

Cum itaq; in statu tertio nunc simus; id est, in libertate, adjuta gratiâ; facilis responsio erit, ad quæstionem propositam. Nempe: Virtutem, & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimen illâ; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificatio nis gratia cõferatur; (verba sunt ex Concilio Trident.) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, & auxilio: ita tamen, ut liberum

Quadruplex potestatis humanae variatio.

Nunc in libertate, adjuta gratiâ nobis esse.

Posse tamen gratia discipulare.

H

homi

hominis arbitrium, in, non dissentiendo gratiæ, interveniat. Ut enim non est amissum penitus arbitrium per peccatum; ita nec sublatum per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est interfectum per vulnerantem; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se ad unam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ. Unde, cum Concilij Tridentini regula decernit, posse voluntatem humanam gratiæ assensum non præbere; satis hoc ipso ostendit, in quo potissimum gratiæ cooperetur; nempe, in non detrectando. Talis autem cooperatio nihil habet, quo se jactet, & ostentet. Nihil enim aliud præstat per eam voluntas, nisi quòd, non pereundi assensum, velit gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri. Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se non poterit non perire, salvari per alium non noluerit? Quis exprobret Datori, quòd donum ejus acceptaverit? præsertim cum, ut acceptaret, illectus sit, invitante, seque planè ingerente ejus bonitate: Et cum, nisi eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam:

Cooperari vero in non dissentiendo.

Hinc tamē nulla jactantia.

gloriam, sed ei referemus; qui ad eam
obtinendam, contulit gratuitam gra-
tiam. Quin imò confundemur potius;
cùm videbimus; ægre, pravâ volunta-
te nostra, acceptata ab eo dona, præ-
mijs affici: & munera ejus oblata, suasa,
commendata, denique nostri commo-
di causâ data, in nobis velut merita
coronari. Nostrum enim fermè tan-
tum est, posse illa respuere; id est, posse
perire. Et propriè, (ut inquit Augusti-
nus) non est voluntatis nostræ effectio,
sed defectio. Nam ut superius dixi,
posse, seu efficere, est ad bonum tan-
tum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur
gratiæ cooperamur; seu assensum
non negamus; propriè nihil efficiamus
soli viribus nostris: sed tantum, ad-
juti gratiâ, non deficimus; cùm, si abs-
que illâ esset; deficeremus.

*Quippe
propriè
nil effici-
mus ipsi.*

*Sed tan-
tum non
deficimus.*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsâ evi-
dente, Authoritate. Scripturæ, & in-
terpretatione Patrum, immò doctrinâ,
& approbatione Ecclesiæ, firmâ; tur-
bavit nuper pruritus disceptandi: &
καίνοτομία illa, scabie insanabilior, quæ
prodidit dogma tale: Nempe, non
posse hominem gratiæ dissentire; quod

*Hæc fru-
stra con-
turbant.*

*Rerum
novarum
molitio.*

*Qui præ-
derermi-
nationem
quandam
inācunt,*

*Nallā ju-
sta causā.*

*Absurda
istius opi-
nionis.*

*1. Liber-
tatis inte-
ritus.*

dissentiat, id à nescio qua prædetermi-
natione esse, ad unum quid, volunta-
tem adstringente. Dicunt enim: Deum,
absolutâ sua voluntate, ante omnem
prævisionem voluntatis humanæ, ab
æterno statuissè, ac decrevisse omnes
actiones humanas, cum circumstantijs
omnibus; ita ut aliter fieri non possint.
Causas verò sententiæ afferunt istas:
Primam; quia putant aliter non posse
constare providentiam, ac gubernatio-
nem universi. Alteram; quia necessari-
um dicunt, ut causa prima prius influat
in effectum, quàm secunda. Tertiam;
quia nisi prædeterminatio esset; prin-
cipium justificationis non ex Deo, sed
ex nobis esset. Præter hæc rationes,
se tutantur Authoritate Augustini, di-
cuntque eum ejusdem secum esse sen-
tentiæ. Quod totum, ut plenè refutem;
aperio primùm, quæ exinde sequantur
absurda.

Primum erit; quòd si hæc sententiâ
obtineret, tolleretur libertas arbitrij;
cujus vis est in electione. Electio verò
non est, ubi non datur è pluribus op-
tio. Optio verò tollitur, si ad unum
adstricta, & affixa sit, nescio quâ præ-
deter-

determinatione, voluntas. Alterum ^{2. Præmij} absurdum; quod benè, secusq; meritis, ^{item, &} promissio præmij, vel comminatio pœ- ^{pœna.} næ, quibus Deus allicit, vel deterret voluntatem; inutilis, imo ludicra esset; prædeterminatione hâc, ad unum, cui non possit resisti, manente. Tertium; ^{3. Conturbatio statuum.} quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quos modò recēsui, permutatio, ac confusio sequeretur; si tertius, in quo nunc sumus, ut possimus bene agere, & possimus non peccare, mutaretur vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare; vel in secundum, grariâ destitutum, nempe non posse nō peccare. Quartum absurdum; quòd induceretur fatalis, & cogens necessitas; ^{4. Fatalis necessitas.} eaq; non illa, quam vocant, sequelæ; id est, ex suppositione prævisæ voluntatis; sed ex prædeterminatione: atq; ita ex merâ adactione. Indeq; prodiret atrox illa, & terribilis prædestinatio: quæ immutabili decreto, faceret hominem, nō ideo damnandum, quia peccaturum; sed quia damnandum, peccaturū. Quintum absurdum; Deum fore authorem ^{5. Deum causam fore mali.} peccati, & magis quam Dæmonem: nam ille suadet tantum, ac incitat; hic tali,

*Et iniquū
judicem.*

quam adstruunt prædeterminatione, juberet omninò, cogeretq; Sextum absurdum; Deum injurium, ac iniquum judicem fore. Quare enim in alio puniret, cujus ipse Author esset? dicerent damnandi: non fuit in nostra potestate, non velle; quod ut vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod ut omnibus cum circumstantijs faceremus, non decrevisti solùm; juvisti; jussisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omninò adegisti; seu potius tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc, & plura absurda sequerentur, quorum quidquid tetigeris, ut ille ait, ulcus est.

*Effugia
frustra
adferunt.*

*Qua re-
falluntur.*

Contra hæc verò omnia satis se tutos arbitrantur, cum dicunt, Deum prædeterminare ad opus, sed non quâ malum est, & peccatum. Quasi non sufficiat ad complicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profectò ratione omnis peccans vix peccaret; rarò enim vult peccatum, quâ Deo injurium; sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei natura-

turalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem, ut ei potius obsequi videatur.

Sed ut refutem paucas rationes, quas *Vti & eorum argumenta* adferunt; Primùm, de Providentia Dei, seu potius, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constabit illi ratio istius potestatis, & imperij: ita ut, nihil ipso incito, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum invalido, fiat. Scit omnes eventus, imò semper præsentibus sibi spectat, & noscit, neque huic inspectioni, & notitiæ officit *Deum sine prædeterminatione, esse rectorem universi.* quidquam libertas humani arbitrij. Vult deinde quædam fieri: quædam permittit quandoque, & operari sinit causas secundas, prout earum condidit naturam; nempe liberas liberè agere, sed ipso non invito, alioqui non agerent: Ita neque hic, eum impedit libertas humana. Potest deniq; omnia: etiam si liberos homines creavit. Velle enim illis liberum dedit: efficere, ac præstare quæ voluerint, sua gubernatione circumscripsit; suaque omnipotentiâ (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit destinatum. Neque prædeter-

*Esse item
primam
causam.*

*Ex princi-
pium ju-
stificatio-
nis.*

determinatione, id est coactione voluntatis opus habet; suppetunt abundè media implendi, vel impediendi effectus. Quòd verò arguantur de influxu causæ primæ; Prioritas hæc, sita in eo est, quòd ab illâ essentiâ vis, & cõservatio promanet causæ secundæ. Deinde, quòd causa secunda, sine primâ nequeat operari: potest verò prima, (quãvis ut plurimum non facit;) sine secunda. Tertiò, quòd causæ primæ concursus, est etiã generalis: secundæ, particularis tantum. Prior ergo exinde, potiorque erit, causa prima. Sed hoc nihil impedit, quò minus causa secunda, naturam, quam accepit, retineat: & si necessaria est, agat necessariò; si libera, liberè. Quod verò attinet principium Justificationis, hoc à Deo esse certum est: & sine gratia, auxilioque ejus, nihil prorsus boni hominem posse, omninò profitendum. Nempe, Deus vult omnes salvari, etsi non omnes salventur: quòd autem salventur quidam, salvantis est donum; quòd pereunt, pereuntium meritum. Assensus gratiæ potissimùm à Deo: dissensus est à nobis, aut potius nec est: cùm peccatum, seu hic

hic dissensus, propriè nec subsistat, nec sit. Ut enim tenebræ, aut silentium, (scitè hoc Lipsius) non agnoscuntur esse, nisi absentia contrarij; ita & illud. Privatio tantùm est, id est deliquium boni. Hac igitur ratione, ut principium Justificationis gratiæ attribuimus; ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus: A quo solo salus, à nobis solis perditio. Postremum est de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremque gloriantur. Sed ille, cum tam Libertatem arbitrij, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam dicta quædam, in calore, ut fit, pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint: ita nuperâ multorum diligentia, satis superq; ex ejus scriptis demonstratum est; illum prædeterminationem hanc novam nunquam docuisse; nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni finem imponam; quoniam patet, sine auxilio gratiæque Dei, nos malum tantùm, id est, nihil, posse: Ideo spem totam boni operis in illo collocare, ab illo opem

*Nos Verò
sine illo
perire.*

*Augusti-
num non
docuisse
prædeter-
minatio-
nem.*

*Voto, &
precatio-
ne clausu-
la imponi-
tur.*

agendi, ac perficiendi petere; quæ de-
num rectè egerimus, illi soli adscribe-
re, tribuereque debemus. Fac igitur,
ô Deus, ut gratiâ tuâ in nobis, culpâ
nostrâ, vacua non sit: & Præcepta
hæc Probitatis, quæ te inspirante di-
cta sunt, te Adjutore ad tuam gloriam
exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probitatem retinendam pertinentia.

Sed in libri hac clausula, addenda
quædam monita supersunt; quæ in
Contextu & serie tractationis inseri
vix commodè poterant: cùm tamen
ad recensitas Probitatis partes appri-
mè facere videantur. Meritò itaque
illis hunc librum consignabo.

*Primum
monitum,
memoria
novissimo-
rum.
Mortis.*

Primò ergo, ad Anamarthisiam u-
nicè pertinet, sacrum illud dictum:
Memorare novissima tua, & in æter-
num non peccabis. Novissima verò
hæc sunt: Mors assiduò veniens, non
longè remota, certa eventu, incerta
tempore: ideoque semper expectanda.
Non est enim, ut diem rectè peragas,
nisi

nisi illum ut ultimum existimes. Om-
nem itaq; tibi supremum diluxisse pu-
ta. Deinde : cogita reddendæ ratio-
nis, omnium quæ egeris, dixeris, cogi-
taveris, certam & præstitutam diem ;
toties eloquio Dei promissam, ac inge-
minatam. Postremò expende, præmij
aut pænæ magnitudinem, & spem ejus
metumque ; prout merueris. Horum
autem vivâ recordatione, non censeas
reddi vitam terrore turbatam, anxiam
tristitiâ, & negotiorum, ac omnis acti-
onis, ut superflua, incuriosam : Quin-
imo tranquillam potius, quâ ad por-
tum & quietem veram ferimur ; Ter-
roris expertem & vacuam ; dum nem-
pe ille timorum maximus haud urget,
lethi metus. Emendatam denique :
quippe sedulam boni operis & meriti ;
& exinde lætam semper.

Judicij.

*Præmij,
aut pænæ.*

*Vita hinc
emenda-
tio, &
quies.*

Alterum impeccantiæ remedium,
cogitare præsentem tibi semper, &
cuncta videntem adesse Deum. Fasti-
dit hoc, & averfatur apud Ciceronem
Epicureus : dum conqueritur, imposi-
tum Cervicibus nostris sempiternum
Dominum, omnia advertentem,
quem dies & noctes timeremus : Sed
non

*Alterum
monitum,
præsentia
Dei.*

*Qui nobis
adeſt, &
ineſt.*

non Chriſtiana noſtra Philoſophia, cui initium ſapientiae eſt timor Domini; firmum nempe peccati, & temerandae conſcientiae frenum. Illud verò non poteſt haberi, niſi firmiter agnoſcamus praesentem nobis Deum. Agnoſcimus ergo, ſcimusque; quòd non ita nos ambiat undique, & impleat aër, ut ille. Immenſus enim non eſſet, ni ubique eſſet: ni operi ſuo & circumfuſus, & inditus; extra illud, & intra. Itaque in illo vivimus, movemur, & ſumus. Ideoque omnes animi, ac cogitationis reſceſſus pervadit, ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque ſolus fueris, cùm fores clauſeris; ne putes te eſſe ſine arbitro. Videt te enim, & aſpicit praesens Deus. Sancti in Deo, & Angeli, teſtes intendunt oculos. Deo verò ſpectatore, & olim Iudice, & Vindice, tum verò tot teſtibus coram, quanta eſſe debet non dicam verecundia, ſed abominatio etiam, terror horrorque peccandi. Alitè id ergo deſigamus in animo: in Conſpectu Dei, Opere, Verbo, Cogitatione verſemur; *καὶ τὸν ἀόρατον ὡς ὄραντες, ἐκαρτέρηſαμεν.*

*Et aſpicit
noſtra.*

*Ideoq̄ eo
coram nō
peccandū.*

Et inviſibile tanquam viſidentes ſuſtineamus.

Ter-

Tertium Probitatis retinendæ moni-
 tum, & salutare velut Antidotum cen-
 seo: quod vocare solemus Examen
 Conscientiæ. Quo velut in numera-
 to habemus motus omnes animi, ad
 exemplar ejus, qui dixit: Anima mea
 in manibus meis semper: ut nempe ob
 oculos posita, spectataque, quotidie e-
 mendatior esset. Quemlibet itaque di-
 em scrutemur. Commotionum, quò
 nos ducant, quantum raptent, & mo-
 dum & finem, in nobis speculemur.
 Quæ vitia magis infestent, ac urgeant,
 expendamus: & huic fini facta, dicta,
 cogitata remetiamur. Causam omni-
 um, coram interno conscientia Judice
 dicamus. Et quia hoc arbitro nemo
 nocens absolvitur; pœnam etiam pœ-
 nitentiâ sumamus, donec exercitatione
 istâ sanetur, quidquid corruptum, &
 pravum fuerit.

*Monitum
 tertium,
 Examen
 conscientia.*

*Quo vitia
 judicatur
 & corripiuntur.*

Verùm, quia Judicium hoc, quod
 de Nobis ipsis instituimus, sæpe depravat,
 semper se insinuans amor sui, qui
 connivere quemque ad sua vitia facit;
 usu verò compertum, in aliena nos cer-
 nere acutiùs: Ideo quartum monitum,
 magno præsidio ad parandam omnium
 com-

*Quartum
 varia ad-
 monitio.*

*A Virò
bono.*

*Qui ad
hoc eligen-
dus.*

*Non mon-
itus, non
correctus
Confessio
Catholica
etiã huic
fini.*

commotionum eutaxiam, & virtutum
exercitium erit : Testem aliquem, &
Inspectorem, imò Censorem bonum,
& prudentem eligere; cui nos aperia-
mus, & revelemus. Nam, si est aliquid,
(ut inquit ille) quod ex viro bono, vel
tacente proficias; quantò magis do-
cente, instruente, admonente? Elige
itaque, qui tibi blandè, temperanter,
non affectu sed iudicio, munus hoc a-
mici monitoris exerceat : deinde mo-
neri ab eo ne detrectes, nam alioqui
ἀνεθέτητος, ἀδεράπειτος &c. Caterùm vel
hinc eximius patet fructus, & præstan-
tissimum veræ probitatis remedium, ex
instituto Religionis Catholicæ; quò
confitemur alter alteri peccata nostra,
& conscios facimus Conscientiæ no-
stræ : non modò monitores; sed omni-
no Iudices. Sed hac de re suo loco,
nempe libro, qui de Pietate.

*Quintum
monitum.*

Quintum, ultimumque monitum,
idque ad eupraxiam propriè pertinens
est. Ut non in præceptorum cognitio-
ne tantùm sistamus : sed illa ad usum e-
tiam aptemus, transferamusque. Cùm
enim nulla ars, & artificium solis con-
stet

flet præceptis ; sed addi exercitatio *Præceptis*
 debeat, quæ omnia evincit, perficitque : *addendâ*
 Certè & sapientiæ, quam artem bene *exercita-*
 vivendi quispiam dixit, adhibenda *tionem.*
ἀσκησις est : quæ illam demum consum- *Exercita-*
 matam reddat. Præclarè enim, ut mul- *tio.*
 ta Epictetus dixit : Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis, quòd dogmatum de-
 monstrationem potissimùm inquirent,
 usum verò illorum insuper habeant.
 Exempli causa : si ponatur dogma, non *Nec dispu-*
 esse mentiendum ; causa inquiretur di- *tare oport-*
 cti : & demonstratio mandatur memo- *et.*
 riæ ; res ipsa non impletur. Itaque men-
 timur quidem, inquit : quamvis inter-
 rogati, cur non sit mentiendum ? Cau-
 sam in promptu habeamus. Ergo nõ in
 cognitione tantùm, & indagandi labo-
 re, nec in differendi peritiâ ponenda est
 opera : sed facta omnino addenda ; inq̃
 illis potissima profectûs ratio collocan-
 da. Non enim ingeniû excolere opor-
 tet, sed animum : non solertiæ laudem
 aut oblectationem captare ex studio sa-
 pientiæ, sed fructum : qui nos expertes *Sed vive-*
 vitiorum, Comotionum arbitros, Vir- *re.*
 tutum compotes, Temperantes inquã,
 Justos, Fortes reddat. Frustra alioqui
 notitia-

notitia præceptorum ; si de virtute locuti , vitia sectemur. Frustra Probitas , quæ intra verba tantùm consistit. Non enim Auditores legis, ac periti ejus interpretes ; sed factores operis officium implebunt, ac præmium consequentur.

LIBER
OFFICIORUM
SECUNDUS.

De Charitate.

Consistendo factæ divisioni Officiorum, postquam ea differui, quæ ad Probitatem putavi pertinere; aggredior Officia Charitatis: eum invocans, qui Charitas ipsa est; ut veram ejus arcanamque vim aperiam mortalibus, ac instillem. Hanc itaque ut nova, nec hætenus usitatâ methodo, ac ratione explicem: primùm ita definiam. Charitas, est propensio animi erga proximum benigna, benevola, benefica. Benigna imprimis: nempe judicium, & sensum de proximo, quàm maximè bonum, retinens: cuncta ejus vel probando, vel tolerando, vel amanter corrigendo. Benevola deinde, in ap-
preca-

*Definitur
Charitas.*

Benigna.

Benevola.

precatione, voto, studio, ut bene illi sit :
& dum est; gaudio, & congratulatione.

Benefica.

Benefica denique : libenter, & copiosè
opitulando necessitatibus ejus ; id est,
opera, ut vocant, misericordiæ, prom-
ptè erga illum, & largiter exercendo.

*Debita à
communi
ortu.*

Debita verò prorsus humano gene-
ri : quòd uno parente solum, cognatio-
nem agnoscere meritò debet ; & ex illâ
mutuum habere amorem. Etenim, cum
non animalia modò ejusdem speciei
congregentur, conciliante natura; sed
inanimata quoque, & sensu carentia,
conjugi quoddammodo appetant ;
idque pondere, sympathiâ, ac pro-
pagine testentur: Quantò magis id ho-
mini conveniet, cui non alia natura,
quàm ratio est? ut nempe sui generis
societatem quærat, concordiam appe-
tat, commune norit bonum, impleat
officium: id est, mutuam exerceat cha-
ritatem.

*Natura
ductu.*

Amare certè, & amari; itemque sibi
mutuò prodesse, natura suadet, exigiti-
que; eique obsequentem hominem,
homini non posse nocere, apertum est.
Nam si noceret: aut id putaret non-
iniquum; aut non pejus malis corpo-
ris, &

ris, & fortunæ. Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd ullum malum gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia: Contra Naturam verò, *ἠφιλία*: divisionis, discordiæ, Amoris vacuitas.
& demum interitûs parens.

Quod si Charitas, vel ipsius naturæ Et deniq;
& rationis ductu, homini propria: jussu Dei
quantò magis jussu Dei? Hoc mandatum ejus primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo: Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam: Justi namque experimentum est unicum, actio cum proximo. Non enim amare Deum potes, quem non vides; si proximum odisti, quem vides. Et si Deum verè amas; nempe bonum tuum: necesse est, ut ames proximum, qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo Dei Amor proximi necessariò consequitur.

Diligamus itaq; invicem: nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum: Itaq; ex-
tè habeo;
da est. ;
nihilq;

nihilque profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

C A P U T I.

Qualis Charitas in statu innocentia fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Iuris.

Causa adfertur, cur inquirenda est charitas primitiva.

DE Charitate dicturo, operæpretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset in sua Origine, & velut fonte, id est, in statu innocentia. Cum nempe homo nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis; eam erga proximos exercendo. Operæpretium hoc, inquam, inspicere: quò in statu hoc multifariam vitiatae Charitatis, primitivam illam, quam maximè æmulemur: ut ex defectu ejus, ortum Jus ad illam, quoad fieri potest, revocemus, aptemusque. Dicam igitur

Triparti-

igitur hoc Capite tria. Primò ostendam statum Charitatis primitivæ. Deinde deducam, illam talem post peccatum subsistere non potuisse. Tertiò illam, inducto Jure sarcire, ac reparare, necessarium fuisse, evincam.

Pars Capitis Prima.

De Statu Primitivæ Charitatis.

COgitanti itaq; de Primitiva Charitate, in mentem primùm venit: illam tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessariò habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se æqualitatem: Rerum omnium Communitatem: Omnis oneris à se vicissim exigendi Immunitatem. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primùm inter pares; deinde, nihil ut suum usurpantes; postremò nihil à se vicissim, velut debitum, requirentes. Paritas, seu *Charitas primitiva*
 Æqualitas, prima genitrix Charitatis. *Habuisse æqualitatem.*
 Cùm namque naturaliter se quisque amet; ideo & sibi similem: id est parem, & æqualem: Nam in illo seipsum. Unde illud: quòd Amicitia pares aut accipiat,

Communitatem,

cipiat, aut faciat. *Communitas* deinde, altera ejusdem origo. Cùm enim præcipua diffidij causa esse soleat, à pluribus usurpatio rei alicujus, quæ pluribus non potest sufficere; ideo inductâ *Communitate*, & provisâ cunctis æquali sufficientiâ, (quæ necessario fuisset in communi vita) *Charitas* facilè constabit. *Immunitas* denique auctrix *Charitatis* erit. Quia gravis, & servilis, ideoque odiosa est exactio debitæ obligationis : quâ sublatâ *Charitas* manet, sponte, ac liberè supplens, quod extorquebat obligatio.

Ea dotes faciles innocentiæ.

Quod in singulis ostenditur.

Porro triplex hæc dos *Charitatis*, facilè in statu vitæ innocentis haberi potuisset. Nam *Æqualitas* manasset, primùm ab *Æqualitate Conditionis*, quâ creti sumus; & per quam omnia habuissemus æqualia : Deinde ab eximia quadam bonitate; quæ non permisisset viribus parare potestatem; quæ naturaliter cuique in se tantùm est, eaque libertas vocatur. Denique cùm sibi quisq; adultus ad omnia suffecisset : (prolem solùm teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. *Communitas* item omnium rerum,

rum facillè constitisset. Nam occupatio, & dominium, & possessio, inutilis profus foret; cùm eam sufficientia, & parabilitas rerum sponte provenientium, superfluum fecisset. Denique Immunitas mutua foret: & extorsio obligationis necessariò cessasset. Cùm, ut alter alteri munifex esset; nec ullius necessitas egeret, nec quisquam exigeret, sed voluntati tribuentis relinqueret. Quanquam nec tribuere opus foret: cùm in *αυτάξεια* cujusque, benevolentia tantum, vix beneficentia locus esset. Et hic futurus fuisse videtur status exacta, ac consummata Charitatis. *Ita ut scripto jure opus non fuisset: cùm sine malâ libidine, & concupiscentiâ; eoque sine pœna, aut coercionem, agere potuissent.*

Pars Capitis Secunda.

De impossibilitate Primitivæ Charitatis.

CORRUPTO verò per peccatum primi Parentis genere humano, nullo modo ejusmodi Charitas potuit retineri. Nam in pœnam peccati, invasit

*Infirmi-
tas.*

*Indigen-
tia.*

Labor.

*Hæc dictas
dotes su-
stulere.*

*Sed subve-
nit infir-
mitati po-
testas.*

*Indigen-
tia domi-
nium.*

nos primùm Infirmitas : dum pulve-
rem nos esse ; facilem dissipari , primo
Parenti à Deo dictum , & simul factum
est. Deinde Indigentia ; dum ab eodem
sterilem alendis Nobis terram , spinas
tantùm & tribulos suapte germinan-
tem , accepimus. Postremò Labor ac-
cessit, cùm in sudore vultus pane vesci
iussi, & damnati sumus. Hæc tria verò
Æqualitatem exuere , proprietatem
quærere , obligationem pacisci coë-
gerunt,

Etenim ad auxilium Infirmittatis ,
necessariò debilioribus ferenda : vali-
dioribus verò ad majorem commodi-
tatem , viribus paranda : & ne priva-
tim parta , nimium excresceret , tan-
dem consensu, Civitati deferenda fuit
Potestas. Tollenda verò Æqualitas ,
per quam Charitate cessante , nec hos-
pes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens
quisquam erat.

Deinde : Cùm etiam non sufficerent
nobis , quæ ad usum vitæ pertinent ;
ea verò , naturæ seipsam conservantis
ductu , acquirere quisque sibi mallet,
quàm relinquere alteri: In comuni om-
niù Indigentia, ad occupationem ven-
tum

tum est : ut, quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessariò Communitas, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunq̃ occupari potuerunt.

Tertiò denique : Quia labor gravis, & onerosus nimium erat ; nec suus cuique sufficiebat ; obligatione varia, ad operas præstandas, fructus ex ijs tribuendos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac obstringere, & promissa, pacta, Contractus, exactè exigere, necesse fuit : Immunitate sublata. Præsertim cum etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minus grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset : quod deficiente Charitate fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem illam Primitivam ægrè permisit retinere; accessit illa, quæ animum corrumpit, triplex Concupiscentia : auxitque immensum impedimentum mutux dilectionis. Per hanc et-

Labori obligatio, seu opis alienæ exactio.

Ex concupiscentia Charitatis noxa.

Et fere in-
teritus.

nim, non contenti homines necessitati subvenire: ultra ejus exigentiam appetière inania, & superflua; id est mala. Illecebras nempe Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, & elationis varia nutrimenta: quæ fat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita Avaritia præcipuè, & Ambitio Charitatem sustulit: rupit concordiam: vim & bellum intulit: & exinde Æqualitatem, Communitatem, Immunitatem penitus extinxit. Quæ non extinguenda omnino erant, sed ad certum modum, & temperamentum reducenda.

Pars Capitis Tertia.

De necessitate Juris scripti, ad Societatem Civilem (cujus origo ostenditur) retinendam.

Jus institutum reparabit Charitatem.

FAcit ergo hoc, & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessariò subsequi debuit, potestate, & obligatione introducta. Nisi enim hæc jure temperata essent; perpetuum dissidium, bellum, & dissociatio generi humano imminebat. Si enim liberum
cuique

cuiq; fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet; vi & armis omnia agerentur. Cùm præsertim par quoq; libertas esset renitendi, & resistendi; & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaq; æterna semper odia mortales gererent, nec cæptus vnquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac vitus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita, & belluina rabies, & interitus Societatis inter homines, jure non constituto esset.

*Alioqui
fera vita
hominum
fuisse.*

Porro Societatis origo, est mutua sui Indigentia: illicium sermo: initium proles: progressus familia: consummatio Civitas: ejus autem anima Jus.

*Societatis
civilis or-
tus, pro-
gressus, &
consum-
matio.*

His inquam gradibus crevit forma Civitatis, & hinc petenda est intima ejus causa. Quia enim mutuæ opis Indigentia inter nos evidens erat; (Cùm, uti supra dixi, infirmam, omni præsidio destitutam, rerum externarum egen-tem conditionem sortiti simus) Ideo nisi communi ope ac viribus fulciremur, interire nobis necesse foret.

*Causam
habet In-
digentiam
mutuam.*

Quemadmodum autem membra singula,

gula,

*Instru-
mentum
ejus ser-
mo.*

gula, varia functione ac ministerio, u-
sui, & commoda sunt toti corpori : Ita
diversa multorum officia, munia, ope-
ræ, artes, labores in commune Socie-
tati consulunt ; se vicissim juvant, &
socialem vitam omnino expetibilem
faciunt. Præsertim verò cum accedat,
non aliâ causâ, quàm colloquij & con-
versationis, datus nobis sermo : quoad
Consociationem & commercium alli-
cimur, alioqui frustra eo instructi à
Natura, seu Deo. Hinc & literæ inven-
tæ, quibus, absentibus etiam, imo &
posteris loquimur, & memoriam ma-
jorum retinemus : Conamurq; earum
beneficio, velut præsentis conjunctos-
que habere, qui erant, & qui fuere.
Tanta est Consociationis appetitio.
Initium Societatis Prolem feci. Ete-
nim conciliante naturâ, prima est in-
ter Parentes, & Natos, charitas. Ea ve-
rò jubet, quod genitum, fovere, cura-
re, educare. Incipit itaque exinde ho-
mo non solus esse : nec sui tantum cu-
ram gerere ; sed Societatem inire, è
qua prodit Familia, quæ ex Matre,
Patre, Filio, & Servo constat ; & do-
mum, variè aucta, facit. Denique ex
Con-

*Initium
sumit à
prole.*

*Vnde Fa-
milia.*

Conlocatione Familiarum Vicus, Op- *Et demū*
 pida, Urbes; ex illis verò mutuo fæde- *Civitas.*
 re vinctis, & communi rectore, ac for-
 mâ certâ summi imperij constitutis,
 Magna illa unius populi Civitas ortum
 habet; Cujus animam dixi jus esse. Ut
 enim eo fruamur, violentiæ ac injuriæ
 securi; multitudo in unius populi cor-
 pus coaluit.

Jus verò, (prout rectè divisit, si fa- *Jus ad*
 ctæ divisioni institisset, eamque sensu a- *personas*
 lio posuisset Justinianus:) vel ad per- *est pote-*
 sonas pertinet, vel ad res, vel ad Actio- *stas.*
 nes. Personis respondet Potestas: re-
 bus dominium seu possessio: Actioni *Ad res do-*
 Obligatio. Hæc tria, inquam, ad cer- *minum.*
 tum modum jus redigit, ordinatque. *Ad actio-*
 Ita ut & sarciri possit Charitas, socie- *nes obliga-*
 tasque retineri: & nihilominus ad con- *tio.*
 servationem sui sua cuique constare
 commoditas.

Halce autem humani juris partes, *Has par-*
 speciesque introductas, ut ostensum, *tes juris*
 necessitate ipsa; comprobavit Deus *sanxit De-*
 præscripto Decalogi, Hebræis quidem *us Deca-*
 tantum primitus dato; Sed deinde & *logo.*
 Christianos meritò obligante: Quippe
 cum socialis vitæ vim totam exactè
 con-

contineat. Nam post capita, quæ ad Deum & pietatem pertinent; primum nempe & tertium; reliqua recensitas juris species evidenter complectuntur. Ad potestatem enim refertur imperatus capite quarto honor parentum; id est majorum, superiorumque; & qui nostro bono & commodo nobis præsumt: omnes enim hi meritò vice parentum habendi; debeturque ijs, ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodem pertinet, & prohibitio occidendi, capite quinto. Nam dum vis iniqua arcetur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur; hoc ipso legitima constituitur. Quinimo & adulteria capite sexto ideo vetita, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur, ac interiret. Et hæc sunt quæ potestatem spectant. Ad dominium verò, & possessionem firmandam, furta prohibentur, & alieni omnis concupiscentia; capitibus septimo, nono, & decimo. Denique ad obligationem stabiliendam, capite secundo, sancitur juramenti religio: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octavo fides & veritas, id est fundamentum sponso-

Ejus præcepta ad potestatem pertinentia.

Ad dominium.

Et obligationem.

sponsionum præcipitur, dum falsidicum testimonium prohibetur. Atque ita tota, quod dixeram, juris humani ratio, divina autoritate constituta, firmataque est: & tabulis illis (ut Tertullianus loquitur) cælestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, potestas, dominium, ac obligatio approbata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, Deus probavit, & juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

*Ob tantã
authori-
tatem, te-
neri hoc
jure.*

C A P U T II.

*Ostenditur quid sit Jus, & quo-
tuplex, & quales esse inter homines de-
beant recensita eius partes, &
Species.*

Patet apertè ex antecedenti Tra-
ctatione, Jus ita commodè defi-
niri posse: ut sit Regula conser-
vandæ inter homines Charitatis, seu
Societatis: idque post introducta in-
usum ea, quæ ei repugnare videntur.

Hujus Regulæ fons est & origo, Ve-
rum: quod inest Divinitati, velut lex
quædam æterna, & immutabilis Recti,

*Definitio
Juris.*

*Origo ab
æterna
Dei lege.*

Quæ par- ac boni: à qua tota Juris ac Justitiæ na-
tum nobis tura manat, ac derivatur. Partim enim
infitæ, æternam legem hanc, ejusq; rationem,
 Deus naturæ rationabili, dum eam
 crearet, indidit: (alioqui rationabilis
 non esset, si rationis istius expers esset.)
 unde fluxit illa ante peccatum nobis
 infita, & post peccatum non penitus
 extincta Notio eorum, quæ naturæ

Partim nostræ conveniunt: Exinde verò or-
promulga- tum, quod vocatur Jus naturale. Par-
ta. tim voluntario sancito nobis promul-
 gavit: unde Jus Divinum, quod vocant
 Positivum. Cui inest quidem eadem ra-
 tio, sed non expressa, & supremi justis-
 simique Conditoris voluntate velut
 tecta; cui jus est, ita sancire quædam,
 ut sanciti sui ratio non reddatur. Ejus-
 modi verò Jus, aut ipsemet dedit Judæ-
 is per Moysem, & Nobis in Christo; aut
 vicariæ suæ potestati reliquit: cui li-
 gandi quidvis, ac solvendi facultatem
 concessit: cum rati habitionis pro-

Partim misso; Unde Jus Ecclesiasticum, seu Ca-
constitu- nonicum. Partim denique permisit,
tionem hu- eandem æternam legem exprimere hu-
mana, Dei mana Constitutione, (quæ ut sit justa,
permissu, conformis illi, aut certè nullo modo
expressa.

con-

Contraria esse debet:) inde verò est Jus
Humanum. Quod vel usu, & consue-
tudine nationum receptum, Jus Gen-
tium nominatur: vel legibus cujusque
populi, seu Civitatis descriptum; Jus
Civile dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, a- *Et aliquid*
liquid homini posse habere aut vetat, *vetat, per-*
nempe illicitum; aut permittit, nem- *mittit;*
pe licitum; aut præcipit, nempe debi- *jubet.*
tum. Quanquam si propriè loquen-
dum est, quod vetatur; nefas: quod
permittitur; fas: quod jubetur; jus est.

Hac origine, ac partitione Juris de-
monstrata, superest, ut cum superiori
capite ostenderim: quod tria hæc; Po-
testas nempe, Dominium, & obligatio,
necessariò quamvis introducta, imo &
Divino approbatâ edicto, adversaren-
tur tamen Charitati, nisi Jure tempera-
ta, & ad certum modum reducta sint;
Superest inquam, ut modus hic circa
singulas hæc partes explicetur dein-
ceps: & ex illo liciti; vetiti; jussi de-
nique, tota ratio, ac regula sta-
tuatur. Sit ita-
que:

Pars Capitis Prima.

De Potestate, prima Juris Specie.

*Necessitas
inter ho-
mines po-
testatis o-
stenditur.
regi, &
regere.*

Post sublatam Æqualitatem, quæ (ut superius ostendi) in statu corrupto manere non potuit, Potestatem certa ratione constitutam, hominis in hominem fieri ἀρχειν ἕ ἀρχασθαι necessarium omnino fuit. Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficiebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare mallent, quam parere: non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu; nisi illud aut natura, aut vis major, aut consensus finivisset. Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima est naturalis, & Necessaria, in Uxorem, prolem, ac naturam regiminis indigum: Altera violenter, acquisita, in servos: Tertia sponte concessa, & delata imperantibus. De singulis consueto compendio dicam.

*Etq; tri-
plex esse
declara-
tur.*

De Potestate Naturali.

*Potestas
Viri in fa-
minam.*

Potestatem Naturalem in Uxorem confert primùm Jus naturæ, quod

quod jubet præstantiorem sexum,
firmiorem, fortioremque, sequio-
ri, infirmiori, & imbecilliori præesse.
Idem Jus Divinum præcipit, dum sub
potestate Viri faminam constituit.
Jus demum humanum, & consuetudi-
ne, & lege id implevit. Uxorem ergo

*Sed blatio
da, ut ito
compares*

debet dirigere, sed simul & diligere.
Nam imperium hoc amoris, & Chari-
tatis esse debet, nempe erga compa-
rem thori, & vitæ sociam, castam, pro-
bam, viri, liberorum, domûs studio-
sam, ac sollicitam: quæ si talis non est,
sæpe vitium ex eo mariti. Prudens
certè reget eam leni fræno: retinens,
ac procurans maximè concordiam;
nempe Matrimonij & ornamentum,
& suave ac unicum condimentum. Qui
verò magni hujus Sacramenti status,
conditio, obligatio, quæ conjugales
leges, quamvis hoc loco facilè potuif-
sent recenseri; tamen quia cuncta hæc,
usu tot scriptorum trita, & apud eos
obvia ubique habes; ideo meritò hic,
ubi compendio studemus, omittenda.

*Quod do-
rebunt
Matrimo-
nij lecto.*

Sequitur verò pars altera Naturalis
Potestatis, nempe in Prolem, quam ea-
dem natura propter beneficium geni-
turæ,

*Potestas
Parentis
in prolema*

turæ, nutritionis, educationis parentibus confert; & ob authoritatem ætatis, ac senij conciliat; Deus verò, sub pæna immaturæ mortis præcipit: Jus denique humanum ubique gentium retinet; Legibus verò olim Romanis severissimè, & ultra morè aliorum populorum, Emancipatione ad libitum Parentum data; & ante eam, non minore eorum in prolem, quàm in servos potestate.

*Officium
filij impu-
beris.*

Adulti.

Sed si ad examen rectæ rationis reduci res debet, commodè ex Aristotele tria liberorum tempora, vir distinxit eruditus. Primum tempus est imperfecti judicij, quo planè sunt sub herili potestate; dum hæres, quoadusque parvulus est, nihil differt à servo. Æquum autem, ut qui se regere nequit, regatur aliundè: convenientiùs verò non potest, quàm à Parente. Secundum tempus Liberorum, cum jam judicium illis ætate maturuit, non tamen sunt extra familiam. Tum subesse debent arbitrio parentum non aliæ eorum actiones, quàm quæ ad familiam momentum habent: Convenire enim debet pars cum ratione integri. Ter-

tium

tium tempus, cum jam extra familiam *Emanct-*
 exeunt; tum enim jam plenè sui juris sunt, *patis.*
 manente tamen semper honoris & ob-
 servantiæ debito, cujus causa perpetua
 est. Hæc ille.

Itaque Parentes debent liberis edu- *Officium*
 cationem; ut nempe quod suscepere, *Parentis*
 tollant: (nam exponere, aut perimere *erga filiũ.*
 nefas: quia non toti ab illis sumus, alie-
 num autem non licet perdere:) alimen-
 ta præbeant; nam frustra tollerent, nisi
 sustentarent. Et denique, quæ ad bene
 rectèque vivendum sunt, procurent,
 ac prospiciant; memores, non sibi il-
 los tantum, sed Deo, Familiæ, Patriæ
 genuisse. Parentibus verò debetur pri-
 mum obsequium, & semper honor.

Ubi verò ijs orbatur proles, eaque *Officium*
 immatura, & quæ per ætatem tueri se *Tutorum.*
 nequeat; Et rationis ipsius ductu, &
 gentium omnium instituto, locum ob-
 tinent Tutores: id est (ut Jurisconsul-
 ti derivant) pupilli Tutores. Hi aut
 testamento dantur, aut proximiori ad-
 gnatione obveniunt, aut à supremo
 Magistratu assignantur; cum potestate,
 quam apud Jurisconsultos, unà cum
 officio descriptam habes. Est profectò

functio, cum exactè impletur eximij, sed admodum rari meriti.

Pars tertia Naturalis potestatis est *Potestas in servos ingenio.* in eos, quos Aristoteles vocat naturâ Servos: nempe tali ingenio præditos, ut regi ac gubernari necessariò indigeant: & (ut cuidam dictum) Domino opus habent. Talibus ergo ita præesse oportet, ut profis.

De Potestate Acquisitâ.

Potestas servitutis acquisita. **P**otestas Acquisita fit, prout dixi, vi majore. Quæ triplex esse potest. Prima propriæ miseriæ ejus, qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se trudere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est Pænæ, ob delictum capitalis, quæ commutari potest in servitutem. Tertia justî belli, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

Ostenditur eam juri natura non repugnare. Ejusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur; nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod sarcientiæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat naturalis justitia pacisci obsequio victum

etum ab eo, qui ejus copiam, & domi-
 nium habet. Nec iniquum, ut egesta-
 tem evites; præstabilem navare ope-
 ram. Deinde cum tam ex judicio; un-
 de pæna: quam ex bello; unde capti-
 vitas: cum inquam utrobique necis
 summa potestas sit licita; (prout id o-
 stendam infra, & demonstrabo,) utique
 licita erit minor, quæ est, herum esse
 ejus, cui vitam concesseris. Unde pa-
 tet, non refragari legem naturæ, vio-
 lentæ potestati. Lex verò divina, dum
 illam non vetat; permittit. Jus autem
 humanum eam auxit, ac longiùs pro-
 duxit; dum ex servo natos, non melio-
 ris conditionis voluit, & venundari
 eos permisit: & quidquid acquirant,
 Dominis acquirere decrevit. Isque ri-
 gor excusabilis exinde; quia & nece-
 minor, & commodior utiliorque, tam
 ei, qui jus ejus habet, quam qui ei sub-
 est: Cohibetque, & avocatur crebra
 cæde. Unde & à Christianis diu reten-
 tus, nunc tamen remisit: vitæ ac necis
 jure ad supremam potestatem revoca-
 to; & venundatione fere sublata. Ita
 ut prisca illius servitutis pauca super-
 sint vestigia, nisi fortè in Ethnicis ca-
 ptivis,

*Nec à Deo
vetari.*

*Constitu-
tione hu-
mana au-
ctam esse.*

*Idè, non
iniquè.*

ptivis, & adscripticijs colonis, quos
cum terræ possessione vendere licet.

*Officio Do-
minos te-
neri erga
servos.*

In tantâ verò Dominorum in Servos
potestate, aut licentia, est nihilomi-
nus, quod illis Domini debeant. Et
primum, ex admonitione Apostoli;
quod justum & æquum est, illis præstare
tenemur. Memores, (ut idem ibidem
dixit,) & nos esse sub Domino: apud
quem non est acceptio personarum, &
cui reddenda erit ratio debitæ, velut
in conservos Charitatis; quæ nulla in-
æqualitate exui debet: Cùm magis for-
tuna nos impares faciat, quàm natura.

*In pænâ
irrogan-
da.*

Itaque etsi Jus pænæ in eos habeamus;
tamen non immeritæ, sed ad præscri-
ptum, regulamque justitiæ in privata,
& domestica jurisdictione exercendæ.

*Opera im-
ponenda.*

Etsi nobis operam debeant; tamen non
ultra modum exigendam: nec ejus o-
neris, cui non sint ferendo. Denique
etsi, quidquid acquirunt, nostra esse
possint; tamen quod suâ industriâ ac
diligentiâ, sine fraude, peculij paravê-
re; durum & inhumanum est, eripere.

*Peculio e-
xigendo.*

*In his tali-
bus, nil sit
inhuma-
num.*

In his talibus cogitandum: cùm Do-
minis in Servos multa non vetentur;
tamen ut homini in hominem omnia

liceant,

liceant, naturam communem vetare. Ideoque merito Domini, olim Patres familiæ; Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur; partim, ut ijs nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modò sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Servorum in Dominos officia, ex-
 acto compendio, dixit & docuit Apo-
 stolus: dum per omnia obedire Domi-
 nis iussit, & non ad oculum servire,
 velut hominibus, sed ut Deo; quem
 nemo fallit. Ut nempe, quidquid fa-
 ciunt, ex animo faciant, securi retribu-
 tionis.

*Officia
 servorum
 erga Do-
 minos.*

De Potestate Concessâ.

Potestas Concessa, nempe summi
 Imperij, explicanda restat: quam
 ad societatem retinendam neces-
 sariam esse certum est. Etenim quem-
 admodum singulos homines in Fami-
 liam natura, & Jus redegit; ita singu-
 las familias in Civitatem coalescere,
 ratio necessariò persuasit. Singulæ
 namque Familiæ, cum & ob infirmita-
 tem majori consociatione indigerent;

*Causa po-
 restatis
 concessâ,
 seu civilis.*

& ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent: fieri omnino debuit, ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet, quòd ea, quæ plura sunt, diversa sint; inter multa autem diversa, necessario quædam contraria sunt; quæ autem contraria, sibi adversantur, & se vicissim oppugnant; quæ se autem oppugnant, se mutuò consumunt; & tandem perèunt. Salus itaque multitudinis est, uniri. Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensus efficit; istud verò, eundem metu exigit, continetque. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

*Quæ ipsa
ratio de-
monstrat.*

*Et DEI
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperij necessitatem, non solum nobis iniecit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subjectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur, edixit, præcepitque,

Pa-

Paruit ergo & rationi, & duci ejus *Triplex eo*
 Deo, genus humanum: dum imperium *jus status,*
 detulit vel uni, vel Concilio, vel Co- *scu forma*
 mitijs. In primo statu, unius jussa va-
 lent. In altero, paucorum consultatio
 ac decisio. In tertio, per suffragia om-
 nium, majoris partis consensus. In sin-
 gulis verò horum, æquè Jus summi im-
 perij residet. Unde triplex forma Ci-
 vitatis, quæ vulgo solet assignari: Mo-
 narchia, nempe, Aristocratia, Demo-
 cratia.

Nec prolixè disputare attinet, quæ *Maximè*
 illarum sit præstantior. Apertum est *probatum*
 illam præferri, quæ facilius efficit, ac *Monar-*
 præstat unitatem. Hæc enim, ut o- *chia.*
 stensum, causa est imperij, multitudi-
 nis subsistentia, & Spiritus vitalis Ci-
 vitatis. Ut sit igitur unum reipublicæ
 corpus, unius animo regendum censeo.
 Nam plures ut in unum consentiant,
 iterum egebunt Charitate; quam sub-
 latam, aut imminutam dixi.

Sed non est hujus, quod instituo *Tria per-*
 argumenti, hæc disceptatio. Quæcun- *fectum*
 que forma Civitatis bona; modo pro- *reddunt*
 be, ac constanter Jus, Vim, & Faculta- *imperii.*
 tem summi imperij agnoscat, retineat,
 atque

atque exerceat, Hæc tria, inquam, illam consummant, ac perficiunt: paucis à me explicanda.

*Primum
Ius in Ci-
ves.*

Jus summi imperij, est arbitrium in personas, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdidere, semper pareant, & nusquam resistant. Quod enim resistere jure potest, majus; aut certè par est: summum autem, si habet par; non est summum. Ergo non erit imperium, id est suprema potestas, si ei resistere fas; sed sequetur Æqualitas, & ἀναρχία: quæ non potest extinctâ, vel imminutâ Charitate, prout demonstratum est, haberi. Agnoscant igitur; nec obliviscantur unquam, supremi hujusce Juris, tam potestates summæ; quàm qui illis subsunt. Illæ; ne quidpiam ejus per incuriam amittant: hi; ne quid per proterviam imminuant.

*Cui nefas
resistere*

*Quod ra-
tione pro-
batur.*

*Impia si
jubeare.*

Sed si quid (inquies) palàm iniquum, aut impium jubeare; parebo? Primum vide, & cave; ne sinistrè tale esse opineris. Deinde, si verè sit, non facies qui-

es quidem; sed tamen pœnam potiùs subibis, quàm oppugnare, aut evertere imperium coneris. Mors enim non est tanti, ut ejus vitandæ causâ aut tollatur Princeps; aut quæratur mutatio: quæ semper ingentium malorum causa est. Tolerare igitur, est viri boni; medellam verò Deo permittere: qui, cum dominantibus, etiam discolis parère jussit; jussi sui rationem facillè reddet expeditam: & quæ videntur mala, ad finem bonum rediget.

Vis, seu, ut ita dicam, vigor quidam imperij, sequitur; qui illud vegetum, & robustum reddit: isque in consensu obedientium situs est. Consensus verò hic, etsi jure debetur summæ potestati; tamen quia non in arbitrio imperantium, sed subditorum residet; animus verò mortalium naturâ & origine liber, facillè regimen odit; aversatur, contemnit: ideo arte quadam imperitandi opus est; ut lubeat, profit, & denique necesse sit parère.

Lubentia parendi paratur: si temperes, & moderère Jus illud summum, in personas, res, & actiones Civium. Cujus, ut nunquam (prout monui) obli-

Pœnam potiùs subibas.

Quàm imperium evertas.

Vis, seu vigor imperij in consensu obedientium.

Obrinet si lubeat parère.

visci

visci oportet: ita non nimium memi-
nissè, ne eo abutaris. Id est, ne cum
nihil tibi vetari posse videas; omnia
facere, fas esse putes. Abusus enim ta-
lis, odiosum reddit imperium: Dum
fævities personis, seu vitæ; avaritiâ
rebus, & fortunis; austeritas agendi,
libertati insidiatur. Quæ quatenus
lenitate, beneficentiâ, indulgentiâ,
temperanda; ut benevolentiam
Civium conservent: & tamen neces-
saria supplicia, tributa, censuram
retineant; sanè accuratè Lipsius expli-
cavit. Lubebit ergo parère: & odium
noxium summo imperio minuetur, si
id observes: Sciasquè illud demum fir-
mum imperium esse, quo obedientes
gaudent.

*Non fævo,
non avar-
ro, non au-
stero im-
perio.*

*Deinde si
prosit pa-
rère.*

Proderit verò etiam, si imperij insti-
tuti finis, qui est bonum & commo-
dum subditorum, rectè expendatur; &
ad eum cuncta referantur: sciantquè
qui eo potiuntur, se non suam rem a-
gere, sed populi. Atque ita Rempub:
administrent; ut agnoscant omnes,
suam omnino salutem curari. Ita, quæ
onerosa erunt, levia; si proficua vi-
debuntur. Et ut æger medico, sic po-
pulus

pulus parebit imperanti: utroque salutem; etsi per dura, quandoque & aspera, procurante.

Sed etsi hæc summo imperio admodum proficua sunt; non tamen continent totam vim ejus: nisi adsit vis alia, & vera, quæ invitis etiam necessitatem parendi afferat; & obedientiæ patientiam in animis efficit subditorum. Id partim internâ quâdam ratione efficitur; partem exteriori modo. Interna velut Vis est, Æstimatio, & Admiratio imperantium: quæ duo, dum imprimuntur mentibus subditorum; velut cogunt illos obsequi: nempe præstantioribus, melioribusque. Hinc fata Majestas; & ei debita veneratio: id est, vita, & anima Principatûs. Externa autem, propriaque vis est, à metu: qui faciendus omnino; aut, cum interitu potestatis, habendus est. Timeant itaque potius, quàm temnant. Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima severitas; quæ pravum, ac corruptum, quod sanari non potest, secat, ac urit. Hanc, ut securè ac tutè exerceas, profectò armatis viribus opus est. Opus tamen & moderatione: ut quamvis metuant,

*Deniq; si
necesse sit
parere.*

*Quod efficit
est astitimatio
imperantis.*

*Et motus
ab imperante.*

non

non oderint tamen ; sed potius ament.

Facultas gubernandi triplex. Restat pars tertiã summi imperij : nempe Facultas Civitatis gubernandæ ; seu administrationis publicæ exercitium. Istud autem triplex est : nempe consulere Patriæ , & consulta effecta reddere ; deinde Magistratus legere , & præmia largiri ; Denique Judicia sine provocatione exercere , & pænas infligere.

Primum ; consultatio, in qua edicta promulgantur. In consultatione vel edicta temporaria promulgantur , vel perpetuæ sanciantur leges. Per edicta ordinatur , & constituitur, quid sit è re Reipublicæ, quod providere, ac procurare supremæ incumbit Potestati ; & huic fini rebus uti potest privatorum. Legum condendarum facultas ; itidem summo imperio inest. Non posset enim illud suum munere fungi , nisi corrigendis Civium moribus , & in officio retinendis ; necessaria quædam sanciat , pro ingenio populorum , vel temporum exigentiã : Et nisi ijs, quæ sanciverit, Cives teneantur. Uti autem potestas suprema à Deo ; ita Leges ejus à Lege Divina & ortum ducere, & ei congruere, aut certe non adversari debent.

Leges sanciantur.

Multa de cernuntur.

In decernendo maximè eminet Belli susceptio, indictioque. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; nec, Jus requisiti, reddere volunt; certatio per vim, arbitrio sumptæ potestatis suscepta: defendens, repetens, vindicans, quod juris est. Hæc est definitio exacta, putâ belli publici, ac solennis; quale ad Concessam, de quâ nunc agimus, pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicum à privato, uti exordium, ita & fas sumit. Nam cuique ante constitutum Imperium; imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut sera est per Jurisdictionem tuitio; naturæ se conservantis instinctu, proprijs viribus datum, tueri membra primùm, & vitam; deinde quæ his subserviunt, nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum, ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices, vi affligere licet. Concessis verò ejusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt; trucidare: rapere: captivare. Quæ dictu ipso fera, & immania, penitusque

*Præcipue
de bello
susceptio
do.*

*Ejus fas
adducitur*

*Et gerens
di media
non insa
quæ*

adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ Iuri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere. Integritatis est; causam expendere: quæ non modo iusta esse debet; sed etiam gravis, imò necessaria, idque ad pacem obtinendam. Cautione; temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpe incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli dissuadet. Postremò, Moderationis; temperare furori in cæde, spolio, servitute. Hæc de bello.

Sed cum integritate summa.

Cautione.

Moderatione.

Alia consultationum genera.

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet tributum indictio. Cuius jus, ab eminenti summi imperij in res Civium, dominio. Licite igitur exigitur, & debite redditur; ut sumptus, & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est, fœdera sancire; rem nummariam constituere; edicta de rebus varijs promulgare: denique quidquid ad curationem Reipub. pertinet, ordinare. In hisce omnibus summum imperium bono publico provideat; subditi parere non graventur.

Fa-

Facultas altera gubernanda Civitatis est, Magistratûs, munerisque distributio: quæ nec favore cæco, fortuitoque, ut plerumque solet, sed prout quis par dignusque est, deferenda; nec per ambitum, sed meritis quærenda. Non inquam lucrum, quod illis adhæret, captandum; sed munus potiùs, officiumque quod requirunt, implendum. Quæ talia uberiùs explicant, qui tractant civilem doctrinam.

Facultas altera, nempe legendi magistratus.

Tertia demum facultas administrationis publicæ est, Ius dicere; & reddere. Cùm etenim nec privata vi Ius repetere, nisi cessante jurisdictione, licitum esse, demonstratum sit; Nec rerum nostrarum studium, amorque permittat rectè statuere; quid vel nobis debeat, vel Nos teneamur: Ideo Tertio, qui id decerneret, necessariò deferenda fuit jurisdictio. Nulli autem convenientiùs, quàm supremæ potestati: cujus est arbitrium in personas, res, & actiones Civium: prout ostensum supra est.

Facultas tertia jus dicendi.

Cui soli competat imperio.

Iurisdictio hæc igitur, imperio debita, partim reddit, & constituit suum cuique; partim punit. Utriusque modus,

Ea partim reddit uni cuique suum.

dus, est lex: quæ præscribit Magistrati decernendi regulam, & formam. Unde benè Magistratus, lex loquens dicitur: lex verò mutus Magistratus. Et actiones quidem, quæ suum repetunt restitui, dari, vel reparari; imensum patent. Sub potestatis tamen, de quâ nunc egimus; & Dominij, & obligationis, de quibus deinceps agemus, titulos, facilè redigi possent; nisi alterius id esset argumenti: nempe Jurisprudentiæ, quæ hoc ex professo agit.

*Partim
pœnis.*

De Pœnis verò hoc primùm dicam: quòd etsi videantur Charitati admodum contrariæ, non sunt tamen; si finis, modusque earum rectè servetur.

*Finis pœ-
næ.*

Finis enim pœnæ, non est dulcedo & oblectatio, redditi per vindictam & ultionem doloris: (quod vitium iræ,

*Commodū
societatis.*

& sævitiem esse; cum de affectibus agerem, demonstravi:) sed est commodum societatis humanæ: cui tam inter-

est, neminem peccare, & delinquere; quam toti corpori, singula membra sana esse. Porro, non tam benè est generi humano, ut sublatâ pœnâ, peccandi licentiam non assumat: Metu ejus,

ut

ut plurimum à malo arcetur. Itaque necessariò adhibenda erit. Et primùm, *Id est securitatis.* securitatis causâ. Nam, ut tritum illud afferam : qui malis parcit, bonis nocet. Impunita enim malitia, vires & audaciam sumit; eadem, vel majora patrandi. Deinde, causâ Exempli: per quod, *Exemplū.* dum pœna ad paucos, metus pervenit ad omnes; qui à peccando deterret. Postremò, causâ ipsiusmet, qui peccavit: qui pœnâ aut corrigitur, aut si corrigi nequit, tollitur; ne pejor fiat. *Ipsiusmet punitur bonum.* Tum, inquam, ei puniri expedit: & sæpe pereuntis interest, perire. Hi tres fines, seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò, & Differentia ejusdem, *Fit aut multat.* itidem triplex. Aut enim compescit, vires demendo ad nocendum; quam vocabo multam: Aut resipiscentiam, *Aut castigatione.* & emendationem procurat; quæ vocabitur castigatio: Aut denique insanabiles, & deploratos tollit; quæ Capitalis dicitur. Quæ verò cuique delicto irroganda sit; lex prout dixi, tum verò *Aut Pana capitali.* Æquitas & ἐπιείκεια definiet: ut adsit regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas. Quod à multis fusè tractatum, meritò hîc omitti potest.

*Clemen-
tia tamen
suis locus.*

Præsertim cum ad Officium, de quo hic agimus, non animadversio solum, sed & clementia pertineat: quæ lenitate sæpe præcipuum finem pœnæ assequitur, nempe emendationem; dum verecundiam faciens peccandi, suffundit potius sanguinẽ, quàm effundit. Et profectò in tanta generis humani ad peccandũ proclivitate, temperare severitati; sapiusq; pœnitentiã, quã pœnã contentum esse; non solum decet: sed etiam necesse est. Præsertim cum ita sint ingenia nostra, ut multos, citius ignoscens benignitas faciat meliores. Neque id repugnat Iustitiæ: quæ pœnam exigit, non quã pœna est; sed quã ad dictos fines servit. Unde si illi obtineri aliter possunt, hæc condonari licitè potest. Idque etiam post leges institutas: sed à summo imperio, quod est supra leges. Ius enim, seu potius fas, tãm Clementiæ, quàm pœnæ extremæ, est penes supremam, seu, quam Concessam vocavi, Potestatem: huic enim soli, vitæ necisque delatum arbitrium.

*Pœna Capitalis non
competit
naturalis*

Nam etsi quidam putent; ubi deest imperium; fas idem naturali, & acquirenti esse potestati: tamen propria, magis

gisq; competens ijs, est pœna compe- ^{potestati,}
scens tantum, & castigans; quæ illis in- ^{nec acqui-}
tegra manet, etiam imperio constituto. ^{sita.}

Pars Capitis Altera.

De Dominio, Juris altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur ^{Quod sit}
verò species altera Juris, nempe ^{plenum}
Dominium. Quod plenum, perfectum- ^{dominio}
que tum demum est; cum habetur Jus ^{um.}
ad rem, possessio rei, & denique usus:
minus plenum; dum aliquid ex istis de-
est. Porro ostensum est supra, sat puto
evidenter: communitatem rerum, etsi
Charitati apprimè convenientem, non
potuisse tamen, corrupto statu gene-
ris humani, commodè retineri; neces-
sariumque fuisse, proprietatem induce-
re. Etsi enim hæc communionem so- ^{Ejus mo-}
cietatis distrahere facile potest; ad- ^{cessitate}
mittenda tamen fuit, ob insufficien-
tiam rerum; cui curâ, & industriâ sub-
venire, necesse erat: ea verò nunquam
diligens, nisi propriæ utilitatis causâ,
fuisset. Nisi itaque Dominium, & pro- ^{Ratione}
prietas sibi consulens foret; indigentia, ^{introduc-}

& insufficientia major existeret; exinde verò occasio discordiæ, per vim sibi necessaria, & pauca, quæ suapte proveniunt, rapientis. Ita ratio ipsa naturalis suavit; & exegit proprietatem. Eandem verò adeo Deus approbavit; ut non modò surripere, sed concupiscere etiam rem alienam vetuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem, seu societatem retinendam incommo-
di; id reparat, corrigitque Jus: præscribens modum quo Acquirantur, Habeantur, & demum Desinant Domina. De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

Et à Deo probata.

Jus ei modum præscribit.

Primum in acquirendo.

Per occupationem non occupatorum.

Acquiritur Dominium, primùm occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estque licita talis occupatio, ob datum nobis à Deo Jus, in res omnes inferioris hujus mundi, quas subjecit potestati nostræ. Quisque igitur eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ primus quispiam occupavit, jure acquisivit, & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit. Illi-
cita ergo erit acquisitio rei semel occupatæ, ac possessæ. Occupationis verò ejus-

rò ejusmodi ratio, & modus est; ut quod acquirere velis, corpore contingas. Res quidem, quæ loco moveri possunt, manu apprehendendo; terram verò pedibus ad eundo, vel limite signando. Unde patet: solo animi actu, aut verbis, occupationem non fieri. Sed infrequens jam est modus hic acquirendi: cum vix ἀδεσποτα inveniuntur. Nam & loca, si quæ sint non habitata, ut montes, sylvæ, campi, à territorijs adfatis ut plurimum usurpantur: & captura ferarum, legibus sæpe, usque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpiùs per leges non inventori cedit, sed Domino loci.

*Quod fit
contactu,
seu apprehensione.*

*Domino
carentia.*

Sequitur igitur alter acquirendi modus, nempe successio, seu hæreditas. Quam natura, seu recta ratio, moventium, & paginæ sacre authoritas, assignat soboli, post fata parentum. Convenientissimum enim est, ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab ijs etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe Dominium rerum nanciscamur. Ubi autem proles deest, eadem ratione, citima quo-

*Alter mo-
dus acqui-
rendi, hæ-
reditas.*

Colles Judo. Sr. Jhu

que adgnatio, cognatioque loco ejus erit. Cæterum de successione ejus, qui & prole, & cognatis certis, notisque, careat, intestatusque decedat; infra dicam.

*Tertius,
translati-
one Domi-
nij.*

*Id est; do-
natione,
venditio-
ne, commu-
tatione.*

Tertius modus acquirendi est, à translatione Dominij, ab eo, qui plenum ejus jus, & à nullo dependens habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo, ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium. Translatio verò ista Juris, aut gratuita est; in donatione: aut accepto rei pretio; in venditione: aut re, vel officio; in commutatione. In omnibus istis, dantis & acceptantis voluntas exprimi debet externis; & quò magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos rationis sit oportet, qui Dominium transfert; suæque spontis ac potestatis.

*Acquisitio
per testa-
mentum,
& lega-
tum.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultrà vitam quoque extendere voluerint; concessio nempe, & condito testamento. Quod ita potest describi: ut sit ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis, dispo-

dispositio, ac testimonium; post mortem demum valiturum, ante eam verò possessionem, & usum rei legata non eripiens: & testandi aliter, liberam relinquens potestatem. Datum hoc videtur consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) solatium fati sit voluntas ultra fatum. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicitur, nos nihil ultra mortem posse.

Ex jure gentium.

Itaque miror, id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt, non poni primo loco. Cum magis ad illud referri possit, quàm aquisitio; quæ fit Jure belli. Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum damnum, vel injuriam repeto, aut vindico justo bello; facio id non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inæstimabile est. Qui igitur ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præsertim, si aucta sit, post factò, & progressu belli, injuria. Tum inquam, Jus mihi confert victoria, in ipsam vitam hostis;

Acquisitio jure belli.

Quæ non iniqua ostenditur.

non

non modò in res ejus, quæ sanè vitâ longè sunt minores. Licitè ergo illas acquirere possum justo bello: quod ut naturali non repugnat juri; ita & ejus moderati effectus.

Modus habendi Dominij.

Possessionis securitas.

Ejus Violata restitutio, ac refusio.

Liberè utendi facultas.

Habendi Dominij modus, & Jus sequitur. In hoc primum est; securitas possidendi: quæ nisi omni ratione cautata esset; non posset constare proprietatis, infirmum foret dominium, gravis ejus custodia. Ergo talis videtur, fuisse consensus, proprietatem incipientium; tale, ut dixi, præceptum divinum: ut non modò nefas esset, rem alienam concupiscere, furripere, retinere; sed etiam non indicare surreptâ; & non efficere, quoad fieri potest, ut in ejus, cujus est, perveniat potestatem. Eodem quoque pertinet: restitutio fructûs, & commodi accepti, ex usu rei alienæ. Eodem refertur reparatio, & refusio damni, culpâ dati; per quam Jus habendi violatur, dum possessor per eam, minus suo habet.

Alterum Jus habendi Dominij, est Facultas utendi. Idque partim rem consumendo, partim fructum ex ea capiendo. Uterque usus pleno competit

tit Dominio ; ita tamen , ut abusus societati noxij meritò vetentur. Inter quos eminent ufura, seu potius fœnus : quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur ; si nempe illa infructifera, seu ociosa fit ; id est , si neque negotiationi, neque emptioni bonorum fructificantium, neque ulli industriæ seruiat ; sed deposita tantum seruetur. Talis si mutuo datur ; non est cur fructum adferat : imò iniquum ; ut cum ipsa sit sterilis, ex indigentia proximi lucrum extorqueat. Nisi fortè ratione periculi, aliquid sit licitum exposcere. Ad abusum quoque pertinet rerum, quæ præsertim ad victum, auara detentio ; idque ut ingravescat annona. Deinde, iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimium augens, & avidè lucrum captans. Denique quidquid est inhonesti, & sordidi quæstus. Tertiò ad jus habendi refertur alienationis potestas : sed de hac dictum supra est.

*Sed non
abutendū
in usura*

*Ejus ini-
quitas.*

*Vt &
aliorum
abusum.*

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati, & Dominio : tamen non penitus extinctam communitatem, *Vt vitanda
seruet.* eamque certis casibus redire, Primùm exinde apparet ; quod in extrema necessitate,

cessitate, ut vitam conservem, uti re
 aliena, extra controversiam liceat.
 Cum hac tamen cautione; ne plus su-
 mam, quàm necesse sit: nec, si pari ne-
 cessitate Dominus tenetur; & denique,
 cum onere refusionis damni, vel resti-
 tutionis, dum fieri poterit. Deinde,
 Civitati uti licet rebus privatorum, ob
 eminentis Dominium, & salutis commu-
 nis causâ. Quanquam & hic à Conci-
 uibus debetur refusio, ut æqualitas o-
 nerum sustinendorum servetur. Postre-
 mò, & ea communia esse debent, quæ
 sine damno, onere, & molestiâ sunt
 dantis, aut permittentis, accipienti
 verò necessaria. Ut ignem, aquam pro-
 fluentem, non prohibere: permittere
 transeundi, imò & morandi, innoxia-
 am facultatem; emendi rem necessari-
 am ab eo, qui ejus copiam exuberan-
 tem habeat. Et quæ talia solent af-
 ferri.

*Licet uti
 re alienâ.*

*Idem fas
 est Civi-
 tati.*

*Prohibere
 usum quo-
 yundam
 nefas.*

*Desinunt
 dominia
 sublato
 Domino.*

Restat explicandum, quomodo de-
 sinat Dominium. Desinit autem aut
 sublato Domino, aut præscriptione
 rei derelictæ. Domino è vivis sublato,
 qui nullam prolem reliquit; nec ul-
 lam

lam Cognationem; nec ulli debet quid- *Prolem*
 piam, aut tenetur; nec denique condi- *non ha-*
 dit testamentum: naturaliter res re- *bente, &*
 deunt in eum statum, ac si non essent *intestate.*
 occupatæ. Nisi igitur lex Civilis aliter
 constituerit, erunt primò occupantis.
 Cæterum adeo stabilitâ rerum suarum *Hæreditas*
 dispositione, ut etiam ultra fata pro- *salium vel*
 tendatur, conveniens admodum erit, *occupan-*
 exquirere conjecturas ultimæ volunta- *tis.*
 tis, easque prout æquitas suadet, ad-
 implere. Si verò improlis quidem, & *Vel credit-*
 sine Consanguineis, & intestatus dece- *torum.*
 dat; relinquat tamen familiam, & de-
 beat, ac teneatur; tum Creditoribus,
 & obligationi imprimis erit satisfacien-
 dum: servi ad libertatem redibunt; o-
 peris merces danda erit. Et sunt, qui *Vel famu-*
 inter familiares dividendam Hæredi- *litij.*
 tatem censent, cum famuli sterilibus *qui gene-*
 α γενεαλογήτοις esse loco liberorum pu- *alogiâ ca-*
 tentur. *rent.*

Alter modus Dominij Desinentis, *Desinunt*
 est à præscriptione, & re derelicta. De- *deinde*
 relicto fit, dum quis professus est, se *prescripti-*
 rem nolle habere in censu rerum sua- *one, & re*
 rum; dum eam facto abjecit; dum uti *derelictâ.*
 noluit; & utentem non interpellavit:
 dum

dum sciens, præsens, nullâ vi, aut metu adactus, tacuit; denique amissam recuperare contempsit, spem abjecit, vel, ut recuperaretur, periculo graviori, utpote vitæ, se objicere noluit; quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò, dum tempus longum intervenit, & Circumstantias Derelictionis, ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idq; ad certâ reddenda Dominia, ad lites & contentiones minuendas, ad stimulandam denique rerum suarum curam, atq; diligentiam.

*Tempus
præscri-
ptionis pro
instituto.
Ejusque
necessitas.*

Pars Capitis Tertia.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

*Obligatio-
nis inter
homines
necessitas.* **I**uris ultima species explicanda superest, nempe Obligatio. Cujus, inter homines necessitatem, non minus quàm Potestatis, atque Domini-
nij,

nij, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere: alter alterum officio sine ulla flagitatione præveniret; nihil tanquam debitum à se mutuò exigent; non obligatio, sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea, & benevolâ manasset beneficentia: præsertim cum minimè onerosa fuisset; imò vix fuisset, in abundantia rerum suapte provenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cum amorè aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio, non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia insuper Promissorum, Juramentorum, Contractuum: quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium fundamentum, & basis est Fides: de quâ primùm dicam, & postea tres obligationum species explicabo.

Fides, est Concordia mentis & verbi, vera, constans, & efficax. Tria ex definitione ejus apparent requisita. Nempe Veritas imprimis; non tam ea, quæ est Intellectus rectè cognitæ

*Ut quos
Charitas
non vincit
at;*

*Promissa.
Juramenta,
Contractus ad-
stringantur.*

*Horum funda-
mentum
Fides.
Quæ defini-
tur.*

rei; sed potiùs in locutione veracitas: id est, sermo congruens menti, seu Intellectui; cui oppositum mendacium, seu contra mentem dictio. Exigit verò, non modo natura verbi; ut cum sit animi imago, verè eum repræsentet: sed etiam commodum Societatis; ita clausum pectus oratione aperire, ut tutò credere possimus; nec timeamus falli. Aliud requisitum fidei, est dicti Constantia; ut, quod semel locutus sis, fatearis semper te dixisse; & religio sit, declaratam inficiari voluntatem. Tertio; ut dictum, effectum reddas: ut, inquam, pondus insit verbis, & vocem facta sequantur. Hæ sunt partes Fidei, quam natura ipsa, nescio quomodo nobis unicè commendat; exososque prorsus reddit ejus temeratores. Pueros vide; (inquit Lipsius) mendacium inter prima probra objiciunt: & quamquam levitate quadam assumunt, tamen judicij rectitudine damnant. Admiranda profectò Dei providentia: virtutem hanc, sine quâ vita & societas stare ægrè possit, animo inferentis; & contrarium ipsi vitium, nempe perfidiam, evidenter ut plurimum puni-

Ejus Veritas.

Constantia.

Effectus.

Et mira in nos vis.

Societati unicè proficua.

hientis. Itaque firmiter retinenda est, *Itaq; Sam-
ete habenda.*
velut Sanctissimum humani pectoris
bonum.

Retinenda autem primò in Promis- *Et primò
in promissis.*
sis. Promissum verò est; declaratio Vo-
luntatis de futuro, certitudinem faci-

ens adimplendi. Si gratuitum est; pec- *Qua quã
tenus obligent.*
cat quidem, qui ei non satisfacit, nem-
pe mentiendo; non tamen facit inju-
riam, nec reposci potest tale promif-
sum; nisi sit solennis verborum obliga-
tio, aut testibus firmata stipulatio, aut
manentibus signis, nempe literis, ex-

pressa. Talis enim demum Jus confer-
re videtur, quia deliberatæ est volun-
tatis; & cujus convinci promissor faci-
lè potest. Promissa verò non gratuita,
& quibus inest συναλλαγμα, quin obli- *Commua-
tatio.*
gent, indubitatum est. Sed talia, jam

Contractus erunt, de quibus mox di- *Eorumq;
requisita
ostenduntur.*
cam. Cæterum, ut Promissum valeat,
requiritur usus rationis in promitten-

te. Deinde, nulla injusta per vim & me-
tum adactio, facta ab eo, cui promit-

titur. Injusta inquam: nam quæ justo
bello fit, obligat; quæ à latrone, inva-
sore, fadifrago, periuro; minime.

Tertiò, ut materia sit (ut ita dicam)

promissibilis ; nempe non illicita: nam in tali scelus esset fides. Tum verò in nostra Potestate sita : nam ultra eam, non tenemur. Et demum obtenta, non per imposturam, aut falsâ causâ : eâ enim deprehensâ, & cessante, meritò mutatur Promissum. Nam fraude, & dolo inducti, nihil promittunt.

*Jurisju-
randa ob-
ligatio.*

Jurisjurandi sequitur obligatio, definiturque ; Affirmatio, Deum testem constituens, & si sciens fallit, vindicem. Magna profectò ejus Auctoritas, quæ Divinitatem, & providentiam adstruit; estque testimonium animæ, naturaliter, Deum punientem mala, agnoscentis. Unde religio ejus meritò maxima esse debet; & temeratio non proximo tantùm, sed Deo etiam, quem testem cupis, injuria. Cavendum ergo, ne assumatur, non modò in re falsâ; sed ne in levi quidem, & non penitus necessariâ. Dupliciter autem juratur; nempe, vel asserendo, vel promittendo. Asseritivum Juramentum, ut culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam; necessarium & inevitabile esse debet. Minus, ut rem vindicem, & præsertim exigui pretij. Tum inquam

*Aut est as-
seritivum.*

inquam, profecto justius est abstinere.

Promissorium, nisi jure exigatur ab eo,

Aut promissorium.

cujus summè interest non decipi; ut plurimum vitandum, studendumque

vita probitate mereri, ut nec juratis credatur: & sit sermo noster, est, est:

non, non: nam quod ultra hoc est, à vitio est. Ut verò validum sit Juramen-

Si ad sine requisita validi juramenti.

tum, & obligans; eadem fere, quæ circa promissa dicta sunt, requiruntur.

Nempe, ut Jurans mentis sit compos, & non fraude inductus; & ne res illicita, aut impossibilis esse, post præstitum

Juramentum, deprehendatur. Præter hæc, inquam, impedimenta; & Juran-

Jurandū sincerè, & quod jura veris, adimplendū.

dum est, prout ille, cui jure ac debite juratur, requirit, ac intelligit; & quod

juraveris, adimplendum. Sed si ab iniquo hoste, in vasore, prædone, vi &

terrore mortis, compelleris ad jurandum; quòd tum fas sit verbis ambiguis

Extortū juramentum eludere fas.

eludere, & mentem linguæ non jungere, & arte aliqua jurisjurandi formulam immutare; probabiliter certè concedi potest. Quamquam laudati magis

illi, qui se putarunt teneri, etiam metu

Laudati, qui illud in re licitè adimplēt.

extorto juramento, (in re tamen non

illicita:) Non causâ obligationis erga

iniquum Exactorem: (per injuriam enim nihil sibi ille juris acquirere potuit;) sed advocati testimonij religione.

*Definitur
contractus*

Tertium genus obligationis est, Contractus; Definitur: Conventio duorum aut plurium, quid pro quo sibi tribuens, reciprocae utilitatis causa.

*Qui tri-
plex.*

Contractuum genera triplicia sunt, quae in tribus illis formulis: do ut des, do ut facias, facio ut facias, continentur: Nempe dum res pro re; vel pro re, opera; vel pro opera, opera itidem rependitur. Ad haec; omnes species Conventionum, tam privatarum quam publicarum, commodè referri possunt.

*Ejus va-
liditas.*

Ut verò valida sint, eadem ferè requiruntur, quae de promissis ac Juramentis dicta sunt. Haec tamen addi solent:

*Et requi-
sita.*

primùm in Contractu do ut des; ut indicium fiat occulti vitij, rei furtivae, malo vel incerto Jure possessae; servi fugitivi: Tum ut iniquum pretium, ob indigentiam proximi, avarè non exigatur. Quanquam per hoc peccari quidem potest, sed vix Jus vindicationis competere. Nam modus licitationis, uti & aestimatio, ab affectu in rem,

à tem-

à tempore, à copiâ pendet, & continuò variabilis est. Inde Conventio Æqualitatem rei, cum pretio decernit: & si culpa, fraus, dolus abest; jure rescindi non potest. Eadem ratio est, dum intercedit do ut facias; vel facio ut facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conventione, & consensu partium pendet. Etsi ergo Æqualitas, aut certè Proportio, videtur requiri in Contractibus; attamen profectò standum est, prout convenit, & pactum intercessit; modo absque dolo malo, & ex fide bona.

Alicitatione, & conventionione mutua pendet.

Et standum prout convenit.

Habes novâ hætenus, sed puto non incomodâ partitione, explicatum compendium, & synopsis Juris. Accuratio-
verò ejus tractatio, etsi ex hisce fontibus, facile deduci posset; tamen non est argumenti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit ostendere, quatenus Jus constitutum, temperet ijs, quæ potuissent penitus Charitatem inter homines exringuere; si prout necessariò introducta fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam autem illud ipsum Jus, si strictè nimis

Hæc est nova synopsis Juris.

Consultò paucis explicata.

sumatur, exigaturque; longè potest à Charitate abducere; ideo hujus Tractationis meritò ponendum est:

C A P U T III.

In quo ostenditur temperamentum summi Juris per Charitatem. Idq̄ Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

*Summum
Jus summam
esse injuriam.*

*Et causa
dicti exponitur.*

Vetus enim illud, & tritum sermone proverbium: summum Jus, summam esse injuriam. Causa dicti: Quod tria illa; nempe, Potestas, Dominium, & Obligatio, tam largè & copiosè, jure concedantur; ut facillimè eorum specie ac obtentu, extrema multa contra Charitatem committi possint, citra pœnam, & vindictam. Pronum autem est genus humanum indulgere sibi; & quæ permittuntur, velut laudata ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè conditæ, quæ licentiam potius augerent, quàm Jus constituerent. Hinc earum Interpretatio prava; hinc consuetudines quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla hujus licentiæ passim sunt

sunt. Nam Potestas primùm, tam se- *Potestatis*
 verè, avarè, arroganter, & superbè *abusus o-*
 exercetur; ut qui parent, vix putentur *stenditur.*
 hominum vice. Gemit genus humanum
 sub onere iniquæ dominationis: & rari
 sunt admodum, qui in illâ cogitent,
 quid debeant; sed tantùm, quid possint.
 Possè autem existimant, quidquid hic
 per leges impunitum ipsis est. Nam de *Vnde a vi-*
 Deo vindice, non est qui cogitet cor- *ditas im-*
 de. Cùm verò tantùm citra metum, *peranda.*
 pœnæ Potestas obtineat; quid mirum,
 si dominatus & imperia credantur hu-
 manis majora bonis? si per vim & bel- *Et paren-*
 la quæruntur? si obsequi & juberi, in- *di detre-*
 ter miserima censeatur? Si denique, *ctatio.*
 Jus, Potestatis præsertim, ita auctum,
 injuria putatur? Illudque velut jugum
 excutere, & libertatem ferro quærere,
 illustre censetur, & gloriosum?

Rerum Dominium Avaritia corru- *Dominium*
 pit: quæ summo Jure exerceri extremè *avarium.*
 potest, nullo panè legum auxilio, quæ
 adeo proprietatem, jusque habendi fir-
 marunt; ut beneficentiæ, quam Cha-
 ritas suadet, non sit locus. Ita occu-
 patio, ac possessio rerum, avidè ac te-
 naciter

Furta provocat. naciter exercita, furta & rapinas provocat, & alienum appetere jubet.

Obligatio stricta nimis. Postremò, Obligatio tantum legibus concessa invaluit; ut ejus velut indagine clausi teneamur. Laquei ubiq; & vincula Contractuū, aut captionum: è quibus vitilitigium; & vafra, ac perditata causidicina. Adest enim Creditor, aut Fænerator potius; tum manceps & sector, qui in Jus rapiunt, & nullâ remissione miserè enecant. Ita acerbè, & acriter flagitata obligatio; subdola effugia, perfidiam, ac perjuriam creat.

Effugia curat subdola.

Quæ cuncta, quin longè remota sint ab illâ, quâ invicem teneri deberemus, charitate; nemo est, qui negare possit.

Hæc cuncta lex Christi temperat.

Meritò itaque nova lex, & Institutio Christi; quæ non venit solvere hæc Juris vincula; sed perficere: Meritò inquam exigit, præcipitq; ut omnia fiant in Charitate. Et primùm docet, Moderationem adhibendam esse; ne, quæ licita sunt, putentur omnia expedire. Deinde suadet, decedere quandoque de jure suo, aut se eo penitus privare, ut exactiùs Charitas impleatur. In primo est Admonitio; in altero Consilium.

Et sæpe charitatis causâ abdicat.

Illud ab omnibus requirit nominis Christi

Christiani professio, hoc à paucis perfectio. Utrumque per singulas Juris partes explicabo; & officia, quæ hinc emanant, deducam.

Pars Capitis Prima.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri hujus initio, defectum Charitatis causam juris extitisse. Cùm hæc ergo gratià Christi reparatur; profectò necesse est, ut renovet dotes sibi proprias: ijsque, quantum fieri potest, Jus constitutum moderetur, ac temperet. Dotum autem harum prima est Æqualitas: hanc itaq; Potestati in memoriam meritò revocat. Meritò, inquam, nam ratio dicit ipsa, quòd ea, quæ sunt ejusdem speciei, æqualia sunt ad invicem, & *ὁμοῖοια*: quæ potissima, & summa Æqualitas est. Ut igitur aurum auro, ita homo homini naturâ par est. Par verò etiam, non modò ab eodem ortu, & fatu primi Parentis; sed quod longè majus est, ab æquali Regeneratione per Christum. Si enim Prophetâ dixit: nunquid non Pater unum omnium

*Gratiâ
Christi re-
vocat do-
tes Charitatis.*

*Et primò
Æqualitatem.*

Consubstantialia.

Qua plures ob causas debita nobis.

Sed præcipue ob

*regenera-
tionē per
Christum.*

nium nostrum? nunquid non Deus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum? Quantò magis nobis unus Dominus, unus Deus, qui dixit: Patrem nolite vobis vocare super terram; unus enim est Pater vester, qui in cœlis est; vos autem fratres estis. Unum corpus nempe, unus Spiritus; sicut vocati sumus in una vocationis nostræ. Unde illa recentis Ecclesiæ fraternitas, & communio; per quam erant pariter omnes conjuncti, imo & uniti; cum illis esset cor unum, & anima una.

*Unde fra-
ternitas
primitivæ
Ecclesiæ.*

*Ejus de-
cet memi-
nisse.*

Hujus itaque novæ æqualitatis, in omni Potestate oportet meminisse: si prout sumus nomine; ita & re ipsâ, esse volumus Christiani. Hæc nos docebit: supportare invicem in Charitate. Hæc monstrabit officia, tam his, qui regunt, quàm qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos Deus conjunxit, vetabit separari: & Parentes *εὐσεργεῖς* efficiet. Hæc, Potestatem in servos; juxta monita, quæ ad eam dicta sunt, exercebit. Hæc deniq; Imperium temperabit, exactè adimplendo, quæ ad illud spectant. Ita; mode-

*Prolis a-
mantes.
Ab illa e-
nim tem-
peramen-
tū omnis
potestatis.*

moderatio constabit omniſ Potestatis,
ab æqualitate per Charitatem: quæ est
æqui & boni consummatissima regula.

Ea verò ut tantò meliùs exerceri
possit; prætulit Christus obedientiam
Gubernationi, famulatum dominatui,
obsequium imperio. Prætulit autem
causâ primûm, & ratione. Nam dum
omnem animam Potestati subdidit;
hoc ipso facillimum officij compendi-
um, securam recti normam, unicum
erroris effugium dedit: nempe obsequi
libenter; & parère, cui subiectus jure
ſis. Reddat rationem rectè an se-
cus facti, cui Jus delatum jubendi:
sic obsequij meritum, securum &
ασφαλὲς manet. Prætulit deinde idem,
& exemplo. Nam etsi illi data esset Po-
testas omnis in cœlo, & in terra; tamen
noluit ministrari, sed ministrare: re-
gnum fugit: formam servi assumpsit,
factus obediens: & quod ipse fecit; fa-
ciendum monstravit. Reges inquit
gentium, & qui Jus aliud Potestatis ha-
bent, dominantur: Vos autem non
ſic: Sed ſi & Consilium meum, & Exem-
plum placet; qui major est veſtrûm,
ſiat ſicut minor.

*Cui præ-
tulit Chri-
ſtus obse-
quium.*

*Idq; ra-
tione.*

*Erroris
expers.
Et exem-
plo.*

Istud

*Quod perfectiori-
bus propo-
sui.*

*Merito ab
omnibus
spectan-
dum.*

*Vt imple-
atur offi-
cium gu-
bernandi.*

Istud verò re ipsa implere; id est sub-
ijci velle, & defugere omnem Potesta-
tem; etsi tantum est perfectiora se-
ctantium; ijsque hoc suadetur: Atta-
men ad omnes certè, qui præsunt, per-
tinet; meminisse hujusce exemplaris:
illud identidem respicere, illi aptare
actiones, & hinc consummata officia
petere cujuscunq̄ue potestatis. Non
est enim ut rectè gubernet; nisi qui pa-
ratus sit gubernari. Talis enim sciet:
officium esse, Regere; non præmium:
Dominationi definitam esse à Deo, &
naturâ legem: Summam potestatem
manasse ab instituto; hoc verò bono
parentium, non commodo gubernan-
tium ortum: Onus esse hocce mu-
nus. Omne, sub Regno graviore, Re-
gnum esse. Reddendam ejus rationem.
Itaque habendum Jus Potestatis tem-
peranter: Nec homini homine abuten-
dum. Deinde, idem docebit; parendum
etiam Potestati. Hoc utile; hoc tu-
tum; hoc, vel non onerosum volenti;
vel si sit, majoris meriti. Hoc demum
errori non adeo obnoxium, & in red-
denda ratione minùs grave.

Pars Capitis Secunda.

De Temperamento Dominij
rerum.

P Rout ad Temperamentum Potestatis, Charitas utitur Æqualitate; & hac ejus velut mensurâ, æquum Jus gubernandi constituit: Ita ad moderationem Dominij dotem alteram adfert, nempe Communitatem: eamque, quantum fieri potest, suadet revocare. Idque jure merito. Nam quemadmodum in corpore humano, si membra singula, ad se valetudinem membri proximi traducerent: exempli causâ; si hepar, aut lien, plus attraheret succi, quàm necesse sit; debilitaretur totius corporis valetudo: ita si unusquisque nostrum avidè rapiat ad se, quæcunque jure non vetante potest, commoda; nec ea cum proximo communicet; societas humana multum turbetur necesse est. Utile ergo generi humano Proprietatem, quoad fieri potest, temperare Communitate.

Cum autem hoc suadeat ratio, quam adduxi; suadet certè multò magis Christi

*Gratia Christi
communitatē suadet.*

*Offenditur id ex
ratione.*

*Tum ex
consilio,*

sti

*exemplorum
Christi.*

sti Consilium, Exemplumque. Nihil enim ipse, ut proprium possedit; possidere suis intemis vetuit: Abdicare, & dispertiri cuncta suasit: Præmium pollicitus id facientibus ingens: Pænâ comminatus gravem avaris: Impedimenta maxima dixit esse divitibus: quæ omnia uberius, dum de Abrenuntiatione agam, explicabo.

Secuti verò sunt id primi illi, & recentes à Magistri scholâ discipuli: cum nempe in primitivâ illâ Ecclesiâ πάντες ἔχον ἑπ' ἀντα κοίνα, cum possessiones vendebant & dividebant, prout cuique opus erat: Cum nullus eorum, quæ possidebant, aliquid suum esse diceret: Cum denique ita communibus facultatibus uterentur; ut nec quisquam egenus inter ipsos esset. O vitam felicem! quietam! Sanctam! curæ, sollicitudinis, dissidij expertem! Securi autem ac moderati usus rerum compotem! O vitam inquam sublimem! & quamquam non omnibus suam, nec in hac depravatione morum præstandam; tamen meritò à cunctis suspiciendam! & velut speculum quoddam proponendam! Ad hoc etenim si nos componamus

*omnes
habuerunt
omnia
comunia.
Quod
sacri
primi
Christi
anorum.*

*Quod
omnes
merito
debent
suspiciere.*

mus, manabunt exacta officia, rerum dominij rectè exercendi.

Et primùm, acquisitio ejus temperata erit: non nimia, non avida, nec plus concupiscens, quàm capere possit: nec omnia sibi rapiens, sed quæ ultra veram necessitatem sunt, proximo relinquens. Deinde in habendo tenacitas, & avara parcitas cessabit: benefica verò & prudens erogatio, non patietur quenquam inopiâ perire. Denique amissio Dominij non te plus æquanget, nec torquebit: & quæ non inhiante animo possederis, securus cùm fortuna volet, dimittes; aut potiùs reddes. Violatio verò Dominij nulla prorsus erit. Nec Charitas jus suum cuique integrum relinquens, & severè abstinentiam alieni imperans, permittet, aut patietur; ut damno aliorum, res & facultates nostras augeamus.

Hinc enim moderata acquisitio dominij.

Et usus.

Et quandoq; derelictio.

Nulla vero Violatio.

Pars Capitis Tertia.

De Temperamento Obligationis.

Ad moderandam inter homines onerosam, odiosamque obligationem; Charitas advocat tertiam

Immunitatem relictis

N

tiam

*Charitas
per Christi
gratiã.*

tiam, quam posueram, dotem suam, nempe Immunitatem. Ut scilicet homines solo tantum vinculo mutui amoris nexi, cætera liberi, quantumque fieri potest, soluti sint ad invicem. Ut sit nempe Obligatio, quam non externa necessitas flagitet; sed ultro benevolentia sibi imponat, & præstet.

*Hac obligationi
sponte satisfacit.*

Hâc tantum Apostolus omnium se debitorem fuisse ultrò professus est: sequitur exemplum Magistri; qui se impendit nobis, non quòd teneretur, sed quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam (inquit Apostolus) debeamus, nisi ut invicè diligamus. Hæc est lex officij apud bonos; omnia vincula juris, omnem nexum promissi, juramenti, ac Conventionis longè superans, fortiusque adstringens. Hæc eximia Charitas Christi, urget optimum quemque, proximo benè velle; & officia erga eum implere fide bona. Hæc jubet, nil acerbè exigere; nil flagitare molestius; nil etiam velut coactè præstare:

*Hac cuncta
adimplet.*

sed dictum, effectum; sponte, ac libenter reddere: probitatem *ὄρεξ πισωτέρων* habere; certitudine satisfactionis superfluas facere cautiones, sponciones, chirogra-

*Superat
promissã*

*juramẽto
certiorẽ.
Juramentum
etã.*

rogra-

rographa; aliaque, quibus res anxie
constitui, inter sibi diffidentes, solet.

Hæc, (ut cum Cicerone dicam) in om-
ni re contrahendâ, vendendo, emen-
do, conducendo, locando, in vicinita-
tibus & confinijs, æquum & facilem;
aliquid de suo jure concedentem; à li-
tibus verò, quantum licet, & paulò
plus etiam quàm licet, abhorrentem
esse jubet. Hæc denique in omnibus,
quæ summi juris sunt, suadet tempera-
re. Ut nempe redeat, quantum potest,
prima illa Charitas, quam status inno-
cens, & incorruptus habuisset.

*Contra-
ctus.*

*Hæc litigio
abstinet.*

*Ut redeat
innocenti-
tia.*

Ut verò redire possit; quoniam ma-
xima perturbatio officiorum esse solet
ab eo, quod utilitatis, & voluptatis
specie blanditur nobis, & imponit:
statuendum omnino semel, firmiterque
decernendum est; nil homini utile, ac
jucundum esse, quod non honestum:
nec honestum, quod non utile ac ju-
cundum sit. Nulla enim major, & per-
niciosior pestis vitam hominum inva-
dere potuit, quàm nescio cujus falsæ
utilitatis, voluptatisque æstimatio; &
ab honesto utriusque separatio. Hinc
ambitus, & avaritia, hinc flagitia, frau-

*Honesti
Voluptas
Vera, uti-
litasque
gnoscentis.*

des, periuria, insidiæ, rapinæ, furta. Hinc quidquid est violandi juris, & societatis humanæ detrahendæ.

*Qua ab in
vicē sepa-
rari non
posse de-
monstra-
tur.*

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum ac volupe non posse ab honestate fecerni. Nam si id est homini honestum, quod naturæ ejus rationali unicè congruit; idem perfectò & bonum ejus necessario erit: Si autem bonum; certè & utile, jucundumque erit. Idem ergo est honestum, & verè utile, ac jucundum. Deinde, si nihil magis contra naturam, quàm turpitudine; nihil autem magis secundum naturam, quàm vera utilitas, & vera Voluptas; profectò idem verè utile, vereque jucundum, simul & turpe esse non poterit.

*Id maxime decet
Christianos profiteri.*

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; & à veteri Philosophiâ, sine certitudine immortalitatis, sine spe futuri præmij, sine metu extremæ pænæ, ex solâ consideratione veri, ac decentiâ virtutis agnita, ac præcepta: quantò magis nos concernunt Christianos! vitæ æternæ securus, & aut mercedis, aut supplicij magnitudine meritò excitandos, terrendosvé? Quantò, inquam, magis nos decet, fucatam hanc, falsamque
uti-

utilitatem, ac voluptatem aspernari; & spe futurę, veręq; felicitatis contemnerre! Quid enim prodest homini mundum lucrari, & animę detrimentum facere? aut quę comutatio falsę brevisq; voluptatis, cum jactura illius, quę nos olim vera & immutabilis manet?

Itaq; non flagitia modò viro bono fugienda; etsi illa emolumentum, aut oblectatio apparens comendat; sed etiam illa deliberatio: an levi saltem; vel, quę dubia videatur, culpã, deserendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis causã? In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturã apparet:) ita multò magis quę dubitet, nefas committere.

Denique cum pauci sint, qui delicti ignoratione, ac impunitate propositã, abstinere velint injuriã; pluresq; famam & pœnam, quàm Conscientiam vereantur: Ideo, ad firmandum animum hic murus sit aheneus; hæc lex interna vitę innocentis: nil conscire sibi; & non ullo respectu, imò non necessitate, non ele-

Deliberari in electione recti, turpe.

Viri esse fama tantum, aut pœna causa illud retinere.

Etione; sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultrò & facilè implebimus officium, quod Charitas dicitur.

*Ostenditur
charitatis
officia ex-
actè tra-
ctata esse.*

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate proposueram, cuncta me absolvisse: revocanda est definitio eius, & dictis applicanda. Cū ergo definiverim Charitatē; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolā,

*Nempe be-
nignitatē
potestati.*

beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè pertinet ad Potestatem: cui annexæ virtutes: Clementia, Modestia, Co-

*Conver-
sativas.*

mitas, aliæq; quas ὁμιλητικὰς Aristoteles vocat: & quæ æquant, quâ possunt, inter se homines, etiamsi jure Potestatis im-

*Benevolē-
tiam obli-
gationi.*

pares, & inæquales. Propensio benevo- la danda est Obligationi; quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, su-

*Eximiam
probitatē*

perat; & virtutes huic fini proprias habet: nempe Fidem, & καλοκάγαθειαν seu libenter se comunicantem bonitatem,

*Beneficen-
tiã Domi-
nio attri-
butam.*

nō curantē quæ sua sunt, modò satisfaciat illi, quod sibi ipsa imponit, officio. Propensio deniq; benefica ad Dominium rerum spectat; quæ efficit ut sint τὰ

*Omnia a-
micorum
cōmunia.*

τῶν φίλων κοινὰ: utiturque virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis.

Quæ

Quæ omnia partim in dotibus primitivæ Charitatis; partim in juris constituti effectu; partim deniq; in temperamento ejusdè, tribus prout promissis Capitibus, ostensa sunt, atq; demonstrata.

Appendix Libri Secundi.

De Amicitia.

Post deductum, explicatumq; Charitatis munus, supervacaneus forsitan hic Tractatus de Amicitia videri poterit; eò quòd per illam, (inquit Cicero) adeò contracta est res, & adducta in angustum; ut omnis Charitas aut inter duos existat, aut inter paucos: Dilectio verò Christiana diffusa (ut Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur, & se extendit ad omnes. Attamen cum hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix ferè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, faciliùs frequentiusque implet officium. Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitiae munus, & nomen, non præterire; & , Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ Charitate, (quæ

*Explicata
universali
charitate,*

*Amicitia
etiã, qua
inter paucos, merito
tr. standi*

omnibus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua; quotiesque fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ, quam amare tenemur societate generis humani, discernet sibi quosdam conjunctione, ac Consuetudine magis intimâ. Ut fructû nempe mutuae dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest; à paucis saltè plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

*Definitio
ejus.*

Amicitiam itaq; definitio: ut sit mutua, ac benevola animorum sibi similitum in bono consensio. Ex definitione hac & origo, & proprietates ejus vera patet. Origo enim; est similitudo animorum: cum nempe ingenio, judicijs, moribus denique congruimus; tum facile suam quisq; naturam in alio diligit, & ut compari gaudet, fruiturque. Nil verò est hac consensione jucundius; nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

*Origo ex
similitudine.*

*Conservatio ex
virtute.*

Conciliatrix itaq; amicitiae est similitudo: sed haud firma ac diuturna, nisi accedat proprietates in definitione posita; ut nempe, sit in bono. Ut enim similitudo gignit amicitiam; ita profectò

Etò virtus sola eam educat, continet, conservatq; Unde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

Si enim ex similitudine vitiorum, aut criminum oriatur; ea non amicitia erit, sed factio, conspiratio, sceleris societas: & exinde brevis tantum, temporis, & necessitatis causâ, inita conjunctio; per quam cupiditatû vicissim ministri, & adjutores fieri possunt; verè amici nullo modo possunt. Quin imò, infida hæc improborû consensio, quam non amor, sed facinus jungit & æquat, in acrem discordiam facilè mutatur. Nempe, dum scelus admittunt, superest constantia; eo peracto, incipiunt, invicem abhorrere, & se mutuò odisse.

Non potest esse inter malos.

Si deinde amicitia proveniant ex utilitate tantum, commodo, rebusq; externis; & si eatenus colantur, quantum profunt: Ejusmodi primùm instabiles sunt, & infirmæ: dum; quod utilitas conglutinat, eadem comutata, ac cessans, dissolvit. Deinde, subdolâ simulatione tectæ, & fiduciam mutuæ benevolentia non habent; & omnia semper ijs suspecta, & suspensa: deniq; vel in occultam invidiam, vel æmulationem ac conten-

Nec utilitate sola constat.

tionem apertam, ac demū in diffidium vertuntur. Tales plerumq; sunt foren-
ses illæ, ac fucatæ familiaritates.

*Nec leno-
cinio con-
suetudinis.*

Si denique ex vano lenocinio Con-
suetudinis; ac confectatione, commu-
nioneq; eorundem, sed levium inani-
umq; studiorum incantur: Fastidium
mox sui, nullo firmo nixæ fundamento
adferunt; & amicitia nomen non me-
rentur; sed sodalitiij levis, sola conver-
satione, non autem amore vero sociati.

*Denique
non est ni-
si inter bo-
nos.*

Necessariò itaq; consequitur, ut in-
ter bonos tantum sit Amicitia. Pri-
mū; quia Amor amicitia paretis est, A-
moris autem causa, bonitas vera. Dein-
de; quia dotes Charitatis, quas hoc li-
bro deduxi, bonis tantum infunt. Deni-
que, quia viri boni causas dissolutionis,
ac diffidij non habent; quas vitia, & po-
tissimum Avaritia & Ambitio adferunt,
pestis utraq; amicitia. Ideoq; soli eam
colere summâ Fide, Charitate, Constan-

*Verè tales
præceptis
non ege-
rent.*

tia, Justitiaq; possunt. Atque ita præ-
ceptis opus non esset, si inter verè bo-
nos amicitia esset. Sed cum vita hæc
communis, in qua versamur; & Con-
ditio humana, adeo non habet verè &
perfectè bonos; ut optimus ferè censend-
us

dus sit, qui minimè malus: Ideo viros *Sed in Ci-*
 eximiè bonos voto expetere; quales *ta commu-*
 verò fors communis fert, oportet reci- *ni egent.*
 pere. Itaq; constituendæ, colendæ, re-
 tinendæ; & (si ita aliquando vera ne-
 cessitas tulerit;) deponendæ amicitia
 præcepta proponam.

In constituenda Amicitia Judicium
 exactum requiritur. Illud enim dicta- *Præcepta*
 bit. Primùm; amicorum delectum: ut *Constituē-*
 capias nempe probos, similes tui, seu *de amici-*
 pares; tum verò opportunos. Moram *tia. Primū,*
 deinde; ut ingrediaris, non irruas in *judicium.*
 Amicitiam. Crescat lentâ consuetudine *Mora de-*
 benevolentia. Et, quod proverbio tri- *inde.*
 tum est: multum salis consumas, ante-
 quam arctè contrahas. Firmum deniq;
 Propositum; ut amicitiam, quam studio *Firmam*
 perspecto, & consuetudine adjuncta sus- *demum*
 ceperis, constanter conservare statuas. *propositū.*

Ad colendam Amicitiam, primùm
 facit vicissitudo officiorum. Quæ mu- *Præcepta*
 tuò, & libenter sunt impendenda; ijsque *Colenda*
 se vincire decet, & arctiùs adstringere; *amicitia.*
 sed cum hoc monito: ut officium sit, ut
 dicitur, ad aras tantùm. Et hæc lex in
 amicitia sanciat: ut neque rogemus
 res malas, inhonestas, iniquas; neque
 faci-

*Et bene-
ficentiâ.*

*Ex consen-
sione vo-
luntatum.*

*Sed sine
assenta-
tione.*

faciamus rogati. Virtutū enim schola,
ac Palæstra esse debet amicitia, non vi-
tiorum officina; Mater & Nutrix Pro-
bitatis, non Cupiditatum ministra. Al-
ter amicitiaē cultus, est Beneficentiâ;
quæ opitulatur, & rem confert. Eam
verò nec flagitare decet; nec ut flagi-
teris, expectare. Promptè & ultro de-
ferri debet: Et propensiores esse debe-
mus ad largiendum, quàm ad repo-
scendum; ut hæc inter bonos honesta
sit certatio, uter alterum beneficien-
do superet. Tertiò coluntur Amicitiaē,
consensione voluntatum, ac Judiciorū.
Nam cum Amicitiaē vis sit in eo, ut è
duobus unus quasi animus fiat; id ob-
tineri profectò non potest, nisi omni
dissensione inter amicos sublatâ. Ea
verò ut tollatur; aperire sibi mutuò a-
mici debent pectus purum, candidum,
simplex: &, ut judicijs consentiant, so-
ciare vitæ consilia; eaque fidenter, &
dare, & expetere. Cæterum cavendum
est, ne ex assentiendi consuetudine, as-
sentatio, quæ vitiorum adjutrix est,
subrepat, imponatq; nobis. Et, ne cen-
sura locum suum in amicitia amittat;
quem profectò obtinere debet. Nam
mone-

monere, & moneri; proprium amicitiae. Alterum ingenuam quadam, non acerba, nec asperam facere decet libertate: alterum, non repugnanter, sed benignè acceptare; & non aliter, quam dum seipsam mens admonet, atque redarguit. Itaque sicut rigor nihil indulgens; ita adulatio, procul sit ab Amicitia: quae constans, & una semper, nil patitur varium, & fictum. Nihil verò potest esse, tam flexibile, tam devium; quam animus ejus, qui ad alterius non modò sensum & voluntatem, sed etiam vultum, nutumque convertitur.

*Et cum
censura
prudentis*

*Qua de-
scribitur.*

Superfunt praecepta retinendae, ac conservandae constanter amicitiae. Difficillimum enim est, eam ad extremum usque diem perducere; & tam multa ei impendent, ut ea subterfugere, non modo sapientiae, sed etiam felicitatis res esse videatur. Retinetur tamen; primum conniventiam, & dissimulationem levium vitiorum. Dum, quemadmodum Parentes liberis modica ignoscunt;नावos eorum vel ipsi non vident; vel coram alijs tegunt; non acriter de ingenijs eorum judicant, sed saepe aberrant ex amore: Ita & nos, vellem, in amicitia

*Praecepta
retinenda
amicitiae.*

*Connivere
ad le-
via vitia
oportet.*

*Et bona
interpretatione lenire.*

*Contra
quam facimus,*

*Iniquè
damnando.*

citia sic erraremus; & isti Errori nomen virtus posuisset honestum. Non damnare, inquam, amici mores oportet; sed quandoq; benignâ interpretatione lenire. Exempli causa. Parcius hic vivit; frugi dicatur. Plus æquò liber; rectus, fortisq; habeatur. Iracundior est paulò; acres inter numeretur. Profectò hæc res & jungit, & junctos servat Amicos. At nos virtutes ipsas invertimus. Probus quis nobiscum est; multum demissus, & abjectus dicitur; pro bene sano, ac non incauto, fictum astutumq; vocamus; simplicior quis? Comuni sensu planè caret, inquamus. Eheu! quàm temerè in nosmet Legem sancimus iniquam. Nam vitijs sine, nemo nascitur; optimus ille est, qui minimis urgetur. Vitia, inquam, erunt, donec homines. Sed neq; hæc continua: & sufficit, si meliorum interventu pensantur. Statuenda itaq; est, & appendenda velut libra, ac statera quædam: in quâ, si vitijs amici, bona præponderant; affectu erga eum inclinemus, idem & Nos ab eo habituri. Atque ita librat, & toleratis utrinq; moribus, facilè amicitia retinebitur. Eòdem facit; tempestivè

pestivè prævidere alia, quæ amicitia evenire solent, incommoda. Dirimit enim eas sæpe ingenij humani, morumq; mutatio, quam ut plurimum fortunæ vel prosperæ, vel adversæ adfert varietas. Tum verò etiam; cùm incidit tempus, ut non idem utriq; amicorum expediat. Denique aliquando satietas quædam capit: cùm omnia inter se profundere; & nihil est reliquum, quòd à se vicissim expectent, requirantue. Hæc talia, inquam, maturè sunt prævidenda; & contra ea, paranda in animo præsidia constantis benevolentia. Quam ipsi ultro, primi; adferamus; securi mutua vicis. Nam hoc profectò philtrum amicitia; ut si velis amari, primus ames. Contra quam faciunt plerique; qui perversè, ne dicam impudenter, amicum habere volunt, quales ipsi non sunt.

Quod si tale quid evenerit, ut necessario continuatio, ac velut cursus amicitia; sistendus sit; Tum verò danda est opera, ne in odia discordiamq; desinat. Consuetudo potius conjunctioque, quam benevolentia cesset. Dissuenda amicitia; magis, quàm discindenda; extinguen-

*Prævidere
tempestivè
opus ami-
citiæ in-
commoda.*

*Qua re-
consentur.*

*Amoris
illicium
amor.*

*Præcepta
Deponen-
da amici-
tia.*

tinguendæ, non opprimendæ: & denique familiaritates sint depositæ, non inimicitia susceptæ.

Concluditur hic locus.

Cum ad hortationem.

Hæc ferè sunt, quæ ex Cicerone potissimum, sed in ordinem certum redacta, de amicitia dicenda habui. Ceterum, cum ea sit amicorum raritas, quam perhibet authoritas veterum, vix aliquot paria veræ amicitiaè numerantium: Ea verò sit ejusdem, non utilitas necessitasque tantum, sed suavitas etiã ac dulcedo; ut verè eam, hujus vitæ unicum condimentum ac delitium, vocare possis: Profectò tanto majori curâ studioque procuranda, colendaque est; & censendum, miserrimam omnino vitam ejus esse, qui nec diligat quenquam, nec ab ullo diligatur: Contra verò, beatam ejus, qui habet, cum quo fruatur prosperis rebus, & ad-
versas mutuâ ope
ferat.

LIBER OFFICIORUM TERTIUS.

De Pietate.

PArtes duas Officiorum, quoniam puto me sat luculenter (pro captu quidem meo) libris superioribus absolvisse; restat ut explicem tertiam de Pietate. Hæc verò tantò major, sublimiorq; est duabus primis, quantò altiùs habet argumentum, id est Deum. Haftenus enim Officia ferè ducta sunt, quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quanquam & hæc dum talis est, à Deo est;) diceret, monstraretque: nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantis captum longè superant; & sicut præcepto, ita auxilio Dei propriè nituntur.

Pars tertia Officiorum tertias.

Major duabus primis.

Quia directe Deum petit.

3

Meritò itaq; illum, qui se nosci, coli,
O amari

amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitque; quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque methodo, & novâ, & brevi explicem ad gloriam ejus. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera; ut aliquid te dignum & videam ipse, & alijs aperiam.

*Definitur
Pietas.*

Et dividitur.

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. Pietas, est Officium, quod genus humanum tenetur præstare Deo. Id autem in tribus consistit. Primum: Deum, quæ potest, & debet, nosse. Deinde, eundem certo, & congruenti cultu venerari. Postremo: eum solum amare. Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

C A P U T I.

*Περί Θεογνωσίας, id est, De
Notitia Dei.*

*Latè patet
Dei
notitia.*

A Deo quidem latè patet hæc de Notitia Dei dissertatio; ut vel totam Theologiæ scientiam posset occupare. Sed cum non tam Contempla-

templatio, quàm actio, ad Officia Pietatis, de quibus hic agemus, pertineat: *Scilicet ad officij modum redigetur.* ideo relicta τοῖς θεολογούμενοις, plena tâti *Theologis.* argumenti tractatione; quæ ex usu de illo scire fit, in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi humano necessaria; est animorum salus, fidei mutuæ præcipuum vinculum, *Est homini necessestria.* lex vitæ; & quid in illa agendum, vitandumque sit, suprema regula. Cuncta enim hæc constare non possunt; & perturbatio officiorum sequeretur, Dei ignoratione: quando profani etiam *Ut vitam ejus temperet.* Pœtæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus ægris (Naturam) nescire Deum. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, facile prava intra se foret: & affectu, ac voluntate laboretur; invalido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. Noscendus itaque Deus est: non quòd curiosè nimis inquiramus, scrutemurque; sed ut admirationem cum æstimatione, venerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.

Hoc itaque fine, dicam hoc Capite *Trifariam declaranda.* tria. Nempe, de Natura Divina, ut in se est

se est: deinde, ut erga nos est: Postremo, ut à nobis nosci vult; idque totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

Pars Capitis Prima.

De Natura Dei, & quid in se sit; ubi novo modo, ac ratione, dogmâ Trinitatis accuratè explicatur.

Deū esse, dictum supra est.

Nūc qualis sit, dicendum.

*Sape noscitur ne-
ciendo.*

Et quid

DEum esse demonstravi in Prolegomenis: in ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit; quâ possum, explicabo. Quâ possum, inquam; plenè enim Naturam ejus assequi, non est virium humanarum; ut infra, parte Capitis altera, cum de gloriæ donis agam, demonstrabo.

Sed est etiam cognitio, & comprehensio quædam; ut id, quod certa ratiocinatione agnoveris ita esse; id fatearis, quomodo ita sit, comprehendi non posse. Hoc genus cognitionis Dei nobis convenit maximè; hoc est; non capiendo eum, capere.

Itaque magis convenit de illo dicere,

re; quid non sit, quàm quid sit. Ut; non esse multiplicem essentiâ, partibus, compositione, numero; sed omnino, & undique unum simplicemque. Esse enim, inquit D. Augustinus; nihil aliud est, quàm unum, esse: & in quantum unitatem assequitur; in tantum est. Unde simplicia ideo magis sunt, quia una sunt; quæ autem composita, concordia partium imitantur unitatem; & in tantum sunt, in quantum eam assequuntur; & nisi eam haberent, non essent. Quæ enim constant partibus, sunt unum in suo toto; quæ ex accidentibus, unum subjecto; quæ plura numero, sunt una Specie; quæ specie varia, genere uniuntur; quæ demum productione multa, unum sunt principio. Sequitur itaque, ut idem sit esse, quod unum esse. Deus verò, cum sit $\alpha\upsilon\tau\omicron\tau\omicron\ \tau\omicron\ \omega\upsilon\upsilon$, & ejusmodi esse; ut nisi illud esset, nihil esset: ideo longe perfectiori quadam ratione, & $\pi\alpha\nu\tau\epsilon\lambda\omega$ unum sit, necesse est; & id est illi esse, quod unum esse.

Unum, inquam, non modò simplicitate; sed etiam numero. Nam si plures essent Dij, essent differentes; atque adeo omnes imperfecti: nam in eâ notâ, in

non sit dicendo.

Non est multiplex, sed unum. Esse enim, est unum esse.

Quod probatur.

Etiã exemplis.

Est ergo unius natura.

Ens à se.

Omni-modè.

Enumero.

Alioqui imperfectum.

tâ, in quâ differrent ab invicem, deficerent.

*Summè
autè per-
fectum
esse demõ-
stratur.*

Imperfectum autem Deum nemo dixerit; cum absurdum sit eum, qui est à se, non perfectum omni ex parte esse. Aut enim sibi dare, quod summum, perfectissimumque est, non potest; aut nescit; aut non vult. Non primum; quia qui à se esse potest, omnia potest: Non alterum; nam qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum sit: Non demum tertium; quis enim, cum summè potest, & novit, non quod perfectum est, voluerit, prehenderitque? Est ergo Unus, perfectusque Deus.

*Si solus est
Deus, non
est Bonū.*

Sed iterum oritur maxima difficultas. Nempe; quòd dum unus duntaxat Deus est; si solus est, non est bonus; seu potius, non est bonum. Boni enim maxima, intimaque; proprietas est, communicatio: solitudo autem communicationem impedit, aut potius tollit: Tollit ergo & Boni Naturam. Ergo τὸ εὖ summum, si solum est, non est bonum. At quomodo, cum ab illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum magis tale?

*Quis non
se plenè
commu-
nicat.
Ens.*

Creaturæ

Quod si dicas; explevisse Naturam suam,

suam, cùm se impertivit Creaturis; fal- *enim im-*
sum est. Non potest enim finitâ, & cir- *perfecte.*
cumscriptâ communicatione bonum
infinitum expleri.

Deinde, non est perfectè beatus *Nec bea-*
Deus, si solus est. ἀφίλος enim esset; & *tus est sine*
careret consortio, ac Communicatio- *consortio*
ne sibi adæquatâ: in quâ suavitas, ac *felicitatis.*
fruitio beatæ vitæ sita est; dum nempe
bonum, se alterum habet, cum quo ex
æquo se commutat, fruiturque.

Terriò si solus Deus est; summè ef- *Nec sum-*
ficax, ideoque summè simplex non est. *mè sim-*
Quod si deduco. Quò magis quidpiam *plex.*
simplex, magis efficax est: ut, inter ele-
menta, ignis. Efficacitas verò in Natu- *Et summè*
ra Creata, maxima est in eo; ut id quod *efficax.*
efficit, sibi quam maximè par, & simile
efficiat; majus enim se efficere non po-
test: nam operatio non excedit essen-
tiam. Natura autem increata, ut sit,
summè simplex, & summè efficax; ne-
cesse est profectò, ut non modò simile
producat; (par enim alioqui esset viri- *Nisi se al-*
bus creatis) sed prorsus alterum idem: *terã pro-*
tum enim demum efficacissimum sim- *ducat.*
plex, cùm producit alterum; atque ita
solum non est.

*Unum,
Verum,
Bonum.*

*Tria hæc
habent V-
num Esse.*

*Suntq; Pa-
ter, & Fi-
lius, &
Spir. S.
Substan-
tivè.*

*Nunquã
Deus sine
actione.*

*Actio ejus
contem-
platio.*

Quartò: cùm ostensum supra sit; quod esse nihil sit aliud, quam unum esse; consequitur, ut id quod est, unum sit: atq; ideo, propriè unum est, quod est. Sed quia verum etiam est, quod est; (Falsum enim non est) & denique Bonum etiam est, quod est: (nam malum non est;) ideo Unum, Verum, Bonum est, quod est. Cùm autem esse, sit Unum esse; ideo tria hæc, habent unum esse; & quamvis distincta sunt, còessentialia tamen sunt. Porro Unum; est Pater, id est Principium. Verum; est Filius: imago Patris; eum ἕστωδῶς & vivè repræsents. Bonum denique, est Spiritus Sanctus; nectens amore ac fruitione, commune ac consors Trium esse.

Quinto: Deum ab æternitate totâ, nunquam sine actione fuisse; nec torpidam, similemque sopori vitam egisse, manifestum est. Summa enim, æternaque mens, quæ sola per se vivit, vigetque; quomodo potuit esse actionis aliquando expers? cùm ne nostra quidem, illâ careat unquam. Actio verò ejus intima, propriaque; quia interna est, ideo contemplatio est. Quid autem con-

con-

contemplatur? non aliquid seipso ma-
 jus, perfectiusque; nihil enim ipso ma-
 jus, aut perfectius est. Non etiam tan-
 tum aliquid se inferius; nam sola con-
 templatio ejusmodi, non esset ipso di-
 gna; nec ejus menti par: nec sufficiens,
 ut ei per omnem æternitatem immora-
 retur, seque eâ oblectaret. Necesse er-
 go est, ut sui ipsius contemplationem
 semper habuerit. Hæc verò sui ipsius
 Contemplatio; perfecta, consummataq;
 ut sit; necesse est, ut Deo repræsentet
 rotam ejus substantiam. Quod autem
 repræsentatur, cernitur, aspiciturque;
 id oppositum sit, necesse est. Et quod
 oppositum est, alterum est. Est ergo
 Deo semper opposita, vivens, subsi-
 stensque sui ipsius Cognitio, seu imago;
 atque adeo Persona altera, coæterna,
 & consubstantialis. Ab utraque verò
 hac manat, seu procedit & tertia;
 nempe Spiritus Sanctus. Nam, ut sine
 contemplatione, & cognitione sui esse
 Deus non potest; ita hæc cognitio a-
 morem sui, & fruitionem producat; ne-
 cesse est. Qui amor consubstantialis
 itidem, & æquè æternus, & subsistens,
 atque extans semper; & omnino Per-
 sona est.

*Contem-
plari se
majus ne-
quit.*

*Nec tan-
tum se mi-
nus.*

*Se ergo
contem-
platur.*

*Et totam
suam es-
sentiam.*

*Quam op-
positam
sibi.*

*Ideoq; se
alterum
habet.*

*Hinc pro-
cedit A-
mor.*

*Sub tertia
Persona.*

Sed

*Deus est
unus, &
non solus.*

Sed dum sic in Dei natura solitudo vitatur; cavendum maximè est, ne pluralitas, & ex illa diversitas accersatur. Hæc enim utraque, & Vnitatem tollit, & disjungit, separatque: unde à perfectissima natura Dei, hoc incommodum oportet amoliri: & statuere; ut Deus, & unum sit, & non solus. Itemque, ut, dum est non solus; non sit diversus. Quod aliter non potest consistere, quàm dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemque; & Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

*Quia in
una essen-
tia tres
Personæ.*

Est inquam Trinus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi constat Natura. Nam Essentiâ, ejusque attributis, unum idemque est: (una nempe tribus, & coëssentialis. Potentia, Sapientia, Bonitas; una, eademque numero, compos unius Essentiæ, Deitas: ideoque nulla prorsus in illis diversitas.) Solus autem non est, quia ipsummet Bonum est; se infinitè sibi communicans. Perfectum quoque, beatumque est, unitissimi consortij dulcedine: quâ gaudet Deus, verè, & propriè alter; & alter ipse. Summè simplex, quia summè efficax est; dum
gene-

*Quod u-
berius de-
claratur.*

*Pater
gignit Fi-
lium.*

generat, ac producit, non modo sibi simile; sed *etiam* idem secum. Nempe in mira emanatione illâ, Deitati interna, neque illius Unam Entitatem egressâ, ab æterno Pater, visione sui, gignit Filium; & uterque ex sui boni agnitione producit Amorem: id est, unum, eundemque Entitate secum, Spiritum.

Substantivè.

Uterque producit Spiritum Sanctum.

Quis autem comprehendat, aut efferrat, quæ dulcedo sit istius fruitionis? quâ una Divinitas, in tota æternitate se novit, atque amat; & in pari, & æquali communione, se sibi indulget, se mutuò oblectat, bono contenta suo: ideoque læta, gaudens, & beata semper.

Mira hinc Divinitatis felicitas.

Esse itaque in Trinitate Personarum, unum naturâ Deum, ex ratiocinatione jam dicta colligimus: & quod majus est, remque continet, ac conficit; fide Catholicâ docemur. Sed quoniam id, quod asseritur esse, cupimus etiam scire, quomodo sit: ideo ad muniendum hunc locum, qui profectò est Christianæ professionis, seu Religionis unicum fundamentum; ex istâ ipsâ sciendi naturâ,

Modus hujus arcani accuratius & novo modo deducitur.

turâ,

rurâ sumpto principio, ibimus in amo-
 rem; ducemusque aliquam velut um-
 bram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex
 eruditâ lucubratione Patris Laurentij
 Pikarscij, è Societate JESU eximij
 Theologi; quam mihi in suo dedit,
 manuscripto, & quam ex ejus permisso,
 opportunè hîc (sed compendio) inse-
 ram; explanabo.

*Scientia
 directa
 scit.
 Reflexa,
 scit se sci-
 re.*

*Primam
 altera
 consequi-
 tur.*

*Suntq;
 mutuo ve-
 lativæ.*

*Sunt in-
 ter se æ-*

Scientia, (inquit ille;) creata na-
 turæ rationalis, ut sit exacta, seu ve-
 ra; duplex omnino esse deberet. Pri-
 ma; quâ scimus aliquid: vocaturque
 Directa. Altera; quâ, id quod scimus,
 nos scire agnoscimus: quæ Reflexa di-
 citur. Hanc utramque, & se consequi,
 & ad se mutuò referri, omnino est fa-
 tendum. Nemo enim scit, nisi sciat se
 scire, id quod scit: exinde verò neces-
 saria consecutio cernitur. Deinde; si
 scit; scit se scire: & si scit se scire; scit
 etiam. Unde evidenter mutua Relatio
 patet: ideoque ambæ istæ scientiæ, &
 se consequentur, & relativæ mutuò e-
 runt. Quo concessio, ampliùs sequen-
 tur ista.

Primum: utramque hanc scientiam,
 necessariò similem, & æqualem omni-

no inter se esse: Quod enim, & quantum quisque scit; id, & tantundem *quales, & pares.* scit se scire. Non aliud; quia aberraret. Non plus minusve; quia revera nesciret. Similis ergo necessario, & par per omnia esse debet scientia directa scientiæ reflexæ.

Alterum consequitur: utramque *Simul naturâ, & tempore.* hanc scientiam & Naturâ, & Tempore simul esse. Naturâ enim prius est; quod potest esse sine altero, alterum verò sine illo esse non potest: quæ autem sunt Relativa ad invicem, non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ sunt relativæ, Ergo non possunt esse, una sine altera: Ergo simul sunt Naturâ. Tempore deinde erunt simul: nam ut primum quispiam scit; statim, & simul scit se scire: Ergo utraque scientia erit simul, & naturâ, & tempore.

Tertiò: quoniam ostensum evidenter est; scientiæ directæ, scientiam reflexam, consequentem omnino esse: atque adeo ab illa velut suo principio prodire: & (quod infertur) secundam ab illâ esse: deductum verò etiam; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis nullam, inter utramque inveniri: *Originis tantum prioritatem habent.* sequi-

*Sed hinc
nulla im-
paritas.*

*Quod
compro-
batur.*

sequitur: origine tantum, scientiam directam primam esse: Reflexam verò conjunctione, ac communicatione ejus, alteram. Sed cum ibidem demonstratum sit; utramque similem omnino, paremque inter se esse: ideo evidenter constabit, originatione hac, nullam illarum dissimilitudinem, nullamque imparitatem effici. Etsi enim una ab altera originem habet: tamen ubi Origine, & derivatio, ita sunt juncta sibi, ut altera primæ non sit accidens; sed natura, & ipsummet esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia; inæqualitas verò, imparitas, proprietates, naturæ aut temporis, nulla erit. Atqui ex dictis facile patet; scientias, Directam & Reflexam, eo modo conjunctas esse; nempe necessariâ consecutione, & ipsâ naturâ: ideo Ordinem habebunt; & nihilominus undequaque pares sibi erunt.

*Offendi-
tur crea-
ta scientia,
impar in-
creata.*

Hæ sunt notiones, quæ ex consideratione scientiæ creatæ verè deducuntur. Cæterum, quòd scientia creata, longè inferior sit scientiâ Divinâ; etsi per se est evidens, ac manifestum: tamen ad pleniorum eorum, quæ dicuntur,

centur, notitiam; non abs re erit, cur sit inferior, causam proponere. Quæ in hoc potissimum sita est: quòd Creatura Natura nesciat suum esse; scire enim rem aliquam, est eam mente videre: ut autem seipsum oculus corporis non intuetur; idque ideo, quia sibi non opponitur: ita & mens Creatura non potest habere sui ipsius objectum terminatum; alioqui cognitio illi esset ipsa ejus Essentia. Cùm autem Scientia Naturæ Creatæ non sit ejus essentia; (ut patebit infra,) ideo non habet scientiam sui esse.

Deinde: quomodo se scire poterit esse Creatum; cùm vix sit, & vix existat? Nunquam enim stat in suo esse: sed semper, (ut inquit D. Augustinus) definit esse, quod erat; & incipit esse, quod non erat: atq; adeo propriè non existit. Imo propriè non est: quidquid enim ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit; relinquens semper quod jam fuit: hoc, (ait Bernardus) transitum sanè habet per Est, sed propriè non est; quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse?

Nec propriè est existitq.

Tertiò:

Deniq; ab alio est. Tertiò : esse ejus est ab alio ; ideoque alienum : & ipsi soli notum, qui dedit.

Hiscæ de causis , imò præter omnes hæcæ causas , certum est : inferiorem infinita ratione esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ ; ideoque memoratas dotes vix , vel certè imperfectè retinere, & exercere.

*Natura
Increata
perfectior
scientia
ideo:*

*Quia idẽ
est illi sci-
re, quod
esse.*

Ex his verò , quæ de scientiâ Creatâ dicta sunt , facilè est gradum ad Divina promovere, ac struere. Dotes enim, quæ ostensæ sunt inesse debere Scientiæ Creatæ ; insunt verè , propriè , ac perfectè Naturæ Increatæ. Insunt inquam, sed longè excellentiùs, præstantiusque , hoc præsertim discrimine : quòd Naturæ Creatæ scire, ut dixi, distinctum, ac disparatum sit ab ejus esse : non est enim ejus Substantia, sed accidens : unde non est illi, sicut Deo consubstantiale, & coëssentiale ; sed est agentis actio ad extra. Ideoque actionis solùm Naturam expendimus , cùm scire creatum consideravimus. In Deo verò , simul & junctim , Natura seu Essentia ejus, & scire ejus considerandum est. Etenim in Deo idem est agere, quod esse : nam , si actio ei accidens esset ;

com-

compositus esset : id verò cum absur- *Idè Deus,*
 dum sit omnino Divinitati ; ideo , id *quod sci-*
 ei est actio , quod essentia ; id scire , *ens.*
 quod esse. Atque ita hoc, idemque est
 Deus, quod est sciens.

Sciens hic, quia verè solus est ; ideo
 solus se scit. Et hoc ipso quod se scit ;
 totum quod scire potest, scit. Non au- *Solus scire*
 tem se aliquid majus ? neque id tan-
 tum, quod ipso inferius ? Nam si sciret,
 aliquid se majus ; illud majus, Deus es-
 set ; ipse verò, Deus non esset. Si verò
 id tantum sciret, quod ipso minus est ;
 imperfectam valde haberet Scientiam :
 etenim seipsum nesciret. Consequitur
 itaque : ut Deus & nihil se majus, &
 non tantum inferiora se sciat ; sed se- *id est, scit*
 ipsum sciat, quod est. Est autem ille *sum esse*
 solus ; ideo & solus scit se esse : id est ;
 propriè, & consummatè scit se scire ; seu
 scit suum scire ; seu (quod idem est)
 scit suum esse : in Deo namque idem
 est scire, quod esse.

Hæc Scientia sui, quia Scienti est re- *Hæc scientia*
 ciprocè consequens ; ideo est relativa. *est ei æ-*
 Similis quoque, & par per omnia : quia *qualis,*
 sciens id scit, quod est. Unde non mo-
 dò similitudo & paritas, sed eadem e-

*Simul natura,
& tempore.*

rit Entitas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præterea, & tempore Sciens simul est, & Scire suum: seu Dicens, & Verbum. Dum autem simul sunt Naturâ, & tempore, nulla intercedit prioritas conditionis, etiam ex ratione principij: nam semper, in principio, erat Verbum.

Origine tantum altera.

Origine ergo tantum, Scire à Science, Verbum à Dicente, Verum ab Uno; alterum erit. Alterum propriè; non verò aliud: eadem est enim Entitas, seu esse utriusque. Secundum, inquam est; non verò propriè posterius, aut inferius: Originatio enim hîc, ordinem tantum facit; non verò differentiam æqualitatis. Nam collocatio, & numeratio in recensendo, quam requirit Relatio, non adfert disparitatem; ut primum secundo excellentius faciat: sed ordinem constituit Relationis æquiparatae: Naturæ dignitatem non immutans; præsertim cum Communis eadem, & una est.

Originatio non adfert imparitatem.

Scientia creata nõ est subsistens.

Sed quia Scientia Naturæ Creatæ est mutabilis; sicut & Natura, quæ illam producit; & quod maximum, non est scientis esse, sed actio; nec substantia

tia ejus, sed accidens; estq; velut imago in speculo, quæ viventem hominem utcunque repræsentat, cum ipsa non vivat: ideo non est res subsistens; nec *ὑπόστασις* suam habet. Scientiã verò Dei, quia est immutabilis, una semper, similis, & par per omnia Scienti, Viventis viva imago, & coæterna, coessentialis, consubstantialis: ideo subsistit; & extat; existitque semper. Est nempe Deo oppositus suiipsius terminus; cognitione productus: &, ut proprie dicam; Idem alterum. Idem, non partitã, sed eãdem unitate Essentiã; Alterum verò exigentiã Relationis: nam scientis, ad scire suum relatio est (uti ostendi) Relatio verò est, ad alterum.

Porro, Alterũ hoc, quòd sit *ἑτερολογιον* Deo; patet ex ante dictis. Si enim aliquid in Deo esset, quod non ejus Essentia & Substantia esset; aliquid non Divinum, & externum Divinitati inesset. Quod cum sit absurdum; ideo Alterum hoc, Substantia Dei est; & est res verè subsistens: ita ut possit, ut hæc, monstrari; ideoque facit Substantiam terminatam, ac individuatam: &, quod consequitur, Personam. Intellectualis

Subsistentiam.

Increata Subsistente

Et Alterũ Idem.

Alterum hoc facit Personam

enim, terminata, & individua substantia, Persona est.

*Persona
hæc, est
Filius,
quia geni-
ta.*

Persona hæc verè, & propriè dicitur Filius: idque, quia generatione procedit. Si enim Personæ istius non esset generatio; esset aut efficientia ejus, aut Creatio: (processionem namque excipio; quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat, paulò post dicam:) Quod verò efficitur, ex alio est; quod creatur, ex nihilo est: atque ita neutrum ex Substantiâ efficientis, & Creantis. Id autem producti-

Non facta.

oni Divinæ inconveniens prorsus, & absurdum esse, ex his, quæ dicta sunt, patet evidenter. Est ergo generatio hæc vera: præsertim cum exactè, unicè, & sola generationis proprietates retineat, impleatque.

*Generati-
onis pro-
prietatem
implens.*

Cum enim sit ea generationis prima proprietas, ut sit viventis à vivente; Deus, qui Vita est, non potest producere nisi Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; ut sit ex generantis substantiâ; Generatio Divina, non participationem Substantiæ (ut creata)

*Est enim
vivens ex
vivente.*

habet cum suo principio; sed identitatem: id est non; fluxum ejus, sectionem,

*Est ex ge-
nerantis
substantia.*

nem,

nem, partem; sed totius, ejusdemque communicationem. Denique, cum tertium generationis requisitum sit: ut in similitudinem producatui sui principij; in generatione Verbi id consummatissime impletur: quod mentis, à qua generatur, est imago perfectissimæ similitudinis. Deus nempe, (inquit Augustinus,) genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque Sciens, & Scire suum; Dicens, & Verbum; Unum, & Verum: idem quod Pater, & Filius. Quæ nomina postrema, toties in Scripturis, verè, & propriâ significatione repetuntur.

Est in similitudinem principij.

*Ergo Filius
us Pater.*

Propriâ significatione, inquam. Nam Paternitas vera in cælo, seu Deo tantum est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam) vera. Homines enim, & patres, respectu filiorum sunt; & filij respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam Pater Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde; cum sint Deo filij, quos suâ gratiâ effecit; necesse est, ut sit & Filius, quæ suâ Naturâ genuit. Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum. Imitatio

*Paternitas vera
in celo
tantum.*

*Si est filiatio
adoptiva,
est &
naturalis.*

tatio autem veræ generationis, est adoptio: Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem S. Spiritus, transitus.

Sic generatione Filij deductâ; Processionem quoque à Patre, & Filio, Spiritus Sancti iterum videamus. Sed non sine debitâ ejus invocatione. Veni ergo Sancte Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperi; Nam sine tuo lumine, nihil est in homine.

Cum eius invocatio.

Patet ex his, quæ hætenus dicta sunt; quòd Divinitas & est; & scit suum esse: seu Est τὸ ὄν: unum; & verum. Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò: Quòd in D E O idem est Esse, quod scire. Secundò: Quòd solus Deus se scit. Tertiò: Quòd hæc scientia fit consequens reciproce. Quartò: Quòd fit relativa. Quintò: Quòd fit cum suo principio simul naturâ, & tempore. Sextò: Quòd Originis tantum ordinem habeat, sed sine imparitate. Septimò: Quòd subsistat, & suam hypostasim habeat. Octavò: Quòd fit Persona. Nonò: Quòd fit Filius. Hoc

Recapitulatio dictorum de generatione Filij.

Omnia hæc conve-

totum

totum inquam, supra deductum sat esse puto evidenter. Nunc verò deducendum restat, eadem omnia tertiæ, *nisse Spir. s. demonstrabitur.*
 τὸντος convenire hypostasi; seu Bono, Entis.
 seu Amori; id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum. Nempe, quod non fit, & cur non sit Filius; sed Spiritus ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens. Et hoc mihi demonstrandum propono. *Præter unum, quod non sit Filius.*

Quod ut iisdem gradibus deducam, quibus ad secundam deveni hypostasim; ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter; id est, in rem amatam propendemus, ferimur, eamq;prehendimus; qui vocatur Directus: Alter; quo amatæ rei compotes facti, eâ gaudemus, oblectamur, fruimur, & in fruitione conquiescimus; id est, amamus hoc nostrum amare: qui Amor est Reflexus. *Amor creatus directus, & Reflexus.*

Hunc utrumque amorem se consequi, & ad se mutuò referri; evidens est: nemo enim amat, nisi gaudeat; seu amet se amare. Unde patet consecutio. *se se consequens, & mutuò relativus.*
 Deinde si amat; gaudet eo amore: &

si amore gaudet; amat. Unde Relatio. Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuò erit.

*Uterque
par, & si-
mul natu-
rà, &
tempore.*

Hoc concessio : adfateri necesse est, utrumque hunc Amorem, parem sibi esse : simul naturâ, & tempore esse : Origine tantum, alterum à primò prodire : nullam tamen exinde imparitatem effici. Cuncta enim hæc, cum Scientiæ Directæ ac Reflexæ insint, ut evidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac Reflexo inerunt necessariò.

*Ex origi-
natione
nullo dis-
paritas.*

Non minùs & istud consequitur : quòd Amor Creatus Amori Divino nullo modo æquiparandus sit. Amor enim creatus non debet esse ad se : nam creatura per se non est ; ideo & bona per se non est : ideo amare se ; ut se, nisi perperam, & pravè non potest : Amaret enim non bonum ; quod est contra naturam amoris : Ideoque in *φίλαυτον ἐπιτίμησιν* laberetur ; nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

*Cur Amor
creatus
non equi-
paretur
increato.*

*Suimet-
ipsum
cultum.*

Jam vero, ut ex consideratione Amoris Creati ad Increatum ascendamus : Imprimis agnoscendum est ; doctes Amoris Creati recensitas, hoc dif-
ferre

*Amor in-
creatus
non est ac-
cidens, sed
essentia.*

ferre ab increatâ naturâ, quòd Amor
Creatus sit actio ad extra; Divinus
verò sit ipsummet suum esse: nam Deo
idem est amare, quod esse; Et idem
est Deus, quod amans.

Amans hic, quia solus verè est, ideo
& solus bonus est, seu solus bonum est: *Deus se so-*
ideoque & solus non potest non se a- *lū, & ne-*
mare; & solus se amat meritò. Quòd *cessario a-*
non possit non se amare, patet; quia *mat.*
boni proprietas est, amari: ipse ergo
cùm sit summum, totum, solumque
bonum; se summè amet, necesse est.
Ab alio enim, summè, & adæquatè a-
mari non potest. Privaretur itaque
summum bonum debito sibi amore, si *Et meri-*
à se non amaretur. Quòd verò id me- *tò.*
ritò faciat, patet etiam: Non enim
potest amare se aliquid melius, per-
fectiusque: quia istud melius, perfecti-
usque, Deus esset; ipse verò Deus non
esset. Non potest etiam amare se quid
imperfectius: quia contra Naturam
veri amoris est, imperfectum amare;
quod enim est imperfectum, bonum
non est. Si itaque imperfectum ama-
ret, non bonum amaret. Quòd verò *Creatu-*
amat propter se; eo ipso verè, & pro- *ras pro-*
priè amat tantum se. *Hic pter se.*

*Increatus
amoris
dotes ea-
dem, qua
scientia
increata.*

Hic Increatus Amor sui, amanti est reciprocè consequens, ac Relativus: Nam id amat, quod est; & id est, quod amat. Similis quoque, & par per omnia; quia nec amplius, nec minus se ipso amat. Naturâ demum, & tempore simul; quia ut est, statim se amat.

*Quod o-
stenditur.*

Origine ergo tantum Amans & Amor, ordinem habet; sed ita, ut ordo hic, in Naturâ eâdem, non faciat imparitatem ullam.

*Est idem
alterum.*

Ordinis hujus terminus, quia est Essentia ipsa Divina; ideo Deo est còessentialis, & consubstantialis; subsistit-que, & extat: Nempe fruitione resultans alterum idem. Idem, non multiplicatâ, sed eâdem entitate; Alterum, exigentiâ Relationis: Est enim Amantis ad Amare suum Relatio; Relatio verò est ad Alterum.

*Alterum
hoc, est
Persona.*

Alterum hoc, quia totam plenitudinem habet substantiæ Divinæ; ideo res est ita extans, ut possit monstrari ut hæc: Ideo-que facit Personam.

*Persona
hæc, non
est Filius.*

Persona hæc non potest dici Filius; quia non generatione, sed processione est. Etsi enim habet processio ista hanc proprietatem generationis, quòd sit
vivens

vivens ex vivente; alteramque, quòd sit ex substantiâ; attamen tertiam, nempe similitudinem, non ex vi suæ productionis habet, sed ex vi consubstantialitatis. Mentis enim tantum, seu intellectus, est hæc intima, & peculiaris proprietas; ut producat sibi simile. Unde factus ejus Verbum, seu Verum est ejus perfectissima imago. Voluntatis verò actus, cui Bonum pro obiecto est; non in id Naturâ suâ fertur, ut repræsentet; sed ut uniat, potitur, fruaturque. Cùm itaque voluntatis non sit hic finis, ut producat sibi simile; ideo non potest ejus dici generatio. Atque ita (quod demonstrandum sumpsit;) Spiritus Sanctus non est genitus, & non est Filius.

Quia non habet similitudinem ex vi sua processionis.

Voluntas non refert imaginem, sed ei unio

Sed objici potest. Quod Amoris proprium est, unire; non uniuntur autem, nisi similia: Ergo necesse est, ut Amor, dum vult unire, feratur in simile; atque ita in similitudinem producat, seu generet.

Objicitur, quod non uniuntur nisi similia.

Respondendum huic objectioni: Verum quidem esse, quòd Amor uniat; & quòd nequeant uniri, nisi similia: sed ex hoc non sequitur, quòd amans sibi simile

Respondetur, quod amor se mutat in amatum.

*Intellectus
potius rem
intellectā
sibi simi-
lem efficit.*

*Vnde eius
est genera-
tio.*

*Volunta-
tis non est.*

*Nec effici-
entia.*

*Nec crea-
tio.*

*Ostendi-
tur eius
productio.*

mile producat: sed potiùs, quòd co-
netur, studio Unionis, se in id quod
appetit transmutare; & se similem rei
Amatæ efficere. Intellectus non transit
in rem intellectam, sed potiùs eam sibi
conformem, similemque efficit. Volun-
tas verò, seu amor id efficitur, quod
amat. Unde qui intelligit, quid sit pro-
bum esse; non statim probus fit: qui
autem vult esse probus; quod verè vult,
est. Exinde vero patet; quòd cum ge-
neratio sit: sibi simile alterum produ-
cere; non verò se in alterius similitu-
dinem convertere: ideo, intellectus
generatio propriè dici potest, non po-
test voluntatis. Itaque Persona, quam
voluntas producit, non est Filius: quia
non generatione procedit. Nullo et-
iam modo Efficientiâ, aut Creatione:
quia (ut supra dixi;) quod efficitur,
ex alio est; quod Creatur, ex nihilo est;
neutrum ex substantiâ Divinâ. Atqui
consubstantialem esse Personam ter-
tiam Divinitati, supra demonstratum
est; ideo nec Efficientiâ, nec Creatio-
ne producitur.

Videndum jam ergo est, quid sit tan-
dem hæc Productio; & quem Ordinem
Origini-

Originis habeat. Quod ut deducam ;
Hoc imprimis est Notandum. Eorum,
quæ ad se referuntur, tria esse genera.

Primum Æquiparentiæ, ut vocant : ubi est Relatorum paritas ; ut amici ad amicum. Disquiparentiæ alterum : ubi eorum disparitas ; ut Domini ad servum. Tertium adhuc genus est Naturale, insitum, necessariò consequens : in quo Originis ordo est, sed inæqualitas nulla est. Hujus postremi generis, in Naturâ Creatâ, exemplar maximè perfectum ego censeo in potentijs, seu facultatibus animæ : Memoriâ, Intellectu, Voluntate. A Memoriâ etenim ; quam ego visionem animæ, in uno fixam voco ; oritur Agnitio Veri, quæ Intellectûs est : ab utroque autem Amor, seu fruitirio boni ; quæ est Natura voluntatis. Etsi verò tres istæ facultates talem Ordinem Originis habent ; attamen inter se pares, & similes sunt : ideo ; quia sibi consubstantiales, & in unitate Naturæ sunt.

Multò autem, imò infinitè perfecti-
ûs, id totum Divinitati inest. Verum,
inquam, Naturalem, immutabilem, O-
riginis ordinem habet. Ostensum enim
est,

Referuntur ad se æquiparata, ut amici.

Disquiparata, ut servus & Dominus, se consequentia.

Quorum exemplar in tribus anime potentijs.

Multo magis hac consequentia ordinis, est in Divinitate.

*Origo non
reciproca-
tur.*

est, à Patre, ut principio, Filium pro-
cedere, & oriri. Origo autem, & Prin-
cipium, Ordinem ideo facit; quia non
potest mutuò, & vicissim reciprocari.
Unde rectè voco, Cæsaris imaginem: :
non rectè verò, Imaginis Cæsarem. Sic
à Patre Filius, non Pater à Filio. Est er-
go in Divinitate Originis ordo.

*Ordo in
Divinis
est, Patris,
Filij, &
Spiritus
sancti.*

Qualis autem? Ille certè, quem for-
mula baptismi, id est, tessera fidei no-
stræ ostendit, ac comprobat. Dum
(ut ait Basilius) Oportet nos baptiza-
ri, prout accepimus; credere verò,
prout baptizamur. Nempe, in Nomi-
ne Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.
Sub his tribus (inquit Tertullianus) &
testatio Fidei, & sponsio salutis pigno-
ratur.

*Quod Ver-
bis scriptu-
ra proba-
tur.*

Hic ordo est Naturalis, & insitus.
Scriptum enim est: quòd quidquid
habet Pater, dederit Filio; & Filius di-
cit: quòd Spiritus de suo accipiat. Ad-
ditque: Omnia quæ habet Pater, mea
sunt; propterea dixi, de meo accipit.
Ex his inquam, verbis patet: Et com-
municata à Patre omnia esse Filio, quæ
servato Ordine Originis, & salvâ Pa-
ternitate, communicari poterant: Et

ab eodem, simul cum Filio, itidem cō-
municata Spiritui Sancto.

Nempe Amorem directum (ut supra
ostensum est) habet Pater : & quia o-
mnia, quæ Ordini Originis non repu-
gnant, dat Filio ; ideo dat ei eundem
Amorem Directum. Dum verò uterq;
etiam habet eundem Amorem Dire-
ctum; uterque etiam habet eundem A-
morem Reflexum; id est Spiritum San-
ctum : ab utroque, sed junctim, & ut
ab uno principio procedentem, seu
spiratum. Non enim participatio est
hîc, sed communio ejusdem Naturæ.
Et ideo rectè vocatur Processio; quia
à duobus, eâdem amborum emana-
tione, est. Quæ emanatio in tertio sub-
sistit; nec tendere ultra potest. Quia
cùm est Deus; cùm se scit esse; & cùm
se amat esse: hoc ipso tota inclusa in
se, se habens, seque fruens est Divini-
tas. Et omnia Patris habet Filius; &
Patris Filijque omnia, Spiritus Sanctus.

Hæc fere sunt, quæ mihi de Trinita-
te dicenda proposui. Cæterùm varias
similitudines è rebus Creatis Sacra
Scriptura; & ex illâ, Ecclesia deducere
solet, Personarum Sanctissimæ Triadis:

quas

*Amorem
directum
dat Pater
Filio.*

*Ex uno
duorum
amore di-
recto, pro-
cedit unus
utriusque
Amor re-
flexus: quæ
est spiri-
tus San-
ctus.*

*Nec ultra
procedit
Divinitas*

*Varia
imagines
Persona-
rum Tri-
nitatis.*

*Earumq;
Exempla.*

*Et si im-
perfecta.*

*A nobis
proponi-
tur ex for-
mâ Tri-
anguli.*

*Fluxu
puncti fit
linea rec-
ta.*

*Qua ut
ambiat,*

quas Patres Sancti explicant, compa-
rantque; quin imò suas quandoque ad-
dunt. Unde Filius; lux vera, lumen de
lumine, splendor, speculum, imago Pa-
tris: Spiritus Sanctus; spiratio, Hali-
tus, odor, unguentum, Sigillum, Digi-
tus, passim vocatur. Sed in omnibus i-
stis, semper aliquid dispar sit, necesse
est: creata enim non possunt aliter, id
quod increatum est, referre; nisi im-
perfectâ imagine. Hæc præfatus; au-
debo ne & ego aliquam Trinitatis mo-
liri similitudinem? Audebo: cùm, ut
dixi, habeam, qui præivere exemplo.
Ducam itaque in clausulâ hujus loci,
tenues quasdam tanti Mysterij lineas,
ex Trianguli consideratione, ac For-
mâ.

Punctum fluxu suo facit lineam, est-
que ejus Principium; Linea verò dum
directè tendit à puncto in punctum,
recta dicitur. Sed Linea recta non am-
bit, non amplectitur; ut contineat, in-
cludatque: quia tantùm in directum
fertur. Si verò supponamus, quòd re-
cta hæc linea velit complecti, ac conti-
nere; necesse illi foret, figuram Recti-
lineam quærere; & assumere.

Nullam

Nullam autem, dubio procul citiùs, potiùsque sumeret, quàm Triangulum: namque inter Rectilineas figuras, primum est, ideoque figuram appetenti statim obvium. Deinde; omnium figurarum simplicissimum, facillimumque; Nam ex utroque puncto, fluxu Lineæ in unum desinit; & concursu laterum efficitur; & seipsum quodam modo desinit. Quadrangulum verò non concurrit, non se claudit, non à se definitur; sed ab externâ & quartâ Lineâ: ideoque magis est compositum, & difficilium. Multò verò magis alia Poligona. Linea ergo recta, prout dixi; non aliam figuram citiùs, potiùsque appeteret, quàm Triangulum.

Illud autem non modo Æquicrurū, sed etiam Æquilaterū. Et Æquicrurum quidem ideo; quia æqualiter utrinque; fluere, donec conveniret. Deinde; quia tum demum par utriusque lateris (ut ita dicam) via esset, ad se quanto citius uniendum: contra quàm Scaleno, ubi inæqualia latera inæqualiter concurrerent. Æquilaterum verò ideo; quia Linea, modum laterum Trianguli, naturaliter electura videretur ad

Necesse ut appetat

Figuram, Nullam potiùs quàm Triangulum.

Quia primum & obviũ.

Quia facillimum.

Non ita Quadrangulum.

Appetet non modò æquicrurum.

Sed etiam Æquilaterum.

Q

men-

*Quia in-
variabile.*

mensuram sui. Deinde ; quia inter la-
tera, non aliter de conjunctione cer-
tius convenire posset, quàm si eam su-
meret rationem, quæ una semper est,
& invariabilis ; ea verò in Æquilatero
Triangulo tantum est : Nam Isoscelum
potest esse multiplex ; Æquilateri ve-
rò modus unus tantum, & immutabi-
lis.

*Hæc Tri-
nitati a-
ptantur.*

Sic deductâ Trianguli Naturâ, apte-
mus eam Divinitati : mancâ equidem
similitudine ; sed si benè expenderis,
profectò inter illas, quæ adferri solent,
non postremâ.

*Unum à
se ens.*

*Pater
Principiū.
Verum,*

*Visione
directa
fertur in
unum.*

*Efficitur
rectam.*

Cogito itaq; $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\ \tau\acute{o}\ \epsilon\upsilon\ \delta\acute{\iota}\nu$ nempe De-
um Patrem, & Principium Naturâ fer-
ri, & tendere directè in terminum a-
gnitionis sui, seu ad $\tau\prime\ \acute{\alpha}\lambda\lambda\eta\theta\acute{\epsilon}\iota\varsigma$. Directè
inquam : Nam id fit visione ; quæ non
potest esse, nisi recta. Est igitur hæc
quædam recta Divinitatis Linea, ter-
minos oppositos habens : sed ita ; ut
quod in linea creata, est à puncto ad
punctum directa protensio ; id in in-
creata, sit unius termini ad alterum,
Naturæ ejusdem, itidem directæ com-
municatio.

*Æterna
hæc linea*

Hæc æterna, & recta Linea, dum ex
vi

vi Naturæ suæ in directum est; non amplexitur, non ambit, non continet. Divinitatis autem Natura, necesse est, ut se plenè habeat, definiat, includatque; & quodammodo figuram appetat: id est; in tertio terminetur, claudaturque. Nempe ab utroque termino, à Patre & Filio, seu ab Uno, & Vero, ejusdem Substantiæ Processione, velut communis Lineæ fluxu, definit in τὸ ἀγαθόν: completque Sanctissimum hoc Patris, Filij, & Spiritus Sancti Trigonum.

Non enim Quadratum, aut Poligonum: quia tunc, non se ipsam Divinitas clauderet; sed aliunde, & ab extra, Comp osita esset; &, ut ita dicam superflua.

Trigona itaque (fas sit dicere;) est: Atque, ut insistam similitudini; non Æquicrura modò, sed etiam Æquilatera. Etenim non duo tantum latera, ob æqualem terminorum ad se conjungendum vim, habet; sed tria, omnino paria inter se; imò & eadem prorsus. Nempe; sicut, si in uno Triangulo sint duo ejus latera, radij ejusdem periferiæ; deinde duo iterum ejusdem latera, itidem sint ejusdem periferiæ radij;

*quia re-
cta; non
includis.*

*Appetit
autem in-
cludere.*

*Ideoq; in
Trigoni.
Bonum.*

*Non Verò
quadra-
tum for-
matur.*

*Illudq;
Æquicru-
rum, &
Æquila-
terum.*

*Quod de-
monstra-
tur geo-
metricè.*

dij: dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt; & inter se quoque conveniant, pariaque sint, necesse est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris, & Filij; eademque etiam Patris, & Spiritus Sancti: ideo consubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.

Ad mensuram sui est.

Et invariabilis.

Quod verò de Triangulo Creatò dixi; quòd eum Linea ad mensuram sui productura videretur: Id, Naturâ ipsâ Divinitati insitum necessariò est; ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat. Cùm ut Trianguli æquilateri; ita & hujus productionis certissima, invariabilis, & unica tantùm hæc Forma est; ut sit ad mensuram sui, per omnia par, & æqualis.

Ex eadem imagine patet Ordo Originis.

Ex eadem similitudine, monstrari potest Ordo Originis in Divinitate. Cùm, ut à fluxu puncti, Linea; sic à generatione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit tertius terminus Trianguli; sic à Patre, Filioque, velut ab uno conjunctoque principio, Spiritus Sanctus.

Hæc

Hæc est similitudo, à me non prorsus, puto, ineptè prolata; ita tamen, ut ab eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæret, semper secernamus, separemusque: Nempe protensionem, fluxum, spatium, compositionem, aliaque hujusmodi; quæ indivisibili, & simplicissimæ Naturæ nullo modo cõveniunt.

Sed ab hac similitudine secernenda imperfecta.

Sed quid ego, & quousque ista? quid, inquam, vel digito tangere, vel palmo metiri cælum, vel certè mare in scrobem satago effundere? Desino: nec irrito conatu fatigo ultra mentem, tantæ imparem Majestati; quæ fide, & silentio adoranda est.

Conatus ultra scrutandi reprimitur.

Adoro te ergo toto animo Trinominis Divinitas: & quia posuisti tenebras, latibulum tuum; in adita tua absconsa, & tibi soli nota, non ultra penetro. Sed cum Sanctis, qui tibi assistunt, faciem velo: & oculos mentis meæ, debiles ad hunc solem, obtego; & unâ, cum loco hoc, claudio.

Et debita adoratio- ne locus clauditur.

Pars Capitis Altera.

Ut erga nos est Deus. Ubi Creationis primùm, & post Missionis ad nos Divinarum Personarum ineffabile beneficium expenditur: ex quo manarunt Triplicia dona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ.

*Deus ipse
sibi suffi-
cit.*

*Nec ullâ
creaturâ
eget.*

*Produxit
illâ, quia
bene ei
voluit.*

*Præcipuè
rationalè.*

Apparet evidenter ex superiori Tractatione, Deum unum Naturâ, & trinum Personis, sibi abundè sufficientem esse; nullius rei, quæ extra illum est, indigum: ante omnem Creaturam æquè beatum; & post illam productam, nulla re auctum. Nullius ergo sui commodi causâ esse voluit, & existere universum hoc: & se imperitari decrevit rebus creatis ideo tantum, ut benè illis esset. Elucet verò, & eminent maximè, & præcipuè, hæc omnipotens & omniscia bonitas, seu voluntas ejus, in Creatione Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta, quæ produxit; vidit, quod essent valde bona; ideoque & bene omnia fecit; & omnibus benefecit: non tamen æquè illi Naturæ, quæ se esse nescit; ut illi, quæ se esse, cum tot dotibus miratur, agnoscat,

scit, gaudet. Natura verò hæc, Angelorum est, & Hominum. De Angelis nõ est nostri argumenti. Homo autem, quæ ab illo tulerit bona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ; pro modulo Scripti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè; exinde enim manat cultus & amor, quo erga Deum, lege gratitudinis, immensum tenemur.

qua sola se esse agnoscit.

Et agnoscere debet, triplicia sibi data dona.

DONA NATURÆ.

Ordior meritò à Donis Naturæ, & Origine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumq; Dei beneficium, quòd nos voluerit esse, & existere. Tria hic perpendam: statum nempe Naturæ nostræ; Deinde corpus; Postremò Animam.

In donis Natura.

Status, seu Conditio humana, quòd omnibus, quæ Deus sex Dierum spatio produxit, antecellat; patet evidenter. Hominem etenim velut summam, & culmen operum, ultimò produxit. Preparatâ primùm ornatâque mundi mansione, velut hospitem eum, imò Patrem familias, ac Dominum in hanc Orbis machinam introduxit: Paradisi voluptatis habitatorem illum fecit:

Conditionem humanam.

Qua sublimis, & eximia.

Quæ ante eum facta sunt, ejus usui ad-
dixit: præesse, ac dominari jussit omni-
bus: Compendium denique in illo Na-
turæ Creatæ inclusit. Nam est corpus;
ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit;
ut animalia: Ratione gaudet; ut Spiri-
tus. Præterea *αὐτοεξέστικον* eum fecit; id
est sui arbitrij, suæ spontis ac potesta-
tis; ac denique immortalitate dotavit.
Eximius itaque status ejus est. Unde
non male hominem, parvum mundum;
Mundum, Magnum hominem vocavê-
re: sed profectò superat hoc elogium;
& Mundo visibili potior, & præstantior
est.

*Et com-
pendium
creatura.*

*Corpus ei
par.*

*A Deo Ge-
lut elabo-
ratum.*

Ad Statum autem tantæ dignitatis,
aptavit illi par corpus; aut potius (ut
loquitur Scriptura) formavit. Nam
alia, jussu tantùm & imperio, velut fu-
dit productione: hoc dum formasse
dicitur; elaborasse videtur cum dili-
gentiâ, elegantîâ, venustate; idque
seorsim ab animâ, & separatâ functio-
ne. Deinde, de alijs dixit, & facta sunt:
hic; faciamus, ait: quod consultatio-
nis est, & destinati cum cura operis; ut
nempe Dominus omnium esse possit,
qui

qui propriè factus à Domino , inquit
Tertullianus.

Refert verò, ac repræsentat hanc cu- *Magna*
ram , Opus ipsum : ejusque forma , & *Venustate.*
statura erecta , ad cœlum vergens ; li-
berum nescio quid spirans ; speciem na-
tam ad imperium , & dominationem
præferens : contra quàm animalia cæ-
tera ; quæ prona ad terram , statum ser-
vilem , submissum , & ad humum humi-
lem , abjectumque habent.

Jam , quæ aptitudo , quæ symmetria , *Symme-*
quæ compositio membrorum ? Nullum *tria, & a-*
est , quod non & eximiæ necessitatis *ptitudo*
causam habeat , & decoris. Vel solius *membro-*
certè manûs , quæ homini tantùm data , *rum.*
varium usum , quis satis explicet ? Hæc *Et præci-*
est instrumentum omnium operum , *pue ma-*
quæcunq̃ mens humana vult moliri : *nus.*
hæc sustentationis ministra : hæc tutela
vitæ : hæc experimentum virium huma-
narum ; quibus regit , ac domat se infe-
riora : hæc cultura artium , ac elegan-
tiæ omnis fabra , & opifex : hæc deni-
que est ; cujus admiratio , nescio cui ,
ad testimonium Divinitatis suffecit.

Quid verò abdita illa corporis scru- *Sensuum*
ter ? sensus nempe , miri artificij organa : *organâ.*
&

*Facultatū
naturalis,
vitalis,
animalis,
officina.*

& præsertim oculorum; qui vigiles, velut in specula, constituti sunt animi indices, & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocant;) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, admirandas officinas? quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataque? in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento sit, prolixa, & diffusa dissertatio.

*Anima
præstantia.*

*In illa imago
divinitatis.*

Ad Animam ergo potiùs transeo; ubi propria imago, & similitudo Dei spectatur, ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, Deus ipse professus est. Hanc similitudinem variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos Ambrosius, & Augustinus præcipuè; ad tres Divinitatis Personas Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant: etsi non eo similitudinis modo, cujus ego aliquoties memini in hoc Scripto; & quem puto, ex adyto ipso Naturæ depromptum.

*Et in memoria,
intellectu,
voluntate;*

Tres enim hæ facultates, vna anima sunt. Et quia insitæ ejus essentiæ, & naturales; ideo coëssentiales, atque adeo pares sunt: & Ordinem tantum, ut

ut supra dixi, Originis habent; eum-
 que talem. Fixa Memoria in uno; (a- *Trinitatis*
 lioqui nisi in uno confisteret, non con- *specimen.*
 ftaret sibi; & non Memoria una, sed
 phantasma multiplex esset:) fixa in-
 quam in uno, Originem præbet confi-
 derationi istius Unius; id est Intelle-
 ctum producit Veri: ex utroque autem
 Voluntas procedit, seu quies in Bono.
 Quid enim aliud videat, noscat, appet-
 tatuè Anima; quàm Unum, Verum,
 Bonum? Deinde, quomodo plenè vi-
 deat, noscat, appetatuè, si non tota?
 quomodo autem tota; si non simul, &
 æquè per Memoriam, Intellectum,
 Voluntatem?

Patet itaque: hisce tribus, tres Per- *Exinde*
 sonas Unius Divinitatis repræsentari. *ad Divinã*
 Patet, Animam humanam, hac similitu- *assurgit*
 dinis prærogativâ, ad Divinam assur- *naturam.*
 gere Naturam; ejusque capacem debe-
 re fieri: ideoque meritò, tam amplis
 dotibus ornatam, dum nempe cogita-
 tione mente, affectu, momento uno,
 tot res adit, noscit, amplectitur: &
 hoc ipso temporis, loci, imo universi
 metas excedit, seque cunctis rebus ma- *Et in illa*
 jorem ostendit, nec posse ab ullâ ea- *conquie-*
 rum *scit.*

rum contineri; nec in ullâ nisi in solo Deo plenè conquiescere, apertè testatur.

Sic ornata videtur ob futuram Incarnationem.

Ultra hoc, nihil est quod addam, præter unum: nempe; non mirum tot, & tantis ornatam, in primo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ in consortium Divinitatis, & unionem Personæ, assumpta à Christo; & cælo illata esse debuit: ut statim ostendam.

DONA GRATIÆ.

Per Missionem Divinarum Personarum.

Non contentus Deus homini dedisse, quæ extra ipsum.

MAGNUM itaque, & vastum profectò est, quòd in Naturæ donis, humano generi impertijt Deus: & si spectas conditionem nostram; abundè, sat, superque: sed si ejus bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explere, largitione eorum, quæ extra illud sunt. Itaque, ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.

Seipsum dedit.

Votum: ut ex merito

Utinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc

hoc, quantumque est; quod Deus, in *expende-*
 ejus bonum est molitus; cum in terra *retur.*
 visus, & cum hominibus conversatus
 est, & habitavit in nobis; & vidimus
 gloriam ejus: nempe Deum manife- *Missio Fi-*
 stum in carne; qui visitavit nos Oriens *lij.*
 ex alto: Missionem hanc, inquam, pri-
 mam; quæ est per *σαρκοποίητον λόγον,*
 seu per Verbum carnem factum: Alte-
 ram deinde; quæ per adventum Para-
 cleti Spiritus Sancti, agnoscamus: & *Missio Spi-*
 ab utroque mare immensum gratiæ *ritus San-*
 vini expendamus. *cti.*

Quod ut probè fiat; imprimis, quid *Vtraque*
 fit in Divinis Missio, necessarium est *non est de*
 noscere. Non enim est, ne quis erret, *loci mi-*
 de loco in locum migratio: (hoc enim *gratio.*
 Deo, qui ubique est, non convenit:)
 sed est ejusdem semper, immoti, & im-
 mutabilis Dei, facta hominibus in tem-
 pore, sui manifestatio. Id ergo est Mis- *Sed appa-*
 sus, quod visus; id Missio, quod appa- *ritio.*
 ritio.

Porro temporalis hujus Missionis ra- *Modus*
 tio, & modus, manat ex Origine, ac *Missionis*
 Processione illâ æternâ, quam, cum de *manat*
 Trinitate agerem, deduxi.

Sicut enim Pater genuit, & Filius ge- *Ex gene-*
 nitus

*ratione,
Et proces-
sione æ-
ternâ.*

nitus est ; ita Pater mittit, & Filius mis-
sus est : & sicut à Patre, Filioque proce-
dit Spiritus Sanctus ; ita ab utroque
Missus est. Interim, hæc Missio non est
(inquit Divus Augustinus) inæquali-
tas substantiæ, sed Ordo Naturæ: quam-
vis enim utraque Persona se nobis ma-
nifestavit ; utraque tamen immota
mansit, in una cum Patre Divinitate,
& essentia.

*Oecono-
mia In-
carnatio-
nis.*

Hujus Missionis in Christo Oecono-
miam, seu modum, dispositionemque,
Ecclesia Catholica ejusmodi profite-
tur. Nempe; Secunda Divinitatis Per-
sona, quæ est Filius, æqualis & Coæ-
ternus Patri; cùm venisset plenitudo
temporis ; illi soli nota, qui novit, &
constituit tempora ; nasci ex Virgine
voluit : & assumpsit Naturam huma-
nam, totam & integram, ex anima &
corpore constitutam ; eamque Naturæ
Divinæ univit : ita, ut duæ Naturæ, &
una Persona, esset Christus ; Verus De-
us, Verus Homo.

*Christus
Verus De-
us, Verus
Homo.*

*Dua na-
tura, una
Persona.*

Duæ inquam in Christo sunt Natu-
ræ. Si enim una tantùm statueretur ; ea
vel Divina, vel humana esset. Si Divi-
na tantùm ; non esset homo: si humana

tan-

tantum; non esset Deus. Quem tamen, Deum & Hominem, Sacra Scriptura, & gesta ejus loquuntur evidenter: partim enim Divina prorsus, partim verò humana tantum, operatus est.

Si verò dicas unum Naturam, ex duabus compositam, conflataque; Id fieri nequit, sine alterutrius vel interitu, vel imminutione: & necesse, ut vel Divina degeneret in humanam; vel hæc ab illâ absorpta, & absumpta sit: Atque ita neutra integra; sed nescio quæ nova, mixta, & imperfecta.

Nec mixta, nec divisâ.

Duæ ergo sunt Naturæ: & ideo disparæ, & cuique propriæ, ac peculiâres sunt affectiones; atque functiones. Unde nasci, lacte ac cibo ali, carnis necessitates sustinere, ac sustentare; partim denique ac mori, humanum. Mirari verò vi propria facere: morbis, morti, mari, ac ventis imperare; dæmonis regnum evertere; non peccasse unquam nec peccare posse; peccata verò alijs dimittere; cogitationes nosse; animis nostris (nempe ut in illum credamus) imperare; Divinum.

Disparæ naturarum functiones.

Etsi verò functiones istæ, utriusque Naturæ separatim peculiâres; attamen

Tamen tanquam de una

ob

*prædicari
possunt.
Impatibi-
lis.*

*Ob unio-
nem hypo-
staticam.*

*Deipara.
Dei nati-
vitas.*

ob unitatem Personæ, tanquam de vna Personâ meritò prædicantur. Inde est: quòd etsi Deus ἀπαθής, ὅτι καὶ ἀσωμάτος: tamen quia Corpus sibi, ut proprium assumpsit; ideo Deus passus dicitur. Unde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et Maria Θεοτόκος; & Nativitas Christi, vel Apparitio, Θεοφάνεια rectè dicitur: ex prærogativâ nempe Personæ, cui Divinitas inseparabilis est.

*Causa In-
carnatio-
nis.*

Sic explicatâ Oeconomieâ Incarnationis; Causas, cur Deus mirum hoc voluerit, effeceritque; non pigebit recensere, cum pijs, Sanctisque Patribus: quorum pulcherrima utriusque linguæ loca Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industriâ, ac diligentia collegit. Videamus ergo, de promamusque ex hac penu imprimis Finem, quem sibi proposuit Deus: Convenientiam deinde, qua eum est executus: denique Necessitatem ejus.

*Nempe Fi-
nis ejus,
conveni-
entia, ne-
cessitas.*

*Finis est
gloria Dei.*

Finis omnium Dei operum, etsi passim, & verè assignatur Gloria ejus: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia, redundet, ac

ac redeat: attamen cum hæc ipsa Glo-
ria, quæ est laudantium consentiens
vox, & nihil in se solidi fructus habeat;
& etiamsi haberet, tamen Deo sibi suf-
ficienti addere nihil posset: Ideo di-
cendum est; quòd etsi Gloria neces-
sariò comitetur opera ejus; tamen fi-
nem eorum non esse aliquod ex illa
emolumentum; sed solum Naturæ be-
neficæ, ut ita dicam, gustum: dum be-
ne fecisse, & amat unicè, & gaudet;
& fructum ex se, & facto suo capit. In-
finitæ inquam Bonitatis ejus, in bene-
faciendo (ut ita dixerim) satietas, fi-
nis est: quòd apparuerit benignitas, &
humanitas Salvatoris nostri Dei; ut tam
diffitam, & conditione, & culpâ, natu-
ram assumere, & reparare voverit.

Hæc eum impulit Primùm; ad sui
Conjunctionem: quæ major esse non
potest, quàm in hoc Incarnationis My-
sterio; cum Deus Homo factus est, ut
Homo fieret Deus. Deinde ad opitu-
lationem: quæ tantò major est, quanto
magis miseris subvenit; nec sese juvare
valentibus. Denique, ad profligan-
dam mali Dæmonis sævitiam: quæ ex-

*Aur quæ-
dam Bo-
nitatis, &
beneficen-
tia satie-
tas.*

*Et hinc
maximè
quæ possit
esse, com-
municatio*

*Opitula-
tio.*

*Vindica-
tio à Dæ-
mone.*

R

erce-

ercebat regnum, fraudulenter victi, in primo Parente, generis humani.

*Conveni-
entia Au-
toris.*

Hic ergo finis est admirandi hujusce Operis. Convenientia sequitur: quæ ostendit; à nullo, (præter Deum ipsum) convenientius hominem vindicari debuisse. Magis enim obligaretur homo Creaturæ id sibi præstanti, quàm Deo. Cui itaque debemus (inquit Divus Augustinus) quòd sumus; meritò illi convenit debere, quòd post lapsum, iustificati sumus.

*Nempe
nullus,
præter-
quàm Dei.*

*Idque se-
cunda Di-
vinitatis,
Persona.*

Si autem Divinitati competijt nos vindicare: conveniebat; ut id secunda ejus Persona, id est Filius, exequeretur. Ab illo enim nos decebat refici; per quem nos, & omnia facta sunt. Deinde, Filius est propriè imago Patris, & figura substantiæ ejus: per hunc itaque, amissa in nobis imago Dei, restitui debuit. Qui cum assumpserit hominem, non in unitatem Essentiæ, sed in unitatem Personæ: sequitur; quòd etsi Trinitatis una sit actio; Personæ tamen Filij, propria hæc sit assumptio.

*Modi Con-
venientia.*

Post Convenientiam Autoris, non minus elucet Convenientia Modi. Expediebat enim apparere, & manifestari homi-

hominibus Deum: apparere verò non potuit, nisi velo corporis contactus; quando ne Moysis quidem faciem mortales oculi sustinere potuerint, recen- ter à Deo venientis. Si autem corpore regi debuit; nullo convenientiùs, quàm humano. Decuit deinde, in hac Natu- râ Dæmonem vincere, quæ à Dæmone victa est: Major enim exinde certami- nis, ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

*Ut in car-
ne nostra.*

De fæmina etiam nasci, itidem con- sentaneum fuit: Nam ut per mulierem primam mors; ita salus per alteram. Et ut Eva culpæ Mater; ita gratiæ, Maria. Ex Virgine autem: quia noviter nasci debuit novæ Nativitatis dedicator; per quem homo nascitur in Deum, quia Deus in hominem natus est. Deinde; Virgo adhuc erat terra, nec ullo attri- tuta opere, ex quâ formatus Adam: ideo alter, & novus Adam, itidem ex Virgine. Et, sicut æterna generatio sine Matre; ita quæ in tempore Nativitas, sine Patre: ut nempe una Persona, & binos tantùm, & convenientes Natu- ris, haberet Parentes.

*Ut de fa-
m. nat.*

*Eaq; Vir-
gine na-
sceretur.*

Neque verò indecorum, Deum assump- sisse carnem. Nam qui de limo fecit

*Non inde-
corum, quod*

*carnem
assumpsit.*

hominem; quis arguat, quòd per carnem refecit? attrectavit primum, cur non susciperet alterum? si enim non verè suscepisset, quis eum verum hominem dixisset? si autem verus homo non fuisset, quæ causa simulatæ Naturæ? quorsum, inquam, homo, non tamen homo?

*Et quòd
infirmi-
tas nostras
portavit.*

Nec dedecet, quòd infirmitates nostras ipse portavit. Sustinuit enim non impositas, sed assumptas: sustinuit; non succubuit: hoc enim imbecillitatis esset; illud Fortitudinis, & Virtutis. Subijt ergo dolorem & mortem: quia & in dolore tolerando, & in morte subeundâ, Virtutum officia versantur: quæ Magister, & Præceptor perferre debuit; ut ostenderet perferri posse: nec repugnare id mortali, fragiliquæ Naturæ; quod, eam indutus, fecit, ipse.

*Tertia
Conveni-
entia
temporis.*

Tertia Convenientia est Temporis: quæ etsi illi soli cognita, qui cuncta fecit in tempore opportuno: attamen post correctum genus humanum, lege promulgatâ; post præmissa de se Prophetarum testimonia; & mira opera adstruendæ sui notitiæ facta; dum me-
dium

dium silentium tenerent omnia, & pacatus per Augustum Orbis esset; dum ultima Monarchiarum Roma, ad summum perducta fastigium, & arx omnis superstitionis est facta; dum Hierosolymia in mores gentium paulatim transiret; dum Synagoga in sectas scissa philosopharetur, & Platonem aut Zenonem potius, quàm Mosem saperet; dum per idololatriam toti Orbi princeps mundi hujus imperaret: ut tandem eijceretur foras, & regnum peccati destrueretur; nasci in hominem Deus commodum, opportunum, & conveniens judicavit.

Cujus idonea causa recensentur.

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut promisi,) Necessitas Incarnationis ostendenda est. Quæ nulla equidem absoluta, antecedens, & cogens Deum, dari potest; dari tamen potest congrua, & consequens: Nam Deus semper vult fieri, quæcunque verè convenit fieri. Et sicut, quantumlibet parvum inconveniens, est illi impossibilitas; ita justa ratio, est illi consequens necessitas. Has itaque consequentes necessitates ex sensu Sanctorum Patrum recensebo.

Necessitas Incarnationis.

Non absoluta.

Sed consequens.

*Prima est,
quia pec-
catorem
redimere
non potu-
it, nisi pec-
cato non
obnoxius,*

Prima autem est. Quòd non potu-
erit genus humanum in Peccatum la-
psum, reparari, nisi ab eo, qui & pec-
cati, tam Originalis, quàm commissi,
seu (ut vocant) Actualis expers, &
ἀναμάρτητος omnino, id est, ut ita di-
cam, impeccabilis esset. Non enim sub-
venire peccato potuit simili peccato
semel nexus, & semper obnoxius: nec
intervenire pro sceleratis servis com-
plex, & adstrictus jugo servitutis: nec
satisfaciens gratus, acceptusque esse
potuit, odium meritus; nec immunis
à peccato. In quo igitur non erat, nec
esse potuit peccatum, ipse venit aufer-
re peccatum. Nam si in ipso quoq; fuisset,
aut esse potuisset peccatū; auferen-
dum illi foret, non ipse auferret.

*Altera,
quia satis-
factio ple-
na esse nō
potuit, nisi
ab homine
Deo.*

Altera consequens Necessitas Incar-
nationis est. Quòd offensa, ac injuria
Dei, à genere humano placari, ac com-
pensari debuit justâ satisfactione; sa-
tisfactio autem justa, ac perfecta est,
quæ totum quod tenetur, liquidò &
planè exolvit, sine ullâ condonatione.
Talem autem nec homo, nec Angelus
præstare Deo potest: nihil enim uter-
que habet, quod de suo, in solutionem

ei imputet. Qui itaque eam præstaret; necesse est, ut communi, & purâ Creaturâ major esset: Nihil autem tali Creaturâ majus, nisi Deus homo factus.

Tertia Consequens Necessitas petitur ex magnitudine, & atrocitate peccati. Quod est ideò infinite malum, quia adversum, & ex opposito contrarium infinito bono. Tolli itaque non potuit, nisi ab infinite dignâ, id est, unâ cum Deo, imo ipsâmet Divinâ Personâ: quæ & textit, quâ sine labe homo, infinitam vilitatē offendentis: & æquavit, quâ Deus, infinitam Majestatem offensi: condignus inquam Mediator, & sequester pacis Christus; imis summa conjungens, & faciens utraque unum. Interventu nempe suo, velut ponte quodam, terrena cælestibus, humana conjunxit Divinis; quæ absque illo conjungi nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Necessitas exinde. Quod si ne in pristinum quidem statum redire per se potuit genus humanum; quantò minùs æternam felicitatem mereri, & obtinere? eam verò cum homini destinasset, & præparasset Deus; necesse fuit, ut

*Tertia :
quia infinita culpa
in finitis erat
meritis pensanda.*

*Quarta :
quia si homo
veniam non potuit
mereri, quantiò
minus
præmium.*

præstitisset : præstari verò prævaricatori justè non potuit, nisi & post satisfactionem ; & ob meritum : solvere autem, ne dum mereri, non erat virium humanarum. Itaque ipsum, humanitate assumptâ, & abolere culpam, & præmium hoc ingens mereri, oportuit ; per quod Filij Dei nominamur, & sumus : si autem filij ; & hæredes gloriæ ejus : hæredes inquam Dei, cohæredes autem Christi.

Necessitates has approbavit successus.

Hæc necessitates videtur Deus eo ipso ostendere voluisse ; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset ; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa, fuissent. Non quòd non essent Dei simul, & statim, perfecta opera ; sed ut manifestius, & morbi, & remedij magnitudo pateret.

Qui non fecerunt ex lege Naturæ.

Gradus verò hujus operis hi fuerunt. Primùm ; videns Deus, quòd multa malitia esset hominum in terra, ad malum omni tempore : ut mederetur tam gravi morbo ; Legem Naturæ, insculptam semel in cordibus nostris, & nunquam deleri penitus passus est ; & semper re-dintegavit : manifestatione sui, allocutio-

cutione, admonitione, præceptis, somnijs, signis, præmijs, ac pænis: quæ cuncta in Patriarcharum, & Prophetarum gestis spectantur.

Deinde; cùm hæc non sufficere viderentur; Legem scriptam promulgavit: eâ Majestate, quæ talem, tantumque legislatorem deceret: quâ de re, in tertiâ parte capituli hujus dicitur, uberiùs.

Tertiò; addi forsan potest: non jam Israëlitis tantùm datum; sed per gentes sparsum, & optimis quibusque ingenijs insitum, sapientiæ studium: per quod impressas, innatasque mentibus nostris Veri notiones, ad artis & scientiæ modum perducere conati sunt multi: idque sæpe haud irritè; ut testantur non pauca, quæ vetus Philosophia prodidit, arcanæ profectò, & abditæ veritatis. Id verò, etsi absque adminiculo apertæ revelationis; non tamen certè sine Divino instinctu, & occultâ quadam mentium, velut manu-ductione. Non enim alius, sapientiæ has scintillas spargere potuit, nisi Sapientia ipsa; id est Deus.

*Tria hæc
non iude-
runt
corruptū,
genus hu-
manum.*

Tria verò hæc, etiamsi eximia, non attulere tamen plenam generi humano medelam. Nam Lege Naturæ, & Scriptâ, nunquam ita cultus Veri Dei obtinuit, ut πολυθεΐα, & idololatria tolleretur; nec Judæismus Dei Veri notitiam ad gentes transmisit. Unde, Deus Israël vocatus, qui omnium esse debuit; & ignoratus ubique; & tantum notus in Judæa Deus. Philosophia verò multò minùs id præstitit: dum aut non firmiter unum autorem, & rectorem universi docuit; aut si docuit, (ut forsitan secta Stoica:) nullo tamen fructu ad cultum ejus: imo adeo eum insuper habuit; ut ei Sapientem suum vel æquaret, vel præferret. Immortalitatem autem animorum nulla prorsus professâ est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus;) oculus absentia, id est à sensu remota non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum ejus sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt, qui viderunt: ita Divina & æterna, à Deo æterno tantum didicisse oportuit.

Itaque:

Itaque : ut ultima tandem manus imponeretur tanto operi ; postquam Deus multifariam, multisque modis olim locutus esset Patribus, in Prophetis ; novissimè loquutus est nobis in Filio : & docuit nos omnem veritatem ; per eum , qui est Via, Veritas, & Vita. Ita ut jam totum genus humanum, Deum Verum ; ejus Providentiam ; & demum vitam æternam agnoverit, credideritque ; eaque obtinuerit salutis subsidia, quæ recensui compendio, cùm de Gratiâ tractarem ; & quæ dicam infra uberiùs : ad quæ loca, ne tautologus sim , meritò Lectorem remitto.

*Itaq̃, ultima impon-
sta manus.*

Incarnacione Dei.

Cujus fructus ante recensiti.

De alterâ, nempe Spiritus Sancti Missione.

Sequitur jam altera manifestata nobis Missio Tertiæ Divinitatis Personæ, nempe Spiritus Sancti ; pari compendio, eodemque ordine tractationis explicanda.

Oeconomiam ejus Ecclesia Catholica profitetur talem. Post perfectum, consummatumque redemptionis nostræ opus, quod Filij Persona implendum

Oeconomia missionis Spiritus Sancti.

dum susceperat; cum idem Redemptor rogaret Patrem, ut alium Paraclitum daret nobis, qui maneret nobiscum in æternum: & rogatu ejus, & meritis, venit Paraclitus Spiritus Sanctus; quem *Qui à Patre, Filioque missus,* misit Pater in nomine ejus. In nomine, inquam, ejus: sicut enim in æternâ illâ Processione, à Patre Filioque originem habet; ita & ab utroque temporalem missionem. Quæ tum primum manifestata nobis; cum Filius opus consummasset, quod illi dedit Pater ut faceret: ante enim non erat plenè Spiritus Sanctus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

*Narratio
hujus Missionis.*

Acceperunt ergo credentes, virtutem Supervenientis Spiritus Sancti in eos, tum primùm; cum complerentur dies Pentecostes, & essent omnes discipuli pariter in eodem loco. Factus enim tum repentè de cælo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis; & replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis; sedi. q; supra singulos eorum.

*Per quam
sigillis sancti
Anatoli.*

Miro tum, inquam, modo communicationis, per infusionem quandam,

& il-

& illapsam Substantiæ suæ, impressit Spiritus Sanctus velut sigillum, ac formam sanctificationis animabus credentium. Ante hunc diem Patriarchis & Prophetis, quin imo & Apostolis, per Operationem tantum, & effectum charismata sua largitus est: tum verò demum personaliter, & substantialiter, non dona tantum sua, sed seipsum infudit; ut Scripturæ loca evincunt, cum eum nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa ejus esse, & denique ut pignus, & arrhabonem, eum habere testantur. Quæ cuncta substantivam, & personalem in se habentem declarant; factam non tantum per gratiam Operationis (inquit Augustinus;) sed per ipsam Divinitatis ejus præsentiam: ita, ut in vasa cordium, animarumque (inquit idem;) non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit unguenti. Cujus conjunctionis peti similitudo potest à mixture metallorum, vel olei cum cerâ, vel cum aquæ vinum infunditur.

Tum primum personaliter descendit, ac substantialiter in se habentem animas Spiritus S.

Cujus rei exempla creata.

Non est tamen ea unio, quæ ex duabus Naturis in Christo. Ibi enim à Deo in unitatem Personæ assumpta Humanitas

Communicatio hæc differt ab unione hypostatica.

nititas ; hîc Humanitati communicata
Divinitas : ibi uni , & individuo homi-
ni propria ; hîc pluribus æquè imperti-
ta : per illam Homo verus, Deus verus ;
per hanc in filios Dei hominum ad-
optio ; non Spirituum , sed Spirituali-
um. Unde ibi naturalis unio ; hic ha-
bitualis tantùm.

*Causa hu-
jus Missio-
nis bonitas
Dei.*

Causam Missionis istius , Divinitas
non aliam , quàm in Incarnatione ha-
buit: nempe beneficæ Naturæ suæ vim,
& se communicandi insitum appeti-
tum. Per hunc , ut à Filio facta copio-
sa redemptio ; ita à Spiritu Sancto San-
ctificatio nostra.

*Et sancti-
ficatio no-
stra.*

Non enim hæc ab alio esse potuit,
quàm à Deo. Nam Sanctificatio , est
animi humani, supra ejus vires natura-
les , gratis effecta capacitas ; quæ Deo
plenos, ejusque consortes naturæ effi-
ciat. Creatura itaque non potest san-
ctificare Creaturam ; quia quod Na-
turale tantùm est , Supernaturalem ef-
fectum non producit. Deinde ; nulla
res potest animum , ejusque recessum
ingredi , præter Deum. Ille solus scru-
tans corda , alioqui imperscrutabilia.
Illi uniri ; in illum tantùm possu-
mus

*Qua non
potuit esse
nisi à Deo,
unde Au-
toris con-
suetudine.*

*Nam cre-
atura non
potest quid
superna-
turale
producere*

mus transmutari, (ut supra cùm *Nec ani-*
 amoris vim demonstrarem, explicavi.) *num in-*
 Ille denique solus est, dominus & arbi- *gredi.*
 ter mentis nostræ; quam semper adire
 intimè potest, ejus facultates ingredi, *Quod soli-*
 & quocunque vult, movere, ac ducere. *us Dei est.*
 Itaque largitio sanctificationis, est mu-
 nificentia Divinitatis.

In Divinitate autem proprium, & *Sanctifica-*
 peculiare id tertiæ Personæ, id est Spi- *tio propria*
 ritui Sancto. Causa est, quia illius æ- *tertia*
 terna Processio à voluntate ortum du- *persona.*
 cit; voluntati autem ita Sanctitas an-
 nexa, ut intellectui Veritas. Unde Per-
 sonalis hic character Spiritui Sancto;
 ut sit Autor Sanctificationis.

Deinde; ille non natus nobis est, sed *Quia à*
 datus; idque ideo, quia amor, origo *Deo amā-*
 & causa doni. Spiritus Sanctus ergo *te orta.*
 propriè Donum, quia amor: Donum
 autem non aliud, nisi Sanctificationis:
 nam præter illam, à Deo amante do-
 nari nobis minus non decuit; majus
 non potuit. Hoc accepto; contingit
 summum homini bonum: hoc dato;
 impletur summus Dei amor.

Tertiò; cùm se generi humano ita *cui velut*
 profudit Divinitas in Incarnatione Fi- *aditum,*
 lij; *fuit Incar-*
natio.

lij; quidni faceret idem in tertia Spi-
ritus Sancti Persona, cujus proprietas,
Bonitas, & Charitas est? Cùm Filius non
modo reparasset, & in integrum resti-
tuisset naturam humanam; sed etiam
hypostasi suâ ornasset, & velut aptam
amori infinito reddidisset: quomodo
non rueret ille in communicationem?
non aliter, ac ignis admotus in Mate-
riam accendi, & ardere promptam. Si
Sapientia æterna eo se demisit; ut non
Spirituales Substantias, & Angelos, sed
carnem, & semen Abrahamæ apprehende-
ret: quidni delaberetur Bonitas infi-
nita, & effunderetur itidem super
omnem carnem, jam Divinitatis con-
sortio, & unione nobilitatam, & ut in
Spiritum verteretur, facilem paratam-
que? Meritò itaque, hisce de causis,
æterna Charitas diffusa est in cordibus
nostris per Spiritum Sanctum, qui da-
tus est nobis: ut Bonus bonos, ut San-
ctus sanctos efficiat.

*Et Sapien-
tia exem-
plū, Boni-
tas subse-
cuta.*

*Conveni-
entia mo-
di. In igne
apparuit,
quia amor
est.*

Post Convenientias Autoris, sequitur
Modi congrua, & consummata præstan-
tia. In igneis enim linguis Spiritus
Sancti Missio apparuit: convenienti
perfectò, ætui illi æterni amoris; &

vim ac efficaciam ejus repræsentante Formâ. Quid enim amori, igne similius? utriusque natura ardens, & flagrans est. Misit itaque Pater, & Filius, sacrum hunc ignem in terram: hoc utique sine, ut accenderetur, & arderet; ut fervens in nobis desiderium sui faceret, & cum flamma sursum elevaret; ut scoriam animorum purgaret, vitiaque exureret; ut denique mentes, affectibus terrenis facile cæcas, illustraret; ac lucis suæ radio illuminaret.

Ut accenderet, purgaret, exureret.

In linguis etiam apparuit, & statim post descensum suum largitus est earum notitiam; cum admiratione enim omnium maximâ, rudes, ignari, indocti, imperiti, cæperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: ut nempe, quemadmodum conatus superbiæ, & vanus elatusque Spiritus, confudit linguas; ita Spiritus Sanctus eas uniret, & hoc necessario instrumento Apostolos ad prædicationem Veritatis redderet idoneos.

In linguis apparuit.

Quia largitus imperitis earum notitiam.

Præterea, impleti Spiritu Sancto varijs linguis loquimur; dum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus puras manus levamus; laudes &

Quia nos docet loqui in Psalmis spiritualibus.

S gratias

*Vt loqua-
mur re-
ctè Ver-
bum, quod
Caro fa-
ctum est.*

gratias agimus, prædicantes magnalia Dei. Denique, Verbum æternum nobis manifestatum est, dum Verbum Caro factum est. Compotes ergo Verbi, ut illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggeret nobis omnia, & cuius unctio doceret nos omnia, in linguis igneis venit: Ut quia pollutis adhuc labijs loqui abbreviatum hoc Verbum non **potuimus**; velut candente illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia nostra pura, & munda redderet; & linguas nostras, humana tantùm balbutientes, & ad Divina mutas, novo calore ac spiritu ita animaret, instrueretque; ut loqueremur rectè.

*Conveni-
entia Tẽ-
poris.*

*Nempe
post redẽ-
tionem
sanctifica-
tio.*

Tertia est Convenientia Temporis: sed ea jam in ipsa Oeconomia Missionis explicata est. Nempe, post Redemptionem impletam, convenienter Sanctificatio perfici debuit: & cùm ascendit, qui descenderat; misit, quod promiserat; & dedit dona hominibus. Nisi enim ascendisset, priùs consummato opere; meritis ejus obtentus Paraclitus non venisset ad nos. Ergo commodè Redemptionem Sanctificatio secuta est.

*Necessitas
hujus*

Necessitas demum Missionis istius
expen-

expendenda restat. Ea autem est no-
 stra miseria: etsi enim redempti à
 Christo; non tamen relictì sine holte:
 cum quo dum vivimus, continuè no-
 bis pugna. Voluit nempe certamen
 nobis esse; ut esset meritum, victoria,
 & corona. Hostis primus Caro est:
 quæ adversatur ita Spiritui; ut ille o-
 lim, in homine non mansurum se dix-
 erit, quia caro esset. Contra hunc er-
 go continuum, & domesticum ho-
 stem; præsidium unicum, intima Spi-
 ritus Sancti in nobis mansio. Quam
 & promisit Deus, cum dixit; Effundam
 Spiritum meum super omnem carnem:
 & præstitit; cum Spiritus Sanctus su-
 pervenit in nos. Ita, ut quod ex carne
 natum, caro erat; id nunc natum ex
 Spiritu, unus cum illo Spiritus efficia-
 tur.

*Missionis,
 primum
 ex nostra
 indigen-
 tia.*

*Contra
 carnem,
 qua Spiritus
 sancti con-
 traria.*

Necessitas ejusdem Miseriæ altera
 est, ab hoste altero, nempe Dæmone:
 cum quo etiam major multò, quàm
 cum carne colluctatio. Adversarius e-
 nim hic noster, non modò tanquam
 leo ferox inhiat nobis; sed etiam, ut cal-
 lidus serpens insidiatur calcaneo no-
 stro. Porro, cum ille spiritus sit; ideo

*Alteram,
 contra spi-
 ritualia
 nequitiæ.*

*Nobis en-
 nim inhi-
 ant, & in-
 sidiantur.*

neceſſe fuit firmari nos , & tutari Spi-
ritu Sancto : qui ab ejus poteſtate , &
ſervitute eriperet ; & in libertatem Fi-
liorum Dei vindicaret : nam ubi Spi-
ritus Dei, ibi libertas.

*Tertia ,
quia era-
mus or-
phani poſt
Chriſtum.*

*Et aſſi-
ſtente
Spir. S. e-
gebamus.*

*Vtriuſq;
Miſſionis
ingens ex-
ga nos di-
gnatio.*

Ultima Neceſſitas eſt : quia orbatu
per Aſcenſum Chriſti, indigebamus
Paraclito, ſeu Conſolatore animarum
noſtrarum. Qui igitur dixit, non re-
linquam vos orphanos ; providit hunc
Tutorem : & ſuis meritis obtinuit, & u-
nâ cum Patre præſtitit, ac miſit. Et; ſi-
cut æternus Pater ita dilexit mundum,
ut ei Filium ſuum unigenitum daret; ita
ille cum Patre , dilexit quoque eum uſ-
que in finem : dum ambo , à ſe utroq;
procedentem donârunt Spiritum San-
ctum , ſemper nobiſcum manſurum ;
& aſſiduum noſtri Rectorem, & Prote-
ctorem.

Hæc ſunt, quæ ſtriçtè recensui , utri-
uſque Miſſionis immenſa prorfus , &
inſinita Dona Gratia; ; quæ non modò
fando complecti nemo dignè poteſt;
ſed ne cogitatione quidem, ac mente
aſſequi. Ad quæ ſtupent Angeli, & mi-
rantur tantam dignationem generis
humani ; dum ſe tota illi infudit Di-
vini-

vinitas. Quin imo, si tangi possent invi- *Angelis*
diâ; quererentur homini, velut minori, *panè in-*
& prodigo filio, præ se, & Naturâ suâ, *videnda.*
talia ac tanta data, concessâque.

Itaque exinde, quid sit muneris, of- *Infinite*
ficijque nostri, dignè æstimemus: ma- *æstimand-*
gna quippe accepimus, & naturæ no- *da.*
stræ modum longè supergressa; quæ ut
dantis magnitudinem testantur, ita
confessionè nostræ indignitatis impri- *Cum con-*
mis requirunt. Profiteamur ergò verè *fessione*
nos indignos, ut tantò magis crescat, *nostræ in-*
gloria beneficæ Divinitatis. Deinde *dignitatis.*
exaltemus Dominum; & exultet spiri- *Laude*
tus noster in Deo salutari, ac sanctifi- *Dei.*
catore nostro. Postremò, parem curam, *Et coope-*
studiumque, tot ejus auxilijs sumamus, *ratione*
impendamusque; & cooperemur gra- *gratia.*
tiæ, ut compotes esse possimus (quam
explicatum eo) Gloriæ.

DONA GLORIÆ.

AD hæc enim explicanda, expen- *Eorum*
dendâque, Ordo me promissæ *basis Im-*
tractationis deducit. Quorum *mortali-*
basis, ac fundamentum duplex est: *tas, & Re-*
nempe Immortalitas animorum, & *surrectio.*
Resurrectio Corporum.

*Prima, af-
serta in
prolego-
menis.*

De utroque non est opus longâ dis-
sertatione evagari; Christianis namque
scribuntur ista, utrumque firma fide,
credentibus. Et in Prolegomenis jacta
jam sunt, etsi velut per transfennam, so-
lida tamen argumenta adstruendæ im-
mortalitatis. Vitamque æternam no-
bis Deus promisit, commendavit, ap-
petere suavit; & hanc præsentem, tran-
situm tantum ad illam, nunquam fi-
niendam esse asseruit, docuitque; &
quidem tam certò, tam crebrò, ut non
sit amplius dubitandi locus.

*Alterâ
certa itē,
& aperta,
Deoq; fa-
cillima.*

Resurrectionem item Corporum,
ipse Resurgens, & docuit, & monstra-
vit utique, omnipotenti Deo minimè
difficilem. Nam qui potuit hominem
Creare; quomodo non posset mortu-
um suscitare? Cùm (ut Augustinus ait)
majus miraculum sit, novos semper
homines nasci; quàm mortuos resur-
gere. Difficilius namque est, (ait Minu-
tius Felix:) id quod non sit, incipere;
quàm id quod fuerit, iterare. Quod
itaque Deus præstare facillè potest; id &
præstitit ipse, & deinceps præstiturum
se promisit. Credo itaque, & cum Jobo
scio, ac dico: quod Redemptor meus
vivit

*Credenda
igitur fir-
miter.*

vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne meâ videbo Deum meum; quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius; reposita hæc est spes in sinu meo.

Vivemus inquam, vivemus in æternitate, cum animâ & corpore vitam alteram: & si hanc præsentem rectè egerimus; felicem omnino, ac beatam. Quam difficile est verbis explicare, cum notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum; quin & captum mentis humanæ, longè superare ea, quæ præparavit se diligentibus Deus. Attamen dicenda sunt, prout in umbra tantum, & tenui imagiâ tradita habemus.

Ea verò partim ad animum pertinent: partim referuntur ad corpus. De Animo jure merito præmittam; ille enim propriè solus capax est veræ felicitatis. Huic igitur visionem Dei tribuunt; & hoc compendio totum designant, quod hominem reddere beatum potest. Neque ego diffiteor; quinimo prorsus agnosco: sed id paulò aliter,

*Et Vita
altera
certò expectanda.*

*Cujus
Beata ineffabilis
gloria.*

*Qua pri-
mum ad
animum
pertinet.*

*Vulgò in
visione
ponitur.*

ter, quàm vulgò solet, explicare con-
tendam.

*Sed id ac-
curatius
ad facul-
tates ani-
mae apta-
tur.*

Primum igitur; totâ Animâ Deum
recipi, Dico. Cujus facultates, seu Po-
tentia cum sint tres: nempe Memoria,
Intellectus, Voluntas; ideo omnes ha-
sce à Deo repleri, & omnes plenè & pa-
riter compotes illius debere fieri, fir-
miter statuo; atque id ita deduco.

*Memoria
visio tri-
bitur.*

Memoriae visionem attribuo: Non
ex sensu, fateor, nuperæ scholæ; sed nec
cujusquam veterum, quod sciam; sed,
si inspicis, profectò ex Naturâ ipsa rei.
Memoria namque mihi: est Potentia
animi, & internus ejus sensus; species
& imagines, seu ideas rerum appre-
hendens, ac retinens. Obtinuit vulgò,
ut pro Recordatione tantum, & remi-
niscentiâ accipiatur; sed imperitè pro-
fecto: hæc enim, pars ejus tantum est;
nempe, quæ præterita revocat. Altera
verò est, quæ in futura extenditur, &
fertur; quam vocabo Cogitationem.
Tertia denique, quæ præsentia aspicit;
quæ Admiratio rectè vocabitur.

*Recorda-
tione, Co-
gitatione,
Admira-
tione.*

*Recorda-
tio præte-
ritorum est
visio.*

Tria hæc visionem, & intuitum ani-
mi referunt omnino, ac repræsentant.
Nam Reminiscentia præteritorum,
quid

quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quædam, & reductio? Futurorum deinde Cogitatio, (cogito autem à cogo, quod est veluti conago, seu conduco, & concito) est eorum, quæ ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitque; prospicere, & providere dicitur. Admiratio, præsentium est intuitus, & visio mera; (unde miro, olim idem quod video) quæ dum exacta est; illicium statim præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum propriè ad memoriam pertinet: & id, quod prima apprehensio intellectûs vocatur; non intellectûs pars, sed memoria ipsa est. Confundi hæc facile possunt, ob magnam facultatum Animæ inter se connexionem; sed profectò non debent, & discernenda sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione Animæ expungenda; quæ primas in illa partes obtinet. Estque Potentia, non modo par alijs duabus, quia illis còessentialis; sed, ut supra memini, Ordine Originis prima. Meritò itaque in beato illo statu animorum primam partem habere debet; eamque non aliam, nisi Visionem,

*Cogitatio
futurorū.*

*Admiratio
præsentium.*

*Phantasma,
& prima apprehensio,
Memoria
tribuēda.*

*Quæ par
alijs ani-
mæ facul-
tatibus.*

*Imò ordi-
ne Origini-
nis prima*

Visio

*Visio ejus
est Divina
essentia.*

Visio hæc memoriæ, est inspectio, & intuitus quidam Essentiæ Divinæ, intimæque Naturæ ejus. Inquit enim Paulus, nos Deum visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre autem sicuti est, profectò videre est Essentiam. Et facies Dei, (inquit Augustinus) manifestatio ejus est. Videbimus ergo Memoriâ Essentiam Dei; & defixi erimus immotâ, & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, Admiratione.

*Quia videtur
Deus sic
est.*

*Eam sequitur
cognitio Intellectus
propria.*

Eam verò statim consequitur altera facultas Animæ, nempe Intellectus. Cujus est, id quod memoria visu apprehendit, cognoscere, & comprehendere. Visam itaque à Memoriâ Divinitatem, statim ille noscere contendet, & infinitos illos thesauros scientiæ Dei ingressus, perfectissimam omni ex parte Naturam considerabit, agnoscet, confitebitur. Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè; ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

*Hac denique
voluntatem*

Agnitionem denique ejus, quod Bonum per se, pulchrum, proficuum, oblectans,

lectans, & denique omni parte perfectum est; quod consequatur Amor, & fruitio, & quies, & gaudium; manifestum omnino est: Ruit enim in hæc Voluntas sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui, & gaudium ejus nemo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit; & sine fastidio satiabitur cum apparuerit ei gloria: & tamen sine indigentia, sine siti, sine fame, semper appetens, & semper fruens erit.

Sed in his difficultates binæ sunt; quæ non explicatæ dubios, & perplexos reddere possent. Cùm enim Deus ἀόρατος, id est, invisibilis sit; nemo vidit Deum unquam, ut ait Apostolus: & ille de se; Non videbit me homo, inquit, & vivet: Quæritur; quomodo à Naturâ Creatâ videri poterit? Respondeo: quemadmodum videntur invisibilia. Nempe animo. Hoc inquam, eum videbimus; sed (ut inquit Apostolus) cum apparuerit. In nostra enim potestate (inquit Augustinus) non est eum videre; sed in ejus potestate est apparere. Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi Naturales vires nostras juve-

rapit in æ-
morem.

Qui ruit
in bonum.

Quæritur,
quomodo
videbitur
invisibilis?

Respondetur,
quod
animo.

Ex mani-
festatione
Dei.

rit;

rit; non erimus capaces istius visionis: quæ est facultas supernaturalis, Divino auxilio data animæ humanæ, alioqui ad intuitum Divinitatis debili, & infirmæ.

Quod incomprehensus sit Deus.

Ratione aperta demonstratur. notiones.

Deinde ἀκατάληπτος, id est incomprehensus Deus est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum, & simul complecti, continere, & capere. Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant, continens contento majus est: ita in Noscibilibus (ut sic τὰ νοήματα vocem) par esse debet, notū & noscens; sciens, & scitum: quia alterū alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes, major; si qualitatem, par esset homo Divinitati, si eam totam plenè comprehenderet.

Quomodo tamen possit comprehendi docetur.

Dicendum itaq;: non ita eam comprehendi, ut hac comprehensione tota exhauriatur Essentia; &, ut ista Notitia, sit idem cum ejus Substantia; taliter enim solus Deus seipsum novit; ut supra demonstratum: sed ita, prout capax reddi potest natura humana; & infra Divinitatis, (quæ in Triade tantum est;) mensuram & modum, quem nulla Natura Creatata attingere potest.

Ne-

Neque Opponas : simplicissimam Naturam non posse comprehendi ; nisi aut totam, aut nihil ex eâ : ita ut aut plenè debeat agnosci Deus ; aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam Opponas. Quia etsi indivisibilis, & *ἀμεγής*, seu (ut ita dicam ;) impartibilis est Deus ; tamen ut nos eum, quodammodo nunc partimur, & dividimus ; dum attributa ejus singillatim recensemus ; sine ullâ tamen ejus noxâ : ita & in vitâ æternâ etsi agnosceretur plenè, pro captu, & modulo cujusque animæ ; non ideo tamen dividetur, secabiturque in partes ; sed totus, & simplex sufficiet omnibus, sine sui extensione, & partitione. Quodsi petas : quomodo id fieri possit ? Hoc unum respondebo : id fieri ad mensuram capacitatis, quæ illum recipit. Quemadmodum autem debiliores oculi, non minuunt rem aspectam, etsi illam minùs videant ; idem quoque & hîc censendum est.

Locum hunc concludo : Necessarium asserens Divinum hîc auxilium ; & quod vocant Scholæ, Lumen Gloria. Illud enim defigit Memoriam admiratione, illustrat Intellectum agnitione,

occu-

*Sine d'ivi-
sione, ac
partitio-
ne, ac ex-
tensione.*

*Sine par-
tibus.*

*Sufficit o-
mnibus.*

*Ad men-
suram cu-
jusque ca-
pacitatis.*

*Sed neces-
sarium
hic est lu-
men glo-
ria.*

occupat denique fruitionem voluntatis: ita ut tria hæc conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum videant, noscant, ament: idque tantâ claritate, certitudine, ac dulcedine; quæ Dei, se communicare volentis, vim explere dignè, & ut par est; & Naturæ Creatæ modum supereffluenter (ut ita dicam,) implere possit.

*Post animi
felicitatē
corporis
felicitas.*

*Qua Stri-
ctim de-
scribitur.*

Felicitate animi sic recensitâ; Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendidæ, & authoritate Divinâ, ac Scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur; si dicta ubertim ab alijs, repetere luberet. Quin & illa, eâdem authoritate, addi solent; quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, (semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumque tam altum dedecens) videntur pertinere. Ut sunt illa: cum Deus Regnum, Mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum; & quod profectò mirandum, se præcinctû & ministrantem promittit. Cum ibidem Cantum, & harmoniam, suffitum & odoramenta Scriptura memorat: cum splendor Civitatis

vitatis illius Sanctæ, tot ornamentis describitur; cum hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cum propriè pertineant ad Corpus; quin ejus oblectamentis præparata sint, nullo modo potest dubitari. Frustra enim illud resurgeret, si boni sui expers esset. Non quod ista terreno prorsus, humano, ac hujus vitæ modo censenda sint: sed ratione quâdam, ut nobis ignotâ; ita statui immortalî congruâ, & convenienti. Immorari his, & oratione provehi per vestigia, quæ sacri scriptores reliquere, facile esset: sed non est pro mensura Scripti, quam mihi præfixi.

Eiq; propria assignatur.

Quia necesse est, ut calo recepta gaudeat.

Potius itaque subjungo necessaria, quæ hinc manant monita. Ut quemadmodum Dona Gratia expendimus; ita paria eis, hæc Gloria agnoscamus: &, ut in illis magna accepisse gaudeamus; ita in his non minora accepturos speremus. Utrobiq; enim Divinitatis quædam possessio est, ultra quam nihil magni est: sed in hoc res differt; quòd Gratia, & potest nostrâ culpâ non accipi, & potest amitti; Gloria cum obvenerit, amitti non poterit: securi-

Adhortatio ad expendenda dignè dona gloriae.

Qua differunt à gratiâ, immutabilitate.

curitas enim, comes ejus perpetua est.

Per hanc toti non morimur. Agnoscamus ergo, ut par est, felicem hunc, beatumque statum. Si Poëta spe famæ posthumæ dixit; Non totus moriar: Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore. Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est; & phase, seu transitus ad vitam meliorem. Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit: idque victoriæ pretium, præmiumque, & ipse tulit; & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur: Deum, in quo omne bonum, appetamus; in eum toto animo, & Naturâ feramur: & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis æterna lucremur.

Mors enim somnus.

Toto itaque animo æterna appetenda.

Pars Capitis Tertia.

Vt à nobis nosci voluit Deus. Ubi Religionis veræ triplex, per tria tempora status: ejusque, ultima, id est, Christianæ fundamenta; ac Signa, Per quæ Hæreses ab illâ facile dignosci, vitarique possunt.

Deus se autore cognoscitur.

DEUS non nisi se Autore cognoscitur: inquit verè Hilarius. Itaque

que illi soli de se credendum est : & ijs, quæ cognitioni nostræ tribuit, assentiendum. Hinc enim religio manat : id est ; de rebus Divinis secura, *Hinc manat religio vera.* immutabilis, & necessaria, à Deo hausta veritas. Videamus igitur ; quoties, & quomodo eam generi humano aperuit ; seu , ut à nobis nosci voluit Deus.

LEX NATURÆ.

Vera Dei cognitio, ac Religio, ad *Prima in lege natura.* tria tempora reducitur. Primum enim innotuit statim Deus homini creato. Nam recens à Dei manu, *Innotuit enim Adamo Deo.* & opere, factorem suum conditoremque, quin cognoverit ; dubitari non potest. Manifestavit enim se illi ; allocutus eum est : & dum mentem ejus cognitione rerum creatarum illustravit : (quod nomenclatura illa animalium testatur ; & addictum usui ejus universum :) dum, inquam, hæc usui ipso cognovit ; necesse est, ut Autorem quoque eorum cognoverit.

Sed hæc notitia, ut sufficiens, & con- *Sufficiens ad statum innocentie notitia.* veniens rectæ illi ac simplici innocentie erat ; ita procul à curiosâ nimis, *T acri,*

acri, & inquietâ indagatone; in quam, esu vetiti fructûs, lapsa est natura humana: & loco sapientiæ, scientiam tantum consecuta; quæ eam anxiam magis reddidit, & turbatam. Quippe, quam non dono Dei, sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adeptâ est.

*Quæ post
culpam nõ
cessavit.*

*Firmata,
salubri re-
dargutio-
ne, & ad-
monitione
Cain.*

Post culpam verò, & pœnam primi Parentis: nihilominus & ipsius, & posterorum ejus eam curam habuit Deus; ut noluerit eos oblivione Divinitatis, ignoratione recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimò Cain odio fratris, ac invidiâ incensum, jamque cædem ejus cogitantem, blandè admonuit: Bene, aut secus facta, præmium vel pœnam manere: Moderandum ratione affectum; & posse eum domari. Nonnè si bene egeris, (inquit) recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitarique posse, ostendit: Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptum.

Post

Post necem Abelis natus est Adamo Seth : huic verò filius Enos : qui (ait Scriptura) cepit invocare nomen Domini : Cultusque Dei, ac Religio vera, apud illius posteros mansit : Scissumque genus humanum in filios Dei, in Sethi posteris ; & filios hominum, in generatione Cain.

Apud Sethi progeniem cultus Dei verus.

Sed cum filij Dei accepissent sibi in uxores filias hominum; corrupissetque omnis caro viam suam : Noë tantum, (inquit Scriptura ;) Vir justus, atque perfectus fuit, in generationibus suis, & cum Deo ambulavit ; ideoque solus diluvio servatus est.

Quem corrupto genere humano, solus Noë propagavit.

Ex ejus tamen posteris potissima pars, in θεοπλανήσειαν πολυείθεϊαν, & idololatriam lapsa. Sem tantum generatio ad Abraham, & deinceps per Israelitas, usque ad promulgationem scriptæ legis, propagavit acceptum Deo cultum. Qui paucum tum constabat ritu ; eoque usu potius, quam per institutum recepto, ac introducto : Præter circumcisionem, quam Abraham expresso jussu Dei orsus ; sanguine pactum, cum Deo sanxit : eoque

Cujus posterii lapsi. Multivagum in divinis errorum.

Præter Sem, & Abraham

Cui circumcisio imperata.

suam posteritatem obstrinxit. Huc usque vocatur lex naturæ.

LEX SCRIPTA.

Deus tandem Religionem scripto præcepit.

SEd cùm nullo hætenus certo instituto illigasset Religionem Deus; tandem ejus statum definivit, promulgatione legis, digito suo in tabulis lapideis exarata; & jussæ, imperataque per Moysen interpretem.

Et promulgat legem propria allocutione.

Promulgationis istius ingens prorsus autoritas: quippe factæ, autore ipsomet Deo. Quod ipse, ut pote magnum, signanter expressit; dum Moysi loquens: veniam (ait) ad te in caligine nubis; ut audiat me populus loquentem. Et cùm hoc magnâ præstitisset majestate: vidistis, (inquit,) quòd de cælo locutus sum vobis. Nempe; postquam toties privatim affatus Patriarchas esset; tandem etiam totum, ex eorum progenie populû, triduo ante præmonitum, constitutoq; die. Hanc allocutionem Moyses ingeminans: Accessistis (ait) ad radicem montis, qui ardebat usque ad cælum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum ejus audivistis. Et passim

Quòd merito exag-gerat Moyses.

fim hæc meritò in sacris repetuntur:
 eximia enim, & prorsus summa fuère,
 ad conciliandam legi auctoritatem; &
 quæ assensum ei, obsequiumque exi-
 gerent necessariò. Non enim populus
 Israel,) inquit Augustinus;) autori le-
 gis Deo, & ejus interpreti Moyfi, sic
 credidit; quemadmodum suo Lycurgo
 Lacædæmonij: quòd ab Jove, sive A-
 polline, leges quas condidit, se dixit
 accepisse. Cùm lex dabatur populo,
 quâ unus coli jubebatur Deus; mira-
 bilibus signis, prodigijs, & motibus
 apparebat, creaturam servire debere
 Creatori: & timor incussus est Dei;
 terribilis super omnes Deos: & frænum
 exinde peccati. Hanc enim causam, sic
 promulgatæ legis, adfert Moyses; ut
 terror illius esset, (inquit,) in vobis,
 & non peccaretis.

*Magnam
 quippe, &
 ad autho-
 ritatem,*

*Et ad in-
 cutiendū
 terrorem*

Lex ista & Religionem continet, &
 Politiam. De hac non est hîc sermo.
 Religio verò, de qua nunc res est, ha-
 bet præcepta; partim ad vitam, & mo-
 res: partim ad ritus, ceremonias, cul-
 tumque Dei. Prima pars, Moralis di-
 citur; quæ aut vetat peccare, dum,
 non occides, inquit; non furtum fa-
 cies;

*Lex hæc
 partim
 Moralis.*

*Quæ ve-
 tat pecca-
 re.*

*Et jubet
bene age-
re.*

cies; aliaque: sed inter illa altum pro-
fectò, perfectumque illud: non concu-
piscas; quo omne peccatum penitus
arcetur, excluditurque. Aut jubet be-
ne agere, imperatque virtutes; qua-
rum officia ad duo capita redigit: nem-
pe ad Dei, & proximi dilectionem. In
his enim duobus universa lex, & Pro-
phetæ. Hoc mandatum magnum in
lege. Hoc compendium pietatis, cha-
ritatisque; in quo tota sanctitas, & ju-
stitia.

*Partim
Cere-
monialis, in
ritibus.*

Pars altera ejusce Religionis, Cere-
monialis erat. Ubi accuratè cultus
sacrorum descriptus: ut ritus phase;
esus agni, & azymorum, requies Sab-
bathi, neomeniæ, altare, victimæ,
holocausta, expiationes, thymiamata,
aliaque complura, quæ sigillatim, mi-
nutatimque recensentur.

*Sancta e-
quidè, sed
ad ingeni-
um Popu-
li facta.*

Lex itaque Domini Sancta, sed ta-
men pro ingenio populi constituta.
Hinc enim est, quòd præmia illi fuere
vitæ præsentis, & bonorum tempora-
lium; quorum promisso, & largitio-
ne, ad observantiam invitatus: non
aliter, quàm pueris olim; dant crustu-
la blandi Doctores, elementa velint ut
discere

*Premia
hujus &c.*

discere prima. Deinde, cum idem populus duræ admodum esset cervicis; pænis repentinis, & suppliciorum fervili terrore, sæpiùs compescendus fuit. Uti enim, olim futura præmia, illos non illexissent; ita nec pænæ deterruisset posthumæ. Omnino itaque ingenio tantùm populi illius, accommodata lex fuit.

*ta aspi- gnans.
Panis pmo niens re- pentinis.*

Atque vel hinc patet cessaturam illam fuisse, & locum daturam perfectiori; quæ omnes gentes concerneret, converteret, & comprehenderet. Prout id Jacob Patriarcha, David sæpiùs, tum Isaias, Jeremias, Daniel, Malachias, alijque locis notis prædixere; impletumque videmus.

*Vnde patet cessaturam fuisse.
Prout prædictum; impletumque.*

Nec sine causa est, quod decem tantum præcepta αὐτορθεῖν voluerit Deus. Nempe ut majorem autoritatem adderet illis, quæ totum genus humanum in perpetuum obligant; ideoque immutabilia sunt.

Ipsemet scribere.

LEX GRATIÆ.

Post legem itaque naturæ, quæ ad Moysen; post legem scriptam, quæ ad Christum; tandem ab il-

Tertium Religionis Vera tempus à Christo.

lo, incipit consummata Religionis-
tempus tertium, ultimumque; quod
est Lex nova; Lex Gratia.

*Qui auxit
moralia
præcepta,
ac perfec-
cit.*

Quæ licet figuram (inquit Leo ;) in
veritatem; prophetiam, in manifesta-
tionem; legem denique in Evangelium
vertit: tamen non modo nihil de Mo-
ralibus, ac Decalogi præceptis dem-
psit; sed potius longè illa auxit, perfe-
citque: ut vel ipso hoc Scripto, quo
præcipua Christiana sanctitatis expli-
cantur; patet evidenter. Ceremonia-
lia verò, quæ in figura olim erant, re
ipsa complevit; ita ut pro carnibus a-
nimalium, & sanguine hircorum, jam
(ex prædictione Malachia) in gentibus,
& in omni loco sacrificetur, & offera-
tur nomini ejus: Nempe, oblatio mun-
da; novum, & incruentum Sacrificium:
de quo infra dicendi erit locus.

*Ceremo-
nialium
verò signi-
ficam im-
plevit.*

*Premia æ-
terna con-
stituit.*

Premium verò legis istius, æternum
constitutum; & non in carne, sed spi-
ritu beatitas: cum Christus suis me-
ritis, dedit nobis potestatem filios Dei
fieri; his, qui non ex carne nati, cre-
dunt in nomine ejus; & exinde hære-
ditatem capiunt æternæ felicitatis: in
qua summum, & naturam etiam super-
gressum hominis, bonum, Quod

Quod attinet novæ hujus legis promulgationem; hæc non eo, quo vetus, modo facta. Non enim illo apparatu, Majestate, & pompa: quia hic modus ad ingenium humanum, sese quodammodo attemperantis Dei, ultra non placuit. Non etiam cum terrore, & minis: quia videretur non posse serviri Deo, nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatione dicta sunt. Nempe; per mansuetam charitatem, & per infirma ac contemptibilia, victor, ac triumphator animorum, multo mirabilior esse voluit Deus: majoremque hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Promulgatio hujus legis dispar à veteri.

Quia sine pompa, sine terrore.

Per infirma victor animorum Deus.

Unde est, quòd doctrina ejus humilis visa, primâ fronte, & abjecta. Et prædicatio Evangelij, (inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;) minima omnibus disciplinis videtur: hominem Deum, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, (inquit) ejusmodi doctrinam dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: certè primâ specie minor videbitur.

Prædicatio Evangelij prima fronte humilis.

Attamen cæteris feminibus, sementis Evangelij.
Sicut superbam Attamen hæc talis; non in sublimitate
Philosophiam. sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos

Dominantia dogmata. idiotas, *κυρίας* illas *δόξας* evertit: vanas esse, ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi; quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbæ Philosophiæ elegit. Ita ut & illa, & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium factus; tandem colla ei doctrinæ submiserit, quæ irrita, ac illusa olim, nunc

Et nunc sola regnat. sola regnat, & animis imperitat nostris. Nempe; vicit, suis viribus nixa veritas: & stupendo prorsus modo peregit tranquilla potestas; quod violenta, vetus illa, non fecit.

Non scripto tradita. Altera promulgationis legis novæ diversitas: quòd non scripto, nec per literam facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictavit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo intulit, formulam autographam reliquit. Ita; ut Evangelium, seu bonum nuntium; non sit propriè narratio illa dictorum, gestorum-

storumque Christi, quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius Sancti Scriptores, edidère: sed potius hoc nomine vocari debet *κρυπτα* ipsú; id est, legitima prædicatio, facta per Apostolos, id est Missos. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in Scripturis Evangelistas, qui Evangelicam scripsère Historiam; sed potius qui prædicarunt Evangelium. Quod testatur locus ille notus satis Isaia, cum inquit: Quàm pulchri sunt super montes, pedes Evangelifantis, & prædicantis pacem; annuntiantis bonum; prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Evangelij, & Apostolis dici; & verba clara testantur, & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam fidei formulam accepère. Ostenduntque id solennia illa oretenus data, legationis velut instrumenta, quæ ab Evangelistis referuntur. Ut à Matthæo: qui post recensita Apostolorum

Sed prædicatione.

Evangelista propriè prædicatores.

Ex loco Isaia.

Et interpretatione Pauli.

Apostoli oretenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

lorum nomina, datamque illis tam amplam potestatem; Hos, (inquit) duodecim misit J E S U S , præcepitque eis, dicens: Euntes prædicate, dicentes. &c. Et apud eundem; post Resurrectionem suam repetijt Dominus : Euntes ergo, (inquit) docete omnes gentes. Marcus quoque : vocavit (inquit,) duodecim ; & cepit eos mittere binos : & exeuntes prædicabant. Lucas ; convocatis (ait) duodecim , dedit eis virtutem : & misit illos prædicare. Apud Joannem ; Illud : sicut misit me Pater , & ego mitto vos. Et paulò post ; ad declarandam potestatem : quorum remiseritis peccata, remittentur. &c. Paulus quoque : Legatione (inquit) fungimur pro Christo , tanquam Deo per nos exhortante. Qui nos (ait alio loco) fecit ministros novi testamenti , non literâ , sed spiritu. Sed omnium optimè Marcus : claudens Christi Historiam , describit sic modum prædicationis. Et Dominus (inquit) quidem Iesus , postquam locutus est eis , assumptus est in cælum : & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confir-

*Marci.**Luca.**Joannis.**Pauli.**Modus
prædicationis.*

confirmante, sequentibus signis. Nul-
libi itaque, ut vides, mentio, scripto
exarata legis: sed cum promisso assi-
stentiæ, datæ potestatis, & virtutis;
missionis, & prædicationis; jurisque li-
gandi, & solvendi.

Cur autem Christus non tradidit
scripto doctrinam suam? Primum, ea
causa adferri potest: quòd semper ele-
gerit mundo, & expectationi huma-
næ contraria. Itaque illiteratus poti-
ùs haberi, quàm literis uti voluit. In
parabolis tantum aperuit os suum: &
quia cum simplicibus sermocinatio e-
jus; ideo, scriptis operosis non est u-
sus. Deinde cum professus esset, se non
venisse legem scriptam solvere; ut id
re ipsâ ostenderet, nullum ei scriptum
opposuit. Sed præcipua, & vera cau-
sa, ea omnino est: quòd voluerit Eccle-
siam suam, supra fundamentum Apo-
stolorum stabilire; id est, tantum su-
pra potestatem à se datam: quam nun-
quam cessaturam, neque erraturam,
& magna asseueratione promisit; at-
que re ipsâ adimplevit.

Lex ergo nova nihil aliud est; nisi
doctrinæ fidei, à Christo ore tenus da-
ta,

*Nusquam
scripto le-
gem exa-
rata pro-
mulgans.*

*Noluit nē-
pe Christi-
anos lite-
ris uti.*

*Nec scri-
ptum legi-
scripta op-
ponere.*

*Sed Eccle-
siam supra
fundamē-
tum Apo-
stolorum
struxit.*

*Et in po-
testate Ec-
clesiasticæ
suæ assistē-
tiâ conti-
nuata.*

tæ, & scriptæ (ut Paulus ait) non atramento, sed Spiritu Dei vivi ; non in tabulis Lapideis , sed in tabulis cordis : talis inquam doctrinæ ; ejus ope , auxilio, assistentiâ, per legitimam Ecclesiasticam potestatem , continuatio , & successio. Quæ definitio constituit unam, Sanctam, Catholicam Ecclesiam Christi.

*Scriptura
novi Testa-
menti ad
consolationem iam
credentiũ.*

*Non ut in-
quirant
novam fi-
dem.*

*Sed ut me-
moriã
prædica-
tionis re-
fricent.*

Sed inquires ; quorsum ergo Scripturæ novi testamenti ? Respondeo: ad consolationem fidelium, & jam credentium. Habet nempe Ecclesia depositum hoc ingens, quod custodit : quo gaudet, quo utitur ; non ut hinc, defancitâ credendi regulâ, dubitet ; disceptet ; aliamvé (ut hæretici solent) inquirat : (Etenim eam ; conformem Scripturis, decisam à Concilijs, defensam Patrum sententiâ ; & , quod summum : acceptam à Christo , per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam habuit, habet, habebit-que semper.) Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens ; refricet magna consolatione memoriã primæ prædicationis, & doctrinæ semel constitutæ.

Hinc

Hinc verò manifestum est : aut fallere, aut certè falli eos, qui scripta hæc sacra ita jactitant, & præferunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa; quàm potius sensum ex illis, suâ interpretatione depromptum.

*Ex earum
privata
interpretatione
non est si-
dei Regu-
la.*

Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolæ, omnia habent, quæ per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac sine legis, sunt exarata; ut dogmata nempe omnia fidei, præceptaque, rituum, sigillatim dicent, recenseant, sanciantque, prout lex vetus, & scripta fecit. Et satis constat prædicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto extitisse; nullamque ejus in Actibus Apostolorum mentionem esse: cum tamen essent omnes perseverantes in eorum doctrinâ.

*Non omnia conti-
nent.*

*Nō modo,
ac sine le-
gis scripta.*

*Caruit il-
lis aliquā-
diu Eccle-
sia.*

Quod verò Evangelistæ Historiam Christi scripserunt; gravibus equidem causis; nempe instinctu Spiritus Sancti, & magno Ecclesiæ, ac posteritatis commodo, adducti sunt: sed non certè, ut conderent Scriptam legem, formulamque fidei, & canonem constituerent credendi. Quod aliâ formâ, modoque

*Instinctu
Spiritus
Sancti
exarata.*

*Posterita-
tis com-
modo.*

*Sed non
forma ca-
nonis.*

*Qui ortis
quæstioni-
bus, & hæ-
resibus de-
mum con-
stitutus.*

*Conclusio
hujus loci.*

*Non lice-
re uti scri-
pturis, nisi
Ecclesia
sensu.*

*Contra
heterodo-
xos præ-
scriptiones.*

*Ad dome-
sticos fi-
dei.*

doque fieri oportuisset: & quod relectum videtur, donec dubitationibus, & quæstionibus varijs, (ut est ingenium humanum;) & post, hæresibus (quas futurus prædixit Dominus) ortis; necesse foret dogmata verbis certis ponere, canonem ferre, & scripto sancire: Prout factum ab Apostolis in quæstione illâ primâ, de circumcissione gentium.

Scripturæ itaque Novi testamenti, non sunt propriè lex; data, sancitaque cuncta, complectentes. Nec, prout dixi; sine, modo, ac formâ præcepti sunt exarata. Nec licet illis, nisi sensu Ecclesiæ, cujus depositum sunt, uti: Nec fas interpretari aliter, quam constituta semel fidei doctrina permittit. Ita, ut qui illas solas, pro unica fidei regulâ jactant; profectò earum specioso obtentu, licentiam disceptandi quærant; potestatem verò, & obsequium tollant.

Hiscæ verò ita deductis; etsi non fuit mihi animus hoc Scripto contra heterodoxos dicere; nec argumentum, quod mihi proposui, id requirat: (nam *πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως*, scribo.) Attamen

men, quoniam ordine deveni ad hunc locum; *ως, εν παρηγοια*, non disputabo, sed præscribam pauca; quæ tamen probè pensitata, & ad opinionem tollendam, & ad agnitionem veri, sufficere possunt.

Velut præter opus.

Prima itaque præscriptio sit: esse inter Christianos Religionem veram. Hoc nemo diffitebitur, nisi qui aut ejus, quam præsefert incertus; aut novæ alicujus autor; aut cujuscunque contemptor est.

1. *Esse veram Religionem.*

Alteræ præscriptio: Religionem veram unam tantum esse. Nam verum; unum. Dissensus ex uno, plura facit; & contradictoria: quæ in re una, vera esse nequeunt.

2. *Unam tantum esse.*

Tertia: Religionem veram, & unam; necessariam esse. Nisi enim necessaria esset, quorsum vera? quorsum una? quorsum ulla?

3. *Necessariam esse.*

Quarta: Religionem veram, unam, necessariam, à cætu legitimo retineri seu, non unius, alteriusq; privatâ, & singulari opinione consistere; sed multorum consensu, & velut consociatione. Alioqui singularis, & cujusque privata Religio, multiplex esset; ideoque ne-

4. *A cætu legitimo retineri.*

que vera , neque una , imo nulla
esset : quia cultus , ritusque debitus
exerceri , nisi in cætu non potest ; sine
ritu autem , nulla Religio est.

5. *Eū po-
restate, &
lege con-
stare.*

Quinta : Cætum hunc potestate, &
lege contineri. Hoc enim tantum vin-
culo coalescit omnis multitudo: Alio-
qui non esset legitimus Cætus; sed
turba, non consentiens in potestatis,
& legis obsequium.

6. *Potesta-
tem à
missione
esse.*

Sexta : Potestatem manasse à mis-
sione. Hanc à Christo Apostoli, ab il-
lis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evi-
denter ostendi, ac demonstravi) prima-
rium fidei, & doctrinæ Christianæ fun-
damentum; cui superædificata Eccle-
sia.

7. *Missio-
nis notã,
successio-
nem.*

Septima : Missionis veræ, ac legitimæ
notam esse, Successionem. Hæc aut nul-
la est, aut una est. Nulla esse non po-
test; quia non interituram promisit,
Christus. Una igitur tantum est. Eam
autem alia Ecclesia, præter Catholi-
cam, non modò docere non potest,
sed ne profiteri quidem audet.

8. *Hinc re-
gula fidei.*

Octava : Per hanc unam, missione
continuatam potestatem, lex declara-
ta est; Regula, inquam, & formula fi-
dei.

dei. Quæ constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia jubet; semper paret.

Nona: Uti potestatem, quæ legem declaravit; ita & legem infallibilem esse. In utroq; enim est Divinum *αὐτὸς θεὸς*; quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata non statuitur.

Decima: Potestas hæc, est Hierarchica; gradus habens, & ordinem. Ubi autem gradus, devenitur ad summum; ubi ordo, ad unum. Et nimis liquidò constat, non popularem regendæ Ecclesiæ suæ formam elegisse Christum; sed Principatum.

Undecima: Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: ut sit; in verâ, unâ, necessariâ Religione, Congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta; Missionem, ac Successionem habens; certam fidei Regulam retinens; Infallibilis; & sub uno, summoque Capite.

Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Convenio Ecclesias (omnes equidem, præter unam, falsas) & exquiro: num acceptent præscriptiones hæc, admittantque? Quæ non; sua confessione arguentur, non

9. Quæ, ut
si & pote-
stas, infal-
libilis.
Ipse dixit

10. Potes-
tas est
Hierar-
chica gra-
dus, & or-
dinem,
habens.

11. Ex his
notis, de-
finitio Ge-
nera Eccle-
siae.

Hanc quæ
non acce-
perunt, ma-
nifestis se
inducunt
ultra er-
roribus.

U a habere

habere religionem veram, unam, necessariam, potestate & lege devinctam. Non item potestatem à Missione; nec missionis successionem: Nec ab illâ, formulam fidei unam infallibilem: nec in optimâ regiminis formâ, quæ est Principatus: Sed potiùs ἀκὲρ φιλῆν ἀναρχίαν; & nullam denique Ecclesiam. Istis, inquam, Erroribus, & absurdis, se ultrò induerent, non admittendo hæc, quæ præscripsi. Admittent igitur potiùs cuncta; & dicent, eorū professioni quadrare, ac omnino convenire. Itaque fidenter præscribam cætera, & persequar.

Sine capite licentiam.

Acceptabunt igitur potiùs.

12. A tali Ecclesia desciscere, Hæreticū.

Duodecima ergo sit præscriptio: A tali, quam definivi, Ecclesiâ desciscere; eam erroris arguere; condemnare; Hæreticum prorsus esse. Causa præscriptionis in aperto. Divinam enim authoritatem, qualem hic ponimus, quis licitè deserat, arguatve erroris? Deinde; cum ex antedictis pateat, Ecclesiam habere jus Potestatis summæ; demonstratum autem, libro secundo, jus ejusmodi in eo situm, ut ei pareatur semper; & nunquàm licitè resistatur: Ideo, parendum semper erit Ecclesiæ,

Quia Divina authoritas, & potestas, violatur.

clesiæ; & tantò magis, quòd aliæ quidem potestates à Deo, hæc verò prorsus ipsiusmet Dei; quam *θεοκρατίαν* rectè vocaveris.

Decima tertia: Desciscunt ab hac potestate, & hæretici sunt, qui Ecclesiæ sancita, & dogmata corrigunt; vel interpretatione Scripturarum, vel ratiocinatione humanâ, vel pravo studio curiosæ indagationis. Hoc enim non permittit constituta semel fidei Regula; quæ jubet credere, non quærere.

13. Desciscunt, qui eam corrigere præsumunt.

Decima quarta: Multò magis Hæretici sunt; qui novum cætum, separatamque faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper, ut ostensum est, aliqua, & una; dum inducitur altera, falsa sit oportet. Est verò hæc nota vera, & proprius character Hæreseos: facere Schisma, & secessionem. Non tam enim erronea opinio hæresim efficit; (nam hæc ab innocenti ignorantia oriri potest) quàm pertinacia, authoritati resistens.

14. Multò magis, qui novum cætum faciunt.

Decima quinta: Prima fides retinenda: quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper, ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod

Nam schisma hæreseos character.

15. Prima fides retinenda.

Nam posterior Zizania.

primò traditum : posterius falsum. Quod vel illa parabola docet, quæ triticum seminatum, ait, à Patrefamilias; post verò ab inimico, Zizania. Ad-
ditque Tertullianus; memoranda profectò, notandaque verba: Ea sententia, (inquit) manebit adversus posteriores quasque hæreses. Ubi non præscriptio tantum ejus; sed prudens sanè prædictio, & præmonitio est.

16. Qua doctrina cito placet suspecta.

Quæ multa indulget.

Quæ mens humana arripit.

Decima sexta: Suspecta doctrina esse debet, quæ citò placet; & arridet mentibus humanis. Talis, non jubet credere, quod non capias; quæ supra, aut præter captum sunt, rejicit: Inquirere in regulam permittit, licentiam fovet, obsequium tollit, multa superflua esse, & non necessaria, asserit, & denique laxat disciplinam, patentemque nimis viam aperit: cum angusta sit, quæ ducit ad cælum. Assentitur verò his facilè animus: quippe sui juris amans, adstringi præceptis nolens; & ut plurimum prava arripiens sponte, recta sequens invitus. Quia illa, fronte blandiuntur, & statim alliciunt; hæc aspectu aspera, ideoque absterrent: sed tractu, ac mora; illa exitu tandem misera, hæc fine beata.

De-

Decima septima: Hac ratione, sed *17. Expe-*
 obtentu recti, hæresis sese insinuare, *rimento*
 solet. Frustra tamen. Nam eventu tot *docemur,*
 sæculorum compertum habemus; om- *Novato-*
 nes istos correctores, re ipsâ semper *res semper*
 fuisse seductores. Id ostendunt tot, *fuisse im-*
 quæ recensentur nomina sectarum; quæ *postores.*
 ideo non ex Deo erant, quia periêre.

Decima octava: Quæcunque do- *18. Hære-*
 ctrina præfert autoris nomen, osten- *ses novo*
 dit hoc ipso secessionem, & Schisma. *nomine*
 Vetat Apostolus dicere: ego Pauli, ego *semper in-*
 Apollo, ego Cephæ; idque ideo, ut *signita.*
 non sint, inquit, Schismata; sed sint
 omnes in eodem sensu, & in eadem
 Sententia. Argumentum enim est dis-
 sensûs, & innovatæ doctrinæ, hæc ab
 autore denominatio; quam semper
 sectæ habuêre, nunquam Ecclesia
 Vera.

Decima nona præscriptio, manat, *19. Falsò*
 ab eo, quod opponi solet. Nempe: si *errores*
 manifestus Ecclesiæ error sit, (inquiunt) *Ecclesiæ*
 quomodo assensum merebitur, & exi- *Vera ad-*
 get? Ad hoc, ut respondeam, præscri- *scribi.*
 bo: Hypothesim falsam esse. Nunquam
 enim regula fidei, quam sanxit legitima
 veræ Ecclesiæ potestas; nunquam dico,

erravit: nec errare, ex promissione, Christi, potest.

*Perperam
privato
iudicio
corrigi.*

Sed fac errasse. Tu ne es, qui corrigas? quo jure? qua potestate? quo argumento? scilicet te expectabat veritas liberanda. Interim perperam prædicabatur, perperam credebatur; tot millia millium perperam operata, tot officia perperam functa; ut hunc locum, more suo, fortiter premit Tertullianus,

*Quod nova
missio-
ne Divina
fieri oportet.*

Certè si errare posset Ecclesia; oporteret Deum primam missionem, novam evertere; eamque signis, prout primam firmare: tum demum, forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur. Hæc sunt, quæ meritò præscripsi; vera nempe Religionis Christianæ fundamenta, & signa.

*Hæreticis
hæc fun-
damenta
religionis
non qua-
drant.*

Excutiant se verò heterodoxi, & attentè expendant, quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant; seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est; quia tueri nequeunt: &, ut jactent;

jaçant; tamen verba rebus contraria sunt, & quod dicunt, factis negant.

Quod ut breviter demonstrarem; operæ pretium est, ponere imprimis Regulam credendi, quam illi præferunt. *Quod est regula fidei, quam præferunt demonstratur.* Ea autem est: Solum, & purum (inquiunt) verbum Dei; seu Authoritas Sacræ Scripturæ, sanè intellectæ. Hoc est, quod passim jaçant, quod speciosè ostentant. Et verum quidem est, veram regulam fidei necessariò Sacræ Scripturæ convenire; nec posse ab eâ diversam esse: attamen, si bene inspicis, agnosces profectò Scripturam hic obtentui esse; revera autem pro regula *Ea enim est privata scripturæ interpretatio.* haberi cujusque interpretatiouem. Quam variam esse posse, dissidium sectarum ostendit, nunquam sine authoritate sopiendum.

Hac tali regulâ fidei constituta, manifestû est, & ruere omnia fundamenta religionis, quæ recensitis præscripti- *Per quam ruunt Religionis fundamenta.* onibus stabilivi; & sectis minimè congruere. Primùm enim; veram apud se nec possunt, nec audent religionem profiteri. Non possunt; quia inquirendam in Scripturis, & scrutandam docent: qui autem quærit, non tenet.

*Nec Veritas ejus
corro cor-
flare po-
test.*

Nec unitas.

Nec necessitas.

*Nec casus
legitimus.*

Nec Potestas.

Non audent; quia dum scire volunt, non credere; infallibilis certitudinis hostes sunt: quam non ratio humana, sed fides facit.

Deinde: si certitudinem veritatis non profitentur; profectò nec unitatem habent: nec semel constitutam fidem; sed opinionem, ac persuasionem, prout interpretati fuerint Scripturam.

Tertiò: neque necessitatem unius Religionis agnoscent: quia ex regula credendi, quam præferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit. Unde multorum assertio: omnes in sua religione posse salvari; quod necessitatem veræ, & unius, prorsus tollit.

Quartò: nec legitimum cætum: quia (ut mox ostendam;) nec potestate, nec lege constitutum; id est, non societatem cum certo ordine regendi, & parendi, sed licentiosâ conspiratione secessionem.

Quod etiam Quintam, & deinceps, Nonam usque præscriptionem, contra illos esse evincit. Etenim omnes istæ potestatem omnino exigunt, & legem. Potestatem verò illi adeo non habent;

ut

ut Scripturâ contenti, oppugnent etiam, ac defugiant. Neque sanè miror; cum hæc constet successione, quæ apud illos nulla. Dicunt etenim Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam. Quod utrumque successionem (tanto præsertim intervallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamq; facit.

Legem verò etiam habere nequeunt. *Nec Lex.*
 Quia etiam si sanciant dogmata; tamen eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò: possuntne agnoscere contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere semel constitutam credendi rationem; aut si inquirunt, fateantur se illam non habere.

Decimò: Hierarchicos ordines aspersionantur; & Monarchiæ professi ho- *Nec Hierarchia.*
 stes sunt.

Undecimò: Ecclesiæ definitionem *Nec denique Ecclesiæ.*
 quam posui, potius (desperatione causæ) diffitebuntur veram, quàm ut eam sibi accommodent. Idq; ideo, quia nec esse

*Quam ta-
men reti-
nent.*

*Sed magis
necessita-
te, quam
approba-
tione.*

*Dum e-
nim vitāt
obsequiū,
Tollunt
ejus im-
perium.*

*Ideo con-
vincun-
tur schif-
matis.*

esse quidem Ecclesiam aliquam firmi-
ter volunt, asseruntque. Etsi enim so-
lennia quædam ejus retineant, ac usur-
pent; ut Catechismum, instituta cir-
ca ritus, Festorum dierum indictio-
nem, ministros certo gradu, synodos,
excommunicationes, aliaque; tamen
cuncta hæc, necessitate potius, (aliter
enim Religio constare non posset,
quàm approbatione. Nam ut omnia
sibi libera, & integra relinquunt; ne
illegitimi catūs, & nullo jure congre-
gatæ Ecclesiæ arguantur; ne illigari
confessione, dogmati adstringi, ac po-
testati subjici possint: nulli se ajunt
credere, nisi Sacræ Scripturæ. Quo ipso,
nihil Ecclesiæ debitæ authoritatis ad-
tribuunt, sed ei proprio dominan-
tur judicio; & tantum vanam ejus for-
mam, ac velut larvam habent. Hinc
est, quòd passim scripta vulgant: Nul-
lum sacrum ordinem, nulla officij po-
testatisque discrimina; atque adeo nul-
lam Ecclesiam, velut Civitatem bene
ordinatam, esse.

Ista autem, quæ undecies præscripti,
dum non conveniunt sectis; dum eis
nequeunt aptari; hoc ipso facilè, &
mani-

manifestò eas convincent omnium
eorum, quæ à duodecima præscriptio-
ne deinceps sequuntur.

Desciuere enim sectæ, (ut quæ præ-
scripsi, comprehēdi faciã,) ab Ecclesia; *Quod stri-*
corrigere eam voluerunt: Novum in- *ctim ostē-*
stituerunt cætum, separatamque Ec- *ditur.*
clesiam: Primam fidem, habentes ex-
inde damnationem, reliquerunt; latam
aperuere viam; Autores earum, non
correctores, sed corruptores meritò
jam audiunt; sectis denique nomina
de suo nomine imposuerunt. Etsi enim *Secessio-*
hoc postremum negetur; & nemo se, *nem vel*
Luteranum, aut Calvinianum libenter *nomine*
dici velit: sed tamen profectò sunt; ne- *restantur.*
que aliter dignoscuntur. Quodsi E-
vangelicos, seu reformatæ Religionis
sefe nominent; hæc ipsa nomina novi-
tia, & veteri Ecclesiæ ignota prorsus
esse, nemo nescit; quæ, præter Chri-
stianos, & Catholicos non novit.

Sed sat evagatus sum, & ultra finem *Adhorta-*
forfan, modumque propositi. Itaque *rio ad illos*
paucæ tantùm ad Sectarios. Non puto *qui vi-*
omnes velle errare: si quos tamen am- *dentur*
bitio, avaritia, æmulatio prava, studi- *velle er-*
um præcellendi, obsequij detrectatio, *rare.*
arro-

*Videant,
quanto
sint in pe-
riculo.*

*Atten-
dant con-
scientia
redargu-
enti.*

*Non eru-
bescant, à
Veritate
vincti.*

*Qui igno-
ratione
peccant.*

arrogantia deniq; mentis, adeo trans-
versos egit, ut illis peccare lubeat: Vi-
deant quæso; quàm periculosa plenum
opus alex, levi causâ tractent; quan-
to in periculo versentur; quo damno,
quo discrimine ludant. Attendant de-
inde ad internum testem inquietæ
mentis. Nemo enim suam conscientiam
decipit, qui fallit alienam. Clamat
animus interior, & arguit, vel dereli-
ctæ, vel non inventæ, vel (quod pessim-
um) spretæ veritatis. Quisquis ergo
ejusmodi es, redi tecum in gratiam.
Quid prodest, te pertinaciter esse, quod
esse non prodest? Num pudet à veri-
tate vincti? Nonne si illa victrix tui; tu
triumphator erroris? Cur illo suffun-
daris, quo gaudebis caruisse? Certè
deserta opinio prava, Confessio aber-
rationis, malè asserti dogmatis dani-
natio, Transfugium denique ad bonos;
solido, ac vero, immò necessario fructu
pensabit abundè, inane, quod hinc ori-
ri possit, levitatis improprium.

Vos verò, qui ignorance peccatis;
nolite dogmatis pertinaciam, nimium
studium sectæ, & denique odium ad-
versæ partis induere. Non est enim vo-
bis

his Religio, etiam post sancitum dogma, inquirere; & scrutari: permittit hoc, aut potius exigit regula fidei, quam profiteri. Quærite ergo fidem bonam: nihil enim absurdum magis, quam aut testari dubitationem, nec tamen inquirere; aut tueri, ac defendere, quæ dixeras quærenda. Deinde; non vos secta, & societas opinionis retineat: absolvit enim vos hoc vinculo, datum cuique hac in re arbitrium, nullo adstrictum obsequio. Deinde; nolite odio abripi. Tum enim demum spondeo, agnoscetis: & ignorare vos, cum odistis; & iniquè odisse, cum ignoratis. Nos certè non vobis irascimur. Pœnam errantibus assignamus, veri agnitionem; victoriæ nobis pretium, salus Vestra. Pro hac decertamus, pro hac pugnamus: Et cum Apostolo, testis est nobis Deus, quomodo omnes vos cupiamus, in visceribus Domini nostri JESU Christi.

Denique voto locum hunc concludo; & te, Deus, invoco: ut (quod tu solus potes) mentes opinione corruptas, veritati restituas; & aberrantes oves in Ecclesiæ caulam reducas: ut sit

*Inquirant
verum si-
de bona.*

*Non retineantur
secta studio.*

*Ne odierint nos
gratis.*

*Qui illis
bene cupimus.*

*Voto ad
Deum Lectus clausus
dicitur.*

fit, prout promisisti, unum ovile, &
 unus PASTOR.

CAPUT II.

Περί Θεοσεβείας :

SEU

De Cultu DEI.

*Notitiam
 Dei, cul-
 tus conse-
 quitur.*

*Et ab illâ
 necessario
 manat.*

Notitiam Veram, & agnitionem
 Divinitatis, necessario venera-
 tio & cultus consequitur. Quis
 enim, cū cognoverit sumū illud bonū;
 intra se infinitè perfectum, beatumq̄;
 in omnia summè potens; erga nos mi-
 rē, & supra modum beneficum: quis,
 inquam, non colat? non adoret? De-
 bemus id primū, admiratione maje-
 statis: Tenemur deinde officio grati-
 tudinis: suademur ingenti præmio: ju-
 bebimur denique gravi, & extremâ
 pœnâ.

*Implen-
 dus, prout
 se colit
 Deus præ-
 cipit.*

*Modumq̄
 imperat,*

Porro, sicut Vera notitia Dei, non
 est nisi à Deo; ita & acceptus ei cultus
 esse non potest, nisi ab ipsomet expeti-
 tus, imperatusque. Ergo, ita eum co-
 lere oportet; quemadmodum sese co-
 lendum præcepit. Quod præceptum,
 partim

partim imperat modum certum sa- *Et religio-*
 crorum rituum, & cæremoniarum; par- *gionem*
 tim imprimit mentibus nostris religio- *facit.*
 sum quendam metum, qui nos Divi-
 næ mancipet servituti: sed volunta-
 riæ, & paratæ; quippe simul erga Do-
 minum, & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus officium, scire oportet; oriri cultum ab honore. Honor autem, est internum iudicium debitæ existimationis, testimonio & signo externo expressum. Hinc, inquam, manat cultus; & Adoratio: *Oritur ab honore, qui definitur.*
 Quæ, est submissio quædam animi; *Vix & adoratio.*
 quippe erga excellentiorem. Unde quò major æstimatio, eò major submissio.

Deus verò, cùm sit infinitæ dignitatis: ideo & nunquam sibi parem honorem à creatura obtinere potest; & *Verumque soli Deo proprie debetur.*
 sibi soli eum; meritissimè vindicat.

Quia solus propriam, à nullo acceptam dignitatem habet: cùm omnis alia sit ab ipso, & propter ipsum; imò ipsius omnino.

Patet verò etiam, quòd Adoratio *Animo fit potissimum.*
 Dei, animo potissimum fiat: Dum ille se humiliat, & abijcit coram Deo; &

*Tamen
corporis
ministerio.*

*Hinc la-
tria pro-
cedit.*

*Cultus
partim
privatus.*

*Partim
Mysticus.
Partim
relativus.*

summâ, quâ potest æstimatione, ad-
rat eum in Spiritu, & Veritate. In hac,
inquam, actione mentis, præcipuè sita
Veneratio; sed tamen ad consortium
huius officij, corpus etiam accersitur:
cujus conformatio, ac compositio,
externo signo, & gestu exprimit in-
ternum mentis sensum: ut mox expli-
cabo. Utroque verò, id est, animo &
corpore, testamur soli Deo debitum
illum cultum, quem τῆς λατρείας nomi-
nare solemus.

Adorandus ergo, & venerandus so-
lus Deus. Idque triplici cultu. Primus,
est proprius cuique, ac privatus; qui
vulgò Devotio dicitur. Alter, religio-
sus seu Mysticus; qui est in observatio-
ne instituti, & rituum sacrorum. Ter-
tius, relativus; qui per honorem alte-
rius, ad Deum transit; ei que propriè
defertur. Itaque hinc manabunt tres
huiusce capituli partes, singillatim
explicandæ.

Pars Capitis Prima.

De Cultu Dei privato, seu
Devotione.

PRivatam Dei cultum, devotionem voco; non latino, sed Ecclesie sensu. Est enim, quam hic intelligo, Devotio: puri, & innocentis animi in Deum ascensus; & elevatio, actione certâ, allocutione, & cogitatione.

*Definitur
devoitio
privata.*

Actionem primùm pono; id est, ut dixi; certam corporis compositionem, quâ submissam venerationem testamur. Ea, partim est usu recepta, & introducta; partim imperata à potestate Ecclesie. Prima, fit inclinatione cervicis capitisque, adgeniculatione, cernuâ corporis demissione, procidentia, manuum elevatione, percussione pectoris, aliisque modis, quos consuetudo piorum, & usus potissimùm ab exemplo Christi acceptos, retinet exercetque. Hæc talia, etsi mente animantur, & ab illâ vim accipiunt; tamen & ipsa valent: faciuntque ad animi motum. Et constanter, ac fixè exercita;

*Actio ejus
fit gestu
certo cor-
poris.*

*Consuetu-
dine pri-
orum in-
ducta.*

*Movet a-
nimum.*

cita, & excitant eum sapere; & ne evagetur, quodammodo firmant.

*Sed fiat
ostentatio-
ne procul.*

Sed bina hinc cautio. Primum: ut fiant, ostentatione omni procul. Ideoque vix in publico, & spectantibus coram; aut certè parcè. Deinde, ut non anxiam & sollicitam curam; & tanquam sine illis esse non posset Oratio. Sunt enim adjuncta potius ad cultum, quam ipsa ejus opera. Cum, ut notum est vetus illud: Bonus animus; præcipuus, pulcherrimusque Dei cultus sit.

*Eadem a-
ctio ex
præcepto
Ecclesiæ.*

Illa verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula; ut actione certâ, seu ministerio corporis, circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

*Alterâ
pars De-
votionis,
Oratio.*

Allocutio Dei, seu Oratio sequitur: privati cultus; seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis ejus, quæ mox recensere patebit;) longè præstantissima: Præsertim, si debitam curam, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti debet Præparatio. Hæc verò relinquere jubet, & velut seponere ad tempus curas omnes, sollicitudines, negotia; & dicere illis: manete hic, donec vadam illuc, & orem. Hæc, in-

*Cui præ-
mittitur
Præpara-
tio.*

quam,

quam, jubet: Unum porrò necessari- *Quæ hoc*
 um, accuratâ attentione, ac diligen- *unum a-*
 tiâ agere: Memoriam defigere: & phan- *gere.*
 tasmatum copiam submovere. Deinde, *DEVM*
 magnitudinem majestatis, quam ailo- *profundè*
 queris, ut par est, expendere, præsen- *Veneravi,*
 temque intueri: vilitatem tuam agno-
 scere; & humiliari quantum potes, in
 conspectu Dei. Tertio, petere auxili- *Et auxili-*
 um, & bene orandi modum; ut diri- *um petere*
 gatur, & assurgat oratio tua, velut in- *jubet.*
 censum in odorem suavitatis; & ad
 gloriam ejus.

Officia O-
rationis.

Officia, quibus oratio fungitur; plu- *Primum*
 ra sunt, & varia. Primum est laudis: ut *laudis.*
 nempe benedicat, & magnificet anima
 tua Dominum: & exultet Spiritus tu-
 us; & omnia quæ intra te sunt, in Deo
 salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum:
 & hoc tantum possumus deferre. Cum
 verò ne id quidem, ut par est; ideo,
 opus erit de alieno divitem, & libera-
 lem esse. Offer ergo ei eam; quâ sibi
 ipse sufficit, gloriam. Gratulare; gau-
 de, & exulta: quòd Divinitas se di-
 gnâ à se capiat, habeatque lau-
 dem. Offer ei deinde naturam huma-
 nam, à Christo in consortium divini-

Eam Di-
vinitas ex
se plenam
habet.

Offerenda
ab huma-
nitate
Christi.

*A Virgine
Maria.*

*A beatis
Spiritus.*

*A sanctis
Calitibus.*

*A militan-
te Eccle-
sia.*

*A rebus
creatis.*

*Alterum
officium
Oblatio sui.*

tatis assumptam; ineffabili modo se-
coram ea humiliantem; eam adoran-
tem, & laudantem. Cui laudi, junge
Canticum Sanctissimæ Virginis; quo ma-
gnificatus est Deus vehementer. His,
etsi nihil par addi possit; tamen tu ad-
de millia illa millium Spirituum ei
ministrantium; & turbam, quam dinu-
merare nemo possit, Sanctorum; pro-
cidentium coram Sedente in throno;
adorantium eum, & dicentium: Salus,
benedictio, & claritas, & sapientia, &
gratiarum actio, honor, virtus, & for-
titudine Deo nostro. Adjunge deinde
militantis Ecclesiæ officia; laudes,
& sacrificia; & phialas illas aureas,
plenas odoramentorum; quæ sunt o-
rationes Sanctorum: Acceptos nempe
suffitus Deo. Denique, exemplo Davi-
dis, inanima quoque ad hoc officium
advoca; supple elinguem eorum lau-
dem: Et per te benedicant omnia o-
pera Domini Dominum. Multa sunt,
quæ hac de re tradita à Viris pijs ha-
bere potes, & debes petere in exem-
plum.

Alterum Orationis officium est, vera
Oblatio sui; ad agenda, & sustinenda
omnia,

omnia, quæ Deus iusserit, volueritque: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem; cogitationes, verba, opera; corpus, & cuncta externa; & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo, nullum captando commodum, præter puram gloriam, placitumque ejus. Desideria, & vota hujus officij plurima, & ardentissima esse possunt, itidem à pijs Scriptoribus, ad quos te remitto, ubertim tradita. Grata verò Deo sint, necesse est; quippe qui unicè complacet in hominibus bonæ voluntatis.

Ad agenda & sustinenda omnia.

Solo respectu Dei & sine gloria.

Tertium Officium: Confessio vilitatis suæ, & malitiæ; non modò se in suo nihilo collocando, sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac; & injustitiam tuam non abscondas. Confitere adversum te Domino, & ille remittet impietatem peccati tui. Fatere, te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam Dei, & jacturam ejus gratiæ; & veniam precare.

Tertium Confessio propria vilitatis, Et malitiæ.

Quartum officium est: Gratiarum actio. Quæ enim, ô Deus, à te; & quan-

Quartum, Gratiarum actio.

*Pro donis
natura,
gratia,
gloria.*

ta accepimus! quæ promissa acceptu-
ros speramus! quis unquam satis dona,
quæ supra recensui; naturæ, gratiæ, glo-
riæ, agnoscat, expendatue? Immen-
sum ergo tibi tenemur, nec unquam
ex merito dependendum. Sed est ali-
qua gratitudo, postquam omnia fece-
ris, ingenuè imparitatem fateri.

*Quintum,
Petitio.*

Quintum est; Petitio: Utile, Uni-
nicum, præsens, & certum miseræ no-
stræ remedium: Firmatum toties in-
geminato impetrationis promisso. Pe-
tite enim, inquit; pulsate, quærite; &
quidquid petieritis, fiet vobis. Securi
ergo simus de eventu: certi donationis,
& gratiæ; modò & bona, & bene pe-
tamus. Cùm enim sit infinitè bonus,
malum dare nec vult; nec potest. Ca-
rior est illi homo, quàm ut ei malefaci-
at; etiam si petenti. Sed pauci sunt, qui
sciant, quid petant; & pauci dignosce-
re possunt vera bona, & verè mala:
Quid enim ratione timemus, aut cupi-
mus? Quid tam dextrè concipis, ut
te conatûs non pœniteat; voti quæ
peracti? Itaque optimum est, ejus ex-
petere voluntatem; & dicere: Domine,
fac mecum non secundùm mea pecca-

*Quæ ut
sit rata, &
proficua:*

*Petenda
Voluntas
Dei.*

ta, quæ multa sunt; non secundùm vota, quæ stulta sunt; non secundùm merita, quæ nulla sunt: Sed secundùm tuam misericordiam, & meam misericordiam.

Deinde, nec minus petere; nec aliud, nisi ipsum. Pudeat minuta, vilia, abjecta, à tanto Domino mendicare; cum ille seipsum, id est omne bonum offerat ultro, & largiri promittat. Alia potiùs, quàm summum hoc consecrari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas, & vilipendium offerentis. Vastum ergo sit, quod petamus; & dignum tanto datore: & quod non privatas tantùm necessitates; sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam Dei complectatur.

*Petendus
spesmet
Deus.*

*Et in omnibus
ejus
gloria.*

Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus; & quia promisit: propter gloriam nominis sui, non potest non facere. Operi manuum suarum dexteram porrigat, necesse est; nihil enim odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare;

*Titulus
petendi,
& fiducia
quia potest,
& vult,
facit, ac promisit.*

& dicere possum : Tuus sum ego ; sal-
vum me fac, propter nomen tuum.

*Hæc offi-
cia fiunt
primùm
oratione
Vocali.*

Hæc fere sunt officia orationis; qui-
bus partim sermone, partim cogitatio-
ne, & mente fungimur. Vocalis, ut
vocatur, oratio, ab Ecclesia variè ad-
hibetur; & descripta est, tam publica,
quam privata. Utraque potissimum
desumpta ex his, quæ dixit, cecinitq;
David, egregius psaltes Israel; quo e-
logio eum Scriptura ornavit. Additq;
ibidem ipsum dicentem : Spiritus Do-
mini locutus est per me; sermo ejus
per linguam meam. Itaque meritò di-
vinam hanc ejus psalmodiam adscivit
Ecclesia; eamque quotidie, publicè &
privatim decantat, aut recitat: ple-
nam quippè admirandi Spiritus, fervo-
ris; & ardentis, inflammati que affectus.

*Ex confi-
tutis pro
tempore
Ecclesie
precibus.*

Addit verò eadè & alias Orationes,
statis temporibus congruas, & solen-
nes; prout annum partita est, & Fastos
Christianos condidit: autoritate, cui
parent etiam, qui ab ea secessere; & in-
signitos nominibus festorum, & San-
ctorum dies, retinent vel inviti. Ibi
verò illa loquitur in canticis, & hymnis
spiritualibus; & officium (ut vocant)

con-

constituit, cuiq; tempori & festo proprium, è Prophetarum, & Sacrae Scripturae verbis, magna fidelium consolatione, atque fructu. Ejusmodi enim totius Ecclesiae Orationes, Communio Sanctorum, & unanimes clamantium toto Orbe Vox, valde commendat; efficacesque promittit. Si namq; duorum aut trium, in nomine suo consentium, Deus se magni facere professus est; quantò magis totius Ecclesiae consonas, conjunctasque preces?

*Per quas
communio
Sanctorum.*

Sed inter hæc omnia vocalis Orationis exempla, relucet, velut inter ignes luna minores, Oratio Dominica; idque, & propter majestatem Auctoris; & ob miram suam vim, & energiam. Petentibus enim à Christo Discipulis, ut eos doceret orare; postquam βασιλογησεν, & Ethnicos imitari vetuit: Sic ergo Vos, inquit, Orabit. Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ; & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem cuncta Orationis officia. Quæ supra recensui.

*Oratio Dominica
præcellit
omnibus.*

*Multa in-
aniter lo-
qui.*

*De qua
paraphra-
sicè pau-
ca.*

Operæ pretium est, videre; quæ Viri sancti & eruditi, in ejus sensa eximiè multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hâc, quæ sequitur, paraphrasi.

*Deus Vo-
catur Pa-
ter ob si-
duciam.*

Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; Deum, jubet Christus, vocare Patrem; eumque communem omnium nostrum: ut ortûs, & fraternitatis ad-

*Petitiones
septem.*

moneret. In cælis autem eum esse: ut nos à terrenis eo elevaret, ubi verè Pater & Patria. Subjungit deinde Septem petitiones. Petendum enim totum est; quia nostrum nihil est. Tres primæ ad Deum pertinent; & videntur in ejus commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantùm meriti, & præmij nostri quærit; cùm sibi deferri aliquid jubet. Nostrâ ergo propriè interest; petere primùm, ut sanctificetur nomen ejus.

*Vt san-
ctificetur
nomen
ejus.*

Non per nos tantùm: quantulum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus; ut adveniat regnum ejus. Non quod illo carere, aut privari ipse possit; sed quia nos.

*Vt adve-
niat re-
gnū ejus.*

Itaque propriè petimus, ut non habeamus Regem, nisi Deum; qui imperitet

men-

mentibus, rebusque nostris. Tertiò; ut Regni istius suprema lex sit, & fiat voluntas ejus: nempe omnis justis, æquib; boni regula; tam in cælo, quàm in terra. Hæc ad Deum, & vitam alteram. Præsens verò necessitates sequuntur: quas brevi voto complecti jubemur. Id est; panem nostrum tantum petere: quotidianum, non extraordinarium; modicum, & qui hodie sufficiat; nam de crastino vetat esse sollicitos. Hoc compendio, circa externa properè, & sine magna cura functi; magis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. Adeo enim gravia sunt, ut reddi non possint, nec exolui. Itaque, quod magnificentiam, & munificentiam ejus decet; non solutionis moram, & patientiam, sed condonationem jubet petere. O benignum creditorem! Latemur; quamvis ære ejus oppressi debitores. Non modò usuras, sed nec sortem repetit. Pænam non urget: Rogari se tantum; Fateri & debitum, & insufficientiam jubet; & condonat. Sed justâ tamen cum cautione. Nempe si & nos dimittamus debitoribus nostris. Quid æquius! Abominatio, & horror est Ser-

*Vt fiat voluntas
ejus.*

Vt largiatur panem.

Vt dimittat debita

*Sed si &
nos dimittimus.*

vus ille nequam ; qui omnis debiti remissione obtentâ , vix disgressus à Domino, suffocabat pauca sibi debentem conservum. Ita ut meritò contubernales contristati, eum deferrent nequitia: ut Dominus remissionem revocaret. Non itaque dimittetur nobis, nisi dimittamus. Nam illcium est misericordia Divinæ, misericordia in proximum. Quam etsi promittere, & profiteri jubemur; tamen conscijs, pro ni in malum animi, petendum adhuc nobis est: Ne nos inducat in tentationem. Seu, ut alibi dixit; orandum, ne intremus in tentationem. Memoriâ enim infirmitatis nostræ, non modò victoriæ non sumus securi; sed certamen etiam meritò detrectamus. Sed quia tamen vita hominis tentatio est super terram; Ideò ultimò petimus, ut nos liberet à malo; nempe dæmone: (hic enim proprius Character ejus est) ne nos in tentatione superet; sed potiùs faciamus ex illa proventum. Ita peccata, & præterita dimitti petimus; & futura caveri, ac averti.

*Vt nos nō
inducat
in tenta-
tionem.*

*Vt nos li-
beret à
malo.*

*Oratio
hac brevi-
arium E-
vangelij*

Hæc est brevis paraphrasis Divinæ istius Orationis: quam Breviarium

Evan-

Evangelij Tertullianus vocavit ; & quæ, accepta ut sit Deo, & efficax; necesse est: quia prout jussit; & de suo (ut loquitur Ciprianus) rogatur. Agnoscet facilè Pater Filij sui verba ; & quicquid petierimus in nomine ejus, institutione, & sermone ejus, dabit nobis.

Post Orationem Vocalem, sequitur mentis & cogitationis ; quam tertiam partem privati cultus feci. Hæc non linguâ, sed animo Deum alloquitur. Id est, considerat & ipsum, & creationis, redemptionis, sanctificationis admiranda ejus opera; mysteriorum arcana inspicit; agnoscit dogmata fidei; & exinde, miro affectu, recensita officia Orationis exercet.

Id verò fit partim Meditatione, partim Contemplatione. Meditatio est, ex lectione sacra, & fidei dogmate, de Deo, & rebus Divinis, intenta consideratio. Quæ fit, cum in memoria formatur rei meditandæ imago ; Intellectu de ea instituitur ratiocinatio ; per voluntatem sequitur ejus fruitio. Contemplatio verò ; est animi præparati ante, & jam apti, motus quidam, quo in Deum, velut naturâ, & pondere,

*Meditatio est curio
ratiocinatione
consideratio.*

*Contemplatio sic
beneficio
Dei illa
benignitas.*

fertur.

fertur. Ibi memoria sine phantasmatum adminiculo illum admiratur; Intellectus sine ratiocinatione noscit; voluntas sine ullo illicio proprii Commodi ita eo fruitur; ut non tam sibi illum, quàm se illi largiatur, & impendat.

*Ille Deum
quærit,
hæc habet.*

Meditatio itaque fit quodammodo operâ, curâ, & industriâ nostrâ: Contemplatio solo impulsu, & illapsu Dei. Illa Deum quærit, hæc habet. Illa agit, hæc patitur tantùm. Illa in actione mentis; hæc in quiete ejus, otio, silentio, solitudine, immò morte: Quia se ipsâ vacua, vacat Deo; & ab ipso impletur. Prodeunt verò hinc in viris sanctis sæpe extases, & raptus; sive extra corpus (ait Apostolus) seu in corpore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec appetenda; immò, quantum per nos potest, vitanda; alioqui periculosa, & illusioni opportuna.

*Ex hæc
extases,
sed non ap-
petenda.*

*Præcepta
utriusque
apud Scri-
ptores sa-
cros,*

Præcepta tam meditationis, quam contemplationis, habes apud Scriptores Asceticos. Sed præcipuum est: habere animum ab omni labe purum, dormitum in commotionibus, virtutum officijs exercitum. Talis facilè, & Meditationi incumbit, & Contemplationem

nem recipit : alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapientia.

Pars Capitis Altera.

De Cultu Mystico, quem Religio præcipit, exigitq̃.

Cultum explicavi privatum ; qui etsi eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit ab Autore Deo : à cujus voluntate est, non ab Electione nostra. Et deinde à Gratia, operi semper adhærente. Utilitatem exinde ; quia tutior, & securior ; ob meritum obsequij, & deceptionis effugium. Privata enim devotio, ex suavitate, dulcedine, & teneritudine quadam affectûs, facillè in complacentiam, opinionem de se falsam, nimiamque sui fiduciam labitur. Facit hoc instabilitas animi humani ; qui sibi relictus, vix est securus. Deinde, idem provenit ex gaudio inconsulto Spiritûs, quod facillè evanescit. Tertiò, ex astutiâ Dæmonis, qui subdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

*Cultus
Mysticus
potior.*

*Quia ro-
tius à Deo.*

*Et quia
annexam
habet gra-
tiam.*

*Denique
securior.*

*Nec illu-
sioni patet*

*Per illum
animus
fungitur
præcepto.*

Ab hoc periculo abest longiùs Cultus mysticus ; ubi animus illigatus præcepto, se ei subdit. Captivat assensum, etsi ratiocinationi suæ, & captui non convenientem : Hoc verò, non permittet evagari, sibi applaudere, & se frui ; sed tantùm operi jubet insistere, hoc agere, & gratiam certò comitantem opperiri.

*Deum eum
præscri-
psit, ra-
tioni hu-
mana
contrari-
um.*

Voluit autem Deus cultum hunc collocare sæpe in rebus, & actionibus, quæ mens humana nunquam existimasset fore ei grata ; & quæ non paradoxa solùm videntur, sed profecto paralogica. Quis enim (exempli causa) putasset, acceptum Deo cultum fore, ex mactatione, aut exustione animalium ? Certè nulla hîc apparet idonea ratio, congruentis erga Deum adorationis. Atqui ille, hoc genus sacrificij, olim elegerat: hoc præstari sibi mandaverat, & suaviter odoratus est. Par ratio in plerisque ritibus, cæremonijs, Sacramentis tam veteris legis, quàm novæ.

*Ut appa-
ret ex ri-
tu veteri,
& novo.*

Si autem fas est inquirere: cur ita Deus voluerit, feceritque ? Causas putato inveniemus istas : Primùm, quia meretur assensum, & obsequium ; etiam

*Causa,
quia non
servit ra-
tioni no-
stra, sed
domina-
tur.*

sine

sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam. Tota demonstratio veri, est jussum ejus. Sufficit ad certitudinem, autoritas dicentis. Et verbum ejus, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sensum captumque nostrum se, & omnia componere.

Altera causa est: ut curiosam, & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato originem dedit; & quâ prurit semper mens nostra, satagit, & variè effertur: confunderet, deprimeretque. Nempe imperans, ac jubens credere, quæ stulta videntur; assensum in illis requirens; nec noscenda aperiens, aut suavitate condiens; nisi prius credantur: & nisi credantur, pœnam assignans extremam. Hac inquam ratione voluit Deus frangere superbiam nostri judicij, ut posset flecti arrogans animus ad obsequium fidei.

Tertia causa est Religio: quæ non est ars, aut scientia demonstratione constans; sed lex, & præceptum; quod jubet, non disputat. Imperium igitur ejus in animos nostros ut maneret integrum; exemptumque esset à ratiocin-

Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit.

Quia religio non est ars, sed præceptum.

tiocinatione, & disquisitione: non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum, sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cum tamen sint omnia mandata ejus veritas. Ita ut, quod profanis mentibus videtur scandalum, & stultitia; id fideles cognoscant esse Dei virtutem, & Dei Sapientiam.

Cujus mandata, Veritas.

Inest illis ratio, sed occulta.

Docibiles Dei. Mysteriorum veneranda.

Quæ crederentibus demum manifestatur.

Inest enim, inest profectò omnibus ratio; sed non intelligenda, nisi prius credantur, & exerceantur. Tum demum mentibus sibi obsequentibus manifestat hæc arcana Deus: Θεοδιδασκῆς facit; τὰ τῶν Μηστήριον σεμνά aperit; gustum illorum largitur, & suavitate commendat. Ita, ut admiratione mens attonita, veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat tandem: quomodo in parvis, & specie vilibus, tam mira, tam magna inclusit Deus; & quâ ratione, dum bonitati suæ indulget; seque homini, quem dilexit, largitur; sub velo usitatæ rei, & specie signi obvij, velut in sanctiori quodam recessu, Majestas tanta delituit.

Cultus mysticus

Hæc meritò præfatus; divido cultum mysticum in Cæremonias, Ritus, Sacra-

menta. Cæremonias intelligo; Ordinationem certam actionis, & ministerij, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut præcipitur varius gestus corporis; nempe genu flectendo, assurgendo, gradiendo, alijsq; modis, quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut variâ adjunguntur opera; ut lucernas, & lampades accendere; thus adolere; vasa, vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi adhibere. Quæ talia, indifferentia quidem per se sunt; sed pondus capiunt ab authoritate, potestatis Ecclesiasticæ; cujus præscripta, Spiritus Sancti assistentiâ, & dictamine animantur. Itaque decenter, & splendide exerceri debent. Movetur enim talibus animus; ad devotionem componitur, & mitescit. Contra; contemptus istorum efferatos, superbos, & denique Dei contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus, ut Deo grata; quia per potestatem ab eo institutam, iussa.

Ritus Sacri sequuntur: qui itidem Ordinatione certâ actionis consistunt; sed hoc à Cæremonia nuda differunt,

Primum in cæremonijs.

Hæc consistunt in certo ministerio.

Spiritus S. dictamine animantur.

Si ritè fiunt, movent animum.

Altero pars Cultus Mystici: Ritus.

*Adjunctū
habent e-
xorcismi,
& bene-
dictionem.*

*Effectum
habent nō
infallibilē.*

*Sed vim
tamen
magnam.*

*Petuntur
ex meri-
tu Christi.*

*Potesta-
tes, & vir-
tutes.*

*Et data
potestate.*

quòd adjunctam benedictionem habe-
ant, atque exorcismum. Præmittitur
enim certa, & constituta verborum
formula; per quam, Exorcismi incre-
patione dæmon, & malum abigitur:
& benedictione mysticum quid, & sa-
crum inditur. Effectus verò consequi-
tur, non quidem infallibilis, ut in Sa-
cramentis; sed magnam tamen vim
continens, gratiæ obtinendæ. Itaque
altioris ista sunt gradus, & ordinis: &
cum majori religione, ac reverentia
exercenda, acceptandaque. Ejusmodi
est: aqua benedicta, ejusque aspersio;
aliæque rebus impertitæ ex instituto
benedictiones. Quas Ecclesia depromit
ex ubere penu, ac infinito thesauro
meritorum Christi: Et deinde, ex po-
testate sibi in Apostolis data, mira o-
perandi in curatione omnium infir-
mitatum, & immundorum spirituum
victoria, ac depressione. Itaque copio-
sè, per hæc talia, quod gratis accepit,
gratis largitur; & concessas sibi ἐξουσίας,
& δυνάμεις exercet. Ad ritus itidem per-
tinent ea, quæ in administratione Sa-
cramentorum ordinavit Potestas Ec-
clesiastica; dum in illis conficiendis, &
exerc-

exercendis, modum certum actionis,
& ministerij, usu potius, quam scripto
ab Apostolis traditum, præcepto defi-
nivit, ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, *In Sacra-*
immò tota est in Sacramentis. Defi- *mentis*
nitur verò Sacramentum; signum visi- *præcipuus*
bile invisibilis gratiæ: seu; Dei insti- *cultus my-*
tuto, in materia certa, & certa verbo- *sticus.*
rum formula consistens gestum quod- *Eorum*
dam, seu factum; quo ritè adimpleto, *definitio.*
homo gratiam accipit, & consecratur.

Est, inquam, signaculum sacrati Deo *Et varia*
hominis; mancipatio, & stigma Divinæ *descriptio.*
servitutis; tessera ejus militiæ; Signum
Dei Viventis; Fædus Pacis, & reconcili-
ationis; Peccati ablutio, & abolitio;
Armatura fidei; scutum adversus igni-
ta tela inimici; vestis ad Agni nuptias;
Amictus, & ornamentum gratiæ; Anti-
dotum incorruptionis; Arrhabo im-
mortalitatis; Pignus præmij; Jus hæ-
reditatis æternæ: Denique bonitatis
Divinæ ingens flumen, & gratiarum
immensum pelagus. Hæc, inquam, om-
nia mysticis istis actionibus insunt;
& ex opere (ut loquuntur) operato
proveniunt.

*Numerus
Septena-
rismus.*

*Baptismus
definitur.*

Septem autem sunt Sacramenta. Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Ordo, Matrimonium, Extrema Unctio. Quæ ubertim, & fusè à multis explicata, nobis libasse sufficiet. Baptismus; est regeneratio Spiritualis, per quam homo mortuus peccato, vivit Deo. Impletur per aquæ puræ affusionem largiorem, quæ est materia hujus Sacramenti; & per verba solennia illa: Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: quæ animo conferendi prolata, formam ei imponunt. Est primum medium salutis; & ad eam obtinendam, necessarium prorsus: Characterem habet indelebilem; ideoque semel tantum usurpatur: fidem illo profitemur; & Satanæ renunciamus.

*Confirmatio
definitur.*

Confirmatio, est Sacramentum, quo Spiritualis gratia in Baptismo accepta, stabilitur, & augetur, per Episcopum; Chrismatis unctioe, & certa verborum formula. Materia ergo Sacramenti; est Oleum cum balsamo, ritè consecratum. Forma in verbis, quæ hic proferri ex instituto solent. Non potest repeti. Non est necessitate medij ad

ad salutem necessarium. Potestque non exerceri; modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento initiamur Deo. Nempe: Loti à peccato, uncti gratiâ; amissam in culpa originis redintegramus innocentiam. Sed non ideo tamen à lapsu securi. Itaque alijs, majoribusque firmandi præsijs: nempe Echaristiâ; ne tam facilè peccemus: Pœnitentiâ; ut à lapsu surgamus.

Eucharistiâ, est SACRAMENTUM Corporis, & Sanguinis Christi, sub speciebus Panis & Vini: cujus sumptione in anima spiritualiter nutrimur, & concorporei Christo efficimur. Unde vocatur Communio; per quam in ipso manemus, & ipse in nobis; Multi unum sumus corpus in Christo; & membra unius capitis: Firmati hac spirituali alimonia contra concupiscentiæ fomitem, & dæmonis fraudem.

Materia hujus Sacramenti, ex institutione, & usu tradito, receptoque; est Panis, isque azymus: & purum putum Vinum, cum modica aquæ admistione. Forma in verbis hisce: Hoc est Corpus meum: Hic est Calix Sanguinis. &c. Vir-

Loti à peccato & uncti gratiâ;

Tamen egemus Eucharistiâ.

Materia ejus, Panis & Vinum.

tute

*Forma in
consecra-
tione.*

tute horum verborum, à potestate ad id ordinata, fit vera & substantiva conversio Panis & Vini, in Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabilia, inquam, fecit misericors, & misereator Dominus, ut daret escam timentibus se.

*Frustra
hic caligat
mens hu-
mana.*

Caligat verò ad tantum miraculum mens humana; in assensu titubat, & cum Judæis quærit: quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum? Sed profectò, fateatur necesse est: non esse impossibile apud De-

*Omnipo-
tenti cum-
et a possi-
bilia.*

um omne verbum: cùm omnipotentia suæ, supremum quod esse potuit, argumentum dederit; nempe nos, & omnia ex nihilo producendo. Certè enim, majus est novas condere, quam immutare naturas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quærendum esse ordinem naturæ in Christi Corpore; cùm eum mutarit in Nativitate. Et qui

*Etisã ho-
mines ar-
te mira
efficiunt.*

convertit, inquit, aquam in vinum; cur non Vinum in Sanguinem? Quid magni est, Deum mira facere; cùm illa genij patrent? immò cùm humana x-muletur industria? Quis enim non admiretur ex lino chartam, ex ligno vitrum?

trum? Si talia creaturæ, & homo artifex potest; quantum Creator posse putandus est? Credamus igitur hæc in Eucharistia; mira quamvis: quia ipse dixit, & facta sunt.

Firmati autem hac constanti fide, *Debetur tantum Sacramentum veneremur cer-* *huic Sa-*
 nui: & ita nos præparemus ad Sum- *cramento*
 ptionem, & usum ejus; prout tanti my- *Genera-*
 sterij dignitas requirit. Qui enim in- *tio.*
 dignè accedit, & manducat; reus erit
 Corporis, & Sanguinis Domini. Et ju-
 dicium, atque unâ pœnam sibi man-
 ducabit, & bibet, non dijudicans verè;
 nec, ut oportuit, agnoscens Corpus
 Domini. Examinet ergo seipsum ho- *Et in sum-*
 mo, & sæpiùs dijudicet: & tum, cum *ptione di-*
 timore Sancto, pariterque & amore; *ligens*
 in vera humiliatione cordis, frequen- *examen,*
 ter accedat ad hoc Sacrum Convivi-
 um: in quo Christus sumitur, recolitur
 memoria Passionis ejus, mens imple-
 tur gratiâ, & futuræ Gloriæ nobis pi-
 gnus datur.

Etenim *τελείον*, & Sanctum hoc, quæ- *Perfectū.*
 dam Incarnationis continuatio, & no- *Est hic ve-*
 biscum communicatio est. Ut enim per *lut repeti-*
 illam Deus uni, & individua humanæ *ta Incar-*
 natura, *natio.*

naturæ, se hypostaticè univit; ita per hoc Sacramentum, assumptam humanitatem, cum annexa semper Divinitate, participat cum omnibus, ritè & dignè Corpus ejus sumentibus. Nasctur itaque, & sumptione ista formatur in nobis Christus: Non naturâ quidem; sed tamen substantivo habitu, & energica virtute, quæ nos in illum convertit; &, quantum possibile est, transmutat. Unde admirandum hoc arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

Nascitur enim in nobis Christus.

Huc pertinet Missæ Sacrificium.

Pro Vivis, & defunctis.

Adhæret verò huic mysterio Missa; seu functio illa, quam Ecclesia peragit incruenti Sacrificij: ubi sacerdotum ministerio offertur idem Christus; qui semetipsum in Cruce obtulit Deo: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit; ut hoc faceremus in sui commemorationem. Hujus Sacrificij, omnia veteris legis Sacrificia, fuere umbra, imago, & figura. Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum, & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe ritè peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit

git Filius cum Patre ; & sanxit (in quo nos acquisivit) sanguine suo . Itaque utamur dignè tanto munere , ac dono . Offeramus , cum hac oblatione , ex merito , ac debito acceptabili , Spiritum & cor contritum : veniam peccatorum , augmentum gratiæ , & præmium gloriæ petamus ; securi impetrationis .

Ex debito acceptabili.

Quartum Sacramentum , vocatur Pœnitentia . Quæ genericè definitur : animi motus , dolentis se quidpiam perperam commisisse , vel omisisse . Tum , inquam , sic doleo ; dum me pœnitet : & facto torqueor ipse meo . Sed ut Pœnitentia nomen Sacramenti obtineat , impleatque ; requiritur imprimis : ut sit dolor ex abominatione , & detestatione peccati ; quatenus est injuria , & offensa Dei . Talis dolor vocatur , verbo in Ecclesia recepto , Contritio ; primamque Pœnitentiæ partem obtinet .

Pœnitentia definitur.

Prima eius pars Contritio.

Alter est Confessio ; seu , sui coram delegato iudice accusatio . Iudex hic Sacerdos est , ob acceptam Ordinis potestatem : de qua mox dicam . Etsi enim apud Prophetam dixerat Deus ;
Ego

Alter a, Confessio.

*In qua
potestas
peccata
remittendi.*

*Magno
nostro so-
latio.*

*Sed re-
censenda
prius de-
licta.*

Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen, velut decessit de hoc, sibi soli proprio jure; & primùm Christo, ut Filio hominis, dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille in Apostolos, eorumque successores transtulit, dum insuflavit, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. O Magnum verè infirmitatis nostræ solatium! Cum judicem habemus ex hominibus assumptum; qui compati possit miseriam nostræ, cum & ipse eadem circumdatus sit: Qui jubetur condonare, non tantùm septies, sed septuagies septies; immò quoties opus fuerit, & quoties rogabitur.

Sed, ut condonet; opus est, ut prius cognoscat. Id verò fieri nequit, nisi habeat accusatum, convictum; seu potiùs, confitentem reum. Itaque, sacra exomologesis accedat necesse est: in qua exercetur dolor peccati; obedientia, resipiscentiæ promissum, & humilitas: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquam, pœnitens delicta

licta omnia; se candidè aperit; secreta sua dicit: ideoque fidem secreti meretur; quod sigillum confessionis vocamus. Nam revelare nefas. Primum: quia id debetur ingenuæ sui ipsius accusationi; deinde, ut scandalum vitetur; postremò, ne ab hoc facili, & clementi deterreamur foro. Jure merito ergo cautum, & vetitum est acriter, ne Confessio reveletur.

Pars tertia Pœnitentiæ sequitur, Satisfactio. Hæc nunquam ex condigno reddi Deo potest. Quid enim infinito par? quid summo æquale? Itaque modica illa, quæ à Confessario injungitur pœna, argumentum potius Divinæ clementiæ est, quàm satisfactio. Adimplenda tamen accuratè: cum gratiarum actione obtentæ veniæ, & impetratæ gratiæ.

Hæ sunt partes, ac officia istius Sacramenti; quæ Materiam ejus faciunt, Formam autem imprimit absolutio, solennibus illis verbis: Ego te absolvo.&c. Est medium salutis: ex suppositione actualis (ut loquuntur) peccati (cujus vix quisquam expers est) necessarium. Per hoc detrimenta repara-

*Sub sigillo
secreti.*

*Tertia
pars Pœnitentiæ,
Satisfactio.*

*Forma Sacramenti
in absolute
tione.*

paramus; & lucra nova gratiæ acquirimus; A lapsu validiores surgimus; verecundiam peccandi, & pacem animi consequimur.

*Quintum
Sacra-
mentum
Ordo.*

Quintum Sacramentum est, Ordo; seu Presbyterorum Ordinatio: sine qua vel esse, vel ritè dispensari nequeunt Sacramenta. Est enim Ordo,

Definitur.

gradus divinitus concessæ potestatis, ad sacras & mysticas functiones, validè & ritè peragendas. Quæ potestas, per χειροτονίαν, seu impositionem manuum, & Spiritus Sancti ad id munus

In hoc supernaturalis potestas.

acceptationem consecratur; & à Christo, & Apostolis, successione continuatur. Vocatur hic status κλήρος: id est,

sors, hæreditas, successio Domini. Per hunc, jus Dominationis, & supernaturalis potestatis, in mentes nostras exercet: cui non opus hìc immorari,

quia nec omnibus injunctus, imperatusque; & eo initiatis, copiosè ab alijs, ex sensu Ecclesiæ descriptus est.

Sextum Sacramentum Matrimonium.

Itaque nec Matrimonio insistamus; quod sextum Sacramentum est, sed liberæ itidem voluntatis: cum verò initur; Magnum in Christo, & in Ecclesia. Undè præcepit Apostolus: ut viri dili-

dili-

diligant uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam: quam ex latere suo ædificavit, novus Adam; sicut vetus, Evam. Per hoc Sacramentum naturalis copula sponſione priùs firmatur, & tum lacratur benedictione; ut non corporum tantùm conjunctio sit, sed etiam animorum. Qua de re supra meminimus; & ubertim ab alijs tradita, facile petere potes.

*Naturalis
copula Sa-
cratur be-
nedictione*

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè vitæ; Extrema Unctio: quæ fit periclitantibus ægrotis, ad salutem mentis, & corporis. Cujus luculenta est mentio in Epistola Jacobi: qua rem usu receptam, traditamque imperat. Materia hujus Sacramenti est, Olei unctio; Forma in verbis, quæ in libro Rituali.

*Ultimum
Sacramen-
torum, &
Vita, Ex-
trema Un-
ctio.*

Porrò cùm demonstratum supra sit; legitimam, & veram potestatem Ecclesiæ, sancitaque ejus, velut manu ductio- ne Spiritûs Sancti dirigi: Ideo conse- quitur; jus & fas illi, quædam circa usum Sacramentorum statuere, ac or- dinare; præcepta ejus rei ponere; quædam in Cæremonijs addere, vel detra- here; & pro moribus, temporibusque, in melius commutare: Citra tamen es-

*Licet Eco-
clesia qua-
dam in ri-
tu Sacra-
mentorû
commuta-
re.*

sentialium immutationem. Ita ut frustra sint Sectarij: dum multa dicunt præter usum, moremque; veterem inventa esse; ideoque Ecclesiam arguunt, novitatis.

*Cultus hic
est eximi-
us.*

Absolvi de cultu mystico, quo religio potissimum constat: qui apprimè Deo gratus sit oportet; quia totus ab eo, quia plenus rei arcanae, & sacrae; quia infinitis gratijs affluens, & immensa præmia promittens: sed qui, pro pudor! rarò dignè impletur; nec nisi à paucis animabus puris, Sanctisque, & ut ita dicam, à Deo infessis.

*Rarò di-
gnè imple-
tur.*

*Magis da-
moni cre-
ditur.*

O Humanam malitiam! assentitur facilè dæmoni, falsò magna promittenti; Pactum cum eo init; sperat quod paciscitur; præstat ei imperatum obsequium; ἀλογα multa ejus jussu facit; ut magiam, præstigias, & maleficia exercent: Asserenti autem, ac affirmanti Deo non credit; Ludibrio habet jussa, sancitaque ejus; Non fidei promissis; Pauca, quæ in sui cultum, & nostrum commodum certa, nec difficili functione facere; & gestum aliquod, modo ac ordine præscripto implere præcepit; fructum exinde ingen-

Absurda.

*Quàm
Deo.*

tem

tem promittens; ægre, & dubitans
exequitur.

Hoc nempe est, quod Philosophus *Aspernā-*
erubuit; quod profanus quisque con- *tur hæc*
tempfit, ac derisit; quod Hæresis, va- *profani.*
næ superstitionis crimine damnavit; ;
Ceremonias, inquam, & Ritus asper-
nata: & Sacramentorum numerum
primùm tollens; mox naturam ipsam,
& vim totam. Nam quamvis victa evi-
denti Scripturâ, & veteris Ecclesiæ usu
quædam usurpat; tamen eorum virtu-
tem non agnoscit: & simiæ instar, ge-
stu potius, quàm re, & fide expri-
mit.

Cum his verò omnibus, quos vel *Infideli-*
tas,
Prava fi-
des.
Ideoq; ab
his sacris
abiguntur
ἀπίστια, vel κακοπίστια occupavit; Quid
contendam? quî reprobis talia appro-
bem? Olim in liturgia veteri accla-
matum; Foris canes: Et ego certè odi
profanum vulgus, & arceo. Absistant,
& abscedant infideles ab his sacris. Et,
(ut Tertullianus dixit:) avolent, quan-
tum volent, paleæ levis fidei; tantò pu-
rior massa frumenti in horrea Domi-
ni reponetur.

Adeste verò vos, mentes dicatæ *Advocan-*
Deo; quibus datum est nosse mysteria *tur Verò*
Sancti.
Z. 2. ejus

ejus : vobis ista apponuntur. Sanctis nempe sancta. Haurite ergo de fontibus Salvatoris, ut sit vobis fons saliens in vitam æternam. Venite ; comedite Panem, & bibite Vinum ; quod Æterna Sapientia, id est Christus, miscuit vobis : & saturabimini ab ubertate domûs, & Ecclesiæ ejus ; & invenietis requiem animabus vestris.

Pars Capitis Tertia.

De Cultu Dei Schetico, seu Relativo ; qui creaturis tribuitur, sed propter Deum ; ad eumque totus redit.

Cultus relativus erga Deo chara.

Deus solus debite colitur.

Secundum excellentiam. Secundum proportionem.

DIxi paucis, quæ ad Duplicem Dei cultum. Tertia pars ejus restat : quæ *σχετική λατρεία* vocatur : Id est ; veneratio, & cultus relativus. Talis est erga illos, & illâ ; quæ Deo creduntur esse chara, & ad eum referuntur.

Etsi enim, ut dixi, soli Deo debita, *κατ' ἐξοχήν* veneratio ; tamen *κατ' ἀνάλογίαν* etiam tribuitur creaturis : quatenus nempe impertitâ à Deo habent, ejus dignitatem. Ille colitur propriè, per

per se, & naturâ; homines participatione, & dono: Honorati enim sunt amici Dei; ideo meritò honorabuntur, quos Deus honorat. Et dum hæc est gloria omnibus Sanctis ejus; ipse est. Cultus namque illis exhibitus, propriè censetur cultus Dei: quia ab illo causam, & originem sumit; propter eum est, & ad eum redit.

*Creatura
participa-
tione, &
dono.*

Hic tripliciter ab Ecclesia Catholica, firmo & constanti usu, (quidquid blaterent hæreses;) exercetur: & triplex est. Nempe erga Sanctos: erga Reliquias: & erga Imagines. Singulos exactè edisseram: atque hoc ipso & à calumnia, & à contemptu vindicabo; & ut dignè impleantur, accendam.

*Triples
hic Cultus.*

Ordior à cultu Sanctorum: id est; partim Angelorum, qui desertoribus ejectis, in officio perstiterunt: partim hominum; quos vitâ functos, ἀποθνήσκουσιν habet. Utrosque (uti sæpè & ipsum Deum) ablegant à nobis, & remouent illi; qui vitæ præsentis immersti, putant eos, qui supra nos, nihil ad nos: & affectu extorres à vera patria, obliuiscuntur olim contubernaliū; & nunc quoque concivium.

*Primus
erga vi-
uentem
naturam.
Inter Di-
vos rela-
tio.
Angelorū,
& homi-
num de-
functorū.*

*Cū utrisq;
nobis con-
junctio.*

*Omnia
unum.
Nam om-
nia unum.*

*Christo
nos con-
jungente.*

*Universū
una Civi-
tas.*

*Ergo om-
nes viven-
tes Conci-
ves.*

Atqui non est putandum ; cum istis terræ filijs , (ut sic vocem , qui terrena tantum sapiunt ;) non est , inquam , putandum ; nos longo nimis intervallo diffitos à Cælestibus , & Divinis esse. Παντὰ τὸ ἐν, dixit quidam è Philosophis. Nescio equidem quo ille sensu : sed profectò tali verum est ; ut omnia in quendam circulum , & compendium unitatis redigamus , & coarctemus ; Cælestia , inquam , & Terrestria : præsertim cùm Christus, Alpha , & Omega , imis summa conjunxerit ; feceritque utraque unum. Itaque , sicut nefas cum impijs dicere, Deum longè abesse ; nec considerare nostra : Ita & Sanctos ejus relegare. Uti enim Dominus propè , immo intra nos est ; ita & Sancti ejus cum illo , quia in illo.

Totum hoc universum , una Civitas est. Ejus summus Princeps Deus : Angeli verò & Homines, seu vitâ hac functi, seu hîc superstites ; sumus concives : statu, gradu, & habitatione dispares , & disjuncti ; sed tamen uno ambitu communis patriæ comprehensi. Ergo consociatio nobis , & commerciū cum illis. Etsi enim corpore gravati, sensibus

bus non communicamus; tamen animis in Deo conjungimur. Vident nostra: quia vident & intuentur Deum, in quo omnia nostra. Nec commutare, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint, & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Divinitatis ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

De Angelis primùm dicam: Quorum *Angelos*
 ψυχικὴν, νοερὴν, ἢ πνευματικὴν ἔσται, id *esse ex re-*
 est; animatam, intelligentem, & Spi- *velatione*
 ritualem substantiam; Deum, mediam *scimus.*
 inter se, humanamque naturam cre-
 asse; non modò nullus Christianorum, *Et è con-*
 ex revelationis certitudine, dubitare *sensu hu-*
 potest; sed etiam omnes ferè ethnici, *mani ge-*
 & præcipuè sapientiam professi, con- *neris.*
 stanter asseruere. Adeoque hæc fir-
 ma, & communis est notio; ut simul
 cum agnitione divinitatis innata, im-
 pressaque mentibus humanis esse vide-
 atur. Neque id mirum: nam ut animo-
 rum nostrorum arbiter Deus, illos li-
 berè, & cum potestate adit, ac ingre-
 ditur; Ita ei proximi spiritus, subtili *Nam ei*
 sua natura, facillè quoque sese nobis in- *innotuere.*
 finuant, ac innotescunt.

*Produxit
eos Deus
testanda
Bonitatis.*

Produxit verò eos Deus; primū Bonitatis suæ testandæ causa; & purissimas Sanctissimasq; hæc substantias, compotes sumæ felicitatis fecit ideo; quia bonus, & bene illis voluit. Deinde produxit; ut eorum ministerio, & famulatu uteretur. Non quòd egeret; qui sine ullius ope, vi sua movet, regit, & continet universa: sed ut magnificentiam ostenderet; tot myriadas sibi ministrantium, & tantæ dignitatis procreando.

Pars eorum lapsa.

Eorum pars magna, dum se miratur, & sibi complacet; in superbiam primum, mox in interitum gloriæ lapsa.

Pars mansere in novem Choros distincti.

Qui in officio mansere; firmati gratiâ, Hierarchiam Cælestem, in novem Choros, seu ordines distinctam, (ut Gregorius testimonio Scripturæ numerat, & comprobat;) obtinent: omnes cum adjuncto sibi proprio munere, ac officio. Angeli sunt, qui minora; Archangeli, qui summa annunciant. Throni

Deum ferentes.

Θεοφόροι; quibus insidet quodammodo Deus: & hæc infessio, tranquillitas est. Dominationes; qui Sabaoth, seu exercitus; quibus imperatoria, & bellicæ vis in hostes Dei. Principatus; quibus cura gentium. Potestates; quibus regi-

Eorum officia recensentur.

men

men animorum. Virtutes; per quos miracula. Cherubin; quibus plenitudo scientiæ. Seraphin denique, seu ardentes; quorum flamma amor est. Hæc ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est, quòd primogeniam hanc, perfectissimamque naturam, admirando ordine, & distinxerit, & sociaverit Deus.

Ex vi nominis, & sententiâ Sanctorum.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem caperent salutis; in confesso est. Mandavit enim Deus, ut nos custodiant in omnibus vijs nostris; ut nos manibus suis portent; ut comitentur nobiscum. Adeo, ut pusillorum etiam Angeli, assistant illis; & simul in cœlis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc (ait Hieronymus) dignitas animarum: ut unaquæque habeat, ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum delegatum. Qui varium erga nos implet officium; & jussu Dei, & suâ naturâ. Amant enim genus humanum. Et non solum illis (inquit Bernardus) dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio

Omnes sunt administratori.

Et singulis hominibus custodes.

amabilis. Gaudium est illis, ex profectu nostro; & contra, si tristari possent, amare flerent Angeli pacis, in ruina justorum.

*Magna
nobis praes-
stant.*

*Qua enu-
merantur.*

*Regnorū,
ac populo-
rum sunt
protecto-
res.*

Hinc manant prolixa, & luculenta, quæ nobis testantur, officia. Hinc est illa, à Dionysio verè asserta, & beneficio eorum adjuncta animorum καθαρσις, φωτισμός, τελείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, Perfectio, quam in mentibus nostris procurant; & quâ, in suam nos vertere satagunt naturam: ut, nempe ætherei, & spirituales; id est, à corruptione hac terrena, & carnali liberi simus. Hinc ortus, educationis, vitæ totius curam gerunt; Dæmonis insidias detegunt, insultus arcent, vim reprimunt; opportuna consilia, & monita suggerunt; orantibus assistunt; preces Deo offerunt; in ultimo vitæ agone tutantur: Functos vitâ hac, excipiunt; & ad Beatorum societatem transferunt. Sed nec singulis tantum opitulantur: Regnorum etiam, ac Populorum protectores sunt; ut patet ex certamine illo apud Danielem, Angelorum pro Persis, Græcis, ac Judæis. Quo strenuè funguntur, donec illis voluntas

luntas innotescat Dei. Quin immò, *Etiam res
vita præ-
sentis pro-
curant.*
non modò quæ ad æternam, sed etiam
quæ ad præsentem vitam faciunt; eo-
rum ope sæpe obtinemus. Nam, ut ma-
ligni spiritus, permissu Dei, corpori-
bus (ut in Jobo apparet) valetudines
infigunt; & maleficia, & acerbos ca-
sus: Ita illi morbos corporis (ut Ra-
phael cæcitatem Tobix) curant; ijs
medentur, & pericula arcent. Deinde
in adiaphoris, verè ἀνδιώπων διδασκαλοί *Hominū
Magistri.
Et res a-
diaphoras.*
(ut eos Athanasius vocat) industriam
humanam juvant; Artes, & artificia oc-
cultè docent; Naturam, & vim abdi-
tam rerum suggerunt. Hæc inquam
cuncta, & multò plura, eorum habemus
beneficio: Non ut divina dona sup-
pleant; sed ut ministerio injuncto stu-
diosè fungantur.

Cùm autem jussu Dei talia, ac tanta, *Ideo me-
rentur co-
li, certo
modo.*
& possint; & sciant; & velint, nostri
causa: Deinde, cùm tot ab illo doti-
bus præditi, ornatique sint; nobisque
longè præstantiores effecti: Ideo cul-
tum illis sui generis deberi, & invoca-
tionem, nemo sanus dubitaverit. Id
meritum eorum, id gratitudo, id no-
stra requirit necessitas: id denique non
modo

*Ad Dei
gloriam.*

modo nihil detrahit Divino cultui; sed potius eum auget: ceditque in honorem Domini, honor famulitij ejus.

Cultus Beatorum.

Jam verò transeo ad cultum Beatorum, qui in Domino moriuntur; quorum animæ in manu, & conspectu ejus; visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace, & vitâ Beatâ fruantur. Horum quoque Hierarchiam, & ordinem agnoscit Ecclesia; eum nempe, quem hîc tenuere. Primum Patriarchæ ponuntur; Patrumque cætus, Agmina canora vatum: & quo non surrexit major, Baptista Christi prævius; summiq; cæli claviger, cum cæteris Apostolis: Evangelistæ, & Discipuli Domini: cohors triumphans Martyrum: tum candidati præmio Confessionis Pontifices, & almus Sacerdotum chorus: Monasticam professi; & quos Eremus incolas transmisit astris: Chorea casta Virginum, cum alio fæmineo catu.

*Eorum
Hierarchia
describitur.*

*Inter omnes
eminent
Virgo
Sanctissima.*

Sed inter istos omnes immensum eminent, ideoque seorsim dicenda est, Sanctissima Dei Genitrix Maria; non homines tantum, sed etiam Angelos, plenitudine gratiæ supergressa: & tan-

tò melior illis effecta ; quantò excellentius præ illis nomen obtinuit ; cùm Filium Altissimi genuit: meritoque vocata Mater Dei. Cùm enim humanitati Christi, in unitate personæ annexa, & inseparabilis sit Divinitas ; ideo carnem ex Carne Mariæ sumpsit, natusque ex illa est Homo Deus.

*Quia Dei
genitrix.*

Prærogativa hæc, & electio in Matrem, causa est : cur compos sit totius, quidquid infra Deum, magni est. Et quòd (ut ipsa Magnificans Deum cecinit; fecit illi magna, qui potens est : & Sanctum nomen ejus. Hinc est: quod etsi humillima coram Deo esset; tamen victa beneficij magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent omnes generationes. Hinc ab Archangelo plena gratiæ, Deo conjuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, Mater Domini; & beata, quòd credidisset, dicitur. Hinc, est decus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ ; Generis humani gloria ; Naturæ nostræ, in unitatem, & consortium Deitatis sublimatæ, instrumentum; Cooperatrix Redemptionis ;

*Et exinde
immensū
dotata.*

*Quod ipsa
conficitur.*

*Archangelus
testatur.*

*Ejus debita
elogia.*

nis; quia Incarnationis ministra: & quia, ut ex Spiritu S. conciperet, pareretque; assensum præbuit, expetita.

*Ornavit
eam Deus
causâ im-
positi mu-
neris.*

Si solenne Deo est, ad munus quod nobis injungit, parem præstare gratiam; ideoque idoneos fecit (inquit Apostolus,) ministros novi testamenti; & cumulavit eos potestate varia, ac virtute: Quid non fecisse censendus est in electâ hâc, ad Matris munus dignè sustinendum? Si honorare Parentes præcepit; quomodo non ipse honoraverit hanc, quæ illi quâ homo est, Parentis utriusque implevit officium? Si gloria filiorum, (inquit Salomon) Patres eorum; quomodo non gloriosam fecerit, quam sibi in Matrem elegit, nasciturus in hominem Deus? Immensa profectò est hæc dignitas; & infinitis ornata dotibus: ideoque nullis digne explicanda verbis.

*Causâ suâ
in paren-
tem pie-
tatis.*

*Et suâ ex
illa gloria.*

*Est post
Christum
Media-
trix.*

Meritò igitur Regina hæc Sanctorum omnium, ab Ecclesia cultum hyperdulæ (ut vocant) obtinet. Meritò Sanctorum Patrum pænè innumeris celebratur encomijs, & ab optimo quoque studiosissimè colitur. Denique me-
ritò

ritò secunda post Christum est media-
trix ; post illam verò , & Sancti cæteri.
Etsi enim solus mediator Christus ; ta-
men & huic , & reliquis , sui generis
μεσιτεία tribuitur : & est , non modò ci-
tra Mediatoris supremi injuriam ; sed
ad ejus gloriam potiùs. Totam enim
vim , & pondus ab illo accipit ; & ea-
tenus efficax , quatenus , qui illa fun-
guntur , Deo grati , & chari sunt.

Mediatio:

Post illam
alij Cali-
tes.

Colimus ergo eos cultu dilectionis ,
(inquit Augustinus) & societatis ; quo
in hac vita coluntur Sancti Dei homi-
nes : Et sicut horum preces expetimus ;
ita & illorum , qui in illa regione sunt
viventium. Et quidem tantò devotiùs ;
quantò post certamina superata , &
propter charitatē , quæ in illis non mo-
dò non cessavit , sed aucta est , securiùs.
Colimus , inquam , publicè primùm ;
dum sacrificia offerimus non illis , sed ;
Deo , in eorum memoriam : Tempła ,
& aras , in eorum nomine , Deo strui-
mùs , & dedicamus ; dies festos illis af-
signamus , & læti peragimus. Hæc pu-
blico instituto.

Idcoq; co-
lendi om-
nes.

Publico
instituto.

Privata verò officia , quibus illos de-
vincimus , potissima sunt : vera , ac de-
bita

Privata
de devotione.

bita æstimatio, & dignitatis agnitio. Revocando in memoriam vitæ, ac mortis eorum narrationem; quo munere functi, quanta gessere, quanta meruerunt: Idque non censoria nota, dijudicatione; sed debitâ reverentiâ. Celebrare, inquam, illos; Gratias illis agere; gratulari; & Deum pro gratia illis impertitâ, & præmio reddito laudare. Deinde; inire, quodam modo, cum illis amicitiaæ pactum; & arctiori vinculo mutuaæ charitatis adstringi; se eorum cultui devovere: Velle quæ illis grata sint; In eorum honorem curam, & operam impendere: Cum illis tanquam præsentibus agere: vel conari; ut cum illis, in cœlis sit conversatio nostra: Et denique, quia amicitia non est nisi inter similes, imitationem eorum animo proponere, eique magno studio conformari. Tertiò; cum fiducia eos precari; ut suo interventu impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis dignè laudemus Deum: nunc per gratiam; olim in gloria.

*Memoriã
acta eorũ
sua recollendo.*

*Amicitia
sueundo
arctiorem*

Opem implorando.

Huic cultui adha-

Cæterum, cum inter functos vitæ, pars fruatur gloriâ, de quibus jam diximus;

mus; pars damnati sint, cum quibus *res pro dea*
 nulla nobis amplius societas; pars de- *functis e-*
 nique nondum felicitatis compotes, *coram deo*
 sed ejus tamen post expiatis culpas se-
 curi, quibus nos charitas conjungit, o-
 pemque nostram exigit: Ideo meritò,
 & opportunè cultui Sanctorum atte-
 xendum est id Catholicæ pietatis offi-
 cium, quo defunctos prosequimur.
 Meritò, inquam: nam in lacu miseriæ
 gravissimis afflicti pœnis, post elapsam *Qui ju-*
 merendi tempus ipsi se juvare non pos- *vandi à*
 sunt, sed nostris possunt suffragijs, va- *nobis*
 rijsque bonis operibus, quibus Deus
 placatur: ut in hoc sæculo non remissa,
 in futuro remittantur. Hoc officio
 functi, & Charitatem Deo gratam im-
 plemus, & de illis ita meremur; ut li-
 berati abundè rependant. Ergo, cum
 Juda illo Machabæo, salubris est cogi-
 tatio, pro defunctis orare; ut à pecca-
 tis solvantur, & salventur.

Sequitur cultus Reliquiarum; qui *Cultus re-*
 manat à debita æstimatione Sancto- *liquiarum*
 rum: quorum cum pars melior, id est *cur con-*
 anima, jam juncta Deo sit; altera verò *gravis.*
 (proprie non mortua, sed data somno;)
 nempe corpus, hic felicem resurrectio-

nem expectet: Meretur certè & hæc, eum honorem, quem ei Ecclesia deferre solet; dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuere, & templa Spiritus Sancti, convenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo, quia amicis ejus exhibitus, necesse est; & puras illas, perfectasque animas, facillè ad vicem gratitudinis obstringit. Itaque ab Apostolicis usque temporibus, usu continuo Ecclesiæ retentus: Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepulturâ primùm digniori, & accuratâ; post etiam structurâ templorum venerata est: Eorumque adire monumenta; propè ea sepeliri; supplicationes & sacrificium supra aras, in quibus reconditæ reliquiæ essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; usitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimos Ecclesiæ Scriptores, reperies.

*Gratus
Deo, &
Sanctis
ejus.*

*Usitatus
semper.*

*Cultus I-
maginum
ad proto-
typū tran-
sit.*

Tertius denique cultus, est Imaginum: non minùs prisco ritu ab Ecclesia receptus, retentusque. Sed horum totus honor transit ad prototypum: Estque relativus alia ratione, quàm cultus

cultus Sanctorum. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariò Deum respiciant, ad eumque referantur; tamen & illos quoque contingunt, & quodammodo etiam ijs adhærescunt. Quia, nempe vivens, & rationalis natura, talis officij non est incapax. Athonor erga inanima, purè relativus est; totusque transit ad alium: nec manet in re, tali honorata, nec manere potest. Nihilominus, quòd meritò deferatur; idque propter eum, cujus memoriam representat; Arcæ veneratio; & in illa tabularum legis, ac virgæ Mosaicæ; tum efficacia fimbriæ Christi, immò umbra Petri sat evincit, comprobaturque. Et frustra hic idololatriam crepant heterodoxi. Ea enim est in honore, & cultu cacodæmonum, eorumque Divinâ in Idolis adoratione.

*Essq; purè
relativus.*

*Meritò ex-
ercetur.*

Cæterum totus hic scheticus, de quo hætenus egi, cultus; præter Scripturæ testimonia, quæ suis locis attulimus; vel certè, tanquam intento digito monstravimus: Tribus præcipuè nititur fundamentis. Primùm; apertâ convenientiâ, ac merito rei: Deinde, usu continuo, & approbatione Ecclesiæ:

*Cultus
scheticus
fundatur*

*Conveni-
entiâ rei.*

*Usu con-
tinuo.*

*Effectus
admiran-
do.*

Tertio, (quod omnem dubitationem amovet) ipso Effectu admirando. Clara enim, & manifesta miracula, tot frequentia signa, apparitiones denique Sanctorum, fide testium omni exceptione majorum factæ, satis superque rem firmant, comprobantque. Adeo, ut talibus non assentiri, sed inficiari; & contra tot seculorum testes negare; profectò, & pravè pervicacis sit, & graviter impudentis.

*Meritò i-
taq; cum
profitemur
Catholica
Ecclesia.*

Profitemur ergo constanter ejusmodi cultum: & innumera exinde, quotidie capimus solatia: apertaque habemus argumenta, & audiri nos, & juvari à Beatis illis, Sanctisque mentibus. Experimur, inquam, & gaudemus; immò gloriamur, societatem nobis esse Civium æternorum; nec avelli ab ea, morte ipsa. Itaque fidenter eorum opem imploramus: & ut pro nobis interveniant, petimus lubentes, & meritò.

*Clauditur
locus ora-
tionis ad
Virginem
Sanctissimam.*

Adsis verò, tu imprimis, Regina Cælorum, Deipara Virgo: & ex illa tua plenitudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scintillas emitte. Potes certè. Quid enim Filius omnipotens negaverit, Optima

Optimæ Matri? Voles etiam: quia Mater es omnium ; & quidem testamento Joanni, & in illo nobis data. Effice ergo tuis precibus animas nostras, quodammodo Marias; id est, fœtas Deo: ut formetur in illis Christus ; & fiat nobis sicut tibi, secundum Verbum Dei: quod in te Caro factum, in nobis maneat in æternum.

Adeste deinde vos, Beatorum Spirituum Ordines. Et ut in Spiritum versi, Deum vobiscum laudemus ; orate, & juvate. Deinde, vos Cœlites, apud Dominum subvenite laborantibus in via hac, quam emensi feliciter estis. Ut quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu assequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, Fiat.

Ad Angelos.

Ad Cœlestes.

C A P U T III.

• Περὶ Θεοφιλίας :
SEU

De Amore DEI.

Tertium libri hujus, ultimumque tandem totius operis Caput, mihi superest explicandum ; quod pari cura, studioque exequar : immò, quia

*Ultimum
Caput de
Amore
Dei.*

quia meta jam proximus, fortè an majori? Postquam enim de notitiâ, cultuque Dei dixi; de Amore demum ejus restat dicendum: & hic terminus, ac finis statuendus, ad quem non officia tantùm omnia referuntur, sed tota rationalis natura propendet. Nam pondus ejus, amor est; amoris autem terminus, bonum; boni verò fons, immò ipsummet bonum, Deus.

*Ad quem
natura
rationalis
fertur.*

Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra Probus, Charitatisque cultor; si non verè Pius, id est, Dei amans sis. Frustra deinde eum noveris, & colas; si non ames. Nec potiri ac frui potes; si non appetieris: nec appetere, nisi per Amorem. Quem ei soli debitum, cum de *περ εἰσω ἀδεια* agerem, demonstravi.

*Alioqui
frustra
sunt alia
officia.*

*Moderat
ione af-
fectuum.*

Ibidem deduxi: summam energiam ejusdem esse, in transmutatione. Transmutatio autem hæc, non fit (ut item supra dictum) amatum in se convertendo; sed se in amatum. Nam voluntas transire conatur in id, quod appetit; Id fit, quod amat: Ita ut amare; sit, se relinquere; à se exire, & in amatum transire.

*Amor
transmu-
tat.*

Quin immò, si rectè expenderis; a-
gno-

gnosces : quòd ne id quidem propriè agat , ac moliatur verus , & ad verum bonum amor , ut transeat in amatum ; id est , ut quodã ambitu illud invadat , & occupet : sed agit in se ; ut se evacuet , expropriet , perimat , & annihilat , quò pateat , & vacet amato ; illudque recipiat , patiatur , ac induat.

*Seipsum
perimen-
do.*

Hoc verò fit , & impletur tribus gradibus : nempe Mortificatione ; Abrenuntiatione ; & Abnegatione. (Utar enim fidenter verbis , quæ Christiana Sapiencia fecit nova.) In his tribus , inquam , situm rationalis naturæ , veri erga Deum amoris officium , meritum , & præmium. Cujus rei ipsemet Christus dedit nobis documentum , & exemplar. Cui insistendo , tres hæc partes , Capite isto , explicabo. Et ex illis fundamenta *τῆς Θεοφιλίας* ostendam.

*Quod fit
tribus
gradibus.*

*Vnde tres
Capitis
partes.
Amoris
Dei.*

Pars Capitis Prima.

De Mortificatione ; cujus natura , & ratio explicatur.

INter complura dicta reconditi sensus , & veritatis Philosophorum veterum ; æstimavi , & admiratus

*Philoso-
phia , mor-
tis medi-
tatio.*

sum semper ; quòd Plato , aut quisquis ille , definiverit Philosophiam , μελέτην θανάτου ; vertere id solent , mortis meditationem ; & explicant , ut novissima cogitemus , vivamusq; memores lethi. Sed altior paulò mens , opinor , est istius definitionis ; quam explicat alibi Cicero : dum à corpore animum avocare , & abducere docet Sapientem ; & quodammodo consuescere mori. Ita ut Philosophia , ex definitione ista , propriè sit , cura mortis ; per quam animus corpus abdicat , ac linquit , seque ab illo secernit. Quare hoc commentemur ; (inquit Cicero ,) disjungamusque nos à corporibus ; id est , consuecamus mori. Hoc ; & cum hìc in terris sumus , erit caelesti illi vitæ simile ; & cum illuc ex his vinculis emissi feremur ; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cum venerimus , tunc denique vivemus. Nam hæc quidem vita , mors est.

Præclara profectò verba ; sensusque in illis eximius , & altus : qui sanè ἀθέητος , etsi profanis illis mentibus insedit. Hoc est enim , quod Christiana profitetur , & agit Mortificatio ; Abrenuntiatio ; & Abnegatio.

Mor-

Id est, animi à corpore abductio.

Quod explicat Cicero.

Quod impletur primū Mortificatio.

Non sine Deo.

Mortificatio imprimis, quæ mihi est,
 Mors carnis. Ut nempe eam cum
 suis concupiscentijs, exemplo Christi, *Sens mor-
 te corpo-*
 & admonitione Apostoli, crucifiga- *ris.*
 mus.

Porro cum de ἀναμαρτία agerem; Impecca-
 triplicia concupiscentiæ carnis vitia- bilitate.
 deduxi. Mollitiem nempe, Gulam, & *Et ejus*
 Libidinem; ijsque post, in Εὐπραξία *necessita-*
 præceptis, Virtutem Temperantiæ op- *tū dimi-*
 posui: cujus partes, Abstinencia, Fru- *nutione.*
 galitas, & Castitas; præscriberent pru- *Exercitij*
 dentem usum eorum, quæ debentur, *virtutum.*
 carni. Nunc verò Mortificatio, de
 qua agimus, hunc ipsum quamvis tem-
 peratum usum arctat magis; & pœnè
 tollere nititur: dum, quantum potest,
 minuit ejus necessitates.

Quantulum enim hoc esset, carnis *Ac panè*
 supervacanea sprevisse? hoc bruta eti- *odio.*
 am faciunt, præscribente naturâ. Chri-
 stianus, qui verè æterna, & Deum ap-
 petit; tum se profecisse putet; cum car-
 nis necessaria incipiet aspernari, &
 pœne odisse.

Sed non tantùm necessaria detrahe- *Et comi-*
 re; sed etiam eis contraria docet usur- *trariorū*
 pare Mortificatio: ut nempe hac ra- *optione.*
 A a 5 tione,

tionem animus plenè vincat, & perimat
adversantem semper, & inimicam hanc
sui partem; & à concretionem mortali
sefe vindicet, homo animalis esse desi-
nat, & in Spiritum se convertat.

*Contra
mollitiem
asperita-
te.*

Itaq; , contra Mollitiem: vel dura e-
ligit, & aspera, accersitq; ultrò dolo-
rem; & variè affligit, castigat, & in fer-
vitudinem redigit corpus; vel oblatas,
impositasvé aliunde ejus molestias
acceptat; & constanter, ac patienter
tolerat. Defricta autem hoc acri sale
caro, non facilè corrumpitur; & disci-
plinæ patientior, & studiosior fit virtu-
tis.

*Contra
Gulam je-
junio.*

Contra Gulam jejunium adhibet,
& inediam; quam, cibum virtutis, vo-
cavit Leo: & quam, mirâ prorsus con-
tinentiâ Sancti illi, & præsertim Ana-
choretæ exercuerunt: ita ut vix eguis-
se amplius esu, visi sint. Tertiò; contra
Libidinem, virginitatem amplectitur:
eamq; in vitam totam, voto etiam ob-
stringit, devincitq;. Hac ratione mi-
nuitur primùm; mox planè interit ca-
ro; & per afflictiones, concupiscentijs
moritur; & molesta esse animo desinit.

*Contra li-
bidinem
Virginita-
te.*

*Præcepta
ejus, &
monita.*

Modum hujus saluberrimæ exerci-
tationis; & præcepta, monitaq; ad eam
necessa-

necessaria, habes apud Scriptores Asceticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat; non anxie; placide, sobrie, intra mensuram; ut hypocrisis, ostentatio, faciei exterminatio, & complacentia denique vitetur. Ideoque; Mortificatio tecta, & occulta; optima. Deinde; ab alio imposita, imperataque; nempe à potestate Ecclesiastica, cui parere tenemur: &, si libenter facimus, atque cum curâ; meritum augemus. Eiusmodi, inquam, Mortificatio, dictis vitijs, non facile obnoxia est.

Dum tegitur, optima.

Cæterum totum hoc, ab una causa oriri, & ad finem unum referri debet; nempe, ad amorem Dei: qui, cum non mansurum se in homine dixit, eò, quòd caro sit; Ideo, hunc primum obicem carnis amovere oportet; ut nobiscum manere velit. Hunc, inquam, primum gradum scandere opus; ad Divinum amorem, ascendere conanti. Id Christus, vitam suam nos docuit: & exemplo. Ad hunc agonem invitans; si quis, inquit, vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterum; qui non tollit crucem suam, non est me dignus. Hoc est auctoramentum ejus

Ex amore causam habeat, & finem.

Id Christus docuit & monstravit.

mili-

militiæ, cui dedere nomen omnes, qui
ei olim compassi, nunc correignant.

Pars Capitis Altera.

*De Abrenuntiatione; cuius vis,
atque modus declaratur.*

*Abrenū-
tiatio est
Mors cu-
piditatis.*

ALter potiundi amati, ejusq; in se
derivandi gradus, seu modus est,
Abrenuntiatio; quã voco Mor-
tem cupiditatis: ut nempe rerum ex-
ternarum, omnis appetentiæ prorsus
vacui, toti vacare amori Divino possi-
mus.

*Et abdi-
catio ex-
ternorū.*

Quod ut impleamus; non modò
concupiscentiæ oculorum, seu avari-
tiæ opponere justitiam, ejusque recen-
sitas partes; quibus rectus usus eo-
rum, quæ extra nos, præcipitur, oportet:
sed omnem affectum, & panè u-
sum etiam ipsum, ac sæpè possessionem
abdicare. Hoc enim & ratio requirit,
& exemplum; & demum edictū Christi.

*Quibus nō
potest jun-
gi amor
Dei.*

Ratio primùm: quia infinitum rectè
amari non potest, nisi toto amore. Si
eum, ad finita deflectis, & partiris, ac
dividis; jam fornicaris, & adulteras.
Amor enim Divinus, ob dignitatem so-
lidam,

Collegey Sordom. Jan 18 1811

lidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens consortis est, quia solus est. Totum totus requirit. Ignoratio itaq; oblivio, vel contemptus veri boni est; alia præter illud cōsectari: & tam vilia, & abjecta ei sociare; injuria, & offensa. Exemplo deinde docuit Christus: *Exemplo Christi abdicada.* nil externum appetere, nil possidere; se solo contentum esse. Deniq; edixit: omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Id fit partim affectu, partim re ipsa. Quoad affectum: hunc ut valde moderatum, aut pœnè nullū, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum verâ eorum æstimatione. Eâ nempe; quam schola Christi aliter, quam olim Philosophia docet. *Affectu primum.* Et si enim Stoici, magno animo, sola bona, quæ honesta; mala tantum, quæ turpia, vocavere; alia verò ἀδιάφορα, καὶ ἰδέτερα; id est indifferentia, & neutra: *Non modo indifferentia censenda.* Attamen hæc εὐχρηστά, ληπτὰ, ἀξίαν ἔχοντα, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere; & si optio daretur, eligenda; ac anteponenda. *Sed etiam non eligenda.* Christiana verò sapientia longè ulterius

terius in vilipendio, & aspernatione tali-
 lium progressa est: Non modò ea
 non bona, & adiaphora dixit; sed ἀλη-
 θινὰ etiam, ἢ ἐκ αἰσθητῶν eo ipso ostendit;
 quòd his contraria, & opposita; Pau-
 pertatem nempe; uti & dolorem, ac
 luctum vocavit non modò non mala,
 sed etiam beata. Quòd æterna nobis
 assignavit; ea, contemptu mundi hujus,
 parare docuit; eorum spe, hæc aspernari
 iussit; non hîc thesaurizare, sed in cœlo.

Nō acce-
 pianda,
 nec eli-
 genda.

Et illis cō-
 traria
 præferen-
 da.

Hoc Veri
 Christiani
 secuti.

Manifestum ergo est: mundum in æ-
 stimatione talium aberrare: cūm Chri-
 stus, æterna Sapientia, qui nec fallere,
 nec falli potest, contraria anteposuerit.
 Meritoq; imitati eum; qui sunt ejus.
 Unde Apostolus omnia externa, &
 detrimenta vocavit, & retrimenta: si-
 biq; mundum dixit crucifixum, & se
 mundo. Talem animum, similemque
 mentem, omnibus habere oportet, qui
 Christiano nomine censentur: & non
 affectu hæc possidere; sed usu.

Appro-
 bato Chri-
 sto.

Quantò autem altius non possidere!
 & re ipsa abijcere! Hoc est demum,
 pressè insistere vestigijs Christi: hoc
 obtemperare consilij eius. Suasit enim
 ille: si vis perfectus esse; vade, & vende
 omnia

omnia, quæ habes, & da pauperibus. Habuitque tot sibi obsequentes, qui relictis omnibus secuti sunt eum. Adeoque hæc derelictio ei placuit; ut cuidam de hæreditate herciscunda sollicito, & ut divideretur ab eo petenti, detrectaverit; subjunxitque: videte, & cavete ab omni avaritia; quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet. Ante verò discipulis edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timerent; vario exemplo Divinæ providentiæ commonuit: & qui dedit animam, & corpus; daturum certò alimenta, & vestem promisit.

Et eo imitante.

Et providere promittente.

Meritò itaque Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia iussa, aut sua; sed quia ad amorem divinum necessaria; & hoc potissimum fine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnum enim obicem curæ hujus seculi ponunt Deo; prohibentque, ne animos nostros invisat, & intret. Non potest esse hospes sollicitæ mentis, & turbatæ circa plurima; sed quietæ, vacuæ; & illi soli vacantis.

Meritò itaq; hoc agendum.

Pars Capitis Tertia.

De Abnegatione : quæ describitur ; ostenditurque , quomodo tandem Oēwis proveniat.

Indivina-
tio, Vel
Deifica-
tio.

*Abnega-
tio neces-
saria.*

*Ad amo-
rem Dei.*

Non satis verò est, ut Deo vivas; carne, & cupiditate mori: non potes eum sequi, nisi non modò ista, quæ tibi adhærent; sed etiam te ipsum deseras. Non potes verè eum amare; nisi non modò tua, sed te etiam oderis. Denique; Deus in homine non erit; (inquit verè Bernardus;) si de homine, in homine, quidpiam supererit. Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio: estq; hic tertius, ultimusque gradus ad amorem Dei. Per hunc enim, dum animam vacuum prorsus invenit Deus; eam ingreditur: inhabitat, replet, compotem sui facit, & amantem vera fruitione dignatur. Desinitur, suiipsius mors.

*Ejus mē-
tio supra.*

Modum ejus, & rationem jam attuli in parte; cum tertium, supremumque Fortitudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi: in victoriâ proprii Spiritus,

rûs, & quadam animi morte, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet; & uberius explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consummatio est in ea Abnegatione, quam Deus veram videat.

Fit verò illa; quadam abdicatione, animi facultatum; earumq; Deo mancipatione. Nempe, memoriam ad omnium imaginum, & Phantasmatum copiam, clausam, & Deo obfirmatam habendo; & continuò hunc unum cogitatione respiciendo. In intellectu, proceres, & (ut ille ait) rabidè fures ratiocinationes frenando; & ad iussum Dei, præscriptum, præceptumq; fidei, ac regulam credendi, firmiter alligando. Deniq; propriam relinquendo voluntatè; libertatemq; datam arbitrij, velut restituendo Deo; & ut fiat voluntas ejus sincerè petendo; curando, implendo.

Hinc prodibit exigua, aut potius nulla virium suarum fiducia. Hinc subsistet quisq; in se; ne rapiatur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos attollere possint, respondebimus illud Joannis: Non sum. Hoc enim nobis propriè convenit; Nam, qui est; solus DEVS est.

Fit, memoriam Deo obfirmando.

Frenando intellectus.

Voluntatè mancipando.

Suum Nichil agnoscendo.

Quicumque autem existimat se aliquid esse, cum nihil sit; ipse se seducit.

*Hac est
Christi do-
ctrina, &
exemplū.*

Id Christus & docuit, & monstravit; cum beatos pauperes Spiritu dixit: id est; non externorum modò, sed sui etiam vacuos. Cum discere à se iussit; non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare: sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cum semetipsum exinanivit; formam servi accepit; se totum obtulit; posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et deniq; edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me.

*Quod exi-
miè osten-
dit Cru-
cisifixus.*

Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationē; ita potissimum Abnegationem implevit exactissimè, in theatro illo miri exempli, & eximiæ virtutis; In throno veræ, ac solidæ constantiæ; In novâ cathedrâ mundo ignotæ doctrinæ; In arbore abditæ, & cælestis scientiæ: in Cruce, inquam; quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum: quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmavit, & testa-

restatus est Epilogo. Ibi dolorem, ege- *Quod fuisse*
 statem, contemptum, ferenda ostendit; *describitur.*
 meriti, immò debiti causâ. Ibi fixus
 manus, pedesq; ; & ut figeretur, factus
 obediens, immolavit sui arbitrium: &
 corpore, fortunâ, animo oblatus est;
 quia ipse voluit. Ibi, (quod maximum:)
 in tanta corporis afflictione, omni con-
 solationi internæ renuntians; angorem
 summum, rædiumq; ; ac derelictionem
 Dei, ad animum admittens; solâ se su-
 stentans in se collectâ, ac invictâ pati-
 entia; nec succumbens; hominem exu-
 it, triumphavit, Deo impendit: & hoc
 ipso infinitum meruit, præstititq;. Ibi
 denique, postquam elevatus est, traxit
 omnes ad se. Ibi, monuit per Apосто-
 lum: ut nihil scire velimus, nisi JESUM,
 & hunc crucifixum. Invitavit per eun-
 dem: ut Christo simus confixi cruci;
 mortificationem ejus in corporibus
 portantes, pauperes Spiritu, ac impro-
 perij ejus libenter consortes.

Quòd verò ea ratione exactissimè Dei *Ea ratio-*
 amor acquiratur, impleaturq; ; mani- *ne imple-*
 festum exinde est: quia, sui ipsius occidi- *tur Dei*
 tur. Qui verò amat animam suam, per- *amor.*
 det eam; & qui eam perdit propter De-
 um,

um, eam invenit, etiamsi non quærat. Non, inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit; ut ex officio amoris divini, bene ei sit; id enim jam esset amoris proprii: sed omnis præmij oblitus amat Deum: primùm, quia meretur; immò debet amari: cum sit unicum & totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum communi-
 cavit, in bonis naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicavit, inquam, peculiariter, humanæ naturæ; etiam supra Angelos: idq; in Incarnatione, & Eucharistia. Postrema demum causa amoris Divini est: quia eum amare volupe est; & expedit. Volupe imprimis; quoniam suavis est Dominus: & quicquid hinc pulchrum, delectabile, jucundum; ab ipso originem habet; scaturigo ejus parva; gutta, & umbra est boni illius infiniti. Expedit deinde; quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ; secunda ac beata quies, unaq; pax animo. Diliges itaque ob præceptum, meritum, debitum; & ultimò, præmium. Diliges inquam, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota vir-

*Qui debi-
 tus Deo.*

*Qui prior
 dilexit nos*

*Sua vis est
 Dominus.*

*Et benefi-
 cius.*

*Ideo toto
 corde a-
 mandus.*

virtute, ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore prodibit ὁμοίωσις, ἀκο-
λουθία, & deinde θέωσις. Id est, Assimila-
tio, Affectatio, & (ut ita vertam) Dei-
ficatio. Priores duas partes, dum eru-
ditè Lipsius, ex scitis veterum, & Stoi-
corum præsertim, deducit; Luculenter
profectò, quantum profana Sapiëntia
ad Divinam assurrexerit, ostendit. Me-
ritoq; miratur, quomodo ad profanos
augusta hæc, & sancta, vel delata sint,
vel illapsa. Utrumq; probabile esse Cle-
mens Alexandrinus dicit. Dum Plato,
(inquit) hæc docuit: seu concurrens
cū dogmate legis; (solent enim magnæ
mentes, nudæ affectuum, veritatē attingere:)
seu id è sacris didicit; uti semper
cupidus omnis doctrinæ. Quanquã pro-
fectò, si inspicias; parcè illi, & languidè
talia, quæ ducunt ad Deum: nec eo Spi-
ritu, quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docu-
ere; τέλος εἶναι ὁμοίωσιν Θεῶν: Finem esse,
Dei assimilationē. Hoc enim Deus ipse,
& voluit; & edixit. Voluit primùm; cū
ad imaginem, & similitudinem sui ho-
minem creavit: Edixit deinde, dum;

Vetus Philo-
sophia
multa Ge-
ra vidit.

Homoiosis
Dei, docu-
it, seu af-
similatio-
nem.

*Conformi-
ter veri-
tate*

Sancti estote, (ait ;) quia ego Sanctus sum, Dominus Deus vester. Et Christus; Estote perfecti, sicut Pater vester celestis perfectus est. Apostolus verò: imitatores Dei nos esse debere dicit; illiq; quâ potest, similes. Definit verò hanc Assimilationem satis conformiter Platon: δίκαιον καὶ ὀσίον γενέσθαι: Justum, & Sanctum fieri. Nempe; ut simus in sanctitate, & justitia, coram ipso; qui verè solus Sanctus, & justus est.

*Idem ac-
curatè. seu
assuetudo-
nem.*

Ἀκολουθία, Assuetudo, seu Obedientia est. Hanc quoq; veteres agnoverunt. Unde Epictetus: Præcipuus Philosophorū, inquit, sermo; brevis admodū est: quid enim longū dicere? τέλος ἐστὶ τὸ ἕπεσθαι θεῷ. Finis est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties; Sequere me: & nisi quis reliquerit omnia, & sequatur me: & vos qui secuti estis me: toties inquam, ingeminavit. Hæc sequela, seu Obedientia est; Deo se submittere: omnia ad eum referre: ab illius nutu pendere: audire quid loquatur in nobis Dominus: petere, ut jubeat, quod vult; & promptè exequi, quod jusserit. Ecce me; mitte me, dicebat ille: Alter; Domine, quid me vis facere? Alius; loquere, audit

*Que à
Christo
jussa.*

*Et à mul-
tis præs-
ta.*

audit servus tuus: vel ; paratus sum: &;
paratum cor meum. Idem tu dic, ac
præsta:& postquam tibi innotuerit vo-
luntas Dei ; actu, & facto eam imple.

Tertia est Θεωσις: seu (ut semel verti)
Deificatio. Hæc itidem veteri Philoso-
phiæ non ignota prorsus. Non quidem
in illa insana assertione; quâ Sapientem
Deo parem, immò potiolem docuere:
Id enim, non minùs stultum, quam im-
pium ; sed eo sensu, quo dixit Laertius
in Zenone: Divinũ quid, esse Sapientem:
habere enim in se quodammodo Deum.
Ideoq; alter dixit: eum Θεὸν ἐξ ἀνδρώπου
ἐπιθυμίσαντα γενέσθαι ; cupere, ut ex homi-
en, Deus fiat. Hoc Sapientia Christia-
na non tam cupit, nec suis viribus cu-
rat, & molitur; (Id enim esset pravi, per-
versi, superbi illius spiritûs, ambitiosè,
& arroganter ascendere, & similem fie-
ri altissimo volentis:) Sed, ut dixi ; hoc
agit: ut se seipso spoliât, privet, orbet ;
quo capax Dei sit: eumq; demum ultrò
illabentem recipiat, ac patiatur; prout
de Dyonisio illo dictum, quod esset
παθὼν τὰ θεῖα.

*Denique
Theosin :
seu Deifi-
cationem.*

*Quam Sa-
pientia
Christia-
na exe-
quitur.*

*Patiet di-
vinorum.*

Porro id eum velle, exinde evidens
est: quòd ideo ipse homo factus, ut ho-

mo fieret Deus: Quòd filios nos vocat; & , ut nominemur , & simus , requirit : id est ; ut gratiæ cooperando , efficiamur unus cum illo Spiritus ; Divinæ consortes naturæ ; & in eam convertamur. Cujus rei similitudo peti potest ab ignito, & candente ferro. Illud enim profus suam naturam amittere videtur, dum recipit igneam. Nam ex frigido, opaco, duro, gravi; urit, splendet, mollescit, levius fit. Sic anima verè à Deo possessa; & ut possideatur, per triplicem recensitam ἀσκησιν, Mortificationem, inquam, Abrenuntiationem, & Abnegationem apta; tota immutatur, & Divina fit. Ita ut, & dū hīc vivit, dicere possit; vivo ego jam non ego, vivit in me Deus: Et, dum hinc migrabit, tum demum verè, tota Diva erit.

Postremò (ut in hoc fine , qui verè est τέλειον τέλος, finem operi imponam;) manifestum est: ea quæ hactenus de Officijs dixi, huc cuncta referri; & hoc compendio contineri. Facile enim est; Concupiscentiarum victorem, Comotionum arbitrum, Virtutum competentem, id est Probum: Deinde; Charitatis, in jure Potestatis, Dominij, Obligationis-

Dum Gollus ferrū candens.

Exercitationem.

In Dei naturam mutatur.

Conclusio: Et Synopsi totius operis. Perfectus finis.

gationis studiosum : Denique Pium in sensu, cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile, inquam, cuncta hæc implere, Mortificato; Renuntianti externis; & se Abneganti: Id est; ad Dei amorem, cuncta referenti; Inde verò totum id quod sis, in causam tui finemque, seu Deum se transformanti.

Fac ergo ô Deus, ut hunc finem nostrum cognoscamus: & ad illum; vel hoc scripto; quod tua ope captum, finitumque; est; deveniamus. Ut, inquam, transformemur in eam, quam nobis creatione indidisti; & Redemptione, ac Sanctificatione reparasti, Imaginem, tuam; Et vitâ, animoque; appetamus; referamus; & assequamur **TE, UNUM, VERUM, BONUM.**

*Cum Goro:
ut finis
compotes
finis, seu
Dei.*

A P P E N D I X.

Ad Librum Tertium.

DEduxi, ut vides Lector, rem, quò destinaveram: & unde ultra, & *Monita
pauca ap-
pendun-
tur.* altiùs non itur. Quod enim majus officium homini assignari potest; quam ut mutetur in Deum? Audax profectò, & improbus videretur hic conatus; si Gyganteo ambitu, viribusque; su-

is fieret; & divinitatem suo studio, velut Promethei astu, furaretur. Verum, ut dixi, status hic non usurpatione contingit, sed dono. Quod, ut memoriâ retineamus semper; uti libris superioribus, ita & huic pauca quædam monita appendam.

*Primum,
ut nolis
alta sapere.*

Primum autem erit: ut ex cognitione tam altæ sapientiæ, non incipiat, alta sapere. Vides sublimem hanc pietatis, immò sanctitatis Christianæ structuram? cogitas hanc fabricam? à fundamento incipe: quod tantò magis ima petit; quantò altiùs superædificabitur. Ergo, ut fabrica, (inquit Augustinus;) ante celsitudinem humiliatur; & fastigium post humiliationem demum erigitur: Ita & tu deprimas te, & totus in eo sis; ut præceptum Domini impleas in simplicitate cordis. Altiora verò te ne quæsieris: (inquit Ecclesiastes,) Sed, quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper, & imple. Cognitionis enim sola, te bonum non faciet; sed voluntas, sed amor: qui sine ratiocinationis magno molimine, affectu fertur, & impletur.

*Alterum:
ut scias in*

Alterum monitum: ut scias in parvis

vis profectum consistere. Nam, quæ *parvis esse*
 ardua, & sublimia videntur; facile, an- *profectu.*
 nexam elationem habent: rarò imple-
 tur; ferè in proposito tantùm consi-
 stunt; in futurum destinantur. Interim,
 dum voto pendet; differtur vita: &
 transcurrit. Itaque tu, vive hodie. Im-
 pone manum præsentì temporì. *Quotidie*
 Quotidiana, & velut domestica vitia, supera; *Grato.*
 leviora affectuum, corrigere stude: vir-
 tutes, quas putas altas; & ex illis ope-
 ra eximia; nec ambitiosè affectes, nec
 ostentes. Deniq; intra usum vitæ pro-
 bæ, ac emendatæ arcta te; ac contine. *Vsu Vita*
 Et in pura, ac simplici aetione, eorum *emendata.*
 præsertim, quæ à legitimâ potestate
 iussa, & imperata: Ecclesiæ, inquam,
 sancita; cultum præsertim Mysticum;
 tum verò bonas piorum consuetudi-
 nes studiosè imple; & exequere. Quid-
 quid verò vel dignè egeris; vel meritò
 spreveris; vel patienter sustinueris; dic
 tibi obvium illud: servus inutilis sum;
 nihil enim aliud, nisi quod debui; nec
 ut oportuit, feci.

Tertium Monitum est: ut interiorem *Tertium*
 animum, & profectum pietatis nò mo- *monitum,*
 dò non ostentes, sed quantum potes, *ut pietatè*
 occultus. *etiam*

etiam occultes. Christus id sæpiùs præcepit: dum apparere, & videri ab hominibus; & jejnantibus faciem exterminare, vetuit: Eleemosynam largiri occultè jussit: deniq;, omnem hypocrisim sustulit: idq; non jussu tantùm; sed etiam exemplo. Qui aliter faciunt; illi nō proficere, sed conspici volunt. Itaq; recipiunt mercedem suam; Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eundo eunt; & fastum calcant, sed fastu alio. Ambitio, inquam, admiratio, & laus sæpè quæritur; quæ omnia corrumpit, & depravat.

*Etenim
Hypocri-
sim vetuit
Christus.*

*Natura i-
psa tegit
pretiosa.*

Atqui vel natura ipsa rerum nos docet, bona nostra occultare; dum pretiosissima quæq; in abdito habet: Metalla intra terræ viscera, Uniones in fundo maris, Gemmas crustâ dissimili tectas: Cætera deniq;, verè magna, in recessu; & sæpè sub diversa specie latent. Itaq;, & virtutes tegere, & abscondere oportet, ne vilescant; aut facilè auferantur.

*Etiã ob
alios, vi-
tanda o-
stentatio.*

Sed etiam aliorum causâ ostentatio omnis vitanda: offendimus enim facilè tali exemplo; & quos emendare volumus, affectatâ austeritate fugamus; Efficimusque, ut nihil velint nostri imitari;

ri; dum timent, ne talia imitanda sint. Satis autem ipsum nomen Sanctitatis Christianæ molestiâ terret: quid si ejus sectatores cæperint se consuetudini hominum excerpere? Itaque, intus ple-
Quia est scandalo.
 raq; dissimilia sint: frons, & facies, ut plurimum populo conveniat. Fac: ut, in quocunq; vitæ genere, quod elegeris; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit; & ab omnibus diversum.

In sermone præsertim; ne sis mihi æsonans, aut cymbalum tinniens. Quemadmodum enim vasa vacua, leviter, quamvis tacta, sonum edunt; plena vix respondent: sed si promendum sit; illa nihil, hæc largiter fundunt; ac affatim suppeditant: Ita mens inanis, clamosa sæpè; sed actu nulla: quæ verò plena; latet primum, & tacet: sed opere se prodit. Ita ut, & videant cuncti opera
In sermone ne absit jactantia.
Inania; strepera.
 ejus bona, indeq; glorificent Deum: & si sit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur eximiè; & cum fructu.

Quartum monitum: etiamsi te longa exercitatio, aut potius gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hîc vivis, nunquam te putes à lapsu securum. Nam
Quartum monitum: ne securitate pecces.
 in

in quocunq; statu; tentatio, & collu-
 etatio, & militia est, vita hominis super
 terram. Certandum itaq; semper; ne
 experiamur falsæ pacis mala. Et unica
 securitas hîc est, securitatem timere.

*Quintum:
 ut in Ten-
 tatione
 rectè te-
 geras.*

Quintò: si in tentationem incideris,
 non respondeas animum; sed memen-
 to, eam constare suggestionem, obleta-
 tione, assensu. Suggestio, non est arbi-
 trij nostri: Et, quòd sine ulla culpa nos
 invadere possit; testis est tentatus in
 deserto Christus: qui, ut Gregorius
 ait, tentari per suggestionem potuit;
 sed ejus mentem peccati delectatio
 non momordit. Itaq;, in tali aggressio-
 ne, non opus terreti; sed cum Deo ar-
 ma sumere: ut mereamur illud respon-
 sum: sufficit tibi gratia mea; Nam vir-
 tus in infirmitate perficitur.

*Oblectatio-
 onem de-
 fugiens.*

Oblectatio, etsi rarò potest culpâ
 carere, saltem negligentia; tamen, si
 reluctante superiori sua parte animo;
 per blanda illicia titillaverit tantum-
 mentem, non verò pellexerit ad assen-
 sum; inculpata adhuc, insons, & inno-
 cens est. Itaque hîc maxima decertan-
 di occasio. Solet autem Dæmon sub-
 dolè triumphum ante victoriam canere

re. Ergo circumspice, ac expende vi-
res tuas: & quamdiu resistis, non te vi-
ctum existimes. Spera ex tentatione
proventum. Ad Deum confuge: con-
fide ejus auxilio; illoque fretus, lon-
gè te hoste fortiorem cense.

Quod si labi, & assensu peccare con-
tingat: Non diu prostratus jace; sed e-
rige te, & à lapsu validior surge. Hoc,
inquam, age: ut aut non pecces; aut
peccare quantocius desistas. Si pri-
mum admisisti; alterum subito, & se-
dulò præsta. Non desperes: nec divinæ
misericordiæ diffidas; modò cum do-
lore veniam implores: verè, inquam,
coram Deo pæniteat fecisse; & firmum
sit propositum, ampliùs non facere.
Experimentum deinde tui cape: & in-
futurum firmare; & sapienter cave. Pœ-
nitentia enim, (ait Ambrosius,) deli-
ctum abolet, Sapientia cavet.

Ultimum monitum: non ad hunc
modò librum, sed ad opus totum per-
tinens est: ut, cùm exiguam ejus mo-
lem, & minorem omnino copiâ rerum
tractatarum, videas; ut, inquam, non
pigeat relegere illud: ac repetere. Mul-
ta enim breviter dicta invenies; quæ
prima

*A lapsu
cito sur-
gens.*

*Ultimum
monitum,
ut hæc re-
petantur.*

prima, ac festinata lectione, fallere te potuerunt. Præsertim, si non totum; aut non continuò legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoca igitur, & rumina: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & cramben recoctam; sed novum forsan saporē semper invenies.

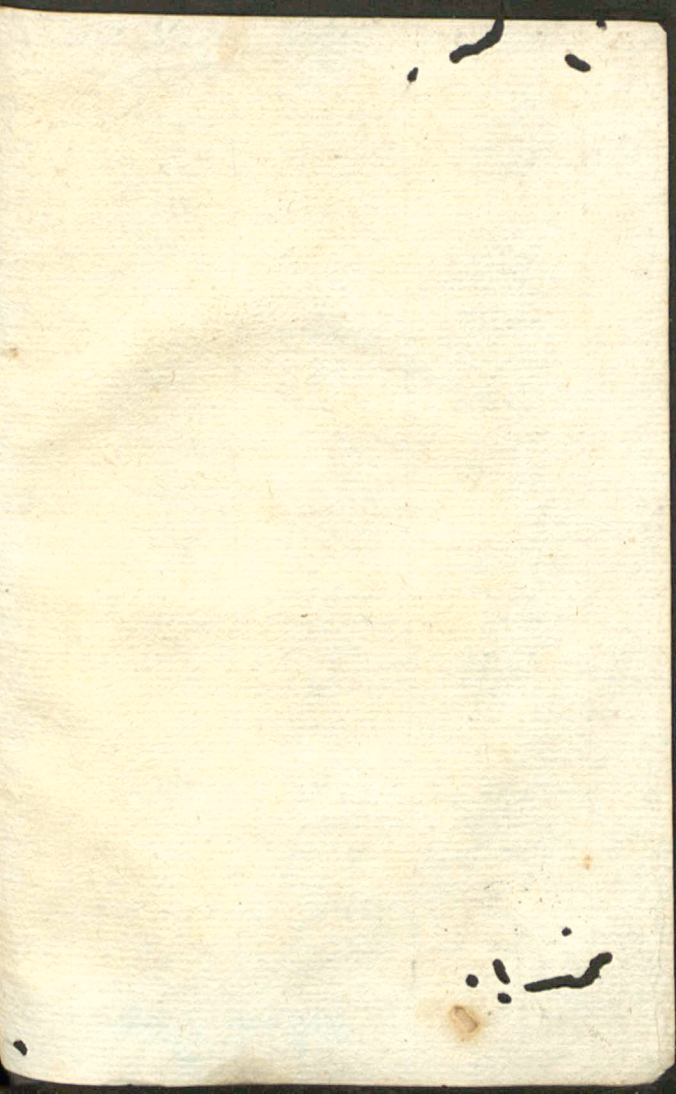
*Merentur
enim.*

Magna volumina qui scribere amant; primū non meminere: Pauca sciri. Deinde; nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò conatus sum, paucis multa dicere; cassa verba vitare; nulla superflua, & quæ demi, sine sensū detrimento possint; ponere: parcè quædam elegantia, aut amantitati indulgere; meditationi cujusque, consultò multa relinquere: immò Notis etiam reservare quædam; uberiùs, si

Deus volent, explicanda. Mereor
itaque & legi; &
repeti.

F I N I S.

1753

7549

